

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

L. GROSS / K. REITAV

LADINA KEELE
LUGEMIK

Tartu 1970

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

Lääne-Euroopa kirjanduse ja klassikalise
filoloogja kateeder

L. GROSS / K. REITAV

LADINA KEELE
LUGEMIK

Neljas trükk

Tartu 1970

Л. Гросс, К. Рейтав
ХРЕСТОМАТИЯ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА
На латинском и эстонском языках
Издание четвертое
Тартуский государственный университет
СССР, г. Тарту, ул. Ыльмисте, 18

Vastutav toimetaja R. Kleis

TRÜ rotaprint 1970. Paljundamisele antud 20. V 1970.
Trükipoognaid 12. Tingtrükipoognaid 10,92. Arvestus-
poognaid 12,64. Trükiarv 1000. Paber 30x42. 1/4.
MB 03924. Tell. nr. 358.

Hind 35 kop.

E e s s õ n a .

Käesolev õppevahend kujutab endast lühendatud väljaannet L. Grossi ja K. Reitavi "Ladina keele lugemikust", mis ilmus trükist 1956. a. Lugemik lõppes müügilt juba 1958. a. Osutus tarvilikuks välja anda rotaprindil paljundatuna olulisem osa lugemikust, mis mõnda aega rahuldaks eeskätt TRÜ Ajaloo-Keeleteaduskonna üliõpilaste vajadusi ladina keele õppimisel. Õppevahend sisaldab muutmatul kujul lugemiku esimese ja kolmanda osa (59 lugemispala ja valimiku rooma autorite tekstidest) koos vastavate sõnastikega. Välja on jäetud teine osa (lugemismaterjal kursoorseks lektiüüriks) ja tähestikuline ladinaeesti sõnastik.

Vastutav toimetaja,

PĒNSUM PRĪMUM.**Varia.**

1. Eurōpa est terra. 2. Eurōpa et Asia sunt terrae. 3. Italia est terra Eurōpae et patria linguae Latīnae. 4. Sardinia et Sicilia sunt insulae Italiae. 5. Īnsula est patria nautārum. 6. Incolae insulae sunt nautae. 7. Stēllae nautis viam mōnstrant. 8. Poētae industriam agricolārum laudant. 9. Agricolae terram arant, nautae nāvigant. 10. Historia est magistra vītae. 11. In terrā est vīta, in lūnā nōn est. 12. Nātūra vītam terrae quotannis renovat. 13. Bēstiae sunt in silvis Eurōpae, Asiae, Āfricae, Americae, Austrāliae. 14. Nōn solum in terrā, sed etiam in aquā sunt bēstiae.

15. Tullia, ubi es? Hic sum, ante Lydiam. 16. Ubi estis, puellae? Ad portam sumus.

17. In memoriam. 18. Hannibal ad portās! 19. Aurōra Mūsīs amīca. 20. Ibi victōria, ubi concordia. 21. Ubi pigritia, ibi inopia.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Austraalia on maa. 2. Sitsiilia on Itaalia saar. 3. Me kiidame mitte ainult kodumaa võitu, vaid ka elanike üksmeelt. 4. Saartel on metsad. 5. Metsas on metsloomad. 6. Meremees on saare elanik. 7. Me näitame tütarlastele tähti. 8. Kus te laevatate, meremehed?

Harjutus 2. Deklineerida:

terra, stēlla, lūna, nātūra, vīta, magistra, lingua, porta, insula; nauta, incola, agricola, poēta; via, historia, memoria, victōria, bēstia.

*Praesens indicativi
activi.
Imperativus
(I, II konj.).*

PĒNSUM SECUNDUM.

Varia.

1. Puellae portam scholae corōnis ōrnant.
2. Lūna saepe figūrā litterae C habet.
3. Amīcitia vītam ōrnat.
4. Quis salūtāt?
5. Salvē! Salvēte! Sī valēs, bene est, ego valeō. Valē! Valēte!
7. Quis labōrat? Ego labōrō.
8. Quis sedet? Tū sedēs.
9. Ego labōrō, tū sedēs.
10. Nōs interrogāmus, vōs respondētis.
11. Respondēte magistrae!
12. Bene labōrāre optō.
13. Cūr flēs, puella? Rīdēre dēbēs.
14. Memoriam exercēte!
15. Dum spīrō, spērō.
16. Experientia docet.
17. Aquilam volāre docēs.
18. Amat victōria cūrā.
19. Haud semper errat fāma (Tac.).
20. Quae nocent, docent.
21. Scientia potentia est.
22. Festinā lentē!
23. Notā bene! (N. B.)

Harjutus 1. Tōlkida ladina keelde:

1. Mida (quid) sa küsid?
2. Mida te õpetate?
3. Te ei vasta.
4. Tütarlapsed on koolis.
5. Te ruttate kooli.
6. Me harjutame mälu.
7. Kool näitab teed teadmistele (teadmiste teed).
8. Seni kui me elame (hingame), me loodame.
9. Tööta hästi!
10. Meie nutame, teie naerate.
11. Ka (etiam) loomadel on (loomad omavad) mälu.
12. Me kaunistame sõprusega elu.

Harjutus 2. Deklineerida:

corōna, littera, scientia, figūra, amīcitia, aquila.

Harjutus 3. Konjugeerida:

ōrnāre, festināre, habēre, salūtāre, valēre, interrogāre, respondēre, labōrāre, sedēre, rīdēre, flēre, exercēre, volāre, nocēre, amāre, errāre.

*Praesens indicativi
activi.
Imperativus
(III konj.).*

PĒNSUM TERTIUM.

Varia.

1. Quid agis?
2. Quod agitis, bene agite!
3. Litterās discite!
4. Dum docēmus, discimus.
5. Bene vivimus et multum labōrāmus.
6. Vince iram!
7. Fābulās poētārum libenter legimus,

8. Epistulam scribere dēbētis. 9. Saepe errant, nam male discunt. 10. Bene discere dēbeō. 11. Collēgae Latīnē bene legunt et scribunt. 12. Quod optāmus, facile crēdimus. 13. Patriam amāre et dēfendere dēbēmus. 14. Nōli mē tangere! 15. Nōli tacēre, si dīcere dēbēs. 16. Nunc dēmum intellegō. 17. Vīve valēque!

18. Dum vivimus, spērāre dēbēmus. 19. Vīvere est cōgitāre. (Cic.) 20. Epistula nōn ērubescit. (Cic.) 21. Nōn scholae, sed vītae discimus. (Sen.) 22. Primō dēliberāte, deinde dīcite!

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Mida sa teed, tee hästi! 2. Kolleegid, toimige kiiresti (citõ)! 3. Sellal kui te õpetate, te õpite. 4. Me peame viha võitma. 5. Miks ei kirjuta nad kirja? 6. Mida (quod) te soovite, (seda) te kergesti usute. 7. Me armastame ja kaitseme kodumaad. 8. Te ei õpi kooli jaoks (koolile), vaid elu jaoks (elule). 9. Ta vastab hästi, sest ta õpib hästi. 10. Ta elab ja on terve (valēre). 11. Kuni elame, peame töötama. 12. Enne mõtle, siis ütle!

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes. act., imperat.*):

a) agere, discere, vincere, legere, scribere, crēdere, dīcere, vīvere, intellegere

b) cōgitāre, tangere, tacēre, dēliberāre, ērubescere, dēbēre, spērāre, spīrāre, dēfendere, errāre

*Praesens indicativi
activi.
Imperativus
(III konj. io-lōpul.;
IV konj.).*

PĒNSUM QUĀRTUM.

Varia.

1. Ūvam capiō. 2. Nōli facere iniūriam! 3. Si ita faciunt, bene est. 4. Fac! Dic! 5. Facite viam! 6. Quō plūra habent, eō plūra cupiunt. 7. Quō fugitis? 8. Dīcere nōn est facere! 9. Nautae ancoram iaciunt.

10. Noctū dormiō, interdiū labōrō. 11. Audite et intellegite! 12. Tantum scimus, quantum memoriā tenēmus. 13. Quod nescis, nōli dīcere! 14. Cūr nōn auditis, cum nārrō? 15. Nescitis, quia nōn auditis. 16. Audire dēbētis. 17. Ubi est? Cūr nōn venit? 18. Bene audī, quod dīcō! 19. Quī bene audit, bene discit.

20. Cum dormimus, nihil audimus neque sentimus. 21. Ut sentimus, ita dicimus. 22. Si tacēs, cōsentis.

23. Nātūra nihil facit frūstrā. 24. Quī quaerit, reperit. 25. Servi sapientiae et litteris, nōn glōriae et divitiis!

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Miks te teete ülekohut? 2. Miks põgened sa ametikaaslase eest (*acc.*)? 3. Heidan ankru. 4. Kuula ja saa aru! 5. Ma otsin, aga (*sed*) ei leia. 6. Öösel me magame, päeval töötame. 7. Sa tead nii-palju, kuipalju sa meeles pead. 8. Mida te ei tea, (*seda*) ärge rääkige! 9. Nad ei tea, sest nad ei kuula. 10. Nagu ma mõtlen, nõnda ma räägin. 11. Me peame nõustuma. 12. Teeni meeleldi kodumaad (*dat.*)!

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes. act., imperat.*):

- a) *facere, capere, fugere, iacere*
- b) *audire, dormire, scire, sentire, venire, servire*
- c) *tenere, consentire, cupere, quaerere, reperire, narrare, nescire*

Harjutus 3. Deklineerida:

ūva, iniūria, ancora, sapientia, nātūra, glōria

II deklinatsioon (masc.).

PĒNSUM QUĪNTUM.

Varia.

1. Magister puerō litterās et numerōs mōnstrat. 2. Mārcus discipulus et amīcus Marcī in hortō sedent et legunt. 3. Librōs, quī bene discit, amat. 4. Diligentia discipulōrum magistrīs placet. 5. In agrīs viri terram equis arant. 6. Medicus cūrat, nātūra sānat. 7. Medicī causās morbōrum invenire student. 8. Ignōsce filiō et filiae, Marce! 9. Inter dominum et servum nūlla amicitia est. (Curt.) 10. Puer, abige muscās! 11. Stulte, studē! 12. O amīce, salvē! 13. Quid flēs, fili?

14. Elephantum ex muscā facis. 15. Stultitia est morbus animi. 16. Barba nōn facit philosophum. 17. Deus ex māchinā. 18. Lupus nōn mordet lupum. 19. Lupus in fābulā! 20. Amīcum laedere nē iocō quidem licet.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Õpetajad näitavad koolis poistele raamatuid. 2. Raamatud meeldivad õpilasele. 3. Õpetajad õpetavad, õpilased õpivad. 4. Sina jutustad lugusid, meie kuulame. 5. Tere, Marcus! 6. Miks sa, poeg, ei tule aeda? 7. Me ruttame aeda. 8. Kuhu sa rumal põgened õpetaja eest (*acc.*)? 9. Arst leiab haiguse põhjuse. 10. Kirjutan sõbrale kirja.

Harjutus 2. Deklineerida:

a) numerus, discipulus, amicus, medicus, servus, morbus, animus; filius; vir; liber, ager, magister; puer

b) hortus, diligentia, philosophus, causa, dominus, musca, equus, mächina, iocus, barba, lupus, filia

Harjutus 3. Konjugeerida (*praes. act., imperat.*):

placēre, cūrāre, nocēre, esse, flēre, venīre, abigere, sänāre, facere, studēre, laedere, mordēre

II deklinatsioon (neutrum).

PĒNSUM SEXTUM.

Varia.

1. Lūna et stēllae sunt ōrnāmentum caeli. 2. Bellum incolis pericula parat. 3. Praemia discipulō gaudium parant. 4. Virī sunt praesidium patriae. 5. In castris Rōmānōrum cōpia frūmenti erat. 6. Cōpiae Rōmānōrum saepe in periculis erant.

7. Ab ōvō ūsque ad mālā. (Hor.) 8. Ōtium post negōtium. 9. Curriculum vitae. 10. Verba movent, exempla trahunt. 11. Exemplis discimus. (Phaedr.) 12. Semper beneficia memoriā tenēte! 13. Sine irā et studiō. (Tac.) 14. Et gaudium et sōlātium — in littiris. (Plin.) 15. Ex officiō. 16. Ad verbum. 17. Nēmō sine vitiō est. 18. Oleō incendium restinguis. 19. Post nūbila Phoebus. 20. In caudā venēnum.

21. Salvē, Marce Tulli! 22. Bene valē, oculo mī! (Pl.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Autasu meeldib luuletajale. 2. Õpilased kuulavad tähelepanelikult (*attentē*) õpetaja sõnu. 3. Luuletajate sõnad mõjutavad (liigutavad) poisse. 4. Te õpite tubli mehe eeskujust (*abl.*). 5. Me

peame meeles (memoriā tenēre) sõbra heategu. 6. Vanasõnad valmistavad poistele rõõmu. 7. Sõjavägi ruttab laagrisse. 8. Ülekohus on sageli sõdade põhjuseks. 9. Teadus on rikkus. 10. Kirjuta elulugu! 11. Puhkuse ajal loe raamatuid! 12. Muusad on luuletajate kaitse. 13. Põldudel on vili. 14. Taevas-näeme kuud ja tähti. 15. Teaduse harrastus. 16. Loe raamatuid, Gaius! 17. Hüvasti, minu Lucilius!

Harjutus 2. Deklineerida:

a) caelum, exemplum, verbum, frumentum, praemium, gaudium, negotium, praesidium, officium, studium, oleum

b) cōpia, mālum, discipulus, beneficium, liber, incola, oculus, sōlātium, ira, ōtium, vir, littera, vitium, cauda, castra, magister, iniūria, incendium, nūbila, memoria

Harjutus 3. Konjugeerida (*praes. act., imperat.*):

valēre, parāre, trahere, movēre, discere, sentire, tenēre

I, II deklinatsiooni adjektiivoid.

PĒNSUM SEPTIMUM.

Varia.

1. Lingua Latina et lingua Graeca linguae antiquae sunt. 2. Litterae variās fōrmās habent. 3. Initium est bonum. 4. Verbis decōris vitia obvolvīs (Hor.) 5. Bellum, quod populōs oppressōs liberat, iūstum ac necessārium est. 6. Aqua ad vitam necessāria est. 7. Nōn multōs librōs legere dēbētis, sed bonōs. 8. Exempla mala discipulōrum pigrōrum puerīs sēdulīs periculōsa sunt. 9. Placēre tantum bonis studēmus. 10. Litterae pulchrae librum ōnant. 11. Pulchra Homēri verba virum et puerum dēlectant. 12. Populus Rōmānus liber est. (Cic.) 13. Quid agunt liberī mei? 14. In caelō altō multae stēllae sunt. 15. Terram Italiae oppida clāra, agrī lātī, silvae māgnae ōnant.

16. Persōna grāta. 17. Terra incōgnita. 18. Per aspera ad astra. 19. Nocet saepe nimia diligentia. (Plin. Van.) 20. Mala herba cito crēscit. 21. Mala gallina — malum ōvum. 22. Corvus albus. (Iuv.) 23. Dum fortūna tibi, mi fili, ridet, multōs amicōs habēs.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Hea algus rõõmustab sõpra. 2. Me näeme taevas palju tähti (tähtede suurt arvu). 3. Kuu ja tähed on kõrge taeva kaunistus, suured metsad ja ilusad taimed on maa kaunistus. 4. Laisa õpilase halb eeskugu on kahjulik usinale poisile. 5. Kuulsate meeste head eeskujud meeldivad elanikele. 6. Kodumaal näeme kuulsaid linnu, avaraid põlde, suuri metsi. 7. Luuletajad ülistavad meremeeste hädaohtlikku elu. 8. Õiglane sõda vabastab rõhutud rahvad.

Harjutus 2. Deklineerida:

initium bonum, poëta clārus, oppidum antiqum, lingua antiqna corvus albus, verbum iustum, mala herba, liber malus, forma varia, populus liber, pensum primum, equus piger, hortus pulcher, nauta sedulus.

*Imperfectum
indicativi activi.*

PENSUM OCTAVUM.

Dē servis.

Römāni antiqvi servōs habēbant, nam erant domini multōrum populōrum. Numerus servōrum erat māgnus, numerus liberōrum parvus. In numerō servōrum erant Graeci et barbari. Servi dominis suis serviēbant. Servōrum officia varia erant: aliī terram colēbant, aliī in agris labōrābant, aliī domi ministrābant, aliī puerōs et puellās docēbant, aliī alia faciēbant. Multi servōrum Graecōrum erant docti, in numerō servōrum scribae et medici et magistri puerōrum erant. Servus vitam molestam et miseram agēbat. Domini saepe servōs pūniēbant.

Non sum quālis eram. (Hor.)

Recipe tincturae valerianae guttās octō!

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Rooma võrsus (kasvas) väikestest algetest (*ex. c. abl.*). 2. Roomlastel olid ilusad linnad. 3. Muistsed kreeklased harrastasid (colere) teadust. 4. Luuletajad kaunistasid muistenditega Rooma ajalugu. 5. Paljud Itaalia elanikud olid põlluharijad. 6. Muistsete roomlaste juures (*apud c. acc.*) oli põlluharimine (agricultūra) suures aus. 7. Sellal kui sina magasid, mina kirjutasin sõbrale (ad). 8. Pärj

oli sparta (Spartānus) poiste võidu tasu. 9. Muistsete orjade elu oli vaevaline ja vilets. 10. Muistne ori orjas peremeest.

Harjutus 2. Konjugeerida:

- a) (*imperf. act.*): ministrāre, habēre, colere, facere, servīre
b) (*praes., imperf. act., imperat.*): liberāre, studēre, agere, iacere, pūnire

Futurum I activi.

PĒNSUM NŌNUM.

Varia.

1. Ubi tū crās eris, Mārce Tullī? 2. Vitia erunt, dōnec hominēs. (Tac.) 3. Quod hodiē nōn est, crās erit. (Petron.) 4. Nōn, si male nunc, et ōlim sic erit. (Hor.) 5. Vērūm amicūm pecūniā nōn parābis. 6. Stēllās caelī nunquam numerābis. 7. Si fortiter pugnābitis, patriam servābitis. 8. Praeceptis magistrōrum libenter pārēbimus. 9. Discipulī bonī cotidīe memoriā exercēbunt. 10. Ego, ut spērō, tē mox vidēbō. 11. Quis leget pēnsūm novūm? 12. Quid ibi faciētis? 13. Librūm dē oppidīs Graecōrum et Rōmānōrum legēmus. 14. Lacrimae nōn minuent miseriam. 15. Semper amīcī manēbunt. 16. Persa Lacedaemoniō: Prae cōpiā sagittārum, inquit, sōlem nōn vidēbitis. Tum Lacedaemonius: In umbrā igitur pūgnābimus. 17. Antigonūm filiū interrogābat: Quandō castra movēbimus? Tum Antigonus: Num, inquit, sōlus tubae sonūm nōn audiēs?
18. Altūm silentiū. 19. Pia desideria. 20. Multa paucis.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Kus te homme olete? 2. Mida ma homme teen? 3. Tõelisi sõpru te ei soeta rahaga. 4. Kui me võitleme vapralt, päästame kodumaa. 5. Suurte meeste mälestus püsib alati. 6. Kas (num) jääd sa homme linna (*in c. abl.*)? 7. Me töötame ja õpime (tulevikus) hästi. 8. Ma kõnelen, kõnelesin ja alati kõnelen (*fut.*) tõtt (vērum). 9. Me loeme (praegu), lugesime ja loeme (tulevikus) ladina valme. 10. Varsti tulevad lapsed uute raamatutega. 11. Varsti näed sa võitu!

Harjutus 2. Konjugeerida:

- a) (*fut. I act.*): parāre, numerāre, spērāre; pārēre, exercēre, vidēre, manēre; legere, minuere; facere; audīre
b) (*praes., imperf., fut. I act., imperat.*): pūgnāre, movēre, dīcere, iacere, venīre, servāre, manēre, recipere, interrogāre

PĒNSUM DECIMUM.

Varia.

1. Hominēs, dum docent, discunt. (Sen.) 2. Pigrō supplicii locō labor est. 3. Crās, crās, ait corvus, mūtābō colōrem. 4. Grammatici — custōdēs Latīni sermōnis. (Sen.) 5. Cēnsōrēs mōrēs populi regunt. (Cic.) 6. Multi flōrēs habent iūcundōs odōrēs et colōrēs, sed acūtās spinās. 7. Salvē, mī pater! 8. Quīntum frātre[m] cotīdiē exspectāmus. 9. Āēr undique terram cingit; sine āēre nūlla vīta est. 10. Praemium labōrum militum erat victōria et glōria et honor patriae. 11. Labōribus et industriā multi hominēs ōrnat vītam suam.

12. Quot hominēs, tot sententiae. (Ter.) 13. Homo novus. (Cic.) 14. Homo locum ōrnat, nōn hominem locus. 15. Leōnem mortuum et catulī mordent. 16. Errāre hūmānum est, stultum est in errore persevērāre. 17. Amicitia māgnū in dolōre sōlātium est. 18. Plēnus venter nōn studet libenter. 19. Comes facundus in viā prō vehiculō est. 20. Pedibus timor addit ālās.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Haritud inimeste kõnelused on meeldivad. 2. Pärast töid on puhkus meeldiv. 3. Nüüd olete lapsed (poisid), varsti olete mehed. 4. Ilma tööta ei ole elu meeldiv. 5. Inimestele meeldivad head ja ilusad kõnelused. 6. Lillede värvid on mitmesugused. 7. Tsensorid olid kommete valvurid. 8. Ära põgene töö eest! 9. Kuulsus on sõdurile suur tasu. 10. Kotkad lendavad õhus. 11. Kardan isa viha. 12. Mul oli (ma omasin) teel jutukas kaaslane.

Harjutus 2. Deklineerida:

homo doctus, sermō pulcher, labor novus, custōs iūstus, mōs bonus, flōs albus, odor iūcundus, color varius, frāter meus, error hūmānus, dolor asper, vehiculum miserum, leō mortuus, comes facundus, timor māgnus, mīles clārus, locus altus, pater incōgnitus.

Supinum. Perfectum indicativi activi.

PĒNSUM UNDECIMUM.

Varia.

1. Spectātum vēnērunt. 2. Catilīna duo equitēs ad Cicerōnem salūtātum misit. 3. Lēgātī vēnērunt pācem petītum. 4. Ego is erō,

quī semper fui. (Cic.) 5. Sum, quod eris — quod es, ante fui. 6. Est, ut dixi. 7. Estis, quod fuimus, quod sumus, hoc eritis (senex iuvenibus dixit). 8. Dixi et animam levavi. 9. Bene fecisti, quod tacuisti. 10. Eloquentia multorum Graecorum magna fuit. 11. Ariovistus dixit Caesaris legatis: Quid ad me venistis? 12. Caesar Helvetios vicit. 13. C. Iulius Caesar, postquam a Pharnace, rege Pontico, victoriam reportavit, ad amicum suum scripsit: Veni, vidi, vici! 14. Bella Romanorum non semper iusta fuerunt. 15. Graeci Troiam delaverunt, sed memoriam Troiae poetae Homerus servavit. 16. Oleum et operam perdidit. (Pl.) 17. Verba simulatque evolaverunt, non revolant. 18. Claudite iam rivus, pueri: sat praeta biberunt (Verg.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Me tulime tervitama. 2. Nad tulevad homme kuulama. 3. Roomlaste laager oli suur. 4. Mida sa, Marcus Tullius, laagris tegid? 5. Kreeklaste juures (*apud c. acc.*) oli palju kuulsaid arste (olid paljud kuulsad arstid). 6. Miks ei rääkinud sa tõtt? 7. Miks jõid sa külma (gelidus, a, um) vett? 8. Tegime halvasti, et vaikisime. 9. Orjade kohustused olid mitmesugused. 10. Ühed tegid üht, teised teist (*imperf.*)

Harjutus 2. Konjungeerida:

a) (*perf. act.*) salūtāre, tacēre, vidēre; mittere, dicere, vincere, scribere; facere; venire

b) (*praes., imperf., fut. I, perf. act.*) spectāre, dēlēre, petere, levāre, perdere, servāre, claudere, servire, bibere, esse

*Plusquamperfectum
indicativi activi.*

PENSUM DUODECIMUM.

Varia.

1. Leōnidās Thermopylās occupāverat ibique Persās expectāvit. 2. Alexander dēlēvit Thēbās, quae diū floruerant. 3. Ante bella Pūnica tōtam ferē Italiam Rōmāni expūgnāverant et multis proeliis populōs Italiae superāverant. 4. P. Scipiō Africānus Minor Carthāginem expūgnāverat et dēlēverat et bellum cum Poenis finiverat. 5. Casticus in Sequanis rēgnum, quod pater antea habuerat, occupāre studēbat. 6. Helvētii iam per angustias suas cōpiās trādūxerant

et agrōs Haeduōrum vāstābant. 7. Veterānī signum dedērunt, ut Caesar imperāverat. 8. Exclūsī eōs, quōs tū ad mē salūtātum māne miserās. (Cic.) 9. Contigit, quod praedixeram. 10. Visitāvimus amicum nostrum, quia nōs vocāverat.

11. Multum, nōn multa. 12. Fābulam surdō narrās. 13. Appāret etiam caecō. (Liv.) 14. Fundum aliēnum arat. (Pl.) 15. Nōn procul ā propriō stipite pōma cadūnt.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Poisid tegid nõnda (ita), nagu (ut) õpetaja oli ütelnud. 2. Me kiitsime õpilasi, sest (quod) nad olid hästi kirjutanud. 3. Ter-
vitasin arsti, kes oli tulnud külastama haiget. 4. Elanikud ülistasid sõdureid, sest (quod) nad olid päästnud kodumaa suurest ohust (*a c. abl.*) 5. Leidsin, keda (quem) olin otsinud. 6. Caesar kiitis veterane, sest (quod) nad olid vapralt võidelnud. 7. Valmid, mis (quās) Aisopos kirjutas (oli kirjutanud), on kuulsad.

Harjutus 2. Tuua põhivormid ja konjugeerida:

a) (*plusq. act.*): occupāre, superāre, narrāre, vīsītāre, dare, dēlēre, studēre; dūcere, claudere, mittere, dīcere, cadere

b) (*praes., imperf., fut. I, perf., plusq. act.*): exspectāre, expūgnāre, exclūdere, flōrēre, tangere, vāstāre, habēre, trādūcere, vocāre, praedīcere, arāre, imperāre

Harjutus 3. Deklineerida:

C. lūlius Caesar, senex doctus, eques antīquus, rēx malus, pāx iūsta, mōs pulcher, M. Tullius Cicerō

*III deklinatsioon (fem.).
Futurum II activi.*

PĒNSUM TERTIUM DECIMUM.

Varia.

1. Volat aetās. (Cic.) 2. Nihil semper flōret, aetās succēdit a etāti. (Cic.) 3. Siciliae cīvitātēs multae sunt. (Cic.) 4. O sāncta simplicitās! 5. Varietās dēlectat. 6. Sapientia hominibus nōn modo dignitātem māgnam, sed etiam auctōritātem māgnam parat. 7. Prō patriā, prō libertāte, prō vitā certāmus. (Sall.) 8. Hominēs per errōrēs ad vēritātem veniunt. 9. Iūstitia est laus māgna iūdicum. 10. Cum laude. 11. Pia fraus. 12. Pāx longa dēlectat hominēs.

13. Dūra lēx, sed lēx. 14. Pācem cum hominibus, bellum cum vitiis habē! 15. In pāce leōnēs, in proeliō cervī. 16. Ecce tacent vōcēs hominum! (Petron.) 17. Homo dē plēbe. 18. Tribūnī plēbis māgnam potentiam habēbant. 19. Ut sēmentem fēceris, ita metēs.

Dē Lacedaemoniis.

Philippus, Macedonum rēx, Lacedaemoniis scrīpsit: Sī in Lacōnicam vēnerō, finibus vōs exturbābō. Lacedaemoniī rescrīpsērunt: Sī.

Dē gallinā et vulpe.

Ad gallinam aegrōtam vulpēs accessit et interrogāvit: Ecquid valēs? Gallīna vulpi: Satis, inquit, valeō, sed sī tū discesseris, multō melius mē habēbō.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Suur kiitus kahjustab rumalat inimest. 2. Halvad seadused on hukatuslikud (perniciōsus, a, um) riikidele. 3. Tublid inimesed armastavad vabadust ja tõde. 4. Sõja ajal (sōjas) ei ole riigil üksmeelt riigiga. 5. Rooma riik oli sageli suure ohus. 6. Casticus püüdis oma riigis kuningavõimu haarata (vallutada). 7. Ma tulen (tulevikus), kuhu iganes (quōcunque) sa mind kutsud. 8. Kui sa küsid (tulevikus), ma vastan.

Harjutus 2. Deklineerida:

varietas bona, auctōritās māgna, libertās iūcunda, aetās longa, iūdex iūstus, cīvitās libera, vōx pulchra, homo aegrōtus, sancta simplicitās (sg.)

III deklinatsioon (neutrum).

PĒNSUM QUĀRTUM DECIMUM.

Varia.

1. Ēgria sunt Homēri poēmata. 2. Lac album et mel pūrum hominibus sunt cibī iūcundī. 3. Quot capita, tot sententiae. 4. Ā pedibus ūsque ad caput. 5. Bēlua multōrum capitum. (Hor.) 6. Homo cānō capite atque albā barbā (Pl.) 7. Lūmina civitātis. (Cic.) 8. Flūmina iām lactis, iam ilūmina néctaris ibant. (Ovid.) 9. Quis est dīgnus nōmine hominis? (Cic.) 10. Nōmina sunt odiōsa. 11. Stat māgnī nōminis umbra. (Lucan.) 12. Auctōrem opus laudat.

13. Nihil generi hūmānō arduum est. 14. Onus, nōn honōs. 15. Ex tempore dicere. 16. Tempus et hōra volat. 17. O tempora, o mōrēs! (Cic.) 18. Vēritās — temporis filia. 19. Laudem Horātii fuga temporum nōn dēlēbit. 20. In corpore. 21. Māgnus Alexander corpore parvō erat. 22. Dē factō. Dē iūre. 23. Sunt et bellī, sicut pācis iūra. (Liv.) 24. Laudō rūris amoeni rivōs. (Hor.) 25. India mittit ebur. 26. Luscinia māgnam habet vōcem in angustō gutture. 27. Historia — testis temporum, lūx vēritātis, vita memoriae, magistra vitae. (Cic.)

28. Nāvita dē ventīs, dē taūris nārrat arātor;

Ēnumerāt milēs, vūlnera, pāstor ovēs. (Prop.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Homeros kirjutas suurepäraseid poeme. 2. Horatius nime-
tas (appellāre) rooma rahvast mitmepealiseks (*gen. qualit.*) el-
jaks (*acc.*). 3. Me austame (hojõrāre) hallpäist (*abl. qualit.*) ini-
mest. 4. Te kiidate töö algatajaid. 5. Peahaavad valutavad. 6. Sa
teed o'jast (ē rivō) suured jõed. 7. Muistsetel aegadel oli kaht liiki
(genus) inimesi (kaks inimeste liiki): vabad ja orjad.

Harjutus 2. Deklineerida:

poēma ēgregium, lac album (*sg.*), mel pūrum, caput cānum,
lūmen iūcundum, flūmen altum, nōmen odiōsum, opus dignum,
vulnus malum, genus hūmānum, tempus antiquum, corpus parvum,
iūs varium, rūs amoenum, ebur album (*sg.*), guttur angustum

*Praesens
indicativi passivi.*

PĒNSUM QŪINTUM DECIMUM.

Varia.

1. Ab amicō amor, quod amicum amō. 2. Ut salūtās, ita
resalūtāris. 3. Frūmentum frūstrā exspectātur, nisi agrī arantur.
4. Studiō litterārum dēlectāmur. 5. Hippocratēs pater medicinae
appellātur. 6. Frūstrā tam māgnō labōre fatigāmini. 7. Ē ferrō et
aere instrūmenta et arma parantur. 8. Cuius virī clārissimī exemplō
māximē mōvērīs? 9. Semper enim nōs hominēs exemplis movēmur.

10. Lūna circum terram movētur. 11. Iter longum vidētur. 12. Augētur memoria, si exercētur. 13. Tū semper vinceris pigritiā. 14. Puer piger labōrāre cōgitur. 15. Bonus liber nōn semel legitur. 16. Quī vērum nōn dicit, contemnitur. 17. Nunquam periculum sine periculō vincitur. 18. Quō vehimini, liberī? 19. Carmina Homēri ā multis leguntur, ab omnibus laudantur. 20. Nihil rēctē sine exemplō docētur aut discitur.

21. Probitās laudātur et alget. (Iuv.) 22. Malō aliēnō saepe docēmur. 23. Tēmpora mūtāntūr et nōs mūtāmur in illis.

Harjutus 1. Tōlkida ladina keelde:

1. Ema kirjutab kirja (*act., pass.*). 2. Teie, sõdurid, võidate ohud (*act., pass.*). 3. Põllumehed harivad põlde (*act., pass.*). 4. Meid kiidavad meie õpetajad (*pass.*). 5. Mind mõjutab isa eskuju (*pass.*). 6. Vend ootab sind (*pass.*). 7. Nagu me tervitame, nii tervitatakse meid. 8. Poisse (poiste kehasid) harjutatakse tööga. 9. Paljud valud lõpevad (lõpetatakse) sõprade lohutusega.

Näidis. *Act.* Medicus medicinam parat. — *Pass.* Medicīna ā medicō parātur.

Harjutus 2. Järgmistest verbidest moodustada nõutavad passiivsed vormid:

- 1. sg.: amāre, exercēre, cōgere, audīre;
- 2. sg.: fatigāre, vidēre, intellegere, fugere, sentīre;
- 3. sg.: exspectāre, respondēre, dīcere, servīre;
- 1. pl.: salūtāre, movēre, vincere, pūnīre;
- 2. pl.: dēlectāre, docēre, vehere, vestīre;
- 3. pl.: mūtāre, augēre, iacere, lēnīre

III deklinatsioon (i-deklin. I).

PĒNSUM SEXTUM DECIMUM.

Varia.

1. Vōx multārum avium aurēs hominum dēlectat. 2. Oculfs magis quam auribus crēdinus. 3. Rōmae liberī civēs et servi erant. 4. Alii sēmentem faciunt, alii metunt. 5. Graeci parvō numerō nāvium māgnam classem Persārum apud Salamina vicērunt. 6. Aēr est sēdēs nubium. 7. In civitate liberā lingua mēnsque

liberae esse debent. (Suet.) 8. Otium sine litteris mors est et hominis vivi sepultura. (Sen.) 9. Somnus est quasi mortis imago. 10. Arx Romae nomen habebat Capitolium. 11. Et partem veri fabula semper habet. 12. lucunda est nox curis soluta. 13. In pace artes et litterae florent, idcirco pax mater artium appellatur. 14. Custodes arcium et urbium sunt milites. (Cic.) 15. Rugis frontem senectus exarat. (Hor.) 16. A fronte. 17. Ad fontes. 18. Dolor dentium.

19. Ex ungue leonem, ex auribus asinum. 20. Aurēs vēritāti claudere. (Cic.) 21. Hostium munera — non munera. 22. Finis coronat opus. 23. Procul ex oculis, procul ex mente. 24. Urbēs constituit aetās, hōra dissolvit. (Sen.) 25. Mors naturae lex est. 26. Sermoni iam finem fac tuō! (Pl.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Silmad ja kõrvad on pea osad. 2. Sa usaldad silmi rohkem kui kõrvu. 3. Kreekas (Graecia) olid kunst (kunstid) ja teadus suures aus. 4. Rooma pleebisi õigused olid sageli kodanike lahkeli põhjuseks. 5. Lõvidel on (omavad) suur kehajõud (vires). 6. Kuula ka vastaspoolt (teist poolt)! 7. Metsades on palju linde. 8. Vaenlaste laevastik on väike. 9. Pikad ööd on haigetele inimestele sageli raske (molestus). 10. Me näeme silmadega, kuuleme kõrvadega. 11. Kodanike kombed muutuvad. 12. Soovin lugeda kunstide ajalugu. 13. Ööde vaikus. 14. Allikate vesi.

Harjutus 2. Deklineerida:

civis liber, sementis bona, navis longa, classis magna, unguis acutus, finis angustus, mens nova, ars pulchra, urbs antiqua, arx alta, nox prima, fons clarus, frons docta, imago incognita, munus iucundum.

*Imperfectum
indicativi passivi.*

PENSUM SEPTIMUM DECIMUM.

Varia.

1. Apud Romanos pueri a Graecis servis educabantur. 2. Romae quotannis novi consules creabantur. 3. Magnō in periculō cum amicis versābāmur. 4. Incolarum vocibus ac timore paulatim etiam vos, veterani, perturbābāmini. 5. Mortui a Romanis cremabantur.

6. Pueri Graecōrum in multis artibus exercēbantur. 7. Carmina poetārum Graecōrum libenter ā Rōmānis legēbantur. 8. Sacri ānserēs publicē alēbantur in Capitoliō, arce Rōmānōrum. 9. Apud Rōmānōs in principiō convīviōrum ōva, in fine māla appōnēbantur. 10. Tū, Catilina, ā meis praesidiis custōdiēbāris. 11. In pāce Rōmāni togā, sagō in bellō vestiēbantur.

12. Amīcus vērus — rāra avis. 13. Surdis auribus dicere. 14. Amor tussisque nōn cēlatur. 15. Māgnae indolis signum est spērāre semper. 16. Ūna hirundō nōn facit vēr. 17. Bona ōrātiō nōn ex ōre, sed ē pectore fluit.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Kreeklased ületasid teadusega (doctrīna) roomlased (*act., pass.*). 2. Rooma sõdurid talusid kannatlikult suuri raskusi (*act., pass.*) 3. Tundsime rõõmu (dēlectāri) teaduse uurimisest. 4. Tõõriistu ja relvi valmistati rauast ja vasest. 5. Sind mõjustati ema sõnadest. 6. Cicero pidas (habēre) pikki kõnesid (*pass.*).

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes., imperf. pass.*):

creāre, versāre, cremāre, mūtāre, exercēre, alere, dicere, iacere, custōdīre, vestīre

Harjutus 3. Deklineerida:

auris surda, avis rāra, hostis noster, indolēs māgna, ōrātiō bona, vēr iūcundum, hirundō parva, ōs asperum, pectus aegrōtum

III deklinatsioon (i-deklin. II).

PĒNSUM DUODĒVĪCĒSIMUM.

Dē mari.

1. Mare altum est plēnum piscium et aliōrum animālium. 2. In mari altō sunt multa et varia genera animālium. 3. Maria habent litora, flūmina ripās. 4. In litoribus marium multae sunt avēs. 5. In maria multa et māgna flūmina fluunt. 6. Antīquis temporibus nōn omnia maria et flūmina erant nōta. 7. Mare movētur ventis. 8. Hominis ūtilitāti agrī et maria pārent. (Cic.) 9. Cāelum, nōn animūm mūtānt, quī trāns mare cūrrunt. (Hor.) 10. Populus Rōmānus cum Carthāginiēnsibus terrā marique bella gessit. 11. Mari aquam addere.

Varia.

12. Vina bibunt hominēs — animālia cētera fontēs. 13. Nocturnōrum animālium, veluti fēlium, in tenebris fulgent radiantque oculi. (Plin. Van.) 14. Immēsum glōria calcar habet. (Ovid.) 15. Alter frēnis eget, alter calcāribus. (Cic.) 16. Dēmōsthenēs et Cicero exemplāria sunt ēloquentiae. 17. Māgnū vectīgal est parsimōnia. (Cic.) 18. Cīvēs tribūnal praetōris circumstābant.

19. Repetitiō est māter studiōrum. 20. Ubi mel in ōre, ibi saepe fel in animō est. 21. Arborēs altae nōn semper longās rādicēs habent.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Loomi on maa peal, õhus ja meres. 2. Paljud loomad on inimestele ohtlikud. 3. Loomade kujud ja hääled on mitmesugused. 4. Merede nimed olid tuntud meremeestele. 5. Odüsseus eksles pajudel meredel. 6. Suured maksud olid koormavad rooma kodanikele. 7. Hea (nõbilis) hobune ei vaja (egere *c. abl.*) kannust. 8. Merel on (meri omab) rannik, jõel kallas. 9. Aafrikas on loomade haruldasi eksemplare.

Harjutus 2. Deklineerida:

exemplar rārum, calcar acūtum, mare immēsum, vectīgal molestum, tribūnal antīquum, animal nocturnum; arbor alta, piscis parvus, ūtilitās māgna, genus varium, fēlēs alba, litus nōtum, rādīx longa.

*Futurum I passivi.
i-deklin. erijuhtumid.*

PĒNSUM UNDEVĪCĒSIMUM.

Varia.

1. Ut salūtās, ita salūtāberis. 2. Dōs dabitur virginī. (Pl.) 3. Sī perīculum erit, ad arma vocābiminī, contrā hostem dūcēminī. 4. Omnia mūtābantur, mūtantur, mūtābuntur. 5. Sī probitātem amābis, ā probīs amāberis. 6. Exemplīs bonōrum movēbāmur, movēmur, movēbimur. 7. In amōre aut vincēs aut vincēris. 8. Omnia labōre et patientiā vincuntur et vincentur. 9. Omnēs morte rapiēmur. 10. Omnia mala aliquandō lēnientur et finientur. 11. Post victōriam victōribus māgna praemia tribuentur. 12. Grāta sup̄veniēt, quae nōn sp̄rābitur, hōra. (Hor.)

13. Sedēmus in puppi et clāvum tenēmus. (Cic.) 14. Dubiam rege, nāvita, puppim! (Ovid.) 15. Febrim sīgnum morbī putāmus. 16. Aegri hominēs febrī iactantur. 17. Cibi condimentum famēs, pōtionis sitis (est.) 18. Pro moenibus et turri altā tēla micābant. 19. Lictōrēs virgīs caedunt prōditōrēs secūrique feriunt. (Liv.) 20. Magna est vis cōsuētūdinis. 21. Vis vim vī pellit. 22. Suprā vires. 23. Dant gaudia virēs. 24. Vis semper violat iūs. 25. Contrā vim mortis nōn est medicāmen in hortis. 26. Quod licet lovī, nōn licet bovi. 27. Pānem et circēnsēs! 28. Aqua et panis — vita canis. 29. Dum fēlēs dormit, saliunt mūrēs.

Harjutus 1. Tōlkida ladina kēelde:

1. Nagu te tervitate, nōnda tervitatakse (*fut. I*) teid. 2. Me muutusime, muutume praegu (*p-aes.*) ja muutume tulevikus (*fut.*). 3. Tubli mehe eeskujust sind mõjutati, mõjutatakse praegu ja mõjutatakse tulevikus. 4. Kui sa oled laisk, näidatakse (*fut. I*) (sulle) sõrmega. 5. Igasugune (omnis) vaenlane võideti, võidetakse ja võidetakse tulevikus alati. 6. Sõdurid näevad kaugelt vaenlaste torni. 7. Haige inimene kardab palavikku. 8. Suur on üksmeele jõud, oh kohtunikud. 9. Arion istus ahtril ja laulis.

Harjutus 2. Konjugeerida:

- a) (*fut. I pass.*) iactāre, movēre, tribuere, rapere, lēnīre;
 b) *praes., imperf., fut. I pass.* verbidest: vincere (2. sg.), venīre (3. sg.), salūtāre (1. pl.), vidēre (2. pl.), sentīre (3. pl.)

Harjutus 3. Deklincerida:

puppis pulchra, ferbis dubia, turris alta, secūris acūta, vis magna, sitis (*sg.*); bōs māgnus.

*Participium
 perfecti passivi.
 Perfectum indicativi
 passivi.*

PĒNSUM VĪCĒSIMUM.

Varia.

1. Mōs antiquus fuit, ūsque ad meam servātus aetātem, primīs epistulae verbis adicere: sī valēs, bene est, ego valeō. (Sen.)
 2. Hominēs cor habent in sinistrā pectoris parte positum.

3. M. Tullius saepe dicit de oppressa coniuratione Catilinae. (Quint.) 4. Molesto pedum morbo octavum iam mensem impeditus sum. 5. Lēnita paulum vis venti est. (Liv.) 6. Terra vestita est floribus, herbis, arboribus, frugibus. (Cic.) 7. Admodum sumus iam defatigati. (Cic.) 8. Nullum saeculum magnis ingenis clausum est. (Sen.) 9. Captivi Romam missi atque ibi in carcere inclusi sunt. (Liv.) 10. Victi Persae in nave confugerunt, ex quibus multae captae sunt. 11. In virtute posita est vera felicitas. (Sen.) 12. Tria bella magna a Romanis cum Carthaginiensibus gesta sunt; his omnibus bellis Carthaginiensis victi sunt. 13. Capitulum a Gallis oppugnatum a Romanis fortiter defensum est.

14. Et semel emissum volat irrevocabile verbum. (Hor.) 15. Acti labores iucundi. 16. Alea iacta est. 17. Littera scripta manet. 18. Expressis verbis. 19. Disiecta membra. 20. Post factum. 21. Post scriptum. 22. Tabula rasa.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Kõik (omnia) on äkitselt muutunud. 2. Puud on kevadel kaetud lehtedega (folium) ja õitega. 3. Vangid on suletud vanglasse. 4. Paljude kõrvad on tööle suletud. 5. Roomlaste poolt peeti maal ja merel (terra marique) palju sõdu. 6. Öösel on kõik laagri väravad suletud. 7. Sõdurite vaprussega vabastati (c. abl.) kodumaast suurest ohust.

Harjutus 2. Tõlkida ladina keelde:

1. Säilitatud kombed. 2. Lisatud sõna. 3. Kaetud puu. 4. Suletud kõrv. 5. Saadetud saadik. 6. Võidetud vaenlane. 7. Aheldatud koer. 8. Maalitud ahter. 9. Kirjutatud kiri. 10. Peetud sõda. 11. Kaitstud vabadus.

*Plusquamperfectum indicativi
passivi
Futurum II passivi*

PENSUM VICESIMUM PRIMUM.

Dē Leōnidā.

Constantia Leōnidae Lacedaemonii a multis populis praedicata est. Xerxes, Persarum rex, aliquando cum magnis copiis ex Asia in Europam venit. Copiae magnae Persarum angustiis Thermopylarum, portis Graeciae, appropinquabant. Ad angustias a Leōnidā,

rēge Lacedaemoniōrum, militēs Graeci ducti erant; angustiae parvis cōpiis occupatae et custoditae erant. Cōpiae Persarum multis proeliis ā fortibus Graecis in angustiis fugatae sunt. Tandem via occulta Persis ā virō perfidō mōnstrata est et magnus numerus Persarum in tergum Graecōrum ductus est. Itaque Graeci undique oppugnati et universi necati sunt. In sepulcrō virōrum monumentum pulchrum aedificatum est. In monumento glōria mortuōrum pulchris poetae verbis praedicata est. Etiam si monumentum vastatum erit, glōria Leōnidae praedicabitur.

1. Nōn prius dormiēmus, quam negōtia nostra finita erunt.
2. Cavē canem! 3. Divide et imperā! 4. Vae victis! 5. Acta est fābula.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Vaenlaste linn vallutati sõdurite poolt, ehkki (quamquam) kõik vāravad olid suletud.
2. Muistseil aegadel olid roomlastele omased (roomlasi ehtisid; *act., pass.*) lihtsad (simplicēs) ja ausad kombed.
3. Tollal (tum) olid roomlaste poolt vallutatud (expūgnāre) paljud maa-alad (fīnēs).
4. Muistne luuletaja kuulutas (praedicāre): kui Trooja hävitatakse ja ületatakse, (siis) võidetakse (ka) Trooja riik.
5. Ma ei maga (tulevikus) enne, kui on lõpetatud mu töö.
6. Ma külastan (tulevikus) sõpra, kui mind kutsutakse.

Harjutus 2. Konjugeerida:

- a) *plusq., fut. II pass.*: mūtāre, dividere, custōdire
- b) kõikis läbivõetud ajavormides: cavēre, vincere

III deklinatsiooni adjektiioid

PĒNSUM VICĒSIMUM SECUNDUM.

Varia.

1. Dēmōsthenēs et Cicero hominēs acri ingenio et māgnō amōre patriae fuērunt.
2. Ad litora maris Tyrrhēni in Italiā multae palūdēs sunt; itaque aēr ibi salūber nōn est.
3. Cōnsilia bonōrum hominum civitāti salūbria sunt.
4. Vita brevis, ars longa (Hippocr.)
5. Vita nostra brevis est, brevī finiētur.
6. Fortēs fortuna adiuvat. (Liv.)
7. Multi multa sciunt, nēmō omnia.
8. Omnis ars nātūrae imitātiō est. (Sen.)
9. Omnia praeclāra rāra. (Cic.)
10. Omnia

vincit Amor. (Verg.) 11. Sōl omnibus lūcet. (Petron.) 12. Similia dēlectant. (Sen.) 13. Sociāle animal est homo. (Arist.) 14. Perpetuum mōbile. 15. Dulcis est libertās. (Phaedr.) 16. Artēs liberālēs. 17. Nōn est ad astra mollis ā terris via. (Sen.) 18. Levis nota. 19. Dīfficile ést trīstī fīngere ménte iocúm. (Tib.) 20. Trīstis eris, sī sōlus eris. (Ovid.) 21. Omnī aetātī mors est commūnis. (Cic.) 22. Vívite fēlicēs, moneō, mors ómnibus ínstat.

23. Dōnec eris fēlīx multōs numerābis amīcōs,

Tēmpora sī fuerint nūbila, sōlus eris. (Ovid.)

24. Vēritātis simplex óratiō est. (Sen.) 25. Quaerit aquās in aquis et pōma fugācia cáptat Tántalus. (Ovid.) 26. Nēminem metuit innocēns. 27. Dives est, quī sapiēns est. (Hor.) 28. Sapiētī sat. 29. Vetera prōverbīa breviter saepe et simplicibus verbīs prūdentiam populē exprimunt.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Tõõ ja kannatlikkus (patientia) võidavad kõik. 2. Vapraile sõjameestele pole ükski (nüllum) teekond pikk. 3. Iga algus on raske. 4. Tõõde armastab lihtsaid sõnu. 5. Vabaduse armastus on ühine kõigile inimestele. 6. Vapper mees ei põgene tõõ eest (*acc.*). 7. Maa on kõõgi inimeste ühine ema. 8. Arstiteadus ravib kõõki inimese (inimlikke) valusid. 9. Me ei tunne (*scire*) mitte kõõki loomaliike (loomade liike).

Harjutus 2. Deklineerida:

litus commūne, palūs omnis, āēr salūber, sociāle animal, homo sapiēns, libertās dulcis, pectus dūrum, mēns trīstis, verbum dīfficile, óratiō simplex, nauta fortis, prōverbium vetus, populus dives, negōtium simile.

III deklinatsioonī sooerandid.

PĒNSUM VĪCĒSIMUM TERTIUM.

Varia.

1. Scythae lacte et carne vivēbant. 2. Cōnsuētūdō est altera nātūra. 3. Permulta verba omnibus linguīs recentibus commūnia, partim Latinae, partim Graecae sunt originis. 4. Catō — virtūtum vēra imāgō. (Sen.) 5. Liberae sunt nostrae cōgitatiōnēs. (Cic.) 6. Admiratiō antiqūtātis crēscit apud mē. (Plin. Van.) 7. In arēnis

Africae ūnius interdum arboris umbra et parvus rīvus viātōri vītam servant. 8. Signum ex marmore. 9. Mel in ōre, verba lactis, Fel in corde, fraus in factis. 10. Comes aeris aliēni est miseria. (Plin. Van.) 11. Vacua vāsa plūrimum sonant. 12. In colle fōns aquae māgnus erat. (Sall.) 13. Gutta cavat lapidem. (Ovid.) 14. Guttam haud habeō sanguinis. (Pl.) 15. Rōma caput orbis terrārum fuit. 16. Pulvis et umbra sumus. (Hor.) 17. Summī montium verticēs nive aeternā tēcti sunt. 18. Caesar in flūmine Rhēnō pontem fēcit. 19. Ad fontēs! 20. Dolor dentium molestus est. 21. Cum grānō salis. 22. Aquila nōn sōli cēdit. 23. Amīci — fūrēs temporis. 24. Ūna salūs victis — nullām spērāre salūtem. (Verg.) 25. Decimus Brūtus salūtem dīcit Mārcō Cicerōni. (Cic.) 26. Ad Lacedaemoniōs et Athēniēnsēs lēgātī missī sunt et ita iussū rēgis dicēbant: Nisi rēgī nostrō aqua et terra data erit, urbēs vestrae dēlēbuntur, coniugēs liberīque in servitūtem abdūcentur.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Inimeste sõnad on südame peegliks (speculum). 2. Isamaa hüveolu on meie hüveolu. 3. Sõjaväed liikuvad (iter facere) läbi mägede. 4. Lilled on kevade kuulutajad (nuntius). 5. Elevant ei püüa hiirt. 6. Varas tunneb (cōgnōscere) varast, hunt hunti. 7. Iga orjus on vilets. 8. Raukade vestlused rõõmustavad nii vana kui noort. 9. Haige jutustab oma kõhast (dē).

Harjutus 2. Deklineerida:

aes aliēnum, mēnsis longus, vertex summus, finis bonus, iter breve, pulvis albus, orīgō antīqua, virtūs vera, cōgitatiō libera, arbor pulchra, ōs parvum, vās vacuum, fōns māgnus, lapis dūrus, servitūs misera, salūs nostra, pōns factus, mōns altus.

IV deklinatsioon

PĒNSUM VĪCĒSIMUM QUĀRTUM

Varia.

1. Usus est magister fēgregius. (Plin.) 2. Lingua Latīna diū apud populōs Eurōpae in māgnō ūsū fuit. 3. Litterārum rādīcēs amārae, frūctūs dulcēs. (Cic.) 4. Ex frūctibus arborem cōgnōscimus, ex cantū avem. 5. Per risum multum dēbēs cōgnōscere stultum.

6. Semper māgnō cum metū incipiō dīcere. (Cic.) 7. Excitat fluctūs in simpulō, ut dīcitur. (Cic.) 8. Homo versūs facit. (Hor.) 9. Gāudia pōst luctūs veniūnt, post gāudia luctūs. 10. Tempus minuit luctūs maestaque corda iuvat. (Ovid.) 11. Ut mare nōn est sine fluctibus, ita vīta nōn est sine luctibus. 12. In lacubus parvis fluctūs nōn māgnī sunt. 13. Brevis est cursus vitae nostrae. 14. Lēgum ministrī magistrātūs, lēgum interpretēs iūdicēs, lēgibus dēnique omnēs servīmus. (Cic.) 15. Virginis aspectus penetrat sine vulnere pectus. 16. Nihil semper suō statū manet. 17. Manus manum lavat. 18. Nōn omnibus sum domī. (Erasm.) 19. Dēnte timēntur aprī; dēfēndunt cōrnua cērvōs. (Mart.) 20. In cornū taurī sedēbat parva musca. Si tibi gravis sum, inquit, statim āvolābō. Taurus respondet: Ubi es? Nihil sentiō. 21. Lāpsus linguae. 22. Status quō. 23. Cāsus bellī.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Õunad on õunapuude (mālus, ī, f.) viljad. 2. Muistseteks relvadeks olid käded, küüned ja hambad. 3. Ma tulen isa käsul. 4. Jõgedes ja järvedes on mitmesuguseid kalu. 5. Ametnikud on seaduste valvurid. 6. Sarved on metsloomade relvad. 7. Pese käsi! 8. Pidage meeles suurte luuletajate vārsse! 9. Ametnike toimetused on mitmesugused.

Harjutus 2. Deklineerida:

omnis ūsus, cantus dulcis, risus stultus, metus māgnus, fluctus altus, versus mollis, cursus difficilis, status similis, magistrātus innocēns, manus alba, domus vetus, lāpsus gravis, cāsus singularis.

V deklinatsioon.

PENSUM VĪCĒSIMUM QUĪNTUM.

Varia.

1. Rēs pūblica nihil aliud quam māgna familia est. 2. Si necessārium erit prō patriā nostrā pūgnāre, nullum hostem timēbimus et omnia bellī perīcula et labōrēs cōstanter tolerābimus: salūs enim rei pūblīcae nostrae summa lēx est. 3. Bonae lēgēs ūtilēs sunt rei pūblīcae. 4. Dēfēndi rem pūblīcam iuvenis, nōn dēseram senex. (Cic.) 5. Vērus amicus amōre mōre, ōre, rē cōg-

nōscitur. 6. Amīcus certus in rē incertā cernitur. 7. Secundae rēs neglegentiam creant. (Liv.) 8. C. Gracchus novīs rēbus studēbat. 9. In mediās rēs. 10. Ēst modus in rēbūs, sunt cērti dēnique fīnēs. (Hor.) 11. Diēs diem docet. 12. Diem ex diē litterās tuās expectābam. (Cic.) 13. Amīcī, diem perdidī! (Suet.) 14. Diēs nātālēs multī celebrant. 15. Nōmina diērum apud Rōmānōs erant: diēs Sōlis, diēs Lūnae, diēs Martis, diēs Mercuriī, diēs Iovis, diēs Veneris, diēs Saturnī. 16. Nōndum omnium diērum sōl occidit. 17. Lūna lūcet tamquam meridiē. (Petron.) 18. Spēs bona dat virēs. 19. Fideī fidē respondē! 20. In dextrō cornū aciēī Rōmānae erant equitēs sociōrum. 21. Seriēs dentium. 22. Fallācēs sunt rērum speciēs. (Sen.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Päevad kaovad (põgenevad). 2. Säilita ustavust! 3. Me ei tea paljude asjade põhjusi. 4. Inimese kogu elu on nagu üks päev. 5. Sa õpid õöd ja päevad (*acc. temp.*). 6. Ta istub kodus kõik päevad. 7. Päev on kuu osa, tund on päeva osa. 8. Päev pole päeva (*dat.*) sahnane. 9. Päeval inimesed töötavad, öösel magavad. 10. Lootuse jõud on inimhingedes (inimeste hingedes) suur. 11. Önnes on meil palju sõpru. 12. Kõikide asjade alged on väikesed.

Harjutus 2. Deklineerida:

rēs pūblica, diēs nātālis, spēs ūtilis, seriēs longa, speciēs fallāx.

Adjektiivide võrdlemine.

PĒNSUM VĪCĒSIMUM SEXTUM.

Varia.

1. Āēr levior est quam aqua. 2. Aestāte noctēs breviōrēs sunt quam diēs, hieme noctēs diēbus sunt longiōrēs. 3. Vērō vērius nihil est. (Sen.) 4. Nullus est locus domesticā sēde iūcundior. (Cic.) 5. Dūrior saxō. (Ovid.) 6. Melle dulcior, lūce clārior. 7. Nigrior corvō. 8. Corvō rārior albō. 9. Exempla praeceptīs ūtiliōra sunt. 10. Hominēs quō doctiōrēs, eō modestiōrēs. 11. Nihil est vēritātis lūce dulcius. (Cic.) 12. Homo levior quam plūma. (Pl.) 13. Nunc ūna māchina breviōre tempore difficilīus opus explet, quam antea multōrum hominum manūs explēbant. 14. Nihil est difficilīus quam māgnō dolōri paria verba reperire. 15. Sunt facta verbis difficiliōra.

(Cic.) 16. Veniet fēlicior aetās. (Luc.) 17. Nihil est magis dubium quam hōra mortis.

18. Fīrmissima est inter parēs amīcītia; inter dominum et seruum nūlla amīcītia est. (Curt.) 19. Rēcta via brevissima est. 20. Turpissimum est aliud dīcere, aliud sentīre. 21. Ti. Semprōnius Gracchus longē tum ācerimus iuvenum fuit. (Liv.) 22. Arabum equī celerrimī et pulcherrimī sunt omnium equōrum. 23. Veterrima vīna saepe dulcissima sunt. 24. Prōlētārii erant pauperrimī hominēs in plēbe Rōmānā. 25. Memoria — necessārium māximē vītae bonum. (Pl.) 26. Virī prūdentissimī magis idōnei sunt ad māximē ardua negōtia.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Rumalam kõige rumalamast. 2. Kõvem rauast. 3. Suvi on inimestele meeldivam kui talv. 4. Piimast valgemad (candidus) hambad. 5. Midagi ei ole meeldivamat võidust. 6. Hammaste, silmade ja kõrvade valu on kõige teravam (acūtus). 7. Lihtne toit on inimestele kõige kasulikum. 8. Aasia mäed on kõrgemad kui Euroopa mäed; Alpid (Alpēs, f.) on kõige kõrgemad Euroopa mäed. 9. Demosthenes ja Cicero olid ülikuulsad kõnemehed. 10. Millal on meil kõige pikem päev? 11. Sokrates oli targim kõigist kreeklastest. 12. Roomlaste võit oli väga kahtlane. 13. Raud on inimestele tarvilikum kui kuld ja hõbe.

Harjutus 2. Kompareerida:

iūcundus, dūrus, doctus, rēctus, modestus, fīrmus; levis, dulcis, ūtilis, fortis, prūdēns, sapiēns; necessārius, varius, arduus, idōneus; celer, pulcher, pauper.

Harjutus 3. Deklineerida:

nox longior, saxum dūrius, aspectus iūcundior, iuvenis ācerimus, opus difficilīus, diēs fēlīcior, amīcītia fīrmissima.

*limus-superlatiiv.
Eritüvelised võrdlusastmed.*

PĒNSUM VĪCĒSIMUM SEPTIMUM.

Varia.

1. Somnus est mortī simillimus. 2. Ut regiōnēs dissimillimae sunt, ita mōrēs incolārum dissimillimī sunt. 3. Hominibus pigrīs

etiam facillimi labōrēs difficillimi sunt. 4. Grātissimum opus saepe facillimum est. 5. Lentulus, Cicerōnis gener, humillimā erat figurā.

6. Pāx melior est quam bellum. 7. Honesta mors melior est quam vita turpis. 8. Nōn faciunt equum meliōrem aurei frēni. (Sen.) 9. Probitās pudorque virgini dōs optima est. 10. Famēs est optimus coquus. 11. Malum cōsiliū cōsultōri est pessimum. 12. Nūlla vis est maior populī voluntāte. 13. Ūtilitās commūnis societātis māximum vinculum est. (Liv.) 14. Grātor est solitō post māxima nūbila Phoebus, / Pōst inimicitias clātor est et amor. 15. Ex malīs ēligere minima (oportet). (Cic.) 16. Tunica hominī propior palliō est. (Pl.) 17. lām tua rēs agitūr, paries cum prōximus ardet. (Hor.) 18. Discipulus est priōris posterior diēs. 19. Ad extrēmum. 20. Malōrum ultimum est — mala sua amāre. (Sen.) 21. Principium fervet, medium tepet, ultima frīgēt. 22. Summum iūs summa iniūria. (Cic.) 23. Summa summārum. 24. Ad summum. 25. Suprēmum valē! (Ovid.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Ilunt on väga sarnane koeraga (*dat.*) 2. Õppida on väga raske, unustada (*dēdiscere*) väga kerge. 3. Vabadus ja rahu on parimad kingid (*dōnum*). 4. Muistsed rahvad ei tundnud maakera suuremat osa. 5. Aafrika on Aasiast väiksem, Euroopa on kõige väiksem. 6. Elevantide kehad on väga suured, silmad väga väikesed. 7. Kõigist Itaalia linnadest oli Rooma kõige suurem ning ilusam. 8. Terve vaim terves kehas on suurim hüve.

Harjutus 2. Deklineerida:

mōs dissimilior, magistrātus melior, vectigal minus, exemplar peius, iūs summum, figurā humillima, spēs maior.

*Pronomina personalia,
possessiva, reflexiva.*

PĒNSUM DUODĒTRĪCĒSIMUM.

Varia.

1. Alter ego. 2. Memor estō mei! 3. Rēs pūblica mihi vitā est meā cārior. (Cic.) 4. Crēde mihi sacra populī lingua est. (Sen.) 5. Proximus sum egomet mihi. (Ter.) 6. Iniquus es in mē iūdex. (Cic.) 7. Vāde mēcum! 8. Salvē, mi amice! 9. Nōli tangere

circulōs meōs! (Liv.) 10. Nēmō nostrum amicō in rēbus adversis auxilium negābit. 11. Aliēna nōbis, nostra magis aliis placent. 12. Amā nōs et valē! 13. Omnia intrā nōs erunt. 14. Quī nōn est nōbīscum, adversus nōs est. 15. Aliēna vitia in oculis habēmus, ā tergō nostra.

16. Tū quoque! 17. Tuī, amīce, semper memor erō. 18. Terentia tibi salūtem dicit. (Cic.) 19. Mē mea, tē tua dēlectant. 20. Multi nostrum fēlicēs sunt, multī vestrum infēlicēs sunt. 21. Dē vōbis ac dē vestris liberis cōgitāte! (Cic.) 22. Pax vōbīscum!

23. Sapiēns ipse fingit fortūnam sibi. (Pl.) 24. Difficile est se nōscere. 25. Inflat sē tamquam rāna. (Petron.) 26. Malus, bonum ubi sē simulat, tunc est pessimus. 27. Homo doctus in sē semper divitiās habet. (Phaedr.) 28. Iūstitia in sēsē virtūtes continet omnēs. 29. Unbram suam metuit.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Ole tervitatud, mu isa! 2. Meie sõber saadab sulle tervisi (salūtem dīcere). 3. Ma rõõmustan end raamatutega. 4. Uskuge meid! 5. Käige meiega! 6. Kes meist kõhkleb võidelda kodumaa eest? 7. Mina armastan sind, sina armastad mind. 8. Sa oled endale lähim. 9. Täna mulle, homme sulle. 10. Kõik mu (kaas)-kodanikud kardavad sind. 11. Sul pole lubatud teha ülekohtu. 12. Häda teile õnnetuile! 13. Töötage meiega! 14. Kuulsin oma enda kõrvadega. 15. (See) teeb head (bene facere) endale, kes (quī) head teeb sõbrale. 16. Miski pole mulle kallim kui kodumaa.

Pronomina demonstrativa
(hic is. idem).

PENSUM UNDETRICESIMUM.

Varia.

1. Vērum hic dicit. (Pl.) 2. Hoc erat in vōtis. (Hor.) 3. Ad hoc. 4. Post hoc non est propter hoc. 5. Troia huic locō nōmen est. (Liv.) 6. Nēmō hunc amat, qui verba nuntiat mala. 7. Ego hanc amō, et haec mē amat. (Pl.) 8. Rēs sēriās omnēs extollō ex hōc diē in alium diem. (Pl.) 9. Multae sunt domūs in hāc urbe. (Cic.) 10. Sidera haec tē mēque vident.

11. Quālis homo ipse, tālis eius est ōratiō. (Cic.) 12. Huic puerō, quī est eī vitā suā multō carior, metuit. (Liv.) 13. Apud

eum sic fui, tamquam domi meae. 14. Memoria minuitur, nisi eam exercēmus.

15. Semper idem. 16. Amōris vulnus sānat idem, quī facit. 17. Idem per idem. 18. Tērra salūtārēs herbās, eadēmq̄ nocētēs / Nūtrit et ūrticāe prōxima saēpe rosā est. (Ovid.) 19. Ūnum exemplum bonum idem valet atque centum praecepta. 20. Duo cum faciunt idem, nōn est idem. 21. Cantilēnam eandem canis. (Ter.) 22. Hominēs inderdum nōn eadem dīcunt, quae sentiunt. 23. Nēmō nostrum idem est in senectūte, quī fuit iuuenis, nēmō est māne, quī fuit prīdiē; quidquid vidēs, currit cum tempore, nihil ex hīs, quae vidēmus, manet; hoc est, quod ait Hērāclītus: in idem flūmen bis nōn dēscendimus; manet idem flūminis nōmen, aqua trāsmīssa est. (Sen.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Nendes paikades on talved pikad. 2. See pilt (imāgō) on (versāri) mul silme ees pāevad ja õöd. 3. Millal te seda (*neutr. acc. pl.*) taipate? 4. Vabasta mind nendest muredest! (*abl. sep.*) 5. Selles majas pole ma kunagi olnud. 6. Ma mäletan (memor sum *c. gen.*) alati teda, kes (quī) abistas mind nii suures ohus. 7. Avalda tänu temale, kes sind on kasvatanud! (ēducāre). 8. Needsamad noorukid õpivad arstiteadust. 9. Kõik rāāgivad neidsamu sõnu. 10. Kõik need jõed voolavad samasse merre.

Harjutus 2. Deklineerida:

hoc nōmen fallāx, ea rēs facilis, haec domus altior, idem sidus clārius, hic bōs ūtilis, eadem nūbēs celeris, idem mōns similis.

*Pronomina demonstrativa
(iste, ille, ipse, unus, sōlus,
tōtus, ullus, uter, alter,
neuter, nullus, alius).*

PENSUM TRICĒSIMUM.

Varia.

1. Nunc vērō quae tua est ista vita?... Mūtā iam istam mentem, mihi crēde! (Cic.) 2. Haec tempora, hī mōrēs; illa tempora, illī cōsulēs. 3. Nōbilis est illa Biantis vōx: omnia mea mēcum portō. (Cic.) 4. Quāndō cōveniūnt ancīlla, Sybīlla, Camīlla, / Sērmōnēm faciūnt et ab hōc et ab hāc et ab illā.

5. Rēs ipsa testis est. (Pl.) 6. Ipse dixit. 7. Et nōmen pācis dulce, et ipsa rēs salūtāris. (Cic.) 8. Cōgnōscē tē ipsum! 9. Sē ipsum laudāre māximum vitium est. 10. Medice, cūrā tē ipsum! 11. Eō ipsō. 12. Sed tempore ipsō tamen appāret vēritās. (Phaedr.) 13. Nōn omnibus ūnum est / Quod placet: hic spīnās collgīt, ille rosās. (Petron.) 14. Bonī virī officium est nōn sibi sōlī, sed aliīs servīre. 15. In tōtā ōrātiōne tuā tēcum ipse pūgnābās. 16. Fuitne ullus alius hominis fortūna miserior quam Oedipodis? Certē nūllus alius. 17. Utrīus hic liber est, tuus an eius? Neutrius. 18. Ex vitiō alterīus sapiēns ēmendat suum. 19. Quī fodit foveam alterī, incidet in eam. 20. Utrumque vitium est — et omnibus crēdere et nūllī. (Sen.) 21. Alius aliud agit. 22. Alius aliā rē fūtilior est. 23. Aliud aliōs decet. 24. Alii sēmentem faciunt, alii metent.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Siin on kaks raamatut. Võtke, kumb meeldib! 2. Nood (tolleaegsed) inimesed. Need (nüüdsed) luuletajad. 3. Alati kiidad sa iseennast. 4. Ma ise nägin seda kohta. 5. Niisiis sa olid tol õöl laagris. 6. Ühegi teise tunnistaja kõne polnud parem. 7. Kummagi sõna silbid pole pikad. 8. See sõna on kesksost (*gen.*). 9. Halb inimene ei usalda kedagi (nüllus). 10. Ühed teevad üht, teised teist.

Harjutus 2. Deklineerida:

iste mōs, ille testis sōlus, ea tōta nox, genus neutrum, ulla rēs fēlicior, nūllus magistrātus, illud iter, ego ipse, nōs ipsī.

*Pronomina relativa,
interrogativa, indefinita.*

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM PRĪMUM.

Varia.

1. Quī scribit, bis legit. 2. Ipse sibi nocet, alīum quī laedere quaerit. 3. Bis vincit is, quī sē ipsum vincit. 4. Spēs sōla hominem in rēbus adversīs sēdat, spēs est omnibus hominibus commūnis, eam enim illi habent, quī nihil aliud habent. 5. Condiō, sine quā nōn. 6. Quis custōdiēt ipsōs custōdēs? 7. Quid novī? 8. Cuius generis? 9. Cuī Iliadem et Odysseām

dēbēmus? 10. Nēscio quā nātāle solūm dulcēdine cūctōs / Dūcit et immemorēs nōn sinit ēsse suī. (Ovid.) 11. Quae nōn sunt, simulō; quae sunt, ea dissimulantur.

12. Simul aliquid audierō, scribam ad tē. (Cic.) 13. Cum spē, sī nōn optimā, at aliquā tamen vivimus. (Cic.) 14. Nē quid nimis! (Ter.) 15. Nōlīte quidquam facere contrā lēgēs! 16. Iniquum est quemquam ex veste aestimāre. 17. Suō quamquam rem nōmine appellābimus. 18. Suae quisque fortunāe faber est. (Sall.) 19. Sua cuique sunt vitia. 20. Trahit sua quemque voluptās. (Verg.) 21. Fallit quemque caecus amor suī. 22. Est quaedam flere voluptās. (Ovid.) 23. Cuius dolōri remedium est patientia. 24. Hostis est, quisquis mihi nōn mōnstrat hostem. (Sen.) 25. Quidquid discis, tibi discis. 26. Cuiusvis hominis est errāre; nulliūs nisi insipientis in errore perseverāre. (Cic.) 27. Quaelibet vulpēs caudam suam laudat.

Harjutus 1. Tōlkida ladina keelde:

1. Mitte see pole tubli, kes ise kiidab ennast, vaid see, keda kiidavad parimad inimesed. 2. Mitte kõik, mis hiilgab (nitēre), pole kuld. 3. Mis (*neutr. pl.*) kahjustab, õpetab. 4. Igal asjal on oma aeg. 5. Keegi ei armasta neid, keda ta kardab. 6. Rikas on (see), kes on tark. 7. Kes on kaugel silmist (ex), on kaugel südamest. 8. Mida otsid, mu poeg? 9. Ükski pahe pole ilma mingi (aliquod) hüveta (bonum).

Harjutus 2. Deklineerida:

quod carmen dulce, quae spēs, quī homo fēlix, quīdam custōs, quaelibet condiciō commūnis, quīvis error, aliquī hostis, quod genus, solum nātāle, quaeque lēx.

Numeralia cardinalia.

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM SECUNDUM.

Varia.

1. Ūnus prō multis. 2. Etiam capillus ūnus habet umbram suam. 3. Nōnnūllae bēstiae vitam ūniūs diēi habent. 4. Duābus sellis sedēre. 5. Ambōbus mihi cārior est oculis. 6. Trēs faciunt collēgium. 7. Bellum Pūnicum tertium fuit trium ferē annōrum.

8. Quis mäne quattuor, meridiē duōs, vespere trēs pedēs habet? 9. Rōma ad Tiberim in sēptem collibus condita est. 10. Novem Mūsās, deās artium et litterārum, colēbant Graeci et Rōmāni. 11. Quot sunt octō et decem? Duodēviginti. 12. Caesar tribus et viginti plāgis cōfossus est. (Suet.) 13. In portū erat classis undēquadrāgintā (XXXIX) nāvium longārum. 14. Condita est Carthāgō septuāgintā duōbus (LXXII) annis ante quam Rōma. 15. Centum (C) anni saeculum faciunt. 16. In tōtō corpore hūmānō numerantur ossa ducenta sexāgintā (CCLX). 17. Quadringentis (CD) ferē annis post rēgēs expulsōs Ti. Gracchus fortunam pauperum in melius mūtāre temptāvit. 18. Annus est spatium trecentōrum sexāgintā quinque (CCCLXV) aut sex diērum. 19. Diēs XXIV hōrās habet. 20. Sescenta talenta — sescentae cūrae. 21. Cōnscientia — mille testēs. 22. In Thermopyllis trecenti Spartiātae et sex milia aliōrum Graecōrum cum Persis pūgnāvērunt.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Üks paljudest. 2. Inimesel on (habēre) üks pea, kaks silma, kaks kõrva, üks suu. 3. Ära võitle kahega! 4. Kevad, suvi, sügis (autumnus) ja talv on neli aastaaega. 5. Inimesel on ühel käel (in *c. abl.*) viis sõrme, kahel käel kümme. 6. Laagris oli tuhat jalaväelast (pedes, peditis, m.) ja kakssada ratsanikku. 7. Konsul tuli tuhande sõduriga. 8. Vaenlane tuli kolme tuhande sõduriga. 9. Selles lahingus sai haavata (vulnerāre, *pass.*) 1654 sõdurit. 10. Aastas on 12 kuud. 11. Selles linnas on 3869 maja.

Harjutus 2. Kirjutada sõnadega:

1119, 2229, 3338, 4452, 5563, 6674, 7785, 8896, 9999, 5931

*Numeralia ordinalia,
distributiva.
Roma kalender.*

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM TERTIUM.

Dē diēbus et mēnsibus.

Hōra est vicēsima quārta pars diēi. Alii mēnsēs habent tricēnōs diēs, alii tricēnōs singulōs; mēnsis autem Februārius duodētrīgintā aut undētrīgintā diēs continet. Nōminā mēnsium

Rōmānae sunt originis. Antiquissimīs autem temporibus apud Rōmānōs annus fuit decem mēnsium. Primō mēnsi nōmen fuit Mārtius, quintō Quīntilis, sextō Sextilis, septimō September, octāvō Octōber, nōnō November, decimō December. Numa, alter rēx, numerum mēnsium duōbus auxit. Postea Rōmāni Quīntilem mēnsem Iūlium, Sextilem Augustum nōmināverunt. Iūliō nōmen est ā Iūliō Caesare, Augustō — ab Augustō imperātore. Primō mēnsis diēi nōmen fuit Kalendae, quintō Nōnae, tertiō decimō Idūs; mēnsibus autem Mārtiō, Maiō, Iūliō, Octōbrī septimō diēi nōmen fuit Nōnae, Idūs quintō decimō.

Varia.

1. Rōma condita est annō septingentēsimō quinquāgēsimō tertiō (DCCLIII). 2. Bellum Pūnicum secundum ab annō ducentēsimō duodēvicēsimō usque ad annum ducentēsimum primum fuit. 3. Annō centēsimō quadrāgēsimō sextō Carthāgō ā Scipiōne dēlēta est. 4. Caesar Idibus Mārtiis annō quadrāgēsimō quārtō interfectus est, quia rēgni cupidus fuerat. 5. Prīma Cicerōnis orātiō in Catilīnam habita est in senātū a. d. VI Id. Nov. annō LXIII. 6. Catilina prid. Kal. Ian. Lepidō et Tullō cōsulibus stetit in comitiō cum tēlō.

7. Ut Rōmae cōsulēs, sic Carthāgine quotannis binī rēgēs creābantur. (Nep.) 8. Omnibus avibus bīnae ālae sunt. 9. Ter terna sunt novem, quater quaterna sēdecim. 10. Quot sunt bis, bīna?

Harjutus 2. Kirjutada antud järgarvud sõnadega:

1. Esimene võrdsete seas. 2. Tuhandik osa. 3. Aastal 480 juhtis Kserkses, pärslaste kuningas, hiiglasuured väed Aasiast Euroopasse. 4. Vaenlaste juht tapeti 15. okt. aastal 237. 5. See kõne peeti 4. apr. aastal 49. 6. Markus pühitseb oma sünnipäeva 14. jaan., Tullia 12. dets. ja Lüüdia 2. jaan. 7. Võta arstimit kolm või (vel) neli korda päevas (per c. acc.), üks kord või kaks korda öösel (per c. acc.).

Harjutus 2. Kirjutada antud järgarvud sõnadega:

1911., 1812., 713., 614., 515., 416., 317., 218., 119., 61., 72., 53., 84., 45., 99., 37., 26., 98.

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM QUĀRTUM.

Dē Spartānis.

Lycūrgus rem pūblicam Spartānam praeclāre instituit. Secundum lēgēs eius puerī, adolescentēs, iuvenēs corpora strēnuē exercēbant. Liberī discēbant parentēs et senēs honōrāre, lēgibus semper pārēre, modestē, sed liberē respondēre. Ii, qui imperiō nōn pāruerant, sevērē pūniēbantur. Mōs erat Spartānis breviter respondēre, fortiter pūgnāre, patienter et cōstanter labōrēs tolerāre, honestē vīvere.

Varia.

1. Mox nox. 2. Honestē vīvere est fēliciter vīvere. 3. Aurea sunt vērē nunc saecula. (Ovid.) 4. Rōmāni in theātrō clāmābant: Pulchrē, bene, rēctē! 5. Leviter saucius. (Cic.) 6. Fortiter in rē, suāviter in modō. 7. Vāde fortiter, vāde fēliciter! 8. Valetūdinem tuam cūrā diligenter. (Cic.) 9. Turpe est rem bene coeptam male finīre. 10. Dē mortuis nihil nisi bene. 11. Omnia sunt subitō mūtāta. 12. Nihil semper flōret. 13. Quod hodiē nōn est, crās erit. (Petron.) 14. Pulchrē monēs, sed, sērō. 15. Nēmō perpetuō in voluptātibus vixit. 16. Tālēs avēs hūc rārō dēvolant. 17. Hinc quō nunc iter est tibi? (Hor.) 18. Bis dat, qui citō dat. 19. Quid ille dux Leōnidās dicit? Prandēte, Lacedaemoniī: hodiē apud inferōs fortassē cēnābimus. (Cic.)

20. Facilius est dīcere quam agere. 21. Canis timidus vehementius latrat quam mordet. 22. Potius sērō quam nunquam. (Liv.) 23. Nōn plūs ultrā!

24. Rēctissimē iūdicās. (Cic.) 25. Ācerimē pūgnātum est. 26. Vērae amīcitiae difficillimē reperiuntur. (Cic.)

Harjutus 1. Tōlkida ladina keelde:

1. Keegi meist pole hommikul seesama, kes ta oli eelmisel päeval. 2. Poisid on terved ja õpivad usinasti. 3. Rumalasti teete, kui te jonnakalt kindlaks jääte (persevērāre) (oma) eksimuse juurde. 4. Kui selgesti (quam apertē) ja lihtsalt jutustab Caesar! 5. Õnnetuses ületage ohud vapralt! 6. Kes vapralt võitleb, (seda) ei voideta kergesti. 7. Kes palju teab, (see) vastab sageli. 8. Hoolas

mees töötab lakkamatult. 9. Pärslased võitlesid vapralt, kreeklased vapramalt, roomlased ülivapralt. 10. Siiski toimis (tegi) meie sõber kõige paremini. 11. Toimi alati õiglaselt ja ausalt. 12. Kirjuta paremini! 13. Räägi lühidalt (lühemalt)!

Harjutus 2. Järgmistest adjektiividest tuletada adverbid ja anda võrdlusastmed:

iustus, piger, bonus, altus, dulcis, asper, malus, doctus, sapiens, miser, stultus, egregius, fortis, rectus, simplex, celer, facilis.

Praesens coniunctivi (esse; I konj. act., pass.). Coniunctivus hortativus, potentialis, dubitativus, concessivus; ut finale.

PENSUM TRICESIMUM QUINTUM.

Varia.

1. Sit venia verbō! (Plin.) 2. Vita aliōrum sit nōbis magistra! 3. Sed procul ā nōbis hic sit timor! (Tib.) 4. Nē quis sit iūdex in suā causā! 5. Simus cautī! Nē sit sēcūrus, quī nōn est tūtus ab hoste! 7. Prōsit! 8. Sīnt Maecēnātēs, nōn déerunt, Fláccē, Marōnēs! (Mart.)

9. Narrēs. 10. Nēmō dubitet. 11. Vocem medicum an nōn? 12. Prō patriā quis bonus dubitet mortem oppetere? (Cic.) 13. Dum spirāmus, spērēmus! 14. Probitās ab omnibus hominibus semper māgnī aestimētur! 15. Amicus nē dēspēret! 16. Difficilia superēmus, impossibilia nē optēmus! 17. Nē vitēmus bonōrum amicōrum cōnsilia! 18. Nē perturbēris in rēbus adversis!

19. Dō, ut dēs. 20. Multi aliōs laudant, ut ipsi ab iīs laudentur. 21. Spēctātūm veniūnt, veniūnt, spectētur ut ipsae. (Ovid.) 22. Multa genera avium, ut frīgora vitent, ē nostris regiōnibus in calidiōrēs regiōnēs autumnō āvolant. 23. Attentī este, iuvenēs, ut ā senibus lauqēminī!

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Onnetuses ärgu (nad) kaotagu lootust, õnnes ärgu olgu ülhed (superbus)! 2. Olgem tagasihoidlikud! 3. Aidakem sõpra! 4. Rutakem kooli! 5. Peskem sageli käsi! 6. Austagem vanemaid ja rauku! 7. Vältigem vigu! 8. Talugu ta kannatlikult raskusi! 9. Opin, et olla haritud. 10. Aitan sind, et sa mind aitaksid.

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes. coni. act., pass.*)

aestimāre, vitāre, dubitāre, dare, narrāre, temptāre, spectāre, labōrāre, fēstināre, adiuvāre, lavāre, honōrāre, tolerāre.

*Praesens coniunctivi activi, passivi
(II, III, IV konj.).
Coniunctivus potentialis, dubitativus,
hortativus, concessivus, optativus,
imperativus; ut finale.*

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM SEXTUM.

Varia.

1. Crēdās. 2. Cūr nōn gaudeam? 3. Quid ego tē invitem?
4. Habeat sibi! 5. Qui beneficium dedit, taceat, narret, qui accēpit! (Sen.) 6. Gaudeāmus igitur, / Iuvenēs dum sumus! / Post iūcundam iuventūtem, / Post molestam senectūtem / Nōs habēbit humus. 7. Alii sibi divitiās habeant, nōs virtūtem!
8. Valeant civēs mei, sint beātī! 9. Dictis facta respondeant!
10. Quidquid agis, prūdēter agās et rēspice finem! 11. Saepe stilum vertās! (Hor.) 12. Ignōscās aliis multa, nihil tibi. 13. Vivat nostra civitās, vivat, crēscat, flōreat!
14. Sed quid faciāmus? Victi, oppressi, capti plānē sumus. (Cic.) 15. Quid faciant pauci contrā tot milia fortēs? (Ovid.) 16. Cēdant arma togae. (Cic.) 17. Audiātur et altera pars!
18. Ad senectūtem utinam perveniātis!
19. Cum dignitāte potius cadāmus quam cum ignōminiā serviāmus!
20. Nōbīs oculi sunt, ut videāmus, aurēs, ut audiāmus.
21. Edimus, ut vivāmus, nōn vivimus, ut edāmus. 22. Lēgēs brevēs esse dēbent, quō facilius ab imperiis teneantur. 23. Sit tibi tērra levīs mollique tegāris harēnā! (Mart.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Rääkigem alati tõtt! 2. Valvakem hoolsasti iseendid!
3. Lugegem hästi ja kirjutagem õigesti! 4. Harjutage igapäev mälu! (*pass.*) 5. Ärgu rääkigu, kui ta peab vaikima! 6. Sa muidugi (quidem) usuksid ja andestaksid talle! 7. Isa (vahest küll) seda ei usuks. 8. Kuid kuidas me (quōmodo) asja ajaksime (rem gerere)? 9. Oh kui keegi mind ei näeks! 10. Meil on üks suu, aga kaks kõrva, et rohkem kuuleksime ja vähem räägiksime.

Harjutus 2. Konjugeerida:

(*praes. coni. act., pass.*): respondēre; vincere, accipere, respicere; servīre, custōdīre

b) (kõigis läbivõetud ajavormides): vertere, pervenire.

*Imperfectum coniunctivi activi, passivi.
Coniunctivus dubitativus, optativus:
ut, ne obiectivum.*

PĒNSUM TRĪCĒSIMUM SEPTIMUM.

Varia.

1. Utinam tam sapiēns essēs quam es fēlix! 2. Ego nōn gaudērem? 3. Quid facerem? 4. Utrum dicerem an tacērem? 5. Cuius auxilium implōrārem?

6. Magistrātūs postulant, ut omnēs civēs lēgibus reī pūblicae pāreant. 7. Omnēs civēs optant, ut pāx sit. 8. Medicum ōrāvimus, ut vulnus amīcī nostrī sānāret. 9. Obsecrō tē, nē quid gravius in mē statuās. 10. Amor patriae monet nōs, nē privātō commodō plūs quam commūnī ūtilitātī serviāmus. 11. Paupertās impulit audāx, ut versūs facerem. (Hor.) 12. Cūrā (dā operam), ut valeās! 13. Labōrā multum, sed cūrā, ut semper virēs reficiantur! 14. Cavē, ut credās adūlātōribus! 15. Nē bis aut saepius idem dicāmus, caveāmus! 16. Hostēs timent, nē dux militēs ex castrīs ēdūcat. 17. Nōn metuō, nē mē spēs fallat. 18. Timor Rōmae grandis fuit, nē iterum Galli Rōmam venirent. 19. Hannibal Carthāginem, patriam suam, metū, nē Rōmānis trāderētur, reliquit. 20. O puer, ut sis vitālis, metuō. (Hor.)

21. Rōmāni ab arātrō abdūxērunt Cincinnātum illum, ut dictātor esset.

Harjutus 1. Tõlkida ladiņa keelde:

1. Oh, kui ma kõike teaksin! 2. Tulin, et sind aidata. 3. Kserkses juhtis suured sõjaväed Aasiast Euroopasse, et vallutada Kreeka-maa. 4. Rõhutud rahvad sõdisid, et olla vabad. 5. Vanemad nõuavad, et sa end parandaksid (corrigerere). 6. Palun sind, et sa mind (maha) ei jätaks. 7. Manitsen, et ei öeldaks kõike kõigile. 8. Hoolitse, et sa alati arukalt ja õigesti talitaksid. 9. Vanemad nägid vaeva, et oleksime viisakad. 10. Opetajad soovisid, et loeksime häid raamatuid ja karastaksime (exercēre) jõudu. 11. Kardan, et tulen hilja.

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes., imperf. coni. act., pass.*)

sānāre, postulāre, adiuvāre, oppūgnārē; monēre, cavēre; trādere, relinquere, metuere; respicere, reficere; scīre, custōdīre, servīre.

PĒNSUM DUODĒQUADRĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Nēminem rīseris! 2. Quod dubitās, nē fēceris! 3. Malum nē aliēnum fēceris tuum gaudium! 4. Nē fūgeritis nēve timueritis! 5. Nē ūnā sagittā duōs leporēs petieris! 6. In omnī quaestiōne prōpositum sit nōbīs bonum pūblicum!

7. Quod agās, scire cupiō. (Cic.) 8. Nescīs, quam doleam. (Ter.) 9. Nōn intellegunt hominēs, quam māgnū vectigal sit parsimōnia. (Cic.) 10. Accidit interdum, ut prae gaudiō, ubi simus, nesciāmus.

11. Scīsne, in quibus fuerim gaudiīs. (Ter.) 12. Quaeris, quōmodo tē sānāverim. (Sen.) 13. Ubi proximā, ubi superiōre nocte fueris, quōs convocāveris, quis nostrum ignōrat? 14. Quīntus fuit mēcum diēs complūrēs, et incredibile est, quam mē in omnī genere dēlectāverit. (Cic.) 15. Memorat, legiōnēs hostium ut fugāverit. (Pl.) 16. Testis officium est dicere, quae sciat aut audiverit. 17. Nescīsne, quō annō pūgna Marathōnia fuerit? 18. Mōrēs populi Rōmānī quantum mūtāverint, vel hic diēs argūmentō erit. (Liv.) 19. Difficile dictū est, quot bella Rōmānī cum aliīs gentibus gesserint. 20. Nescīs, quantīs in malis versātus sim, miser? (Ter.)

21. Ōtium reficit virēs.

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Äрге kõhelge! 2. Äрге tehke ülekohut! 3. Äрге kaotage lootust! 4. Äрге lugege halbu raamatuid! 5. Ära karda tööd! 6. Ära jäta sõpra maha ohus! 7. Ära joo külma (gelidus) vett! 8. Ära kiida iseennast! 9. Äрге uskuge libitsejaid! 10. Ära sulle kõrvu tõele!

11. Ma küsin, mida sa kirjutad (kirjutasid). 12. Ütle, miks te vaikisite! 13. Me ei tea, kus me oleme. 14. Kas tead, kelle poeg oli Makedoonia Aleksander? 15. Minu isa küsib, kus ma olin eile. 16. Mõelge, kui suures õnnetuses te siis olite. 17. Kas sa tead, mis aastal hävitasid roomlased Kartaago?

Harjutus 2. Konjugeerida (*praes., imperf., perf. coni. act., pass.*):

dubitāre, crēdere, claudere, quaerere, tacēre, pūnīre, capere.

*Plusquamperfectum coniunctivi activi,
passivi. Coniunctivus optativus. Quaes-
tio obliqua (pealauses minevik).
Cum historicum.*

PĒNSUM UNDEQUADRĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Utinam illum diem videam, cum tibi grātiās agam! 2. Utinam haec vĕra essent! 3. Utinam ālās habĕrem! 4. Nihil scripsissĕs potius! 5. Utinam tibi fidem nĕ habuissĕm! 6. Ego instābam, ūt mihi respondĕret, quis esset, ubi esset, unde esset. (Cic.) 7. Pŷthagorās interrogātus, quid esset amicus, respondit: Alter ego. 8. Stratonicus citharista, qui in scholā suā habĕbat novem statuās Musārum, Apollinis ūnam, discipulōs duōs, interrogātus, quot habĕret discipulōs: Cum deſs, inquit, duodecim. 9. Catō, quid quōquō diē audivisset, ēgisset, commemorābat vesperī.

10. Thalĕs, cum ex eō quaererĕtur, quid mĀximĕ commūne esset hominibus: Spĕs, inquit, hanc enim illi habent, qui aliud nihil habent. 11. Cum Xerxis cōpiae terrestres Thermopylis appropinquarent, Leōnidās monuit militēs, ut patriae glōriam memoriā tenĕrent. 12. Leōnidās, rĕx Lacedaemoniōrum, cum Xerxĕs scripsisset: Mitte arma! respondit: Veni et capĕ! 13. Cum Philippus, rĕx Macedoniae, Graecōs ad Chaerōnĕam vīcisset et ad Isthmum appropinquaret, Corinthii in mĀgnō timōre erant. Alii arma parābant, alii fossās fodiebant, alii alia faciēbant. Diōgenĕs, philosophus clārissimus, ut aliquid faceret, dōlium, in quō habitābat, volvĕbat. Tum ūnus ex amicis: Cūr, inquit, hoc facis? — At Diōgenĕs: Idem, inquit, quod omnēs faciunt. Vōs omnēs nihil ūtile facitis. 14. Diōgenĕs, cum in oppidum Myndum vĕnisset, mĀgnās portās et parvum oppidum spectābat. Tum: Claudite portās, inquit, nĕ urbs excēdat!

Harjutus 1. Tōlkida ladina keelde:

1. Kui me sõprus ometi kasvaks! 2. Oh, kui kõik rahvad rahu nõuaksid! 3. Kui ometi inimesed ülekohtu ei teeks! (*Coni. imperf.*) 4. Oh, kui ma haige ei oleks! 5. Oh, kui ma isa sõnu oleksin uskunud! 6. Ma küsisin, mida sa (parajasti) kirjutad. 7. Teekäijalt küsiti, kus ta eelviimasel ööl oli olnud. 8. Me ei teadnud, kus me olime. 9. Kui konsul Cicero 8. novembril kõnet pidas, tuli ka Catilina senatisse. 10. Kui Scipio oli Aafrikasse tul-

nud, hävitas ta varsti (brevis) Kartaago. 11. Kui Caesar helveets-
lased oli võitnud, palusid (nad) rahu. 12. Kui Trooja kreeklaste
poolt oli hävitatud, põgenesid paljud võidetud kodumaalt.

Harjutus 2. Konjugeerida kõigis konjunktiivis ajavormides:
spectāre; respondēre; vincere; fodere; sentīre.

Konditsionaallauseid

PĒNSUM QUADRĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Pōma, sī mātūra sunt, ex arboribus dēcidunt. 2. Sī quid in
tē peccāvī, ignōsce! 3. Sī tē rogāverō aliquid, nōne respondēbis?
4. Sī quis sibi plūs appetet, violābit iūs societātis hūmānae. 5. Sī
fēceris id, quod ostendis, māgnam habēbō grātiam; sī nōn fēceris,
ignōscam. (Cic.) 6. Chilon, cum aliquandō inter patrem et filium
iūdex esset, filiō: Sī mala, inquit, causa tua erit, damnāberis; sī
bona, nōn minus damnāberis, quod patrem accūsāvistī.

7. Sī hoc crēdās, errēs. 8. Sī pluat (pluerit), terra madeat (ma-
duerit). 9. Quid? Sī ūna tabula sit, duo naufragī eīque sapien-
tēs, sibine uterque rapiat, an alter cēdat alterī? (Cic.)

10. Cum Alexander Dārei condiciōnēs repudiāvisset, Parmeniō:
Ego, inquit, sī Alexander essem, pācis condiciōnēs acciperem. Cui
ille: Ego quoque acciperem, sī Parmeniō essem. 11. Solōn, cum
aliquandō inter convīvium silēret, ā Periandrō interrogātus est, cūr
sōlus tacēret. Tacēsne, inquit, quod verba tibi dēsunt, an stultitiā
tuā silentiō occultāre studēs? Tum Solōn: Sī stultus essem, num
tacērem? 12. Sī tacuissēs, philosophus mānsissēs. 13. Héctora
quīs nōssēt, sī fēlix Trōia fuisset? (Ovid.)

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Kui sa tervitad, (siis) tervitatakse sind vastu (anda *cas. indef., cas. pot., cas. irr.*) 2. Kui otsid tõde, (siis) leiad. 3. Meid naerdakse, kui oleme laisad: laiskus on pahe (vitium). 4. Teie arvamused (sententia) muutub, kui te kõik kuulete (tulevikus). 5. Kui sa muutsid arvamuse, miks sa vaiki? 6. Ma tuleksin sinu juurde, kui ma poleks haige. 7. Ma oleksin sinu juurde tulnud, kui sa oleksid mulle kirjutanud. 8. Rauk ütles: kui ma oleksin nooruk, (siis) ei võitleks keegi minust vapramalt.

PĒNSUM QUADRĀGĒSIMUM PRĪMUM.

Varia.

1. Nil admirāri. (Hor.) 2. Nōne Cicerōnis ēloquentiam admirāris? 3. Ei vōce magnā grātulābantur. (Sall.) 4. Imitēmur exempla bonōrum et sapientium virōrum! 5. Audācter calumniāre, semper aliquid haeret! 6. Fatēre, si quid nōn rēctē fēcisti! 7. Vērum fatēmini! 8. Vir bonus peccāta libenter cōnfitebitur. 9. Quod sentimus, loquāmur, quod loquimur, sentiāmus; concordet sermō cum vitā! 10. Videō meliōra probōque; dēteriōra sequor. (Ovid.) 11. Lābimur in vitium et facile ad peiōra movēmur. 12. Nātūram si sequēmur ducem, nunquam aberrābimus. 13. Glōria virtūtem tamquam umbra sequitur. 14. Duōs quī sequitur leporēs, neutrum capiet. 15. Concordiā parvae rēs crēscunt, discordiā mākimae dilābuntur. (Sall.) 16. Dum prīmī flōret tibi temporis aetās, ūtere! (Tib.) 17. Pārturiūnt montēs, nascētur rīdiculūs mūs. (Hor.) 18. Dulce et decōrum est prō patriā mori. (Hor.) 19. Melius est cavēre semper quam patī semel. 20. Nōn prōgredi est regredi. 21. Critō, amicus Sōcratis: Sequere mē, inquit, et ex custodiā ēgredere! 22. Suō quisque metū pericula mētitur. 23. Hominēs virtūte mētīmur, nōn fortunā. 24. Optimī amīcī erunt, quī gaudia et dolōrēs cum amīcīs partientur. 25. Scīs et pateris. (Ter.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Me imetleme muistsete kreeklaste tarkust ja kunste. 2. Poisid käivad sageli isa jälgedes (sequi). 3. Tunnista julgesti üles (oma) eksimused! 4. Kuula palju, räägi vähe! 5. Häbiväärt on üht rääkida, teist mõelda. 6. Keegi ei sünni targana. 7. Kasuta sagedamini kõrvu kui keelt! 8. Sammu aga edasi! 9. Me peame mesilasi jäljendama. 10. Kasuta aega (aegu)!

Harjutus 2. Konjugeerida läbivõetud ajavormides:
prōgredi, ūti, mētiri, grātulāri.

*Participia. Coniugatio periphrastica
activi.*

PĒNSUM QUADRĀGĒSIMUM SECUNDUM.

Varia.

1. Sōcratēs saepe ridēns vērūm dicēbat. 2. Aliud stāns, aliud sedēns loquitur. 3. Omne malum nascēns facile opprimitur. (Cic.) 4. Incidīs in Scyllām, cupiēns vitāre Charybdin. 5. Diōgenēs ali-

quandō accēnsam lūcernam manū tenēns in forō ambulābat, cum merīdiēs esset. Ā civibus interrogātus, cūr lūcernam accendisset: Hominem, inquit, quaerō. 6. Mōrēs dicentis persuādent, nōn ōrātiō. 7. Vae tibi ridentī, quia mōx post gāudia flēbis! 8. Errantī viam mōnstrā! 9. Nōn cuiilibet pulsantī patet iānuā. 10. Leōnidās militī nuntiantī: Hostēs nōbis propinquī sunt. — Et nōs, inquit, hostibus propinquī sumus. 11. Nihil agentī diēs longus est. 12. Aman-tēs āmentēs. 13. Sērō venientibus ossa. 14. Lēgātis Samiōrum longā ōrātiōne auxiliū ōrantibus Spartānī respondērunt: Prīma oblītī sumus, postrēma nōn intelleximus, quia prīma nōn meminerāmus.

15. Vōx audīta latet, littera scrīpta manet. 16. Āgis, Lacedaemoniōrum rēx, interrogātus, quot habēret militēs, Quot sufficiunt, inquit, ut hostēs fugentur. 17. Bis repetīta placent.

18. Gladiātōrēs, cum in arēnam dēscenderent, imperātōrem ita salūtābant: Avē, Caesar imperātor, moritūrī tē salūtant! (Suet.)

19. Cicero fugitūrus erat ex Italiā, cum militēs ab Antoniō missi eum oppressērunt et interfēcērunt. 20. Iniūriam quī factūrus est, iam facit. (Sen.) 21. Ego māximō imbrī Capuam vēnī pridīe Nōnās, ut eram iussus; illī autem adhūc, id est Nōnīs, nōndum vēnerant, sed erant ventūrī. (Cic.) 22. Veniēbātis in Āfricam. Quaerō: Quid factūrī fuistis? (Cic.) 23. Omnia, quae ventūra sunt, in incertō iacent: prōtinus vive! (Sen.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. Kevad avab (aperīre) laevatajatele mered. 2. Hūūdja hāäl. 3. Ametnik on kõnelev seadus. 4. Võitlevad sõdurid ei märganud haavu. 5. Tuul on voolav õhk. 6. Ma kavatsen tõtt rääkida. 7. Olen valmis alati kodumaad kaitsma. 8. Ma ei mõtle kunagi ülekohut teha. 9. Ma ei kavatsenud kunagi iseennast kiita. 10. Tahame alati võidelda rahu eest.

Harjutus 2. Moodustada kõik partitsiibid ja anda neist täpsed tõlked:

a) interrogāre, respondēre, ridēre, accendere, quaerere, intelligere, dicere, accipere, pūnire, sentīre.

b) grātulārī, ūtī, prōgredi, metīrī, sequi, patī, loquī.

PENSUM QUADRAGĒSIMUM TERTIUM.

Varia.

1. Cornibus tauri, dentibus aprī sē dēfendunt. 2. Oculis vidēmus, auribus audimus. 3. Autumnō multae avēs in aliās terrās migrant. 4. Bellō Pūnicō secundō Rōmānī saepe victi sunt. 5. Victi hostes irā ardēbant. 6. Hominēs gaudent secundīs rēbus et dolent adversis. 7. Maximā fidē amīcitiā colāmus! 8. Graeci ad Marathonem summā fortitudīne pūgnāverunt.

9. Helvetii Rhōdanum nāvibus iūctis ratibusque complūribus factis traiciebant. 10. Cūrus bellum clam parābat Lacedaemoniis adiuvantibus. 11. Tarquiniō Superbō rēgnante Pūthagorās, clārissimus Graeciae philosophus, in Italiam vēnit. 12. Graeci advenientibus Persis Thermopylas occupāverunt. 13. Sōle oriente domō profecti sumus. 14. Troiā deletā Graeci discesserunt. 15. Latrante uno latrat statim et alter canis. 16. Populus auditis in theātrō Vergīlii versibus surrexit universus et forte praesentem spectantemque Vergīlium venerātus est sic quasi Augustum. (Tac.) 17. Hāc oratione habitā mirum in modum conversae sunt omnium mentēs. (Caes.) 18. P. Valerius exactis rēgibus primō annō cōsul fuit. 19. Rōmāni finito bello iam templum claudēbant. 20. Xerxēs Thermopylis expugnatis urbem Athēnas incendiō dēlēvit. 21. Bellō cōfecto consul exercitum dimisit. 22. Tūrbātō meliūs capiuntur flūmine p̄frees.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Sõdurid võitlevad relvadega. 2. Hobused kaitsevad end jalgadega. 3. Ta näitas mõõgaga läbistatud (traicere) rinda. 4. Consul tappis vaenlaste juhi oma käega. 5. Oma silmaga (*pl.*) nägin. 6. Noorukid (noorukite kehad) tugevnevad (firmāri) tööga. 7. Järgmisel päeval tulid saadikud. 8. Sel õöl oli täiskuu (*tõlk.* täiskuu). 9. Seda ma teostan sõbra kaasabil (abistades). 10. Mägi vallutatud, asub Caesar laagrisse (castra ponere). 11. Alpid ületatud, tuli Hannibal Itaaliasse. 12. Signaal antud, valmistusid (sē praeparare ad) kõik lahinguks. 13. Pärast seda kui gallid olid võidetud, ruttas Caesar Rooma. 14. Pärast tööde lõpetamist (*abl. abs.*) on puhkus (quies, f.) mõnus. 15. Priamuse valitsedes langes Trooja.

PĒNSUM QUADRĀGĒSIMUM QUĀRTUM.

Varia.

1. Artēs multae repertae sunt docente nātūrā. 2. Rosā flōrente gaudeō. 3. Duōbus lītigantibus tertius gaudet. 4. Gallī nūllō defendente in urbem Rōmam invāsērunt. 5. Clausae erant aures obstrepente irā. 6. Sōl dictus est, quia, cum est exortus, obscurātis omnibus sideribus sōlus appāret. (Cic.) 7. Luna pernox erat et sublātis armāmentis veniēbant, (Liv.) 8. Quae potest esse vitae iūcunditās sublātis amicitiiis? (Cic.) 9. Gubernātor dēstricto cōstitit ēnse. (Ovid.) 10. Silent arrectisque auribus adstant. (Verg.) 11. Capite dēmissō lēgātī Sequanōrum adstabant.

12. Nātūrā duce nunquam aberrabimus. 13. Bellum Gallicum C. Iūliō Caesare imperātore gestum est. 14. Quam bene Saturno vivēbant rēge! (Tib.) 15. Orgetorix Marco Messalā et Marcō Pisone cōsulibus cōiūratiōnem nobilitātis fecit. 16. Catilina prid. Kal. Ian. Lepidō et Tullō cōsulibus stetit in comitio cum telo. (Cic.) 17. Hannibal hostis incolumi exercitū quārtum decimum annum Italiam obsidet, (Liv.) 18. Mithridātēs bella cum Rōmanis per sex et quadrāgintā annos variā victōria gessit. 19. Galba orator magno in honore pueris nobis erat. (Cic.) 20. Tranquillo mari quilibet gubernātor esse potest.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Sa kurvastasiid (dolēre) sageli meie valu pärast. 2. Nad olid haiged haavade pärast. 3. Põen (labōrare *c. abl.*) rasket haigust. 4. Üksmeele tõttu kasvavad kõige väiksemad asjad. 5. Kreeklaste laevastik lähenes vaikselt (vaikusega). 6. Gallialased võitlesid oma kombe kohaselt palja (nūdus) päi. 7. Ema käsul (käskides) kavatsen sulle usinamalt kirjutada. 8. Hannibali elu ajal (elus olles) olid roomlased alati hirmul. 9. Hannibali juhtimisel (juht olles) võitsid kartaagolased roomlasi paljudes lahingutes. 10. P. Cornelius Scipio ja Ti. Sempronius Longus'e konsuliteks olemise ajal (*abl. abs.*) viis (intulit) Hannibal sõja Itaaliasse.

PĒNSUM QUADRĀGĒSIMUM QUĪNTUM.

Varia.

1. Errāre hūmānum est. 2. Est quaedam flēre voluptās. (Ovid.)
3. Est ars difficilis rēctē rem pūblicam regere. 4. Praestat ini-
iūriam accipere quam facere. 5. lūcundius est amāri quam timēri.
6. Dulce et decōrum est prō patriā mori. 7. Bene ērudiri melius
est quam multās opēs habēre. 8. Vincere scīs, Hannibal, victōriā
ūtī nescīs. (Liv.) 9. Omnēs hominēs beātī esse cupiunt. 10. Vivere
est militāre.

11. Videō arborem flōrere. 12. Audiō puerōs canere. 13. Sen-
tiō genua labāre. 14. Dicō tē hoc scire (scivisse, scitūrum esse).
15. Sciō hanc epistulam scribī (scriptam esse, scriptum iri). 16. Dicō
tē priōre nocte vēnisse in M. Laecae domum. (Cic.) 17. Mortem
mē timuisse dicis. (Cic.) 18. Thalēs ūnus ex septem ex aquā dixit
cōnstāre omnia. (Cic.) 19. Idem esse dicēbat Sōcratēs vēritātem et
virtūtem. 20. Divitiācus Haeduus Caesarī dixit Ariovistum, Germā-
nōrum rēgem, hominem esse barbarum, irācundum, temerārium.
(Caes.) 21. Ariovistus dixit sē prius in Galliam vēnisse quam po-
pulum Rōmānum. 22. Catō dixit litterārum rādīcēs amārās esse,
frūctūs iūcundiōrēs. 23. Caesar militibus sē proximā nocte castra
mōtūrum esse dixit. 24. (Caesar) negat sē mōre et exemplō populi
Rōmāni posse iter ūlli per prōvinciam dare. (Caes.) 25. Veterēs
scriptōrēs narrant Homērum caecum fuisse. 26. Fortēs fortuna
adiuvāre aiēbant. (Liv.) 27. Vergilium paucissimōs diē compo-
suisse versūs auctor est Varus. (Quint.)

Harjutus 1. Tõlkida ladina keelde:

1. On raske muuta oma loomust. 2. On auasi (laus) meeldida
tublidadele. 3. Õpetlasele on elamine (elada) mõtlemine. 4. Armas-
tada vanemaid on looduse esimene seadus. 5. Ma tean, et sa kirjutad
(facere) (kirjutasid, kirjutad tulevikus) värsse. 6. Anaxagoras
ütles, et lumi olevat must. 7. Ta ütleb, et ta seda ei (negāre) tea.
8. Rooma kirjanikud jutustavad, et orjad Rooma riigis olevat elanud
(agere) rasket (molestus) ja viletsat elu. 9. Homerus jutustab,
et Trooja sõjas olevat kreeklased ehitanud hiiglahobuse.

Harjutus 2. Moodustada infinitiivid:

a) regere, accipere, ērudire, habere, vincere, scire, cupere, videre, sentire, dicere, movere, scribere, narrare.

b) mirari, fateri, uti, loqui, sequi, labi, pati, mori, progredi, partiri.

Acc. c. inf. post verba sentiendi, affectuum, voluntatis, impersonalia.

PENSUM QUADRAGESIMUM SEXTUM.

Varia.

1. Pompēiōs, celebrem Campāniae urbem, cōnsēdisse terrae mōtū audīvimus. Nōnīs Februāriīs hīc fuit mōtus Rēgulō et Vergīniō cōsulibus. (Sen.) 2. Victōrem ā victō superārī saepe vidēmus. 3. Sentīmus pectora nostra novā spē implērī. 4. Iam intellegēs multō mē vigilāre ācrius ad salūtem quam tē ad perniciem rei pūblicaē. (Cic.) 5. Id arbitror in vitā esse ūtile: nē quid nimis. (Ter.) 6. Hīcetās Syrācūsīus caelum, sōlem, lūnam, stēllās, supera dēnique omnia stāre cēnsēt neque praeter terram rem ūllam in mundō movērī. (Cic.) 7. Insānus omnēs furere crēdit cēterōs. 8. Sōcratēs, Sciō, inquit, mē multa nescire; itaque multō sapientior sum quam hominēs, quī putant sē omnia scire. 9. Spērō multa vōs liberōsque vestrōs in rē pūblicā bona esse vīsūrōs. (Cic.) 10. Quem dēfendis, spērat sē absolūtum irī. (Cic.) 11. Gaudeō vēr appropinquāre. 12. Dux urbem captam esse mirātus est. 13. Māter et soror tibi salūtem mē iussērunt dicere. (Pl.) 14. Iubet nōs Apollo nōscere nōsmet ipsōs. (Cic.) 15. Rōmulus urbem cōstituit, quam ā suō nōmine Rōmam iussit nōminārī. (Cic.) 16. Lēx quaedam vetuit civem Rōmānum vincirī. 17. Ego vērō cupiō tē ad mē venīre, sed viam timeō. (Cic.) 18. Salvum tū mē esse cupistī. (Cic.) 19. Cōnstat experientiam docēre. 20. Appāret repetitiōnem esse mātrem studiōrum. 21. Piscēs natāre oportet. (Petron.) 22. Plūra dicere nōn opus est.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Tean, et sul on (oli, on tulevikus) palavik. 2. Me teame, et vaenlased võidetakse (, on võidetud, võidetakse tulevikus). 3. Me näeme, et kevadel maa kattub (vestiri) lillede ja taimedega. 4. Kuulsin, et sa oled pika kõne pidanud. 5. Tunnen, et olen haige. 6. Teame, et Hannibal võideti Scipio poolt. 7. Roomlased lootsid,

et gallialased võidetakse. 8. Sõdurid loodavad, et nad vallutavad vaenlaste linna. 9. Kas sa ei tea, et kuningatel on pikad käed? 10. Pärlslased arvasid, et päike on jumal. 11. Vanad kirjanikud jutustavad (trädere), et Rooma olevat rajatud Romuluse poolt. 12. Caesar käskis sõduritel silla ehitada. 13. Sõbrad käsivad meil loota. 14. On teada, et roomlased hävitasid Kartaago. 15. On silmanähtav, et sa eksisid. 16. Caesar käskis sõdureid ehitada silla.

Acc. c. inf.

PĒNSUM QUADRĀGĒSIMUM SEPTIMUM.

Dē Nasicā et Enniō.

Scipiō Nasica, cum ad poētam Ennium vēnisset eique ab ōstiō quaerenti Ennium ancilla dīxisset domi nōn esse, sēnsit illam domini iussū dīxisse et illum intus esse. Paucis post diēbus, cum ad Nasicam vēnisset Ennius et eum ad iānuam quaereret, exclāmat Nasica sē domi nōn esse. Tum Ennius ei: Quid? ego nōn cōgnōscō vōcem tuam? Huic Nasica: Homo es impudēns. Ego, cum tē quaererem, ancillae tuae crēdidī tē domi nōn esse, tū mihi nōn crēdis ipsi!

Dē Apelle.

Apellēs pictor ēgregius perfecta opera prōpōnēbat in pergulā transeuntibus atque post ipsam tabulam latēns, vitia, quae notābantur, auscultābat vulgus diligentiōrem iūdicem quam sē cēnsēns. Trādunt ā sūtōre reprehēnsum esse vitium quoddam in crepidīs. Apellēs igitur ēmendāvit vitium. Posterō diē transibat idem sūtōr et superbus ēmendātiōne, cavillāri coepit circā crūs. Tum indignātus prōspexit pictor eique dēnuntiāvit, nē suprā crepidam iūdicāret sūtōr. (Plin. Van.)

Nē sūtōr suprā crepidam (iūdicet)!

Nominativus cum infinitivo post verba dicendi, sentiendi, voluntatis.

PĒNSUM DUODĒQUĪNQUĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Videō frātre scribere — Frāter scribere vidētur. 2. Putō tē beātum esse — Vidēris beātus esse. 3. Dīceris noster amīcus esse. 4. Dīcimur Hannibalem vīcisse. 5. Amēns mihi fuisse videor ā

principiō. 6. Aegrōtō, dum anima est, spēs esse dicitur. (Cic.) 7. Quī tacet, cōsentire vidētur. 8. Beātus Epicūrus sibi vidētur esse moriēns. (Cic.) 9. Cōsuētūdō et mōs vim lēgis videntur habēre. 10. Sōlem ē mundō tollere videntur, quī amicitiam ē vitā tollunt. (Cic.) 11. Lectitāvisse Platōnem studiosē audivisse etiam Dēmosthenēs dicitur. (Cic.) 12. Caesar appropinquāre dicēbātur māgnusque terror incidit Pompei exercitūi. (Caes.) 13. Pāce nōn modo ei, quibus nātūra sēnsu dedit, sed etiam tēcta atque agrī mihi laetārī videntur. (Cic.) 14. Fortis ac vehemēns orātor existimātur esse C. Gracchus. 15. Catilina prohibitus erat cōsulātum petere. (Sall.) 16. Homērus temporibus Lycūrgi fuisse trāditur. 17. Atticus sic Graecē loquēbātur, ut Athēnis nātus esse vidērētur. (Nep.) 18. Hippocratēs clārus arte medicīnae vidētur honestissimē fēcisse, quod quōsdam errōrēs suōs, nē posterī errārent, cōfessus est. (Cic.) 19. Pūthagorās, cum in geōmetriā quiddam novī invēnisset, Mūsis bovem immolāvisse dicitur. (Cic.)

Harjutus. Tōlkida ladina keelde:

1. Näen, et oled haige — Näib, et oled haige. 2. Näen, et olete haritud — Näib, et olete haritud. 3. Näen, et sōber loeb — Sōber näib lugevat. 4. Räägitakse, et vaenlased on võidetud. 5. Jutustatakse (trādere), et Caesar olevat taotlenud (cupidus *c. gen.*) kuningavõimu. 6. Näib, et võitja võidetakse võidetu poolt. 7. Räägitakse, et Homerus olevat olnud pime.

Consecutio temporum.

PĒNSUM UNDEQUĪNQUĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Nescīs, quid vesper sērus vehat. 2. Multī nesciunt, quam vim scientia habeat. 3. Quid fēcimus, nōn cōgitāmus. (Sen.) 4. Nōtum cst, quanta fuerit apud veterēs auctōritās senum. 5. Nescire, quid ante nōs ēgerint hominēs, est in tenebris vīvere. 6. Neque, quid agam, nec, quid āctūrus sim, sciō. (Cic.) 7. Saepe nē ūtile quidem est scire, quid futūrum sit. (Cic.) 8. Tempora rei pūblicae quālia futūra sint, quis scit? Mihi quidem turbulenta videntur fore. (Cic.) 9. Nesciō, permānsūrusne sis in sententiā tuā. 10. Nunc, nec ubi nec quandō tē sim vīsūrus, possum suspicārī. (Cic.)

11. Anacharsis Scythā rogātus, quid esset in homine pessimum et quid optimum, respondit: Lingua. 12. Āgis rēx dicēbat Lacedaemoniōs nōn interrogāre, quam multī, sed ubi essent hostēs.

(Plut.) 13. Thalēs rogātus, quid esset difficile: Sē ipsum, inquit, nōsse. Idem rogātus, quid esset facile: Alterum, inquit, admonēre. 14. Solōn, cum interrogārētur, cūr nullum supplicium cōstituisset in eum, quī parentem necāssset, respondit, sē id nēminem factūrum putāsse. 15. Ex iīs litteris, quās Atticus ā tē missās mihi lēgit, quid agerēs et ubi essēs, cōgnōvī; quandō autem tē vīsūrī essēmus, nihil sānē ex iisdem litteris potuī suspicārī. (Cic.)

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Ma küsin, mida sa loed (lugesid, tulevikus] loed). 2. Ma küsisin, mida sa loed (olid lügenud, kavatsed lugeda). 3. Ma küsin, mida sa tead, ma küsisin, mida sa tead. 4. Ta ei ütle, kus ta eile oli; ta ei õelnud, kus ta eile oli. 5. Ma ootan, millal sa seda taipad; ma ootasin, millal sa seda taipad. 6. On teadmata, millises kohas ootab sind surm. 7. Mõistus (ratiõ) õpetab, mida tuleb teha, mille eest põgeneda. 8. Sa küsisid, mil viisil ma sind ravisin. 9. Jutustage, mida vanemad kirjutasid! 10. Spartalased ei küsinud, kui palju on vaenlasi, vaid, kus nad on. 11. Ma küsisin, mida kohtunik oli otsustanud.

Gerundium.

PĒNSUM QUĪNQVĀGĒSIMUM.

Varia.

1. Errāre hūmānum est. 2. In rēbus tam sevērīs nōn est iocandī locus. (Cic.) 3. Omnis hīc aetās piscandī, nāvigandī atque etiam natandī studiō tenētur. (Plin.) 4. Sērum est cavendī tempus in mediīs malis. (Sen.) 5. Ācerrimus ex omnibus nostrīs sēnsibus est sēnsus videndī. (Cic.) 6. Occāsiō agendī et descendī nunquam dēest. 7. Modus vivendī. 8. Ut medicīna valetūdinis, sic vivendī ars est prūdentia. (Cic.) 9. Libertās est potestās faciendī id, quod iūre licet. 10. Beātē vivendī cupiditāte incēnsī omnēs sumus. (Cic.) 11. Legendī semper occāsiō est, audiendī nōn semper. (Plin.) 12. Operam dēmus bene descendō! 13. Rēctē scribendō studeāmus! 14. Breve tempus aetātis satis longum est ad beātē honestēque vivendum. (Cic.) 15. Nulla aetās ad descendum sēra est. 16. Appāret hominem ad cōgitandum et ad agendum nātum esse. 17. Scribere scribendō, dicendō dicere dīscis. 18. Optimus est orātor, quī dicendō animōs audientium et docet et dēlectat et permovet. 19. Castigat ridendō mōrēs. 20. Hominis mēns descendō alitur et cōgitandō. (Cic.) 21. Gūtta cavāt lapidēm nōn vī, sed saēpe cadēndō.

22. Ūsus et experientia dominantur in artibus, neque est ūlla di-
sciplīna, in quā nōn peccandō discitur. 23. Lēgēs Lycūrgi labōribus
ēducābant iuventūtem: vēnandō, currendō, natandō, ēsuriendō, siti-
endō. 24. Summa voluptās ex discendō capitur. 25. Cernuntur
in agendō virtūtēs.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Maalimine (maalida, pingere) on meeldiv — maalikunst on raske. 2. Noorukid, praegu on õppimise aeg. 3. Arstiteadus on ravikunst (cūrāre). 4. Mis on meeleheite (dēspērāre) põhjus? 5. Me tuleme lugema, lugemiseks, lugemise põhjusel. 6. Olen valmis andestama (andestamiseks, ad *c. acc.*). 7. Õpetades (õpetamisega) õpitakse. 8. Ta räägib tõtt naerdes (naermisega). 9. Kiire tegutsemisega võidetakse kõik. 10. Jooksmise ja ujumisega tugevdetakse keha. 11. Kirjutamisega õpime usinamalt.

*Gerundivum. Coniugatio periphrastica
passivi.*

PĒNSUM QUĪNQUĀGĒSIMUM PRĪMUM.

Varia.

1. Facinus laudandum. 2. Iūstitia est virtūs laudanda. 3. Liber legendus.

4. Caesar pontem in Rhēnō flūmine faciendum cūrāvit. (Caes.)
5. Dux militibus agrōs hostium diripiendōs dedit. 6. Pater mihi multa facienda reliquit. 7. Philippus Alexandrum filium Aristoteli ēducandum trādidit.

8. Quod erat dēmōnstrandum (Q. E. D.). 9. Dē gustibus nōn est disputandum. 10. Danda opēra est, ut inter amīcōs semper concordia sit. 11. Iam nōn dē glōriā, sed dē salūte et, quod salūti praepōnitis, dē libertāte pūgnandum est. 12. Ūf dēsnt vīrēs, tamen ést laudānda volūntās. (Ovid.) 13. Ōrandum est, ut sit mēns sāna in corpore sānō. (Iuv.) 14. Adhibenda est in iocandō moderātiō. 15. Apud Pŷthagoram discipulīs quīnque annōs tacendum erat. 16. Cui ignōtum est illud Catōnis: Cēterum cēnsēō Carthāginem dēlendā esse. 17. Iuvenī parandum, senī ūtendum est. (Sen.) 18. Diligentia in omnibus rēbus plūrimum valet; haec nōbīs praecipuē colenda est, haec semper adhibenda. 19. Dēliberandum est saepe, statuendum semel. 20. Nōn multī librī sunt legendī, sed bonī. 21. Tuis verbīs, Cicero, ūtendum est: Ō tempora, ō mōrēs!

(Sen.) 22. Sunt rēbus novis nova pōnenda nōmina. (Cic.) 23. Sic vivendum est, tamquam in cōspectū vivāmus. (Sen.) 24. Nihil sine ratiōne faciendum est. (Sen.) 25. Omnibus hominibus moriendum est. 26. Dum dēliberāmus, quandō incipiendum sit, incipere iam sērum est.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Kiiduväärsed kombed; spartalaste kombeid tuleb kiita.
2. Oppimisväärne kunst; kõnekunsti (kõnelemise kunsti) tuleb õpida.
3. Austamisväärne voorus; noorukitel tuleb austada voorusi.
4. Poistel tuleb harjutada mälu.
5. Sõduritel tuli anda (*perf.*) signaal.
6. Konsulil tuli pidada kõne senatis.
7. Ratsanikel tuli ehitada sild.
8. Kodanikel tuleb kaitsta vabadust.
9. Kõikidel rahvastel tuleb nõuda rahu.
10. Kõikidel inimestel tuleb töötada.
11. Vanematele tuleb avaldada suurt tänu.
12. Alati tuleb valvel olla.
13. Meil tuleb kodumaad armastada ja kaitsta.

Gerundiumi asendumine gerundiivig.

PĒNSUM QUĪNQUĀGĒSIMUM SECUNDUM.

Varia.

1. Cūra agrī colendī. 2. Tempus legendae historiae. 3. Quae causa iūstior est bellī gerendī quam servitūtis dēpulsio. (Cic.) 4. Pelopidās patriae liberandae cōsiliū cēpit. 5. Cassius auctor erat Caesaris interficiendī. 6. Ars regendae rei pūblīcae in Pericle māgna fuit. 7. Xerxēs Graeciae opprimendae causā ingentem exercitum comparāvit. 8. Militēs in spem hostium vincendorum vēnērunt.

9. Trēs viri rei pūblīcae cōstituendae. 10. Ti. Gracchus triumvir creātus est dividendis agrīs. 11. Comitia ēdicta sunt cōsulibus creandis. 12. Castrīs oppūgnandis diēs cōstitutus est.

13. Helvētiī ad pācem petendam lēgātōs misērunt. 14. Cyprus abundat māteriā ūtili ad nāvēs aedificandās. 15. Ad rēs ūtilēs cōgnōscendās nātūra nos ipsa ōrnāvit.

16. Epistolā tuā legendā māgnopere dēlectābar. 17. Militēs prō patriā liberandā pūgnāvērunt. 18. Librī quidam Cicerōnis sunt dē contemnendā morte, dē tolerandō dolōre, dē aegritūdine lēniendā. 19. Ab urbe (Neapolī) oppūgnanda Hannibalem absterruērunt cōn-

specta moenia. 20. In amicis eligendis neglegentēs nē simus!
21. Sōcratēs dicēbātur adiuvāre Euripidem in tragoediis scribendis.
22. Dēlectāmur carminibus Horātīi legendis. 23. Omnis ēloquendi
ēlegantia augētur legendis orātōribus et poētis. 24. Mūtātis mū-
tandis. 25. Praemissis praemittendis.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Harjutamiseks; mälu harjutamiseks. 2. Abistamisplaan;
sõbra abistamisplaan. 3. Õppimishimu; ladina keele õppimise
himu. 4. Muutmise põhjus; kommete muutuse põhjus. 5. Kserk-
ses kogus kreeklaste alistamiseks hiiglasuure sõjaväe. 6. Linna
kaitsmiseks ehitavad kodanikud müüre. 7. Me saame (capere)
suurt kasu (fructus) muistsete kirjanike lugemisest (ex). 8. Linna
piiramisel (obsidēre) sai juht haavata (vulnerāre).

Verba semideponentia

PĒNSUM QUĪNQUĀGĒSIMUM TERTIUM.

Varia.

1. Sapere audē! (Hor. Ep. I, 2, 40) 2. Num negāre audēs?
3. Audentēs fortūna iuvāt decorātque corōnā. 4. Quis dicere auteat
vēra omnia esse somnia? (Cic.) 5. Cūr es ausus mentīri mihi?
(Pl.) 6. Epicūrus sē ūnus sapientem profitēri est ausus. (Cic.)
7. Audendō virtūs crēscit, tardandō timor. 8. Audendum atque
agendum, nōn cōsultandum in tantō periculō est. (Liv.)

9. Disce gaudēre. Mihi crēde, rēs sevēra est vērum gaudium
(Sen.) 10. Frūstrā sum igitur gāvisus miser.

11. Nostrōrum hominum ingenia virtūtēsque soleō mirāri. (Cic.)
12. Solēs duābus sellis sedēre.

13. Fīde, sed, cui fidās, vidē! 14. Rēbus secundis nōli cōn-
fidere, in rēbus adversis servā cōstantiam! 15. Diffidāmus iis, qui
mentīri solent.

16. Nescit vōx missa reverti. (Hor.) 17. Hōrae cēdunt et diēs
et mēnsēs et annī nec praeteritum tempus unquam revertitur. (Cic.)
18. Victor ē Thessaliā Brundisium cum legiōnibus revertisti. (Cic.)
19. Philosophī nōbilissimī innumerābilēs, semel egressī, nunquam
domum revertērunt. (Cic. Tusc. 5, 37, 107)

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Kes julgeb seda öelda? 2. Kaotuse puhul (võidetuina)
Gallid harilikult vaikivad, võidu puhul (võitjatena) laulavad. 3. Mõõ-

dunud tunnid ei tule tagasi (reverti). 4. Saadikud pöördusid Caesari juurde tagasi. 5. Ilmaaegu ma usaldasid sind. 6. Mõnedel inimestel on kombeks (solēre) ennast kiita. 7. Sa rõõmustad laulude üle.

Sum-composita, posse.

PENSUM QUINQUAGESIMUM QUARTUM.

Varia.

1. Adsum. 2. Absit invidia verbō. (Liv. IX, 19, 15.) 3. Lacedaemoniī Themistoclem absentem accūsāvērunt. 4. Mē absente, militēs, impetum nē fēcēritis! 5. Absentem amicū vituperāre peius est quam praesentem. 6. Status praesēns. 7. Hasdrubale mortuō Hannibal Poenis praefuit. 8. Cōrrige prāeteritūm, praesēns rege, cērne futūrum! 9. Multa petentibus dēsunt multa. (Hor.) 10. Sī rota dēfuerit, tū pede cārpe viām! 11. Cōnsulis vulnus nōn prohibēbat interesse conviviō. 12. Sine fidē amicitia nihil prōdest. 13. Patriae semper prōsit vltā vestra! 14. Plīnius dīcere solēbat nullum esse librum tam malum, ut nōn aliquā parte prōdesset. (Plin. Ep. 3, 5, 10.) In vērā amicitia māgnū inest praesidium. 16. Hominēs hominibus plūrimū prōdesse et obesse possunt. 17. Ultrā posse nēmō obligātur. 18. Prae dolōre loquī nōn possum. 19. Quantum potes, adiuvā! (Cic.) 20. Nēmō omnia potest scire. (Varro.) 21. Nōn omnia possumus omnēs. 22. Praeterita mūtāre nōn possumus. (Cic.) 23. Faciam, ut poterō. 24. Nēmō simul dominis poterit servire duōbus. 25. Fēcī, quōd potuī; faciānt meliōra potētēs. 26. Fēlix, qui potuist rērūm cōgnōscere causās. (Verg.) 27. Utinam modo cōnāta efficere possim! (Cic.)

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Olgu eemal meist kadedus ja viha! 2. Viha ja põlgus toovad kahju teie õnnele. 3. Austusväärne ja meeldiv on olla kasulik sõpradele. 4. Aidake (adesse) sõpru! 5. Themistokles mõisteti tagaselja (eemal olles) süüdi. 6. Aita mind nõuga, kui võid! 7. Keegi ei suuda põgeneda (effugere *c. acc.*) surma eest. 8. Keegi ei või kohtunikuks olla oma tulikõsimuses. 9. Miski ei saa meeldivam olla vabadusest. 10. Ma räägin ladina keeli, kui suudan (tulevikus). 11. Tegin, mis suutsin. 12. Ütle, mida ma suudaksin teha!

PĒNSUM QUĪNQUAGESIMUM QUĪNTUM.

Varia.

1. Nēmō potest persōnam diū ferre. (Sen.) 2. Ferre labōrem cōnsuētūdō docet. 3. Fēr patiēter onūs, fāc sapiēter opūs! 4. Obsecrō, populārēs, ferte miserō atque innocentī auxiliū! (Ter.) 5. Levius fertur, quod patienter fertur. 6. Pācem hūc fertis an arma? (Verg.) 7. Timeō Danaōs et dōna ferentēs. (Verg.) 8. Ferendum hoc onus est. (Pl.) 9. Quid quaeque nox aut diēs ferat, incertum est. 10. In silvā nōn ligna ferās insānius. (Hor. Sat. 1, 10, 34)

11. Utinam possim tibi referre grātiās! 12. Relāta referō. 13. Perfer et obdūrā: dolor hic tibi prōderit olim. (Ovid.) 14. Litterae tuae mihi somnum attulērunt. (Cic.) 15. Omnia tibi fortuna abstulit, sed spem reliquit. (Sen.) 16. Reus ab sē culpam in militēs trānsferebat. (Liv.) 17. In crāstinum differō rēs sevērās. (Nep.) 18. Plēbs autem ā populō eō differt, quod appellatiōne populī universi civēs significantur connumerātis patriciis et senātōribus; plēbis autem appellatiōne sine patriciis et senātōribus ceteri civēs significantur. (Iustin.) 19. Graécia cāpta ferūm victōrem cēpit, et artēs intulit āgrestī Latiō. (Hor. Ep. 2, 1, 156). 20. Helvētīi impedimenta in ūnum locum contulērunt. 21. Militēs Rōmāni ad impedimenta et carrōs suōs sē contulērunt.

Harjutus. Tõlkida ladina keelde:

1. Maa kannab mitmesuguseid vilju. 2. Sa kannad maski. 3. Talugem kannatlikult valusid! 4. Te kannate vapralt raskusi. 5. Mulle tuuakse kiri. 6. Sa tänad (grātiās referre) vanemaid. 7. Caesar siirdus oma provintsi 58. a. 8. Ära lükka midagi järgmisele päevale!

velle, nolle, malle.

PĒNSUM QUĪNQUAGĒSIMUM SEXTUM.

Varia.

1. Hoc volō, sic iubeō. Sit prō ratiōne voluntās! (Iuv.) 2. Modo hunc librum ēvolvere volō, modo illum. (Sen.) 3. Si vis pācem, parā bellum! 4. Stultum facit fortuna, quem vult perdere. 5. Haurit aquam cribrō, quī discere vult sine librō. 6. Adulescēns vult diū

vivere, senex diū vixit. (Cic.) 7. Spērāmus, quae volumus, sed, quod acciderit, ferāmus! (Cic.) 8. Puerī nōn ea volumus, quae volēmus senēs. 9. Si vultis nihil timēre, cōgitāte omnia esse timenda. (Sen.) 10. Aut prōdesse volūnt aut dēlectāre poētae. 11. Sciō, quid velis. 12. Nisi Alexander essem, ego vērō vellem esse Diōgenēs. 13. Hōc dē librō velim scīre, quid sentiās. (Cic.) 14. Quod si dēficiānt virēs, audācia cērtē. / Laūs erit: in māgnis et volūsse sat est. (Prop.)

15. Nōlō esse laudātor, nē adūlātor esse videar. 16. Quod nōn vis, nē fēcēris! 17. Nōlite ea in crāstinam diem differre, quae hodiē cōficere potestis! 18. Nōli equī dentēs inspīcere dōnāli! 19. Nōlēns, volēns. 20. Dūcunt volentem fāta, nōlentem trahunt. (Sen.) 21. Dux hostium aggredi nōluit, quod sibi equitēs dēessent. 22. Ūnum vereor, nē senātus Pompeium nōlit dīmittere.

23. Herī scribere nōluisti, nunc scribere māvis quam lūdere. 24. Quī tē meliōrem facere nōn vult, is tibi māvult nocēre quam prōdesse. 25. Etiam si oppetenda mors esset, domī atque in patriā māllem mori quam in externis atque aliēnis locis.

Harjutus. Tōlkida ladina keelde:

1. Tahan teada, mida sa teed ja mida sa kavatsed teha. 2. Teen (tulevikus) nōnda nagu sa tahad. 3. Miks ei taha sa õppida ladina keelt? 4. Mida te niisiis eelistate? 5. Ütle, mida sa tahad! 6. Inimesed usuvad meeeldj seda, mida nad tahavad. 7. Ma ei taha, et sa lahkud. 8. Tahtjale pole miski raske.

ire et composita.

PĒNSUM QUĪNQUĀGĒSIMUM SEPTIMUM.

Varia.

1. Quantō satius est ire apertā viā et rēctā. 2. Quālis artifex pereō! (Suet.) 3. Īte alacrēs et spē plēni! (Curt.) 4. Tū nē cēde malis, sed cōntrā audēntior itō! (Verg.) 5. Sic itur ad astra. (Verg.) 6. Sic trānsit glōria mundi. 7. Dum Rōma dēlberat, Saguntum perit. 8. Omnia mūtantūr, nihil interit. (Ovid.) 9. Ē tenui casā saepe vir māgnus exit. 10. Frequēns imitātiō trānsit in mōrēs. (Quint.) 11. Mediō tūtissimus Ibis. (Ovid.) 12. Si hostēs flūmen trānsierint, eōs aggrediēmur. 13. Ībam forte viā sacrā. (Hor.) 14. Nunquam redibit illud tempus, quod semel praeteriit. 15. Fac-

tum abiit, monumenta manent. (Ovid.) 16. Ego illum perisse dīcō, cui periit pudor. 17. Autumnō abeunt hirudinēs, vēre ineunte redeunt. 18. Fāma crēscit eundō. 19. Eundum est, quō patria nōs ire iūbet. 20. Caesar, cum Idibus Mārtiis in pūblicum prōdīret, quod in cūriam ire voluit, amicum quendam, quī eum monuerat, ut Idūs cavēret, salutāvit exclāmāns: Idūs Mārtiae venērunt! Tum ille: Venērunt quidem, sed nōndum praeteriērunt. Paulō post Caesar ictibus coniūrātōrum perfossus interiit. 21. Novō annō ineunte quae bona verba dicēmus? — Hic annus tibi faustus prōcēdat! Vive hunc annum sānus et incolumis!

Harjutus. Tōlkida ladina keelde:

1. Kuhu sa nüüd lähed? Ma lähen koju. 2. Kust sa tuled? Kodunt. 3. Kus sa olid? Kodus. 4. Ta läheb magama. 5. Mīngem laagrisse! 6. Miks te mitu juurde tutite? 7. Pärast võitu gallide üle (*abl. abs.*) tuli Caesar tagasi Rooma. 8. Kevade tulekul (*redire, abl. abs.*) tulevad paljud linnud tagasi.

fieri, verba defectiva et impersonalia.

PENSUM DUODESEXAGĒSIMUM.

Varia.

1. Nōlite id velle, quod fieri nōn potest. 2. Quod tibi fieri nōn vis, alteri nē fēceris!. 3. Brevis esse labōrō, obscurus fiō. (Hor.) 4. Dē nihilō fieri nil posse vidēmus. (Lucr.) 5. Factum est illud; fieri infēctum nōn potest. (Pl.) 6. Quantī quisque aliōs facit, tantī fit ab aliis. 7. Fit via vī. 8. Poētae nascuntur, orātōrēs fiunt. 9. Urbēs cōstituit aetās, hōra dissolvit. Mōmentō fit cinis, diū silva. (Sen.) 10. Sed levius fit patientiā quidquid corrigere est nefās. (Hor.) 11. Hominēs, quod crēbrō vident, nōn mirantur, etiamsi, cūr fiat, nesciunt. 12. Nūlla iniūria est, quae in volentem fiat.

13. Dimidium facti, quī coepit, habet. (Hor.) 14. Undique in mūrūm lapidēs iaci coepti sunt. (Caes.) 15. Meminī, etiam quae nōlō; oblivisci nōn possum, quae volō. (Cic.) 16. Meminisse dulce est, quae fuit dūrum pati. (Sen.) 17. Mementō mori! 18. Qui vitia odit, nōn hominēs odit. 19. Iubēs mē eōdem tempore et amāre et odisse. (Sen.) 20. Ōdit populus Rōmānus privātam lūxuriam, pūblicam māgnificentiam diligit. (Cic.) 21. Ōdi et amō. Qua-

rē id faciām, fortāsse requīris. / Nēsciō, sēd fieri sēntiō et ēxcruciōr. (Cāt.) 22. Aiunt hominēs plūs in aliēnō negōtiō vidēre quam in suō. (Sen.)

23. Est aliquid, quod nōn oportet, etiāmsi licet; quidquid vērō nōn licet, certē nōn oportet. 24. Mē paenitet, quod animum tuum offēdi. 25. Nōnne tē pudet tālia dixisse?

Harjutus. Tōlkida ladina keelde:

1. Kes (kes on, kes) ei vihkaks orjust. 2. Seda inimest ma vihkan (praegu ja tulevikus). 3. Mida ütled sina, nooruk? 4. Võib juhtuda, et ma eksin. 5. Ta saab kiiresti terveks. 6. Me kahetseme, et me sind ei aidanud. 7. Mul on häbi, et ma seda tegin. 8. Valitsegu (fierī) õiglus!

Oratio obliqua.

PĒNSUM UNDESEXĀGĒSIMUM.

Caesar, Dē bellō Gallicō, I, 13.

Ōrātiō obliqua.

Ōrātiō rēcta.

Is (Dīvicō) ita cum Caesare ēgit:

Sī pācem populus Rōmānus cum Helvētiīs faceret, in eam partem itūrōs atque ibi futūrōs Helvētiōs ubi eōs Caesar cōnstituisset atque esse voluisset; sīn bellō persequī persevērāret, reminiscerētur et veteris incommodī populi Rōmāni et pristinae virtūtis Helvētiōrum. Quod imprōvisō ūnum pāgum adortus esset, cum iī, quī flūmen trānsissent, suis auxilium ferre nōn possent, nē ob eam rem aut suae māgnō opere virtūti tribueret aut ipsōs dēspiceret.

Sē ita ā patribus maiōribusque suis didicisse, ut magis virtūte contenderent quam dolō

Sī pācem populus Rōmānus nōbiscum faciet, in eam partem ībimus atque ibi erimus ubi tū nōs cōnstitueris atque esse volueris; sīn bellō persequī persevērābis, reminiscere et veteris incommodī populi Rōmāni et pristinae virtūtis nostrae. Quod imprōvisō ūnum pāgum adortus es, cum iī, quī flūmen trānsierant, suis auxilium ferre nōn possent, nē ob eam rem aut tuae māgnō opere virtūti tribueris aut nōs dēspēxeris.

Ita ā patribus maiōribusque nostris didicimus, ut magis virtūte contenderēmus quam dolō aut insidiis nīterēmur.

aut insidiis niterentur. Quārē nē committeret, ut is locus, ubi cōstitissent, ex calamitāte populi Rōmāni et interneciōne exercitūs nōmen caperet aut memoriam prōderet.

Quārē nē commiseris (ehk: nōlī committere), ut is locus, ubi cōstitimus, ex calamitāte populi Rōmāni et interneciōne exercitūs nōmen capiat aut memoriam prōdat.

Caesar, Dē bellō Gallicō, I, 44.

Ariovistus . . . respondit . . .

Sē prius in Galliam vēnisse quam populum Rōmānum. Nunquam ante hoc tempus exercitum populi Rōmāni Galliae prōvinciae finibus ēgressum. Quid sibi vellet? Cūr in suās possessionēs veniret? Prōvinciam suam hanc esse Galliam, sicut illam nostram.

Prius in Galliam vēni quam populus Rōmānus. Nunquam ante hoc tempus exercitus populi Rōmāni Galliae prōvinciae finibus egressus est. Quid tibi vis? Cūr in meās possessionēs venis? Prōvincia mea haec est Gallia, sicut illa vestra.

III.

VALIMIK ROOMA AUTOREID.

C. JULIUS CAESAR.

COMMENTARII DE BELLO GALLICO.

Liber I.

1 I. Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam
incolunt Belgae, aliam Aquitani, tertiam, qui ipsorum lingua
2 Celtae, nostra Galli appellantur. Hi omnes lingua, institutis,
legibus inter se differunt.

Gallos ab Aquitanis Garunna flumen, a Belgis Matrona
et Sequana dividit.

3 Horum omnium fortissimi sunt Belgae, propterea quod a
cultu atque humanitate provinciae longissime absunt, mini-
meque ad eos mercatores saepe commeant atque ea, quae ad
effeminandos animos pertinent, important, proximique sunt
Germanis, qui trans Rhenum incolunt, quibuscum continenter
4 bellum gerunt. Qua de causa Helvetii quoque reliquos Gallos
virtute praecedunt, quod fere cotidianis proeliis cum Germanis
contendunt, cum aut suis finibus eos prohibent aut ipsi in
eorum finibus bellum gerunt.

1 II. Apud Helvetios longe nobilissimus fuit et ditissimus
2 Orgetorix. Is M. Messala et M. Pisone consulibus regni
cupiditate inductus coniurationem nobilitatis fecit et civitati
persuasit, ut de finibus suis cum omnibus copiis exirent: per-
facile esse, cum virtute omnibus praestarent, totius Galliae
3 imperio potiri. Id hoc facilius eis persuasit, quod undique loci
4 natura Helvetii continentur. Pro multitudine autem hominum
et pro gloria belli atque fortitudinis angustus se fines habere
arbitrabantur, qui in longitudinem milia passuum CCXL, in
latitudinem CLXXX patebant.

1 III. His rebus adducti et auctoritate Orgetorigis permoti
constituerunt ea, quae ad proficiscendum pertinerent, compa-
2 rare, iumentorum et carrorum quam maximum numerum
coëmere, sementes quam maximas facere, ut in itinere copia
3 frumenti suppeteret, cum proximis civitatibus pacem et
4 amicitiam confirmare. Ad eas res conficiendas biennium sibi
satis esse duxerunt: in tertium annum profectionem lege
confirmant.

3 Ad eas res conficiendas Orgetorix deligitur. Is sibi legatio-
4 nem ad civitates suscepit. In eo itinere persuadet Castico,
Catamantaloedis filio, Sequano, cuius pater regnum in
Sequanis multos annos obtinuerat et a senatu populi Romani
amicus appellatus erat, ut regnum in civitate sua occuparet,
5 quod pater ante habuerat; itemque Dumnorigi Haeduo, fratri
Diviciaci, qui eo tempore principatum in civitate obtinebat ac
6 maxime plebi acceptus erat, et idem conaretur, persuadet eique
filiam suam in matrimonium dat. Perfacile factu esse illis
7 probat conata perficere, propterea quod ipse suae civitatis
imperium obtenturus esset: non esse dubium, quin totius
8 Galliae plurimum Helvetii possent; se suis copiis suoque
exercitu illis regna conciliaturum confirmat. Hac oratione
adducti inter se fidem et ius iurandum dant et regno occupato
per tres potentissimos ac firmissimos populos totius Galliae
sese potiri posse sperant.

1 IV. Ea res est Helvetiis per indicium enuntiata. Moribus
suis Orgetorigem ex vinculis causam dicere coëgerunt.
Damnatum poenam sequi oportebat, ut igni cremaretur. Die
constituta causae dictionis Orgetorix ad iudicium omnem suam
familiam, ad hominum milia decem, undique coëgit et omnes
clientes obaeratosque suos, quorum magnum numerum habe-
bat, eodem conduxit; per eos, ne causam diceret, se eripuit.
3 Cum civitas ob eam rem incitata armis ius suum exsequi
conaretur multitudinemque hominum ex agris magistratus
4 cogerent, Orgetorix mortuus est; neque abest suspicio, ut
Helvetii arbitrantur, quin ipse sibi mortem consciverit.

1 V. Post eius mortem nihilo minus Helvetii id, quod consti-
2 tuerant, facere conantur, ut e finibus suis exeant. Ubi iam se
ad eam rem paratos esse arbitrati sunt, oppida sua omnia,
numero ad duodecim, vicos ad quadringentos, reliqua privata
3 aedificia incendunt, frumentum omne, praeterquam quod secum

portaturi erant, comburunt, ut domum reditionis spe sublata paratiores ad omnia pericula subeunda essent, trium mensium molita cibaria sibi quemque domo efferre iubent.

- 1 VI. Erant omnino itinera duo, quibus itineribus domo
exire possent: unum per Sequanos, angustum et difficile, inter
montem Iuram et flumen Rhodanum, vix qua singuli carri
ducerentur, mons autem altissimus impendebat, ut facile per-
2 pauci prohibere possent; alterum per provinciam nostram,
multo facilius atque expeditius, propterea quod inter fines
Helvetiorum et Allobrogum, qui nuper pacati erant, Rhodanus
3 fluit, isque nonnullis locis vado transitur. Extremum oppidum
Allobrogum est proximumque Helvetiorum finibus Genava.
Ex eo oppido pons ad Helvetios pertinet. Allobrogibus sese
vel persuasuros, quod nondum bono animo in populum Roma-
num viderentur, existimabant, vel vi coacturos, ut per suos
4 fines eos ire paterentur. Omnibus rebus ad profectionem com-
paratis diem dicunt, qua die ad ripam Rhodani omnes
convenient. Is dies erat a. d. V Kal. Apr. L. Pisone A. Gabiniō
consulibus.

- 1 VII. Caesari cum id nuntiatum esset, eos per provinciam
nostram iter facere conari, maturat ab urbe proficisci et quam
maximis potest itineribus in Galliam ulteriorem contendit et
2 ad Genavam pervenit. Provinciae toti quam maximum potest
militum numerum imperat (erat omnino in Gallia ulteriore
3 legio una), pontem, qui erat ad Genavam, iubet rescindi. Ubi
de eius adventu Helvetii certiores facti sunt, legatos ad eum
mittunt nobilissimos civitatis, cuius legationis Nammeius et
Verueloetius principem locum obtinebant, qui dicerent sibi
esse in animo sine ullo maleficio iter per provinciam facere,
4 propterea quod aliud iter haberent nullum: rogare, ut eius
voluntate id sibi facere liceat. Caesar, quod memoria tenebat
L. Cassium consulem occisum exercitumque eius ab Helvetiis
pulsum et sub iugum missum, concedendum non putabat;
5 neque homines inimico animo data facultate per provinciam
itineris faciendi temperaturos ab iniuria et maleficio existi-
6 mabat. Tamen, ut spatium intercedere posset, dum milites,
quos imperaverat, convenirent, legatis respondit diem se ad
deliberandum sumpturum: si quid vellent, ad Idus Apriles
reverterentur.

- 1 VIII. Interea ea legione, quam secum habebat, militibus-

que, qui ex provincia convenerant, a lacu Lemanno, qui in flumen Rhodanum influit, ad montem Iuram, qui fines Sequanorum ab Helvetiis dividit, milia passuum decem novem
2 murum in altitudinem pedum sedecim fossamque perducit. Eo opere perfecto praesidia disponit, castella communit, quo
3 facilius, si se invito transire conarentur, prohibere possit. Ubi ea dies, quam constituerat cum legatis, venit et legati ad eum reverterunt, negat se more et exemplo populi Romani posse iter ulli per provinciam dare et, si vim facere conentur,
4 prohibiturum ostendit. Helvetii ea spe deiecti navibus iunctis ratibusque compluribus factis, alii vadis Rhodani, qua minima altitudo fluminis erat, nonnumquam interdum, saepius noctu, si perumpere possent, conati, operis munitione et militum concursu et telis repulsi hoc conatu destiterunt.

1 IX. Relinquebatur una per Sequanos via, qua Sequanis
2 invitis propter angustias ire non poterant. His cum sua sponte persuadere non possent, legatos ad Dumnorigem Haeduum
3 mittunt, ut eo deprecatore a Sequanis impetrarent. Dumnorix gratia et largitione apud Sequanos plurimum poterat et Helvetiis erat amicus, quod ex ea civitate Orgetorigis filiam in matrimonium duxerat, et cupiditate regni adductus novis rebus studebat et quam plurimas civitates suo beneficio habere obstrictas volebat. Itaque rem suscipit et a Sequanis impetrat,
4 ut per fines suos Helvetios ire patiantur, obsidesque uti inter sese dent, perficit: Sequani, ne itinere Helvetios prohibeant, Helvetii, ut sine maleficio et iniuria transeant.

1 X. Caesari renuntiatur Helvetiis esse in animo per agrum Sequanorum et Haeduorum iter in Santonum fines facere, qui non longe a Tolosatium finibus absunt, quae civitas est in
2 provincia. Id si fieret, intellegebat magno cum periculo provinciae futurum, ut homines bellicosos, populi Romani inimicos, locis patentibus maximeque frumentariis finitimos
3 haberet. Ob eas causas e munitioni, quam fecerat, T. Labienum legatum praefecit; ipse in Italiam magnis itineribus contendit duasque ibi legiones conscribit et tres, quae circum Aquileiam hiemabant, ex hibernis educit et, qua proximum iter in
4 ulteriorem Galliam per Alpes erat, cum his quinque legionibus ire contendit. Ibi Ceutrones et Graioceli et Caturiges locis superioribus occupatis itinere exercitum prohibere conantur. Compluribus his proeliis pulsus ab Ocelo, quod est citerioris

provinciae extremum, in fines Vocontiorum ulterioris provinciae die septimo pervenit; inde in Allobrogum fines, ab Allobrogibus in Segusiavos exercitum ducit. Hi sunt extra provinciam trans Rhodanum primi.

1 XI. Helvetii iam per angustias et fines Sequanorum suas
2 copias traduxerant, et in Haeduum fines pervenerant eorum-
3 que agros populabantur. Haedui, cum se suaque ab iis
4 defendere non possent, legatos ad Caesarem mittunt rogatum
5 auxilium. Eodem tempore Ambarri, necessarii et consanguinei
6 Haeduum, Caesarem certiores faciunt sese depopulatis
7 agris non facile ab oppidis vim hostium prohibere. Item
8 Allobroges, qui trans Rhodanum vicos possessionesque habe-
9 bant, fuga se ad Caesarem recipiunt et demonstrant sibi prae-
10 ter agri solum nihil esse reliqui. Quibus rebus adductus Caes-
11 sar non exspectandum sibi statuit, dum omnibus fortunis
12 sociorum consumptis in Santonos Helvetii pervenirent.

1 XII. Flumen est Arar, quod per fines Haeduum et
2 Sequanorum in Rhodanum influit, incredibili lenitate, ita ut
3 oculis, in utram partem fluat, iudicari non possit. Id Helvetii
4 ratibus ac linteribus iunctis transibant. Ubi per exploratores
5 Caesar certior factus est tres iam partes copiarum Helvetios
6 id flumen traduxisse, quartam fere partem citra flumen Ararim
7 reliquam esse, de tertia vigilia cum legionibus tribus e castris
8 profectus ad eam partem pervenit, quae nondum flumen
9 transierat. Eos impeditos et inopinantes aggressus magnam
10 partem eorum concidit; reliqui sese fugae mandarunt atque
11 in proximas silvas abdiderunt. Is pagus appellabatur Tiguri-
12 nus; nam omnis civitas Helvetia in quattuor pagos divisa est.
13 Hic pagus unus, cum domo exisset patrum nostrorum
14 memoria, L. Cassium consulem interfecerat et eius exercitum
15 sub iugum miserat. Ita sive casu sive consilio deorum immor-
16 talium, quae pars civitatis Helvetiae insignem calamitatem
17 populo Romano intulerat, ea princeps poenas persolvit. Qua
18 in re Caesar non solum publicas, sed etiam privatas iniurias
19 ultus est, quod eius soceri L. Pisonis avum, L. Pisonem lega-
20 tum, Tigurini eodem proelio, quo Cassium, interfecerant.

1 XIII. Hoc proelio facto reliquas copias Helvetiorum ut
2 consequi posset, pontem in Arare faciendum curat atque ita
3 exercitum traducit. Helvetii repentino eius adventu commoti,
4 cum id, quod ipsi diebus XX aegerrime confecerant, ut flumen

- transirent, illum uno die fecisse intellegent, legatos ad eum mittunt; cuius legationis Divico princeps fuit, qui bello Cassiano dux Helvetiorum fuerat. Is ita cum Caesare egit: Si pacem populus Romanus cum Helvetiis faceret, in eam partem ituros atque ibi futuros Helvetios, ubi eos Caesar constituisset atque esse voluisset; sin bello persequi perseveraret, reminisceretur et veteris incommodi populi Romani et pristinae virtutis Helvetiorum. Quod improvise unum pagum adortus esset, cum ii, qui flumen transissent, suis auxilium ferre non possent, ne ob eam rem aut suae magnopere virtuti tribueret aut ipsos despiceret. Se ita a patribus maioribusque suis didicisse, ut magis virtute contenderent, quam dolo aut insidiis niterentur. Quare ne committeret, ut is locus, ubi constitissent, ex calamitate populi Romani et interneccione exercitus nomen caperet aut memoriam proderet.

P. OVIDIUS NASO

METAMORPHOSES

Prooemium.

In nova fert animus mutatas dicere formas
corpora. Di, coeptis (nam vos mutastis et illas)
aspirate meis primaque ab origine mundi
ad mea perpetuum deducite tempora carmen!

Quattuor aetates.

- Aurora prima sata est aetas, quae vindice nullo,
sponte sua, sine lege fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberant, nec verba minacia fixo
aere legebantur, nec supplex turba timebat
iudicis ora sui, sed erant sine iudice tuti.
Nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
montibus in liquidas pinus descenderat undas,
nullaque mortales praeter sua litora norant.
Nondum praecipites cingebant oppida fossae;
non tuba directi, non aeris cornua flexi,
non galeae, non ensis erant: sine militis usu
mollia securae peragebant otia gentes.
Ipsa quoque immunis rastroque intacta nec ullis

- 15 saucia vomeribus per se dabat omnia tellus;
 contentique cibis, nullo cogente creatis,
 arbuteos fetus montanaque fraga legebant
 cornaque et in duris haerentia mora rubelis
 et, quae deciderant patula Iovis arbore, glandes.
 Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
 20 mulcebant Zephyri natos sine semine flores.
 Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
 nec renovatus ager gravidis canebat aristis;
 flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
 flavaque de viridi stillabant ilice mella.
- 25 Postquam, Saturno tenebrosa in Tartara misso,
 sub Iove mundus erat, subiit argentea proles,
 auro deterior, fulvo pretiosior aere.
 Iuppiter antiqui contraxit tempora veris
 perque hiems aestusque et inaequales autumnos
 30 et breve ver spatiis exegit quattuor annum.
 Tum primum siccis aër fervoribus ustus
 canduit, et ventis glacies astricta pependit.
 Tum primum subiere domus. Domus antra fuerunt
 et densi frutices et vinctae cortice virgae.
- 35 Semina tum primum longis Cerealia sulcis
 orbūta sunt, pressique iugo gemuere iuveni.
 Tertia post illam successit aenea proles,
 saevior ingeniis et ad horrida promptior arma,
 non scelerata tamen. De duro est ultima ferro.
- 40 Protinus irrupit venae peioris in aevum
 omne nefas: fugere pudor verumque fidesque;
 in quorum subiere locum fraudesque dolique
 insidiaeque et vis et amor sceleratus habendi.
 Vela dabant ventis, nec adhuc bene noverat illos
 45 navita, quaeque diu steterant in montibus altis,
 fluctibus ignotis insultavere carinae.
 Communemque prius, ceu lumina solis et auras,
 cautus humum longo signavit limite mensor.
 Nec tantum segetes alimenta que debita dives
 50 poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae,
 quasque reconderat Stygiisque admoverat umbris,
 effodiuntur opes, irritamenta malorum.
 Iamque nocens ferrum ferroque nocentius aurum

- prodierat: prodit Bellum, quod pugnat utroque
55 sanguineaque manu crepitantia concutit arma.
Vivitur ex raptō: non hospes ab hospite tutus,
non socer a genero, fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti;
lurida terribiles miscent aconita novercae;
60 filius ante diem patrios inquirat in annos.
Victa iacet pietas, et virgo caede madentes
ultima caelestium terras Astraeca reliquit.

(I. 89-150).

Pyramus et Thisbe.

- Pyramus et Thisbe, iuvenum pulcherrimus alter,
altera, quas oriens habuit, praelata puellis,
contiguas tenere domos, ubi dicitur altam
coctilibus mufis cinxisse Semiramis urbem.
5 Notitiam primosque gradus vicinia fecit,
tempore crevit amor; taedae quoque iure coissent,
sed vetuere patres. Quod non potuere vetare,
ex aequo captis ardebant mentibus ambo.
Conscius omnis abest; nutu signisque loquuntur;
10 quoque magis tegitur, tectus magis aestuat ignis.
Fissus erat tenui rima, quam duxerat olim,
cum fieret, paries domui communis utriusque.
Id vitium, nulli per saecula longa notatum,
(quid non sentit amor?) primi vidistis, amantes,
15 et vocis fecistis iter, tutaeque per illud
murmure blanditiae minimo transire solebant.
Saepe, ubi constiterant hinc Thisbe, Pyramus illinc,
inque vices fuerat captatus anhelitus oris,
«Invide», dicebant, «paries, quid amantibus obstas?»
20 Quantum erat, ut sineres toto nos corpore iungi,
aut hoc si nimium, vel ad oscula danda pateres!
Nec sumus ingrati: tibi nos debere fatemur,
quod datus est verbis ad amicas transitus aures.»
Talia diversa nequiquam sede locuti,
25 sub noctem dixere vale partique dederunt
oscula quisque suae, non pervenientia contra.
Postera nocturnos aurora removerat ignes,

- solque pruinosas radiis siccaverat herbas:
ad solitum coiere locum. Tum murmure parvo
30 multa prius questi, statuunt, ut nocte silenti
fallere custodes foribusque excedere temptent,
cumque domo exierint, urbis quoque tecta relinquant,
neve sit errandum lato spatiantibus arvo,
convenient ad busta Nini lateantque sub umbra
35 arboris: arbor ibi, niveis uberrima pomis
ardua morus, erat, gelido contermina fonti.
Pacta placent, et lux, tarde discedere visa,
praecipitatur aquis, et aquis nox exit ab isdem.
- Callida per tenebras versato cardine Thisbe
40 egreditur fallitque suos, adopertaque vultum
pervenit ad tumulum dictaque sub arbore sedit;
audacem faciebat amor. Venit ecce recenti
caede leaena boum spumantes oblita rictus,
depositura sitim vicini fontis in unda.
- 45 Quam procul ad lunae radios Babylonia Thisbe
vidit et obscurum trepido pede fugit in antrum,
dumque fugit, tergo velamina lapsa reliquit.
Ut lea saeva sitim multa compescuit unda,
dum redit in silvas, inventos forte sine ipsa
50 ore cruentato tenues laniavit amictus.
- Serius egressus vestigia vidit, in alto
pulvere certa ferae totoque expalluit ore
Pyramus. Ut vero vestem quoque, sanguine tinctam,
repperit, «Una duos», inquit, «nox perdet amantes,
55 e quibus illa fuit longa dignissima vita.
Nostra nocens anima est: ego te, miseranda, peremi,
in loca plena metus qui iussi nocte venires,
nec prior huc veni. Nostrum divellite corpus
et scelerata fero consumite viscera morsu,
60 o quicumque sub hac habitatis rupe, leones!
Sed timidi est optare necem.» — Velamina Thisbes
tollit et ad pactae secum fert arboris umbram.
Utque dedit notae lacrimas, dedit oscula vesti,
«Accipe nunc», inquit, «nostri quoque sanguinis haustus!»
65 Quoque erat accinctus, demisit in ilia ferrum,
nec mora, ferventi moriens e vulnere traxit.
Ut iacuit resupinus humo, cruor emicat alte,

- non aliter, quam cum vitiato fistula plumbo
scinditur et tenui stridente foramine longas
70 eiaculatur aquas atque ictibus aera rumpit.
Arborei fetus aspergine caedis in atram
vertuntur faciem, madefactaque sanguine radix
purpureo tingit pendentia mora colore.
- Ecce, metu nondum posito, ne fallat amantem,
75 illa redit iuvenemque oculis animoque requirit,
quantaque vitarit narrare pericula gestit.
Utque locum et visa cognoscit in arbore formam,
sic facit incertam pomi color: haeret, an haec sit.
Dum dubitat, tremebunda videt pulsare cruentum
80 membra solum retroque pedem tulit oraque buxo
pallidiora gerens exhorruit aequoris instar,
quod tremit, exigua cum summum stringitur aura.
Sed postquam remorata suos cognovit amores,
percutit indignos claro plangore lacertos
85 et, laniata comas amplexaque corpus amatum,
vulnera supplevit lacrimis fletumque cruori
miscuit et, gelidis in vultibus oscula figens,
«Pyrame», clamavit, «quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde: tua te carissima Thisbe
90 nominat! Exaudi vultusque attolle iacentes!»
- Ad nomen Thisbes oculos, iam morte gravatos,
Pyramus erexit, visaque recondidit illa.
Quae postquam vestemque suam cognovit et ense
vidit ebur vacuum, «Tua te manus», inquit, «amorque
95 perdidit, infelix. Est et mihi fortis in unum
hoc manus, est et amor: dabit hic in vulnera vires.
Persequar extinctum letique miserrima dicar
causa comesque tui; quique a me morte revelli
heu sola poteras, poteris nec morte revelli.
- 100 Hoc tamen amborum verbis estote rogati,
o multum miseri meus illiusque parentes,
ut, quos certus amor, quos hora novissima iunxit,
componi tumulo non invideatis eodem.
- At tu, quae ramis arbor miserabile corpus
105 nunc tegis unius, mox es tectura duorum,
signa tene caedis pullosque et luctibus aptos
semper habe fetus, gemini monumenta cruoris.»

- Dixit et aptato pectus mucrone sub imum
incubuit ferro, quod adhuc a caede tepebat.
110 Vota tamen tetigere deos, tetigere parentes;
nam color in pomo est, ubi permaturuit, ater;
quodque rogis superest, una requiescit in urna.

(IV, 54—166).

Daedalus.

- Daedalus interea, Creten longumque perosus
exilium tactusque loci natalis amore,
clausus erat pelago. «Terras licet», inquit, «et undas
obstruat, at caelum certe patet: ibimus illac.
5 Omnia possideat, non possidet aëra Minos.»
Dixit et ignotas animum dimittit in artes
naturamque novat. Nam ponit in ordine pennas,
ut clivo crevisse putes: sic rustica quondam
fistula disparibus paulatim surgit avenis.
10 Tum lino medias et ceris alligat imas
atque ita compositas parvo curvamine flectit,
et veras imitetur aves. Puer Icarus una
stabat et, ignarus sua se tractare pericla,
ore ridenti modo, quas vaga moverat aura,
15 captabat plumas, flavam modo pollice ceram
mollibat lusuque suo mirabile patris
impediebat opus. Postquam manus ultima coeptis
imposita est, geminas opifex libravit in alas
ipse suum corpus motaque pependit in aura.
20 Instruit et natum «Medio» que «ut limite curras,
leare», ait, «monco, ne, si demissior ibis,
unda gravel pennas, si celsior, ignis adurat:
inter utrumque vola. Nec te spectare Booten
aut Helicen iubeo strictumque Orionis ense:
25 me duce carpe viam!» Pariter praecepta volandi
tradit et ignotas umeris accommodat alas.
Inter opus monitusque genae maduere seniles,
et patriae tremuere manus. Dedit oscula nato
non iterum repetenda suo pennisque levatus
30 ante volat comitique timet, velut ales, ab alto
quae teneram prolem produxit in aëra nido:

- hortaturque sequi damnosasque erudit artes
 et movet ipse suas et nati respicit alas.
 Hos aliquis, tremula dum captat harundine pisces,
 35 aut pastor baculo stivave innixus arator
 vidit et obstipuit, quique aethera carpere possent,
 credidit esse deos. Et iam Iunonia laeya
 parte Samos (fuerant Delosque Parosque relictæ),
 dextra Lebinthus erat fecundaque melle Calymne:
 40 cum puer audaci coepit gaudere volatu
 deseruitque ducem caelique cupidine tractus
 altius egit iter. Rapidi vicinia solis
 mollit odoratas, pennarum vincula, ceras.
 Tabuerant cerae: nudos quatit ille lacertos
 45 remigioque carens non ullas percipit auras;
 oraque caerulea, patrium clamantia nomen,
 excipiuntur aqua, quae nomen traxit ab illo,
 At pater infelix, nec iam pater, «Icare!», dixit,
 «Icare», dixit, «ubi es? qua te regione requiram?»
 50 Icare!» dicebat: pennas aspexit in undis
 devovitque suas artes corpusque sepulcro
 condidit; et tellus a nomine dicta sepulti.

(VII, 183—235)

FASTI

Kevad

- Dic, age: frigoribus quare novus incipit annus,
 Qui melius per ver incipiendus erat?
 Omnia tunc florent, tunc est nova temporis aetas,
 Et nova de gravido palmite gemma tumet;
 5 Et modo formatis operitur frondibus arbor,
 Prodit et in summum seminis herba solum;
 Et 'epidum volucres concentibus aëra mulcent,
 Ludit et in pratis luxuriatque pecus.
 Tum blandi soles, ignotaque prodit hirundo
 10 Et luteum celsa sub trabe figit opus;
 Tum patitur cultus ager et renovatur aratro:
 Haec anni novitas iure vocanda fuit.

(I 149—160)

Arion.

- Quod mare non novit, quae nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Saepe sequens agnam lupus est a voce retentus,
Saepe avidum fugiens restitit agna lupum;
- 5 Saepe canes leporisque umbra cubuere sub una,
et stetit in saxo proxima cerva leae;
Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit, et accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia saepe tuis fertur, vocalis Arion,
- 10 Tamquam fraternis obstipuisse modis.
Nomen Arionium Sicalas impleverat urbes,
Captaque erat lyricis Ausonis ora sonis:
Inde domum repetens puppim conscendit Arion
Atque ita quaesitas arte ferebat opes.
- 15 Forsitan, infelix, ventos undasque timebas:
At tibi nave tua tutius aequor erat.
Namque gubernator dstricto constitit ense
Ceteraque armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rige, navita, puppim:
- 20 Non haec sunt digitis arma tenenda tuis.
Ille metu vacuus «Mortem non deprecor», inquit
«Sed liceat sumpta pauca referre lyra.»
Dant veniam ridentque moram. Capit ille coronam,
Quae possit crines, Phoebe, decere tuos;
- 25 Induerat Tyrio bis tinctam murice pallam:
Reddidit icta suos pollicis chorda sonos,
Flebilibus numeris veluti canentia dura
Traiectus pinna tempora cantat olor.
Protinus in medias ornatus desilit undas;
- 30 Spargitur impulsa caerulea puppis aqua.
Inde, fide maius, tergo delphina recurvo
Se memorant oneri supposuisse novo.
Ille sedens citharamque tenet pretiumque vehendi
Cantat et aequoreas carmine mulcet aquas.
- 35 Di pia facta vident: astris delphina recepit
Iuppiter et stellas iussit habere novem.

Ille mi par esse deo videtur.

Ille mi par esse deo videtur,
 Ille, si fas est, superare divos
 Qui sedens adversus identidem te
 Spectat et audit

- 5 Dulce ridentem, misero quod omnes
 Eripit sensus mihi: nam simul te,
 Lesbia, aspexi, nihil est super mi
 Vocis in ore,

- Lingua sed torpet, tenuis sub artus
 10 Flamma demanat, sonitu suopte
 Tintinant aures, gemina teguntur
 Lumina nocte.

- Otium, Catulle, tibi molestum est:
 Otio exultas nimiumque gestis,
 15 Otium et reges prius et beatas
 Perdidit urbes.

(51)

Lugete, o Veneres Cupidinesque.

- 1 Lugete, o Veneres Cupidinesque
 Et quantum hominum venustiorum.
 Passer mortuus est meae puellae,
 Passer, deliciae meae puellae,
 5 Quem plus illā oculis suis amabat:
 Nam mellitus erat suamque norat
 Ipsam tam bene, quam puella matrem,
 Nec sese a gremio illius movebat,
 Sed circumsiliens modo huc, modo illuc
 10 Ad solam dominam usque pipiabat
 Qui nunc it per iter tenebricosum
 Illuc, unde negant redire quemquam.
 At vobis male sit, malae tenebrae
 Orci, quae omnia bella devoratis:

- 15 Tam bellum mihi passerem abstulistis.
O factum male! O miselle passer!
Tuā nunc operā meae puellae
Flendo turgiduli rubent ocelli
- (3)

Vivamus, mea Lesbia, atque amemus.

- Vivamus, mea Lesbia, atque amemus,
rumoresque senum severiorum
omnes unius aestimemus assis.
Soles occidere et redire possunt:
5 nobis cum semel occidit brevis lux,
nox est perpetua una dormienda.
Da mi basia mille, deinde centum,
dein mille altera, dein secunda centum,
deinde usque altera mille, deinde centum.
10 Dein, cum milia multa fecerimus,
conturbabimus illa, ne sciamus,
aut ne quis r̄malus invidere possit,
cum tantum sciat esse basiorum.

(5)

Odi et amo.

Odi et amo. Quare id faciam, fortasse requiris.
Nescio, sed fieri sentio et excrucior.

(85)

Cenabis bene, mi Fabulle.

- Cenabis bene, mi Fabulle, apud me
paucis, si tibi di favent, diebus,
si tecum attuleris bonam atque magnam
cenam non sine candida puella
5 et vino et sale et omnibus cachinnis.
Haec si, inquam, attuleris, venuste noster,
cenabis bene: nam tui Catulli
plenus sacculus est araneorum.
Sed contra accipiens meros amores

- 10 seu quid suavius elegantiusve est:
nam unguentum dabo, quod meae puellae
donarunt Veneres Cupidinesque,
quod tu cum olfacies, deos rogabis,
totum ut te faciant, Fabulle, nasum.

(13)

Verani, omnibus e meis amicis.

- Verani, omnibus e meis amicis
antistans mihi milibus trecentis,
venistine domum ad tuos penates
fratresque unanimos anumque matrem?
5 venisti. O mihi nuntii beati!
Visam te incolumem audiamque Hiberum
narrantem loca, facta, nationes,
ut mos est tuus, applicansque collum
iucundum os oculosque saviabor.
10 O quantum est hominum beatiorum,
quid me laetius est beatiusve?

(9)

Iam ver egelidos refert tepores.

- Iam ver egelidos refert tepores,
iam caeli furor aequinoctialis
iucundis Zephyri silescit auris.
Linquntur Phrygii, Catulle, campi
5 Nicaeaeque ager uber aestuosae:
ad claras Asiae volemus urbes.
Iam mens praetrepidans avet vagari,
iam laeti studio pedes vigescunt.
O dulces comitum valete coetus,
10 longe quos simul a domo profectos
diversae variae viae reportant.

(46)

Multas per gentes et multa per aequora vectus.

Multas per gentes et multa per aequora vectus
Advenio has miseris, frater, ad inferias,
Ut te postremo donarem munerè mortis

- Et mutam neququam alloquerer cinerem,
5 Quandoquidem fortuna mihi tete abstulit ipsum;
Heu miser indigne frater adempte mihi.
Nunc tamen interea haec, prisco quae more parentum
Tradita sunt tristi munere ad inferias,
Accipe fraterno multum manantia fletu
10 Atque in perpetuum, frater, ave atque vale.

(101)

M. TULLIUS CICERO

In L. Sergium Catilinam Oratio I

- 1 I. Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?
Quam diu etiam furor iste tuus nos eludet? Quem ad finem
sese effrenata iactabit audacia? Nihilne te nocturnum praesidium
Palatii, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil concursus
bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus,
nihil horum ora vultusque moverunt? Patere tua consilia non sentis?
constrictam iam horum omnium scientia teneri coniurationem tuam non vides?
Quid proxima, quid superiore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris,
quid consilii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris?
- 2 O tempora! O mores! Senatus haec intellegit, consul videt:
hic tamen vivit. Vivit? immo vero etiam in senatum venit, fit
publici consilii particeps, notat et designat oculis ad caedem unumquemque
nostrum. Nos autem, fortes viri, satis facere rei publicae videmur,
si istius furorem ac tela vitamus. Ad mortem te, Catilina, duci iussu
consulis iam pridem oportebat, in te conferri pestem istam, quam tu
in nos omnes iam diu machinaris. An vero vir amplissimus, P. Scipio,
pontifex maximus, Ti. Gracchum, mediocriter labefactantem statum
rei publicae privatus interfecit: Catilinam, orbem terrae caede atque
incendiis vastare cupientem nos consules perferemus? Nam illa nimis
antiqua praetereo, quod C. Servilius Ahala Sp. Maelium novis rebus
studentem manu sua occidit. Fuit, fuit ista quondam in hac re publica
virtus, ut viri fortes acrioribus suppliciis civem perniciosum quam
acerbissimum hostem coercerent. Habemus senatus consultum in te,
Catilina, vehemens et grave. Non deest rei publicae consilium

neque auctoritas huius ordinis: nos, nos, dico aperte, consules desumus.

- 4 II. Decrevit quondam senatus, ut L. Opimius consul videret, ne quid res publica detrimenti caperet. Nox nulla intercessit: interfectus est propter quasdam seditionum suspiciones C. Gracchus, clarissimo patre, avo, maioribus; occisus est cum liberis M. Fulvius consularis. Simili senatus consulto C. Mario et L. Valerio consulibus est permissa res publica: num unum diem postea L. Saturninum tribunum plebis et C. Servilium praetorem mors ac rei publicae poena remorata est? At nos vicesimum iam diem patimur hebescere aciem horum auctoritatis. Habemus enim eius modi senatus consultum, verum inclusum in tabulis, tamquam in vagina reconditum, quo ex senatus consulto confestim te interfectum esse, Catilina, convenit. Vivis, et vivis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Cupio, patres conscripti, me esse clementem, cupio in tantis rei publicae periculis me non dissolutum videri; sed iam me ipse inertiae nequitiaeque condemno.

- 5 Castra sunt in Italia contra populum Romanum in Etruriae faucibus collocata: crescit in dies singulos hostium numerus; eorum autem castrorum imperatorem ducemque hostium intra moenia atque adeo in senatu videmus intestinam aliquam cotidie perniciem rei publicae molientem. Si te iam, Catilina, comprehendi, si interfici iussero, credo, erit verendum mihi, ne non hoc potius omnes boni serius a me, quam quisquam crudelius factum esse dicat.

Verum ego hoc, quod iam pridem factum esse oportuit, certa de causa nondum adducor, ut faciam. Tum denique interficere, cum iam nemo tam improbus, tam perditus, tam tui similis inveniri poterit, qui id non iure factum esse fateatur.

- 6 Quam diu quisquam erit, qui te defendere audeat, vives, sed vives ita, ut nunc vivis, multis meis et firmis praesidiis oppressus, ne commovere te contra rem publicam possis. Multorum te etiam oculi et aures non sentientem, sicut adhuc fecerunt, speculabuntur atque custodient.

III. Etenim quid est, Catilina, quod iam amplius exspectes, si neque nox tenebris obscurare coetus nefarios neque privata domus parietibus continere voces coniurationis tuae potest, si illustrantur, si erumpunt omnia? Muta iam istam mentem,

- mihi crede: obliviscere caedis atque incendiorum. Teneris undique; luce sunt clariora nobis tua consilia omnia, quae iam mecum licet recognoscas. Meministine me ante diem XII Kalendas Novembres dicere in senatu fore in armis certo die — qui dies futurus esset ante diem VI Kal. Novembres — C. Manlium, audaciae satellitem atque administrum tuae? Num me fefellit, Catilina, non modo res tanta, tam atrox tamque incredibilis, verum — id quod multo magis est admirandum — dies? Dixi ego idem in senatu caedem te optimatum contulisse in ante diem V Kalendas Novembres, tum cum multi principes civitatis Roma non tam sui conservandi quam tuorum consiliorum reprimendorum causa profugerunt. Num infitiri potes te illo ipso die, meis praesidiis, mea diligentia circumclusum commovere te contra rem publicam non potuisse, cum tu discessu ceterorum, nostra tamen, qui remansissemus, caede te contentum esse dicebas? Quid? cum te Praeneste Kalendis ipsis Novembribus occupaturum nocturno impetu esse confideres, sensistine illam coloniam meo iussu, meis praesidiis, custodiis, vigiliis esse munitam? Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod non ego non modo audiam, sed etiam videam planeque sentiam.

- IV. Recognosce tandem mecum noctem illam superiorem: iam intelleges multo me vigilare acrius ad salutem quam te ad perniciem rei publicae. Dico te priore nocte venisse inter falcarios — non agam obscure — in M. Laecae domum; convenisse eodem complures eiusdem amentiae scelerisque socios. Num negare audes? Quid taces? Convincam, si negas. Video enim esse hic in senatu quosdam, qui tecum una fuerunt. O di immortales! ubinam gentium sumus? in qua urbe vivimus? quam rem publicam habemus? Hic, hic sunt, in nostro numero, patres conscripti, in hoc orbis terrae sanctissimo gravissimoque consilio, qui de nostro omnium interitu, qui de huius urbis atque adeo de orbis terrarum exitio cogitent! Hos ego video consul et de re publica sententiam rogo et, quos ferro trucidari oportebat, eos nondum voce vulnero! Fuisti igitur apud Laecam illa nocte, Catilina; distribuisti partes Italiae, statuisti, quo quemque proficisci placeret; delegisti, quos Romae relinqueres, quos tecum educeres; discripsisti urbis partes ad incendia; confirmasti te ipsum iam esse exiturum, dixisti paulum tibi esse etiam nunc morae, quod ego

- viverem. Reperti sunt duo equites Romani, qui te ista cura liberarent et sese illa ipsa nocte paulo ante lucem me in meo
- 10 lecto interfecturos esse pollicerentur. Haec ego omnia, vixdum etiam coetu vestro dimisso, comperi; domum meam maioribus praesidiis munivi atque firmavi; exclusi eos, quos tu ad me salutatum mane miseras, cum illi ipsi venissent, quos ego iam multis ac summis viris ad me id temporis venturos esse praedixeram.
- 10 V. Quae cum ita sint, Catilina, perge, quo coepisti. Egredere aliquando ex urbe; patent portae: proficiscere. Nimum diu te imperatorem tua illa Manliana castra desiderant. Educ tecum etiam omnes tuos, si minus, quam plurimos: purga urbem. Magno me metu liberabis, dummodo inter me atque te murus intersit. Nobiscum versari iam diutius non potes:
- 12 non feram, non patiar, non sinam. Nunc iam aperte rem publicam universam petis, templa deorum immortalium, tecta urbis, vitam omnium civium, Italiam denique totam ad exitium ac vastitatem vocas. Quare, quoniam id, quod est primum et quod huius imperii disciplinaeque maiorum proprium est, facere nondum audeo, faciam id, quod est ad severitatem lenius et ad communem salutem utilius. Nam si te interfici iussero, residebit in re publica reliqua coniuratorum manus. Sin tu, quod te iam dudum hortor, exieris, exhaurietur ex urbe tuorum comitum magna et pernicioosa sentina rei publicae.
- 13 Quid est, Catilina? num dubitas id me imperante facere, quod iam tua sponte faciebas? Exire ex urbe iubet consul hostem. Interrogas me, num in exilium? Non iubeo, sed, si me consulis, suadeo.
- 16 VII. Nunc vero quae tua est ista vita? Sic enim iam tecum loquar, non ut odio permotus esse videar, quo debeo, sed ut misericordia, quae tibi nulla debetur. Venisti paulo ante in senatum. Quis te ex hac tanta frequentia, tot ex tuis amicis ac necessariis salutavit? Si hoc post hominum memoriam contigit nemini, vocis exspectas contumeliam, cum sis gravissimo iudicio taciturnitatis oppressus? Quid? quod adventu tuo ista subsellia vacuefacta sunt, quod omnes consulares, qui tibi persaepe ad caedem constituti fuerunt, simulatque assedisti, partem istam subselliorum nudam atque inanem reliquerunt,
- 17 quo tandem animo hoc tibi ferendum putas? Servi mehercule mei si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes cives

tui, domum meam relinquendam putarem; tu tibi urbem non arbitraris? Et si me meis civibus iniuria suspectum tam graviter atque offensum viderem, carere me aspectu civium quam infestis omnium oculis cōspici mallet. Tu, cum conscientia scelerum tuorum agnoscas odium omnium iustum et iam diu tibi debitum, dubitas, quorum mentes sensusque vulneras, eorum aspectum praesentiamque vitare? Si te parentes timerent atque odissent tui, neque eos ulla ratione placare posses, ut opinor, ab eorum oculis aliquo concederes. Nunc te patria, quae communis est parens omnium nostrum, odit ac metuit et iam diu te nihil iudicat nisi de parricidio suo cogitare: huius tu neque auctoritatem verebere nec iudicium sequere nec vim pertimesces?

- 18 Quae tecum, Catilina, sic agit, et quōdam modo tacita loquitur: «Nullum iam aliquot annis facinus exstitit nisi per te, nullum flagitium sine te; tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio direptioque sociorum impunita fuit ac libera; tu non solum ad negligendas leges et quaestiones, verum etiam ad evertendas perfringendasque valuisti. Superiora illa quamquam ferenda non fuerunt, tamen, ut potui, tuli; nunc vero me totam esse in metu propter unum te, quicquid increpuerit, Catilinam timeri, nullum videri contra me consilium iniri posse, quod a tuo scelere abhorreat, non est ferendum. Quam ob rem discede atque hunc mihi timorem eripe; si est verus, ne opprimar, sin falsus, ut tandem aliquando timere desinam.»

XI. Nunc ut a me, patres conscripti, quandam prope iustam patriae querimoniam detester ac deprecer, percipite, quaeso, diligenter, quae dicam, et ea penitus animis vestris mentibusque mandate. Etenim, si mecum patria, quae mihi vita multo est carior, si cuncta Italia, si omnis res publica sic loquatur: «M. Tulli, quid agis? Tunc eum, quem esse hostem comperisti, quem ducem belli futurum vides, quem exspectari imperatorem in castris hostium sentis, auctorem sceleris, principem coniurationis, evocatore servorum et civium perditorum, exire patiere, ut abs te non emissus ex urbe, sed immissus in urbem esse videatur? Nonne hunc in vincula duci, non ad mortem rapi, non summo supplicio mactari imperabis? Quid tandem te impedit? Mosne maiorum? At persaepe etiam privati in hac re publica perniciosos cives morte multarunt. An leges, quae de civium Romanorum supplicio rogatae sunt? At numquam

in hac urbe, qui a re publica defecerunt, civium iura tenuerunt. An invidiam posteritatis times? Praeclaram vero populo Romano refers gratiam, qui te, hominem per te cognitum, nulla commendatione maiorum tam mature ad summum imperium per omnes honorum gradus extulit, si propter invidiae aut alicuius periculi metum salutem civium tuorum negligis. Sed si quis est invidiae metus, num est vehementius severitatis ac fortitudinis invidia quam inertiae ac nequitiae pertimescenda? An, cum bello vastabitur Italia, vexabuntur urbes, tecta ardebunt, tum te non existimas invidiae incendio conflagraturum?»

29 XII. His ego sanctissimis rei publicae vocibus et eorum hominum, qui hoc idem sentiunt, mentibus pauca respondebo. Ego, si hoc optimum factu iudicarem, patres conscripti, Catilinam morte multari, unius usuram horae gladiatorum isti ad vivendum non dedissem. Etenim, si summi viri et clarissimi cives Saturnini et Gracchorum et Flacci et superiorum complurium sanguine non modo se non contaminarunt, sed etiam honestarunt, certe verendum mihi non erat, ne quid hoc parricida civium interfecto invidiae mihi in posteritatem redundaret. Quodsi ea mihi maxime impenderet, tamen hoc animo fui semper, ut invidiam virtute partam gloriam, non invidiam putarem. Quamquam nonnulli sunt in hoc ordine, qui aut ea, quae imminent, non videant, aut ea, quae vident, dissimulent; qui spem Catilinae mollibus sententiis aluerunt coniurationemque nascentem non credendo corroboraverunt, quorum auctoritate secuti multi non solum improbi, verum etiam imperiti, si in hunc animadvertissem, crudeliter et regie factum esse dicerent. Nunc intellego, si iste, quo intendit, in Manliana castra pervenerit, neminem tam stultum fore, qui non videat coniurationem esse factam, neminem tam improbum, qui non fateatur. Hoc autem uno interfecto intellego hanc rei publicae pestem paulisper reprimi, non in perpetuum comprimi posse. Quodsi se eiecerit secumque suos eduxerit et eodem ceteros undique collectos naufragos aggregaverit, exstinguetur atque delebitur non modo haec tam adulta rei publicae pestis, verum etiam stirps ac semen malorum omnium.

31 XIII. Etenim iam diu, patres conscripti, in his periculis, coniurationis insidiisque versamur, sed nescio quo pacto

- omnium scelerum ac veteris furoris et audaciae maturitas in nostri consulatus tempus erupit. Nunc si ex tanto latrocinio iste unus tolletur, videbimur fortasse ad breve quoddam tempus cura et metu esse relevati, periculum autem residebit et erit inclusum penitus in venis atque in visceribus rei publicae. Ut saepe homines aegri morbo gravi, cum aestu febrique iactantur, si aquam gelidam biberunt, primo relevari videntur, deinde multo gravius vehementiusque afflictantur, sic hic morbus, qui est in re publica, relevatus istius poena, vehementius vivis reliquis ingravescet. Quare secedant improbi, secernant se a bonis, unum in locum congregentur, muro denique, id quod saepe iam dixi, secernantur a nobis; desinant insidiari domi suae consuli, circumstare tribunal praetoris urbani, obsidere cum gladiis curiam, malleolos et faces ad inflammandam urbem comparare: sit denique inscriptum in fronte uniuscuiusque, quid de re publica sentiat. Polliceor hoc vobis, patres conscripti, tantam in nobis consulibus fore diligentiam, tantam in vobis auctoritatem, tantam in equitibus Romanis virtutem, tantam in omnibus bonis consensionem, ut Catilinae protectione omnia patefacta, oppressa, vindicata esse videatis.
- 32
- 33 Hisce ominibus, Catilina, cum summa rei publicae salute, cum tua peste ac pernicie cumque eorum exitio, qui se tecum omni scelere parricidioque iunxerunt, proficiscere ad impium bellum ac nefarium. Tum tu, Iuppiter, qui isdem, quibus haec urbs, auspiciis a Romulo es constitutus, quem Statorem huius urbis atque imperii vere nominamus, hunc et huius socios a tuis ceterisque templis, a tectis urbis ac moenibus, a vita fortunisque civium omnium arcebis et homines bonorum inimicos, hostes patriae, latrones Italiae, scelerum foedere inter se ac nefaria societate coniunctos, aeternis suppliciis vivos mortuosque mactabis.

P. VERGILIUS MARO

AENEIS

Liber II

- 1 Conticuere omnes intentique ora tenebant.
Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto:

- «Iniandum regina iubes renovare dolorem,
Troianas ut opes et lamentabile regnum
5 eruerint Danaï, quaeque ipse miserrima vidi
et quorum pars magna fui — quis talia fando
Myrmidonum Dolopumve aut duri miles Ulixi
temperet a lacrimis? Et iam nox umida caelo
praecipitat suadentque cadentia sidera somnos.
10 Sed si tantus amor casus cognoscere nostros
et breviter Troiae supremum audire laborem,
quamquam animus meminisse horret luctuque refugit,
incipiam.

- Fracti bello fatisque repulsi
ductores Danaum tot iam labentibus annis
15 instar montis equum divina Palladis arte
aedificant sectaque intexunt abiete costas;
votum pro reditu simulant; ea fama vagatur.
Huc delecta virum sortiti corpora furtim
includunt caeco lateri penitusque cavernas
20 ingentes utrumque armato milite complerit.

- Est in conspectu Tenedos, notissima fama
insula, dives opum, Priami dum regna manebant,
nunc tantum sinus et statio male fida carinis:
huc se provecti deserto in litore condunt.
25 nos abiisse rati et vento petiisse Mycenàs:
ergo omnis longo solvit se Teucrja luctu.
Panduntur portae; iuvat ire et Dorica castra
desertosque videre locos litusque relictum.
Hic Dolopum manus, hic saevus tendebat Achilles,
30 classibus hic locus, hic acie certare solebant.
Pars stupet innuptae donum exitiale Minervae
et molem mirantur equi; primusque Thymoetes
duci intra muros hortatur et arce locari,
sive dolo seu iam Troiae sic fata ferebant.

- 35 At Capys et, quorum melior sententia menti,
aut pelago Danaum insidias suspectaque dona
praecipitare iubent subiectisque urere flammis,
aut terebrare cavae uteri et temptare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria vulgus.

- 40 Primus ibi ante omnes magna comitante caterva
Laocoon ardens summa decurrit ab arce

- et procul «O miseri, quae tanta insania cives?
 creditis avectos hostes aut ulla putatis
 dona carere dolis Danaum? sic notus Ulixes?
 45 aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi,
 aut haec in nostros fabricata est machina muros
 inspectura domos venturaque desuper urbi
 aut aliquis latet error; equo ne credite Teucri!
 Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes».
- 50 Sic fatus validis ingentem viribus hastam
 in latus inque feri curvam compagibus alvum
 contorsit. Stetit illa tremens, uteroque recusso
 insonuere cavae gemitumque dedere cavernae.
 Et si fata deum, si mens non laeva fuisset,
 55 impulerat ferro Argolicas foedare latebras,
 Troiaque nunc staret, Priamique arx alta maneres.
- 195 Talibus insidiis periurique arte Sinonis
 credita res, captique dolis lacrimisque coactis,
 quos neque Tydides nec Larissaeus Achilles,
 non anni domuere decem, non mille carinae.
- Hic aliud maius miseris multoque tremendum
 200 obicitur magis atque improvida pectora turbat.
 Laocoon, ductus Neptuno sorte sacerdos,
 sollemnes taurum ingentem mactabat ad aras.
 Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta
 — horresco referens — immensis orbibus angues
 205 incumbunt pelago pariterque ad litora tendunt.
 Pectora quorum inter fluctus arrecta iubaeque
 sanguineae superant undas, pars cetera pontum
 pone legit sinuatque immensa volumine terga.
 Fit sonitus spumante salo; iamque arva tenebant
 210 ardentisque oculos suffecti sanguine et igni
 sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
 Diffugimus visu exsanguis. Illi agmine certo
 Laocoonta petunt: et primum parva duorum
 corpora natorum serpens amplexus uterque
 215 implicat et miseros morsu depascitur artus;
 post ipsum auxilio subeuntem ac tela ferentem
 corripunt spirisque ligant ingentibus, et iam
 bis mediam amplexi, bis collo squamea circum

- terga dati superant capite et cervicibus altis.
- 220 Ille simul manibus tendit divellere nodos
 perfusus sanie vittas atroque veneno,
 clamores simul horrendos ad sidera tollit,
 qualis mugitus, fugit cum saucius aram
 taurus et incertam excussit cervice securim.
- 225 At gemini lapsu delubra ad summa dracones
 effugiunt saevaeque petunt Tritonidis arcem
 sub pedibusque deae clipeique sub orbe teguntur.
- Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
 insinuat pavor, et scelus expendisse merentem
- 230 Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspide robur
 laeserit et tergo sceleratam intorserit hastam.
 Ducendum ad sedes simulacrum orandaque divae
 numina conclamant.
- Dividimus muros et moenia pandimus urbis.
- 235 Accingunt omnes operi pedibusque rotarum
 subiciunt lapsus et stuppea vincula collo
 intendunt: scandit fatalis machina muros
 feta armis. Pueri circum innuptaeque puellae
 sacra canunt funemque manu contingere gaudent.
- 240 Illa subit mediaeque minans illabatur urbi.
 O patria, o divum domus Ilium et incluta bello
 moenia Dardanidum! quater ipso in limine portae
 substitit, atque utero sonitum quater arma dedere:
 instamus tamen immemores caecique furore
- 245 et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
 Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
 ora dei iussu non umquam credita Teucris:
 nos delubra deum miseri, quibus ultimus esset
 ille dies, festa velamus fronde per urbem.

Q. HORATIUS FLACCUS

CARMINA

Exegi monumentum.

Exegi monumentum aere perennius
 regalique situ pyramidum altius,
 quod non imber edax, non Aquilo impotens

- possit diruere aut innumerabilis
 5 annorum series et fuga temporum.
 Non omnis moriar, multaque pars mei
 vitabit Libitinam: usque ego postera
 crescām laude recens, dum Capitolium
 scandalē cum tacita virgine pontifex.
 10 Dicar, qua violens obstrepit Aufidus
 et qua pauper aquae Daunus agrestium
 regnavit populorum, ex humili potens
 princeps Aeolium carmen ad Italos
 deduxisse modos. Sume superbiam
 15 quaesitam meritis et mihi Delphica
 laure cinge volens, Melpomene, comam.

(III, 30)

Quis desiderio sit pudor aut modus.

- Quis desiderio sit pudor aut modus
 tam cari capitis? Praecepit lugubres
 cantus, Melpomene, cui liquidam pater
 vocem cum cithara dedit.
- 5 Ergo Quintilium perpetuus sopor
 urget? Cui Pudor et Iustitiae soror,
 incorrupta Fides nudaque Veritas
 quando ullum inveniet parem!
- Multis ille bonis flebilis occidit,
 10 nulli flebilior, quam tibi, Vergili.
 Tu frustra pius, heu, non ita creditum
 poscis Quintilium deos.
- Quid, si Threicio blandius Orpheo
 auditam moderere arboribus fidem?
 15 Num vanae redeat sanguis imagini,
 quam virga semel horrida,
 non lenis precibus fata recludere,
 nigro compulerit Mercurius gregi?
 Durum: sed levius sit patientia,
 20 quidquid corrigere est nefas.

(I, 24)

O navis.

O navis, referent in mare te novi
fluctus! O quid agis? Fortiter occupa
portum. Nonne vides, ut
nudum remigio latus

5 et malus celeri saucius Africo
antennaeque gemant ac sine funibus
vix durare carinae
possint imperiosius

aequor? Non tibi sunt integra lintea,
10 non di, quos iterum pressa voces malo.
Quamvis Pontica pinus,
silvae filia nobilis,

iactes et genus et nomen inutile,
nil pictis timidus navita puppibus
15 fidit. Tu, nisi ventis
debes ludibrium, cave.

Nuper sollicitum quae mihi taedium,
nunc desiderium curaque non levis,
interfusa nitentes
20 vites aequora Cycladas.

(I, 14)

O fons Bandusiae, splendidior vitro.

O fons Bandusiae, splendidior vitro,
dulci digne mero non sine floribus,
cras donaberis haedo,
cui frons turgida cornibus

5 primis et Venerem et proelia destinat.
Frustra: nam gelidos inficiet tibi
rubro sanguine rivos
lascivi suboles gregis.

Te flagrantis atrox hora Caniculae
10 nescit tangere, tu frigus amabile
fessis vomere tauris
praebes et pecori vago.

Fies nobilium tu quoque fontium,
me dicente cavis impositam ilicem
15 saxis, unde loquaces
lymphae desiliunt tuae.

(III, 13)

Donec gratus eram tibi.

«Donec gratus eram tibi
nec quisquam potior bracchia candidae
cervici iuvenis dabat,
Persarum vigui rege beatior».

5 «Donec non alia magis
arsisti neque erat Lydia post Chloën,
multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Iliā».

10 «Me nunc Thressa Chloë regit,
dulces docta modos et citharae sciens,
pro qua non metuam mori,
si parcent animae fata superstiti».

15 «Me torret face mutua
Thurini Calais filius Ornyti,
pro quo bis patiar mori,
si parcent puero fata superstiti».

20 «Quid si prisca redit Venus
diductosque iugo cogit aëneo?
si flava excutitur Chloë
reiectaeque patet ianua Lydiae?»

«Quamquam sidere pulchrior
ille est, tu levior cortice et improbo
iracundior Hadria,
tecum vivere amem, tecum obeam libens!»

(III, 9)

Persicos odi, puer, apparatus.

Persicos odi, puer, apparatus,
displicent nexae philyra coronae,
mitte sectari, rosa quo locorum
sera moretur.

simplici myrto nihil allabores
sedulus curo: neque te ministrum
dedecet myrtus neque me sub arta
vite bibentem.

(I, 38)

Rectius vives, Licini, neque altum.

Rectius vives, Licini, neque altum
semper urgendo neque, dum procellas
cautus horrescis, nimium premendo
litus iniquum.

5 Auream quisquis mediocritatem
diligit, tutus caret obsoleti
sordibus tecti, caret invidenda
sobrius aula.

10 Saepius ventis agitur ingens
pinus et celsae graviore casu
decidunt turres feriuntque summos
fulgura montes.

15 Sperat infestis, metuit secundis
alteram sortem bene praeparatum
pectus. Informes hiemes reducit
Iuppiter, idem

20 summovet. Non, si male nunc, et olim
sic erit: quondam cithara tacentem
suscitat Musam neque semper arcum
tendit Apollo.

Rebus angustis animosus atque
fortis appare; sapienter idem
contrahes vento nimium secundo
turgida vela.

(II, 10)

Vides ut alta stet nive candidum.

Vides ut alta stet nive candidum
Soracte nec iam sustineant onus
silvae laborantes geluque
flumina constiterint acuto.

5 dissolve frigus ligna super foco
large reponens atque benignius
deprome quadrimum Sabina,
o Thaliarche, merum diota.

10 permitte divis cetera; qui simul
stravere ventos aequore fervido
deproeliantes, nec cupressi
nec veteres agitantur orni.

15 quid sit futurum cras, fuge quaerere, et
quem Fors dierum cumque dabit, lucro
appone, nec dulces amores
sperne puer neque tu choreas,

20 donec virenti canities abest
morosa, nunc et campus et areae
lenesque sub noctem susurri
conposita repetantur hora,

nunc et latentis proditor intimo
gratus puellae risus ab angulo
pignusque dereptum lacertis
aut digito male pertinaci.

(I, 9)

Quid dedicatum poscit Apollinem.

Quid dedicatum poscit Apollinem
vates? Quid orat, de patera novum
fundens liquorem? Non opimae
Sardiniae segetes feraces,

5 non aestuosae grata Calabriae
armenta, non aurum aut ebur Indicum,
non rura, quae Liris quieta
mordet aqua taciturnus amnis.

Premant Calenam falce, quibus dedit
10 Fortuna vitem, dives et aureis
mercator exsiccet culullis
vina Syra reparata merce,

dis carus ipsis, quippe ter et quater
anno revisens aequor Atlanticum
15 impune. Me pascunt olivae,
me cichorea levesque malvae.

Frui paratis et valido mihi,
Latoë, dones et, precor, integra
cum mente nec turpem senectam
20 degere nec cithara carentem.

(1, 31)

O saepe mecum tempus in ultimum.

O saepe mecum tempus in ultimum
deducte Bruto militiae duce,
quis te redonavit Quiritem
dis patriis Italoque caelo,

5 Pompei, meorum prime sodalium,
cum quo morantem saepe diem mero
fregi, coronatus nitentes
malobathro Syrio capillos?

Tecum Philippos et celerem fugam
10 sensi relictæ non bene parmula,
cum fracta virtus et minaces
turpe solum tetigere mento.

Sed me per hostes Mercurius celer
denso paventem sustulit aere;
15 te rursus in bellum resorbens
unda fretis tulit aestuosis.

Ergo obligatam redde Iovi dapem
longaque fessum militia latus
depone sub lauru mea nec
20 parce cadis tibi destinatis.

Oblivioso levia Massico
ciboria exple, funde capacibus
unguenta de conchis. Quis udo
deproperare apio coronas

25 curatve myrto? Quem Venus arbitrum
dicet bibendi? Non ego sanius
bacchabor Edonis: Recepto
dulce mihi furere est amico.

(II, 7)

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis.

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis
arboribusque comae;
mutat terra vices et decrescentia ripas
flumina praetereunt;

5 Gratia cum Nymphis geminisque sororibus audet
ducere nuda choros.
Immortalia ne speres, monet annus et alium
quae rapit hora diem.

10 Frigora mitescunt Zephyris, ver proterit aestas
interitura, simul
pomifer autumnus fruges effuderit, et mox
bruma recurrit iners.

Damna tamen celeres reparant caelestia lunae;
nos, ubi decidimus,
15 quo pater Aeneas, quo dives Tullus et Ancus,
pulvis et umbra sumus,

Quis scit, an adiciant hodiernae crastina summae
tempora di superi?
20 Cuncta manus avidas fugient heredis, amico
quae dederis animo.

Cum semel occideris et de te splendida Minos
fecerit arbitria,
non, Torquate, genus, non te facundia, non te
restituēt pietas:

- 25 Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
liberat Hippolytum,
nec Lethaea valet Theseus abrumpere caro
vincula Pirithoo.

(IV. 7)

SÕNASTIK JA SELETUSED.

I

I

1. **pēnsūm, i n. (pendō)** (ketrami-
seks väljakaalutud villanorm)
naisorjade päevatöö; õppetükk
priinus, a, um esimene
varia mitmesugust
terra, ae f. maa
5. **patria, ae f. (pater)** isamaa, ko-
dumaa...
lingua, ae f. keel; **lingua Latina**
ladina keel
insula, ae f. saar
nauta (nāvita), ae m. meremees
incola, ae c. (in, colō) elanik
10. **stella, ae f.** (taeva)täht
via, ae f. tee
mānstrō, l. näitama, märkima
poēta, ae m. (kr s.) luuletaja,
pöet
industria, ae f. usinus, agarus
töökus
15. **agricola, ae m. (ager, colō)** põl-
luharija, põllumees
laudō, l. kiitma, ülistama
arō, l. kündma
nāvīgō, l. (nāvis) laevaga sõit-
ma, laevatama
historia, ae f. (kr. s.) uurimine;
jutustus, lugu; ajalugu
20. **magistra, ae f.** (nais)õpetaja
in (praep. c. acc.) sisse, -sse; pea-
le, -le; **(praep. c. abl.)** sees, -s;
peal, -l
vita, ae f. elu
lūna, ae f. kuu (taevakcha)
nōn ei, mitte
25. **nātūra, ae f.** loodus; loomus
quotannis (quot, annus) igal aas-
tal
renovō, l. (re-, novō) (jälle)
uueks tegema, uuendama
bēstia, ae f. loom, metsloom
silva, ae f. mets
30. **nōn sōlum ... sed etiam mitte**
ainult ... vaid ka
aqua, ae f. vesi
ubi kus
puella, ae f. tütarlaps
hic siin
35. **ante (praep. c. acc.)** ees, ette;
enne
ad (praep. c. acc.) juurde, juures;
pool(e); (kuni) -ni; -ks
porta, ae f. värav
memoria, ae f. mälu, meelespida-
mine; mälestus
Hannibal ad portas! [Cic.] see
kõnekäänd on tarvitusel suure
ähvardava ohu puhul
40. **aurōra, ae f.** koit
mūsa, ae f. muusa (muusad: 9
teaduse, luule ja muusika ju-
malannat); **meton.** luuletus;
õpingud, teadmised
amica, ae f. sõbratar
ibi seal
victōria, ae f. (vincō) võit
45. **concordia, ae f. (com-, cor)** üks-
meel
pigritia, ae f. (piger) laiskus
in- (im-) (citanist väljendav ees-
liide) mitte-, eba-
inopia, ae f. (in-, ops) vaesus,
puudus

II

1. **secundus, a, um** järgnev, järg-
mine, teine
schola, ae f. (kr. s.) kool
corōna, ae f. pärg
ōrnō, l. kaunistama, ehtima
5. **saepe** sagedasti, sageli
figūra, ae f. kuuju, vorm, figuur
littera, ae f. (kirja)täht, aabe; **pl.**
kiri, kirjandus, teadus

- habeō, 2. omama
amicitia, ae f. (amicus) sõprus
10. quis? quid? kes? mis?
salvātō, 1. tervitama, saluteerima
salvō! salvāte! terel ole, olge ter-
vitatud!
sī kui (tingimuslauses)
valeō, 2. taies jõus, tugev, terve
olema; imperat. valē! valēte!
ole tervel olge terved! hüvasti!
head tervist! nägemiseni!
15. bene hästi
labōrō, 1. (jõudu pingutama), töö-
tama
sedeō, 2. istuma
interrogō, 1. küsima
respondeō, 2. vastama
20. optō, 1. soovima
cūr? mispärast? miks?
fleō, 2. nutma
rideō, 2. naerma
dūbeō, 2. kohustatud olema; pi-
dama; võlgnema
25. exerceō, 2. harjutama
dum kuni, nii kaua kui; sel ajal
kui
spirō, 1. hingama; siin: elama
spōrō, 1. lootma
experientia, ae f. (experior) katse,
proov, kogemus, vilumus
30. doceō, 2. õpetama
aquila, ae f. kotkas
volō, 1. lendama
amō, 1. (amor) armastama
cūra, ae f. hool, mure, hoolitsus,
hoolsus, püüdikkus
35. haud ei, mitte, sugugi mitte
semper alati
errō, 1. hulkuma, ekslema; eksima
fāma, ae f. kuulujutt, kuuludus;
(hea, halb) kuulsus, avalik ar-
vamus
quae (nom. pl. neutr.) mis
40. noceō, 2. kahjustama, kahju tege-
ma, kahju tooma (c. dat.)
scientia, ae f. (sciō) teadmine,
tundmine, mõistmine, teadus
potentia, ae f. (potēns) võim,
jõud
festinō, 1. ruttama, töttama
lentō aeglaselt
45. notō, 1. ära märkima, tähistama,
silmas pidama, tähele panema

III

1. tertius, a, um kolmas
agō, 3. ajama; asja ajama; toi-
mima, tegema

- quid (kūsiu pron.), quod (siduu
pron.) mis, mida
discō, 3. õppima
5. vivō 3. elama, elus olema
multum (multus) palju
vincō, 3. võitma
īra, ae f. viha
fābula, ae f. jutt, lugu; muinas-
jutt, muistend; valm
10. libenter heameelega, meelsasti
legō, 3. korjama lugema
epistula, ae f. kiri, läkitus
scribō, 3. kirjutama
nam sest, ju, nimelt
15. male (malus) halvasti
collōga, ae m. kolleeg, ameti-
kaaslane
Latinō (Latinus) adv. ladina keeli
facile (facilis) kergesti
crādō, 3. uskuma, usaldama (c.
dat.)
20. dāfendō, 3. kaitsma
nōlil nōlitle! ära taha! ärge taht-
kel c. inf. (keelu väljendami-
seks): ära
mō mind
tangō, 3. puudutama, puutama
taceō, 2. vaikima
25. dicō, 3. (imperat. dic!) ütleva,
rääkima
nunc nüüd
dēmum viimaks, alles
intellegō, 3. (inter, legō) aru saa-
ma, mõistma, taipama
-que ning, ja
30. cōgitō, 1. (järele) mõtlema, aru-
tama
ōrubescō, 3. (ruber) punastama
sed kuid, vaid
nōn scholae, sed vitae discimus
(Seneca)
primō (primus) esialgu, algul
35. dāliberō, 1. kaalutlema, järele
mõtlema
deinde seejärel, seepeale

IV

1. quārtus, a, um neljas
ūva, ae f. viinamarjakobar, viina-
mari
capiō, 3. võtma, haarama
faciō, 3. (imperat. fac!) tegema
5. iniūria, ae f. (in-, iūs) ülekohus
ita nõnda, nii
quō plūra ... eō plūra mida roh-
kem ... seda rohkem
cupiō, 3. himustama, ihaldama
quō kuhu?

10. **fugiō**, 3. põgenema, pagema (*c. acc.*)
ancora, *ae f.* (*kr. s.*) ankur
iaciō, 3. viskama heitma
noctū (nox) öösel
dormiō, 4. magama
15. **interdiū** (*inter, diūs*) päeval
audiō, 4. kuulma, kuulama
tantum ... quantum niipalju ...
 kaupalju
sciō, 4. teadma
teneō, 2. hoidma, pidama
20. **memoriā** (*abl. instr.*) **tenōre** (hästi) meele pidama (mälestuse abil hoidma)
nesciō, 4. (*ne-, sciō*) mitte teadma, mitte mõistma
cum kui
nārrō, 1. jutustama
quia sellepärast et, sest (*et*)
25. **veniō**, 4. tulema
quī (siduv asesōna) kes, mis, mis-sugune
nihil (nil) ei miski, ei midagi
neque, nec (ne-, -que) ning ei, ja ei, ega
sentīō, 4. tundma; tajuma, märkama; mõtlema, arvama
ut ... ita nagu ... nõnda
30. **cōnsentiō**, 4. (*com-, sentiō*) nõus olema, nõustuma, kokku lepima
frāstrā asjata, ilmaaegu
quaerō, 3. otsima; (järele) pärima, küsima
reperiō, 4. (üles) leidma, avastama; leiutama
35. **serviō**, 4. (*servus*) orjama, teenima (*c. dat.*)
sapientia, *ae f.* tarkus
glōria, *ae f.* kuulsus
divitiae, ārum f. (dives) rikkus

V

1. **quintus**, *a*, um viies
magister, *tri n.* ülem; õpetaja
puer, *eri m.* laps, poiss
numerus, *i m.* arv, number
5. **discipulus**, *i m.* (mees)õpilane
amicus, *i m.* sõber
hortus, *i m.* aed
liber, *brī m.* niin; raamat
diligentia, *ae f. (diligēns)* hoolisus, püüdlikkus
10. **placeō**, 2. meeldima (*c. dat.*)
ager, *grī m.* põld; väli, lagendik;
vir, *virī m.* mees

- equus*, *i m.* hobune
medicus, *i m.* arst
15. **cūrō**, 1. (*cūra*) hoolitsema, ravima
sānō, 1. ravima, terveks tegema
causa, *ae f.* põhjus, ajend; asjaolu; kohtuasi, protsess
morbus, *i m.* haigus
inveniō, 4. (*in, veniō*) leidma, leiutama, avastama, teada saama
20. **studeō**, 2. püüdlema, taotlema; tegelema, harrastama, õppima (*c. dat.*)
ignōscō, 3. (*in-, (g)nōscō*) andestama, andeks andma
filius, *ii m.* poeg; *voc. sg.* fili!
filia, *ae f.* tütar
inter (praep. c. acc.) vahel, keskel, seas; kestel, ajal
25. **dominus**, *i m.* (*domus*) isand, peremees; valitseja, käskija
servus, *i m.* ori
nūllus, *a*, um mitte ükski, ei mingi
abigō, 3. (*ab, agō*) ära, minema
 ajama v. kihutama, ära peletama
musca, *ae f.* kärbes
30. **stultus**, *i m.* rumal (inimene)
elephantus, *i m.* elevant
ex, ē (praep. c. abl.) seest, -st
stultitia, *ae f.* (stultus) rumalus
animus, *i m.* hing, vaim
35. **barba**, *ae f.* habe
philosophus, *i m.* filosoof
deus, *i m.* jumal
māchina, *ae f.* seadeldis, masin
deus ex māchinā «jumal masinast»
 (*keeruliste draamatiliste olukordade lahendamise abinõuna rakendatud kreeka tragöödiakirjanikud näidendi lõpus mõne jumala äkilise ilmumise võtet. Jumalate õhku tõstmiseks oli erilise tehniline seadeldis nn. «māchina»*)

40. **lupus**, *i m.* hunt
mordeō, 2. hammustama, salvama, purema
laedō, 3. vigastama, kahjustama; solvama
ne ... quidem isegi ... mitte
iocus, *i m.* nali, pilge
45. **licet**, 2. (*v. impers.*) on lubatud, võib

VI

1. **sextus**, *a*, um kuues
ōrnāmentum, *i n.* (ōrnō) ehe, kaunistus

- caelum, i n. taevas
bellum, i n. sõda
5. periculum, i n. hädahoht
parō, l. valmistama, ette valmis-
tama; (c. inf.) valmistuma
(milleksi); koguma, hankima,
muretsema
praemium, i n. tasu, autasu, pree-
mia
gaudium, i n. (gaudeō) rõõm
praesidium, i n. (prae-, sedeō)
kaitse, toetus; kaitsesalk, kait-
sevāgi
10. castra, ōrum n. laager, leer
Rōmāni, ōrum m. roomlased
cōpia, ae f. tagavara, küllus;
hulk; pl. sõjavāgi
frumentum, i n. teravili
ab, ā (praep. c. abl.) juurest, -st;
poolt, -lt
15. ōvum, i n. muna
ūsque vahet pidamata, lakkama-
ta, järjest; vahetult; ūsque ad
(c. acc.) (vahetpidamata, vahe-
tult) kuni, -ni
mālum, i n. (mālus) õun
ab ōvō ūsque ad māla (Horatius)
munast õunteni, (s. t. lõuna-
sõõgi algusest, mis roomlastel
harilikult koosnes munadest,
kuni selle lõpuni, kus pakuti
puuvilju), hilisem tähendusvar-
jund: algusest lõpuni, lakka-
matult
ōtium, i n. jōudeolek, vaba aeg,
puhkus
20. post (adv.; praep. c. acc.) taga,
taha; pärast
negōtium, i n. (nec, ōtium) tege-
vus, toimetus, töö
curriculum, i n. (currō) jooks,
kulg; curriculum vitae elulugu.
biograafia
verbum, i n. sõna; ad verbum
sõna-sõnalt
moveō, 2. liikuma panema, liigu-
tama, mõjutama, mõju aval-
dama
25. exemplum, i n. näide, eeskuju
trahō, 3 tõmbama, vedama; siin:
kaasa kiskuma
exemplis (abl. instr.) discimus
{Phaedr.} eeskujudest õpime
beneficium, i n. (bene, faciō)
heategu
sine (praep. c. abl.) ilma, -ta
30. studium, i n. (studeō) — püüd-
lemine, harrastus; hool, õppi-
mine, õping, stuudium; sine irā

- et studiō [Tac., Annales] ilma
kire ja erapoolikusest, s. t. ob-
jektivselt
et... et nii...kui, niihästi...
kui ka
sōlatium, i n. lohutus, troost
officium, i n. kohustus, kohus;
ex officio ameti poolest, kohus-
tuse tõttu
nēmō (nē, homo) ei keegi
35. vitium, i n. vigastus, viga, rike;
pahe
oleum, i n. (oliivi) õli
incendium, i n. (incendō) tule-
kahju, tuli
restinguō, 3. kustutama
nūbila, ōrum n. pilvitus, pil-
ved
40. Phoebus, i m. Foibus (päikese
jumal, Apolloni lisanimi),
meton. päike
cauda, ae f. saba
venenum, i n. mürgine vedelik,
mürk; in caudā venenum nagu
skorpionil peitub mürk sabas,
nil jätab ka oraator kõne lõp-
pu oma terava rünnaku
oculus, i m. silm, pilk; siin: arm-
sam, kallim
meus, i m. minu oma; voc. mī

VII

1. septimus, a, um seitsmes
varius, a, um mitmesugune; va-
helduv, muutlik
Latinus, a, um ladina
Graecus, a, um kreeka
5. antiquus, a, um muistne
fōrma, ae, f. vorm, kuju, väl-
lus
initium, i n. algus, alge
bonus, a, um hea
decōrus, a, um kaunis, kena, ilus
10. obvolvō, 3. (ob, volvō) (sisse)
mässima; kinni katma, peitma,
varjama
populus, i m. rahvas
oppressus, a, um (ob, premō)
mahasurutud, rõhutud
liberō, 1. (liber) vabastama,
päästma
iustus, a, um (iūs) õiglane, õige
atque, ac ja (ka), ning
necessārius, a, um (necesse) tar-
vilik, hädavajalik, paratamatu
multus, a, um rohke; taval. p.
multi, ae, a paljud
malus, a, um halb, paha

- piger, gra, grum laisk
20. sēdulus, a, um usin, virk; töökas, agar
periculōsus, a, um (periculum) hādaohtlik
tantum (tantus) niipalju; ainult
pulcher, chra, chrum ilus, kaunis
25. Homērus, i m. Homeros
dēlectō, l. rõõmustama, vaimustama, kütkestama
Rōmānus, a, um (Rōma) rooma liber, era, erum vaba
liberi, erōrum, m. (liber) lapsed
meus, a, um (voc. mi) minu oma
30. altus, a, um kõrge, sügav
oppidum, i n. linn
clārus, a, um hele, selge; kuulus
lātus, a, um lai, avar
māgnus, a, um suur
35. persōna, ae f. näitleja, mask; isik
grātus, a, um meeldiv, sõbralik, soovikohane, meelepärane, tännulik
incōgnitus, a, um (in-, cōgnōscō) tundmatu; terra incōgnita tundmatu maa, tundmatu ala (see väljend on tarvitusel kõige tundmatu kohta)
per (praep. c. acc.) läbi, mööda, jooksul
asper, era, erum karm, kare, raske; subst. aspera, ōrum, n. karmused, raskused
40. astrum, i n. taevakeha, (taeva)-täht
nimius, a, um liigne, ülemäärane; liiga suur, piiramatu
herba, ae f. taim, rohi, oras
citō kiiresti
crēscō, 3. kasvama, tekkima
45. gallīna, ae f. kana
corvus, i m. kaaren, ronk; vares
albus, a, um valge
fortūna, ae f. saatus, õnn
tibi sinule

VIII

1. octāvus, a, um kaheksas
dē (praep. c. abl.) üle, -st, kohta
parvus, a, um väike
Graeci, ōrum m. (Graecus) kreek-lased
5. barbarus, a, um barbaarne, välismaine, võõras; harimata; subst. barbarus, i m. muulane, võõrmaalane, barbar
suus, a, um (tema, nende) onia

- alius, a, um teine (mitmest), muu; alius ... alius ... alius üks ... teine ... kolmas
- colō, 3. harima; austama, hoolitsema, harrastama
domi (domus) kodus
10. ministrō, l. (minister) teenima, teenindama; toimetama, hoolitsema, õiendama
aliī alia ühed ... üht, teised teist
multi servōrum Graecōrum (gen part.) paljud kreeka orjadest
doctus, a, um (doceō) õpetatud, haritud
scriba, ae m. (scribō) kirjutaja, kirjatoimetaja, sekretär
15. molestus, a, um raske, rõhuv, koormav
miser, era, erum vilets, õnnetu
vitam agere elu veetma, elama
pāniō, 4. karistama
quālis missugune, milline
20. recipiō, 3. (re-, capiō) tagasi, vastu võtma
tinctūra, ae f. tinktuur
valeriāna, ae f. bot. palderjan (ravitaime)
gutta, ae f. tilk, piisk
octō kaheksa

IX

1. nōnus, a, um üheksas
crās homme
dōnec seni kui, niikaua kui, kuni
hominōs (nom. pl.) inimesed
5. hodiō täna
ōlim kunagi (mineviku ja tuleviku mõttes), kord
sic nii, nõnda
vōrus, a, um tõeline, õige
pecūnia, ae f. raha; pecūniā: abl. instr.
10. nunquam, numquam (ne, unquam, umquam) mitte kunagi, (ei) iialgi
numerō, l. (numerus) loendam
fortiter (fortis) vahvasti, vapralt
pūgnō, l. võitlema
servō, l. alal hoidma, hoidma, säilitama; päästma
15. praeceptum, i n. (praecipio) õpetus, eeskiri, käsk
pāreō, 2. ilmuma; sõna kuulma, kuuletuma, alistuma
cotidiō (diēs) iga päev
ut (comp.) nagu
tē (acc. sg.) sind
20. mox varsti, pea, peatselt

- videō, 2. nägema
novus, a, um uus
lacrima, ae f. pisar
minuō, 3. (minus) vähendama
25. miseria, ae f. (miser) häda, õnnetus, viletsus
maneō, 2. jääma, viibima, kestma
Persa, ae m. pärslane; *taval. pl.* Persae, ārum m.
Lacedaemonius, ii m. lakedaimonlane, spartalane
prae (*praep. c. abl.*) ees, võrreldes; tõttu, pärast
30. sagitta, ae f. nool
inquam, is, it (*v. defect.*) ütlen (tarvit. otseses kõnes); inquit (*ind. praes., perf.*) ütleb ta, ütles ta
sōlem (*acc. sg.*) päikest
umbra, ae f. vari
igitur niisiis, järelikult
35. Antigonus, i m. Antigonus (*üks kuulsamaid Makedoonia Aleksandri vöepäälikut*)
quandō kunas, millal
castra movēre laagrist teele asuma, edasi liikuma
tum siis
num ega ometi, kas siis, kas (tõesti)
40. sōlus, a, um — ainus; üksik, üksildane
tuba, ae f. pasun
sonus, i m. (sonō) heli, hää
silentium, ii n. (sileō) vaikimine
pius, a, um kohusetruu; jumal kartlik, vaga
45. dēsiderium, ii, n. (dēsiderō) soov, igatsus
paucus, a, um vähene; *taval. pl.* vähesed, mõned
multa paucis palju (ütlemata) väheste (sõnadega).
- X
1. decimus, a, um kümnes
homo, inis c. inimene
supplicium, ii n. (supplex) karistus, nuhtlus; hukkamine, surmanuhtlus
locus, i m. koht; *pl. loca, ōrum n.* maakohad; loci, ōrum m. kohad raamatus
5. labor, ōris m. töö, tegevus, pingutus, vaev, raskus
aiō (*v. defect.*) ütlen, tõendan
mutō, l. vahetama, muutma
color, ōris m. värv
- grammaticus, i m. keeleteadlane, filoloog
10. custōs, ōdis c. valvur, hoidja, järelevaataja
sermō, ōnis m. kõnelus, vestlus; keel
cēnsor, ōris m. (cānseō) tsensor, kõlbluskohtunik, kriitik
mōs, mōris m. konnime
regō, 3. juhtima, valitsema
15. flōs, flōris m. õis, lill
iucundus, a, um meeldiv
odor, ōris m. lõhn
acūtus, a, um (acuō) teritatud, terav, torkav
spina, ae f. okas
20. pater, tris m. isa
frāter, tris m. vend
exspectō, l. (ex, spectō) ootama
āōr, āēris m. (*kr. s.; acc. sg.* āēra) õhk
undique (unde, -que) igalt poolt, kõikjalt, igast küljest
25. cingō, 3. vöötama, ümbritsema
miles, itis m. sõdur
honor (honōs), ōris m. austus, auavaldus, au
quot...tot kui palju... nii palju
sententia, ae f. (sentiō) arvamus, väljend, mõte; aforism
30. homo, novus isiku kohta, kes esimesena oma sugukonnast valiti kõrgemaise riigiametitesse (ediil, kvestor, preetor, konsul)
leō, ōnis m. lõvi
mortuus, a, um (morior) surnud; *subst.* surnu
catulus, i m. (looma)poeg
hūmānus, a, um (homo) inimlik
35. stultus, a, um rumal
error, ōris m. (errō) ekslemine, eksitus, viga
persevērō, l. (per, sevērus) südilt püsima, visalt, kangekaelselt jätkama
dolor, ōris m. (doleō) valu, nukrus, kurbus
plānus, a, um täis (*c. gen.*)
40. venter, tris m. kõht
comes, itis c. reisikaaslane
facundus, a, um (for) kõneosav, kõnekas
prō (*praep. c. abl.*) ette, ees; asemel, eest
vehiculum, i n. (vehō) sõiduriist, sõiduk
45. pēs, pedis m. jalg
timor, ōris m. hirm, kartus
dō, l. andma

addō, 3. (ad, dō) juurde andma,
lisama
āla, ae f. tiib

XI

1. undecimus, a, um üheteistkümn-
nes
spectō, 1. (speciō) vaatama, vaat-
lema
veniō, vēni, ventum, 4. tulema
Catilina, ae m. Catilina (*vande-
nõu juht a. 63 e. m. a.*)
5. duo, ae, o kaks
eques, equitis c. (equus) rat-
sanik
Mārcus Tullius Cicero, i, ii, ōnis
m. Marcus Tullius Cicero (*Rooma riigimees, kõnekunsti meis-
ter, kirjanik, a. 106—43 e. m. a.*)
mittō, misi, missum, 3. saatma
lēgātus, i m. saadik; legaat (ülem-
juhataja abiline)
10. pāx, pācis f. rahu
petō, ivi (ii), itum, 3. (kätte saa-
da) püüdma, taotlema; ründa-
ma; paluma, nõudma
is ... qui see ... kes
sum, fui, esse olema
ante (*adv.*) enne, varem
15. dicō, dixi, dictum, 3. ütleva, rää-
kima; nimetama
hoc (*nom. sg. neutr.*) eritis sel-
leks te saate
senex, senis m. rauk
iuvenis, is m. (*gen. pl. iuvenum*)
noormees, nooruk
anima, ae f. puhang, hingamine;
hing, elu
20. levō, 1. (levis) kergeks tegema;
kergendama; kergitama, tõstma
faciō, feci, factum, 3. tegema, val-
mistama, moodustama; toimi-
ma
quod et, sest et, seepärast et
taceō, ui, itum, 2. vaikima
ēloquentia, ae f. (ex, loquor) kõne-
osavus
25. Ariovistus, i m. Ariovistus (*ger-
maanlaste väejuht I saj. e. m. a.*)
Gaius Iulius Caesar, ii ii aris, m.
Gajus Julius Caesar (*Rooma
riigimees, väejuht, kirjanik,
100—44 a. e. m. a.*)
ad mē (*acc. sg.*) minu juurde
Helvētii, ōrum m. helveetslased
(*kelti suguharu, muistsed Sveitsi
elanikud*)
vincō, vici, victum, 3. võitma

30. postquam (post, quam) pärast se-
da kui
Pharnacēs, is m. Farnakes (*Pon-
tose valitseja*)
rēx, rēgis, m. (regō) kuningas,
valitseja
Ponticus, a, um (Pontus) Musta
mere, Pontose-
reportō, 1. (re-, portō) tagasi too-
ma; (victōriam) (võidu) saa-
vutama
35. scribō, scripsi, scriptum, 3. kirju-
tama
videō, vidi, visum, 2. nägema
vōni, vidi, vici nende kolme sõ-
naga teatas Caesar oma sõb-
rale Amintiusele Rooma kiirest
võidust Pontose kuninga Far-
nakes'e üle 2. aug. 47. a.
e. m. a. Zela juures
Troia, ae f. Trooja
dēleō, ēvi, ētum, 2. hävitama
40. opera, ae f. töö, püüdlikkus, hool;
siin: vaev
dō, dedi, datum, 1. andma
perdō, didi, ditum, 3. (per, dō)
hävitama; hukkama, kaotama
oleum et operam perdidī [Plau-
tus] olen raisanud (ilmaeagu)
ōli ja vaeva (lausub tüdruk, kes
oli end ilmaeagu ehtinud ja
salvinud); ülekanud tähendu-
ses vihjab õppimisel äraraisa-
tud lambiõlile [näit. Cic. *Ad
Att. XIII, 38, 11*]
simulatque, simulac niipea kui
45. ēvolō, 1. (ex, volō) välja lendama
revolō, 1. (re-, volō) tagasi len-
dama
claudō, clausi, clausum, 3. sulge-
ma, kinni panema
iam juba
rīvus, i m. oja
satis, sat küllalt
prātum, i n. aas, luht
bibō, bibi, —, 3. jooma

XII

1. duodecimus, a, um kaheteistkümn-
nes
Leōnidās, ae, m. Leonidas (*Spar-
ta kuningas*)
Thermopylae, ārum f. Termopüü-
lid, (*pikk kitsaste, mis oli ain-
saks pääsuks Põhja-Kreekast
Kesk-Kreekasse*)
occupō, 1. hõivama, okupeerima
5. Alexander (Macedonus), dri m.

- Makedoonia Aleksander (356—324 e. m. a.)
- Thēbae**, *arum f.* Teeba (*linn Boiootias*; Aleksander hävitas linna, säästes vaid templid ja Pindarose elumaja)
- quae** (*nom. pl. fem.*) mis
- diū** kaua
- flōreō**, *ui*, —, 2. (flōs) õitsema, õitsel olema
10. **Pūnicus**, *a*, um puunia
- tōtus**, *a*, um terve, kogu
- ferē** peaaegu
- expūgnō**, 1. (ex, pūgnō) ära võitma, vallutama
- proellum**, *ii n.* lahing
15. **superō**, 1. ületama, võitma; üle minema
- P. Cornēllus Scipiō Africānus Minor**, *ii n.* **ōnis i oris m.** Publius Cornelius Scipio (*hävitas Kartaago a. 146 e. m. a.*)
- Carthāgō**, *inis f.* Kartaago (*antiikaja võimas kaubanduslinn Põhja-Aafrikas*)
- Poeni**, *orum m.* puunlased, kartaagolased
- finiō**, 4. (finis) lõpetama
20. **Casticus**, *i m.* Casticus (seekvanlaste juht *Caesari ajal*)
- Sēquanī**, *orum m.* seekvanlased
- rēgnum**, *i n.* (rēx) kuninglik võim, valitsusvõim; kuningriik
- antē** enne, varem
- habeō**, *ui*, *itum*, 2. omama, evima; pidama
25. **studeō**, *ui*, —, 2. püüdlema, taotlema; tegelema, harrastama.
- ōppima** (*c. dat.*)
- angustlae**, *arum f.* (angustus) kitsaste; kitsikus
- trāns** (*praep. c. acc.*) üle, seal-pool
- dūcō**, **dūxi**, **ductum**, 3. juhtima, viima
- trādūcō**, **dūxi**, **ductum**, 3. (trāns, dūcō) üle, läbi juhtima, üle, läbi viima
30. **Haeduus (Aeduus) i**, *m.* häädulane; *taval. pl. Haedui (Aedui)*, *orum m.* häädulased (*gallia suguharu*)
- vāstō**, 1. laastama, rüüstama
- veterānus**, *a*, um (vetus) vana, kauateeninud, vilunud, teenekas; *subst. veterāni, orum, m.* kauateeninud, vilunud sõjamehed, veteranid
- signum**, *i n.* märk; kuju; väetähis; märguanne, signaal
- imperō**, 1. käskima; käskima anda; käsutama
35. **exclūdō**, **clūsi**, **clūsum**, 3. (ex, clūdō) välja sulgema; mitte vastu võtma, kõrvaldama, eemaldama
- eōs** (*acc. pl. masc.*) ... **quōs** (*acc. pl. masc.*) need, keda
- māne** hommikul
- tangō**, **tetigi**, **tāctum**, 3. puudutama, puutuma
- contingō**, **tigi**, **tāctum**, 3. (com-, tangō) kokku puutuma; puutuma, puudutama; *intrans.* juhtuma, sündima
40. **praedicō**, **dixi**, **dictum**, 3. (prae, dicō) enne, ette ütleva, ennustama
- visitō**, 1. külastama
- noster**, *stra, strum (nōs)* meie (oma)
- nōs** (*acc. pl.*) meid
- vocō**, 1. (vōx) kutsuma, hüüdma
45. **multum**, **nōn multa** põhjalikult, mitte palju
- surdus**, *a*, um kurt
- appāreō**, *ui*, *itum*, 2. (ad, pāreō) juurde, nähtavale ilmuma, ilmuma; esinema; end näitama, ilmne; *impers.* appāret on ilmne, on selge
- etiam** (et, iam) isegi, ka; veel
- caecus**, *a*, um pime (mittenägija); nähtamatu, salajane
50. **fundus**, *i m.* põhi, maapind, maa, pinnas; maatükk
- aliēnus**, *a*, um (alius) võõras; sobimatu, ebasoodus
- procul** (*praep. c. abl.*) kaugel(t), eemal(t); *adv.* kaugel(e)
- proprius**, *a*, um omanduses olev, oma
- stipes**, *itis m.* tüvi
55. **pōmum**, *i n.* puuvili
- cadō**, **cecidī**, **cāsum**, 3. kukkuma, langema

XIII

1. **aetās**, **ātis f.** aeg; elu(iga); ajajärk, ajastu
- cēdō**, **cessī**, **cessum**, 3. minema, sammuma, lahkuma, taganema, järele andma, möönma
- sub** (*praep.*) (*c. acc.*) alla, ligi; (*c. abl.*) all, ligi, vahetult pärast

- succedō, cessi, cessum, 3.** (sub, cedō) alla, juurde, ligi minema, asemele astuma, järgnema
5. **Sicilia, ae f.** Sitsiilia; **Siciliae** Sitsiilia
civitas, ātis f. (civis) kodanikkond, kodanikud; kogukond, riik
sanctus, a, um püha
simplicitas, ātis f. (simplex) lihtsus; lihtsameelsus
varietas, ātis f. (varius) mitmekesisus, vaheldus
10. **nōn modo ... sed etiam** mitte ainult ... vaid ka
dignitas, ātis f. (dignus) väärlisus, väärikus, auväärsus
auctoritas, ātis f. autoriteet, mõjuvõim
libertas, ātis f. (liber) vabadus
certō, l. võitlema
15. **veritas, ātis f.** (verus) tõelisus, tõde
iustitia, ae f. (iūs) õiglus
laus, laudis f. (laudō) kiitus; au
iudex, icis m. õigusemõistja, kohunik
cum (pruop. c. abl.) ühes, -ga
20. **fraus, fraudis f.** pettus
longus, a, um pikk
dūrus, a, um kõva, kalk; karm
lēx, lēgis f. seadus
cervus, i m. hirv
25. **ecce ennē, vaat**
vōx, vōcis f. hääli, heli; hüüd
plēbs, plēbis f. (liht)rahvas, plech; homo dē plēbe inimene rahva seast
tribūnus, i m. tribuun; **tribūnus plēbis** rahvatribuun [tribuunide (arvult 2—10) peamiseks ülesandeks oli pleebsi huvide kaitsmine]
sēmentis, is f. (sēmen) külv; sēmentem facere külvama
30. **metō, messui, messum, 3.** niitma; vilja lõikama
Philippus, i m. Filippus II (Makedoonia Aleksandri isa)
Macedonēs, um m. makedoonlased
Lacōnica, ae f. Lakoonia (maakohht Peloponnesosel, pealinna-ga Sparta)
finis, is m. lõpp, piir; maa-ala maakond, piirkond, eesmärk, otstarve; **finibus abl. separ.**
35. **vōs** (acc. pl.) teid
exturbō, l. (ex, turbō) välja ajama, kihutama, tõukama

- rescribo, scripsi, scriptum, 3.** (re-scribō) kirjalikult vastama
vulpēs, is f. rebane
aegrōtus, a, um haiglane, haige
40. **accēdō, cessi, cessum, 3.** (ad, cēdō) juurde astuma, lähene-ma, tulema
ecquid kas
valeō, ui, -, 2. täies jõus, tugev, terve olema; (millekski) suute-line, võimeline olema, suutma
discēdō, cessi, cessum, 3. (dis, cēdō) ära minema, lahkuma, eemalduma
multō melius palju paremini
45. **mē** (acc. sg.) **habēō** tunnen en-nast

XIV

1. **ēgregius, a, um** (ex, grex) väljavalitud, erilisel hea, oivaline, suurepärane
poēma, atis n. poeem
lac, lactis n. piim
mel, mellis n. mesi
5. **pūrus, a, um** puhas, selge
cibus, i m. toit
caput, capitis n. pea; pealinn
bēlua, ae f. loom, elajas (suur), koletis, monstrum
Bēlua multōrum capitum (gen. qualit.) «mitmepäine koletis», nii nimetab Horatius rooma rahvast
10. **cānus, a, um** hall; **cānō** capite, **albū barbū** (abl. qualit.)
lūmen, minis n. valgus, valgustav keha
Lūmina civitātis nii nimetas Cicero kuulsaid mehi
flūmen, minis n. (fluō) vool, jõgi
iam ... iam kord ... kord
15. **nectar, aris n.** nektar (jumalate jook)
ibant = fluēbant voolasid
dignus, a, um väärliline, väärt (c. abl.)
nōmen, minis n. nimi, nimetus
odiōsus, a, um (odium) vihatud, põlatud
20. **Nōmina sunt odiōsa** nimed jäägu mainimata
stō, steti, statum, l. seisma
Stat māgni nōminis umbra [Lucanus] seal ta seisab suure inimese varjuna! (vihje Pompeiusele)

- auctor, õris *m.* algataja, põhjus-taja, autor
opus, operis *n.* töö, teos, tegevus
25. **genus, generis** *n.* (gignō) sugu, tõug, liik; klass, seisus
arduus, *a.* um järsk, kõrge; eriliselt raske, ränk
onus, oneris *n.* raskus; koorem
tempus, poris *n.* aeg; ajastu; sobiv juhus; (asja)olud; raske olukord
ex tempore ettevalmistamatult, improviseerides
30. **hōra, ae f.** tund
Quintus Horātius Flaccus, i li i, m. Quintus Horatius Flaccus (üks rooma väljapaistumaid luuletajaid a. 65—8 e. m. a.)
fuga, ae f. (fugiō) põgenemine, pagu
corpus, poris *n.* keha; korpus
in corpore täies koosseisus
35. **corpore parvō (abl. qualit.)** väikese kasvuga
factum, i n. (faciō) tegu, sündmus, fakt
dē factō faktiliselt, tegelikult
iūs, iūris *n.* õigus
dē iure juriidiliselt, riigiõiguslikult
40. **sicut(i) (sic, ut)** nii kui, nõnda kui, nagu; justkui
rūs, rūris *n.* küla, maa, põld
amoenus, *a.* um kena, veetlev, meeldiv, kütkestav
India, ae f. India
ebur, boris *n.* elevantiluu
45. **lusciniā, ae f.** õõbik
angustus, *a.* um kitsas
ruttur, uris *n.* kõri, kurk
testis, is *c.* tunnistaja
lūx, lūcis *f.* valgus, valgussära, paiste
50. **ventus, i m.** tuul
taurus, i m. härg
arātor, õris m. (arō) kündja, künnimees, põlluharija
ēnumerō, i. (ex, numerō) üles lugema, loendama
vulnus, neris *n.* haav
55. **pāstor, õris m. (pāscō)** karjane
ovis, is *f.* lammas

XV

1. **resalūtō, i. (re-, salūtō)** tervitusele vastama, vastu tervitama
nisi (ne si) kui ei, kui mitte

- Hippocratēs, is m.** Hippokrates (kuulus kreeka arst V saj. e. m. a.)
medicīna, ae f. arstiteadus; arstim
5. **appellō, i. (act. c. acc. dupl.; pass. c. nom. dupl.)** nimetama, kutsuma
tam sedavõrd, sel määral, nii
fatigō, i. väsitama
ferrum, i n. raud; mөөk, relv
aes, aeris n. vask; raha
10. **instrumentum, i n.** vahend, abinõu
arma, ōrum n. sõjariistad, (kaitse) relvad
culus (gen. sg.) kelle, missuguse, millise
māximē kõige enam, enim; väga palju
moveō, mōvi, mōtum, 2. liikuma
panema, liigutama; ärritama, mõjutama, mõju avaldama
15. **enim ju, sest, nimelt nōs (nom. pl.)** meie
circum (adv.; praep. c. acc.) (ringi) ümber, ümbruses
iter, itineris n. tee(kond); retk, päevateekond
videō, vidi, visum, 2. nägema; *pass.:* näima
20. **augeō, xī, ctum, 2.** suurendama, tugevdama
exerceō, uī, itum, 2. harjutama
agō, ēgī, āctum, 3. ajama; asja ajama; tegema, toimima
cōgō, coēgī, coāctum, 3. (com-, agū) kokku ajama, (kokku) koguma; sundima
semel üks kord; kord
25. **legō, lēgī, lēctum, 3.** korjama; lugema
vērum, i n. (vērus) tõde
contemnō, mpsi, mptum, 3. (com-, temnō) tähtsusetuks pidama, mitte hoolima, põlgama
vehō, vēxi, vectum, 3. vedama; *pass.* sõitma
carmen, minis n. laul, luuletus
30. **ab omnibus (abl. pl.)** kõikide poolt
rēctē (rēctus) otse; otseselt; õigesti
doceō, cui, ctum, 2. õpetama
discō, didici, -, 3. õppima
probitās, ātis f. (probus) ausus
35. **algeō, alsī, -, 2.** külmetama
malum, i n. (malus) halb, häda, õnnetus, pahe
mūtō, i. pass. muutuma
in illis (abl. pl.) koos nendega

1. *avis*, is *f.* lind
auris is *f.* kõrv
magis (*magnus*) enam
quam kui (võrdluses)
5. *credo*, *didī*, *ditum*, 3. uskuma,
 usaldama (*c. dat.*)
Rōma, ae *f.* Rooma; *Romae* (*loc.*)
 Roomas
civis, is *c.* kodanik
nāvis, is *f.* laev
classis, is *f.* laevastik
10. *apud* (*praep. c. acc.*) juures
Salamis, *minis* (*kr. s.; acc. sg.*
 Salamina) Salamis (saar Atika
 läheduses)
sēdes, is *f.* (*sedeō*) iste, asupaik
nūbes, is *f.* pilv
mēns, *mentis* *f.* mõistus, meel;
 vaim
15. *debeō*, *ui*, *itum*, 2. kohusta tud ole-
 ma, pidama; võlgnema
mors, *mortis* *f.* (*morior*) surm
vivus, *a*, *um* (*vivō*) elav
sepultūra, ae *f.* (*sepeliō*) mat-
 mine, matus, haud
somnus, *i* *m.* uni
20. *quasi* (*quam si*) justkui, nagu
imāgō, *inis* *f.* jäljendus, kujutus,
 pilt; kuju, vari
arx, *arcis* *f.* kindlus, kindlustus,
 kants
Capitōlium, *ii* *n.* Kapitoorium
 (muistne Rooma kants *Capito-*
linus'e künkal. *Tarquinius Pris-*
cus laskis künka lõunatlpule
 ehitada *Jupiteri templi*)
pars, *partis* *f.* osa, jagu; pool
25. *nox*, *noctis* *f.* öö
solūtus, *a*, *um* (*solvō*) vabasta-
 tud, vaba; *cūris* (*abl. separ.*)
solūta vaba muredest
ars, *artis* *f.* kunst; oskus
idcirco seepärast, seetõttu
māter, *tris* *f.* ema
30. *urbs*, *urbis* *f.* (suur) linn
rūga, ae *f.* korts, volt
frōns, *frontis* *f.* otsaesine, laup;
 ü fronte eest (pool)
senectūs, *ūtis* *f.* vanadus, rauga-
 iga
exarō, *i*. (*ex*, *arō*) üles kündma;
 uuristama
35. *fōns*, *fontis* *m.* allikas, läte
dēns, *dentis* *m.* hammas
unguis, is *m.* küüs, küünis
asinus, *i* *m.* eesel
hostis, is *c.* vaenlane

40. *mūnus*, *neris* *n.* kingitus, kink,
 and
corōnō, *i*. (*corōna*) (pärjaga)
 kroonima, pargama
cōnstituō, *ui*, *ūtum*, 3. (*com-*, *sta-*
tuō) asetama; (kindlaks) mää-
 rama, otsustama; püstitama, ra-
 jama
dissolvō, *solvi*, *solūtum*, 3. (*dis-*,
solvō) lahti siduma, lahti pääst-
 ma, vabastama; kõrvaldama,
 hävitama
finem facere lõpetama (*c. dat.*)
45. *tuus*, *tua*, *tuum* sinu (oma)

XVII

1. *ēducō*, *i*. kasvatama
cōnsul, *lis* *m.* konsul
creō, *i*. looma; sünnitama, tekita-
 ma; valima
versō, *i*. (*vertō*) pöörama, keeru-
 tama; *pass.* pöörlema, viibima,
 olema
5. *vōcibus ac timōre* (*abl. causae;*
hendiūioin) hirmujuttude tõttu
paulātim vähehaaval
turbō, *i*. segi ajama, korratusse,
 segadusse viima, rahutuks tege-
 ma
perturbō, *i*. (*per*, *turbō*) segadust,
 korratust tekitama; rahutuks te-
 gema, häirima; *pass.* segadusse
 sattuma, tasakaalu kaotama,
 ärritama
- cremō*, *i*. põletama
10. *sacer*, *cra*, *crum* püha
ānsēr, *ānsēris* *m.* hani
pūblicē (*pūblicus*) ühiskondlikult,
 riiklikult, avalikult
alō, *alui*, *altum* (*allitum*), 3. toit-
 ma; kasvatama
principiūm, *ii* *n.* algus, päritolu
15. *convivium*, *ii* *n.* lauaseltskond;
 pidusöök, söömaoacg
pōnō, *posui*, *positum*, 3. panema,
 paigutama, asetama
appōno, *posui*, *positum*, 3. (*ad*,
pōnō) (kuhugi) asetama, panema;
 (söökidest) ette panema,
 ette andma, pakkuma, lauale
 tooma
custōdiō, 4. valvama
toga, ae *f.* tooga (*villases mater-*
jalist, *poolkaares lõigatud tü-*
kist avar ja sügavalt allalangev
roomlaste pealisriie. nõnda üm-
ber keidetud, et vasak käsivars
lebas selles nagu sidemes, ai-

- nult käerannet osalt vabaks jättes, kuna parem käsi oli vabalt väljas)
20. sagum, i n. sōdurimantel vestīō, 4. (vestis) riietama, katma rārus, a, um harv, haruldane amor, ōris m. armastus tussis, is f. kõha
25. cēlō, l. varjama indolēs, is f. kaasasündinud omadus; loomus, loomulik vaimu- anne, talent, anne ūnus, a, um üks hirundō, dīnis f. pääsuke vēr, vēris n. kevad
30. ōrātiō, ōnis f. kõne ōs, ōris n. suu, nägu pectus, toris n. rind fluō, flūxi, flūxum, 3. voolama

XVIII

1. vicēsimum, a, um kahekümnes duodevicēsimum, a, um kaheksateistkümnes mare, is n. meri piscis, is m. kala
5. animal, ālis n. elusolend, elajas, loom litus, oris n. rand, rannik rīpa, ae f. kallas omnia (nom. pl. neutr.) kõik nōtus, a, um (nōscō) teatud, tuntud
10. movētur lainetab ūtilitās, ātis f. (ūtor) kasulikkus, kasu, tulu pāreō, ūi, -, 2. ilmuma; sõna kuulma, kuuletama, alistuma currō, cucurri, cursum, 3. jooksa; sõitma (laeval), purjetama Carthāginiēnsēs, lum m. (Carthāgō) kartaagolased
15. terrā mاریque (abl. locī) maal ja merel gerō, gessi, gestum, 3. kandma; teostama, korda saatma; bellum gerere sõda pidama addō, didi, dītum, 3. (ad, dō) juurde andma, lisama vinum, i n. vein, viin cēterus, a, um muu, teine
20. fōns siin: allikavesi nocturnus, a, um (nox) õine, õövelut (i) (vel, ut) justkui, nagu; siin: näiteks fēlis (fēlēs), is f. kass tenebrae, arum f. pimedus, hämarus

25. fulgeō, fulsi, -, 2. välkuma; särama, hiilgama radiō, l. kiirgama, kiirguma, särama, hiilgama, helkima immēnsus, a, um (in-, mēnsus) mõõtmatu, määratu (suur) calcar, cāris n. kannus; siin: õhutus, tõuge alter, era, erum teine (kahest); (järjekorras) teine; alter ... alter üks ... teine
30. frēnum, i n. (pl. frēna, frēnōrum n. ja frēni, frēnōrum m.) ratsuti, päitsed egeō, ūi, -, 2. puudust tundma, mitte omama; siin: vajama (c. abl.)
- Demosthenēs, is m. Demosthenes (kuulsaim Ateena poliitiline kõnemees, Makedoonia Filippose vastane, kreeka kokogondade sõltumatuse eest võitleja, 384—322 a. e. m. a.)
- exemplar, lāris n. ärakiri, koopia; näidis, eeskuju, exemplar vectigal, gālis n. (riigi) tulu; riigimaks; siin: sissetuleku allikas
35. parsimōnia, ae f. kokkuhoidlikkus tribunāl, nālis n. tribunal (poolringikujuline lava, kus istusid sella curūlis'el kõrgemad magistraadid) praetor, ōris m. (praeō) preetori; pealik, juht, asehaldur; (preetori ülesandeks oli kohtupidamise juhtimine, osalt ka kohtuasjade otsustamine)
- circumstō, stēti, -, 1. (circum, stō) ümber seisma, ümbritsema repetitīō, ōnis f. (repetō) kordamine
40. fel, fellis n. sapp arbor, oris f. puu rādix, icis f. juur

XIX

1. undēvicēsimum, a, um üheksateistkümnes dōs, dōtis f. (dō) kaasavara virgō, ginis f. neitsi, neu contrā (adv.; praep. c. acc.) vastu
5. probus, a, um hea, tubli; aus patientia, ae f. (patiēns) kannatus; kannatlikkus rapiō, ūi, ptum, 3. kiskuma, rōövima aliquandō (alius, quandō) kunagi, millalgi, ükskord, kord

- lēniõ, 4. (lēnis) pehmemdama, vai-
gistama, leevendama
10. victor, õris *m.* (vincõ) võitja
tribud, ui, ütum, 3. kätte jagama,
jaotama, andma, omistama
supervenlõ, vēni, ventum, 4. (su-
per, veniõ) peale tulema; (oota-
matult) tulema
sedeõ, sēdi, sessum, 2. istuma
puppis, is *f.* (*acc. sg.* puppim,
abl. sg. puppi) laevaahter; laev
15. clāvus, i *m.* nael; naelakujuline
haare tüüril; tüür, rool
teneõ, ui, tentum, 2. hoidma, pi-
dama
dubius, a, um (*duo*) kahtlane
regõ, rēxi, rēctum, 3. juhtima, va-
litsema
febris, is *f.* (*acc. sg.* febrim, *abl.*
sg. febrī) palavik
20. putõ, 1. arvama, pidama
aeger, gra, grum haige
iactõ, 1. (iactõ) pilduma, loopima;
paiskama, lõõma; sinna-tänna
viskama, raputama, vintsutama;
pass. visklema
condimentum, i *n.* vürts, maitse-
aine
famēs, is *f.* nälg
25. pãtiõ, õnis *f.* joomine, jook
sitis, is *f.* (*acc. sg.* sitim, *abl. sg.*
siti) janu
moenia, ium *n.* linnamüürid
turris, is *f.* (*acc. sg.* turrim, *abl.*
sg. turri) torn
tēlum, i *n.* kaugrelv, viskerelv,
relv (eriti ründamiseks); oda
30. micõ, ui, -, 1. iäkima, välkuma
lictor, õris *m.* liktor (*Vana-Roo-
ma kõrgemate magistraatide
ametlik teenija*)
virga, ae *f.* vits
caedõ, cecidi, caesum, 3. raiuma,
lõõma, tapma
prõditor, õris *m.* äraandja, reetur
35. secüris, is, *f.* (*acc. sg.* secürim,
abl. sg. secürī) kirves
feriõ, -, -, 4. lõõma
vis, - *f.* (*gen., dat. sg.* ei esine;
*acc. vim, abl. vi; pl. virēs, ium
jne.*) jõud; vägivald
cõnsuētudõ, dinis *f.* (cõnsuescõ)
harjumus, komme
pellõ, pepuui, pũsum, 3. tõukama,
lõõma; ära ajama, eemale pele-
tama; ära tõukama, tagasi lõõ-
ma
40. suprã (superus) ülal, üleval;
- (*praep. c. acc.*) üle, üleval, ülal,
kohal
violõ, 1. vägivalda tarvitama; sol-
vama; siin: rikkuma, jalge alla
tallama
medicamen, minis *n.* arstirohi;
arstimisvahend, ravivahend
licet, cuif, citum est, 2. (*v. impers.*)
on lubatud, võib
Iuppiter, lovis *m.* Jupiter (peaju-
mal)
45. bõs, bovis *c.* (*gen. pl.* boum, *dat.,
abl. pl.* būbus) (*kr. s.*) veis
pãnis, is *m.* leib
circēnsis, e (circus) tsirkuse;
*subst. circēnsēs (sc. lūdi) ium
m.* tsirkusemängud
canis, is *c.* (*gen. pl.* canum) koer
saliõ, saluui, saltum, 4. hüppama
50. mās, mūris *c.* hiir

XX

1. iaciõ, iēci, iactum, 3. viskama,
heitma
adiciõ, iēci, iectum, 3. (ad, iaciõ)
juurde viskama; (juurde) lisa-
ma
cor, cordis *n.* (*gen. pl.* cordium)
süda
sinister, stra, strum vasakpoolne,
vasak; ebasoodus; *subst. sinist-
ra (sc. manus), ae f.* vasak
käsi
5. premõ, pressi, pressum, 3. rõhuma
opprimõ, pressi, pressum, 3. (ob,
premiõ) maha suruma, alla rõ-
huma, alistama; hävitama
conlūrãtlõ, õnis *f.* (coniūrõ) van-
denõu, vandeselts
mēnsis, is *m.* (*gen. pl.* -um ja
-ium) kuu (kui ajaühik)
impediõ, 4. (in-, pēs) takistama,
segama
10. paulum (paulus) pisut, natuke
(frũx), frũgis *f.*, taval. *pl.* frũgēs,
um *f.* (*nom. sg.* ei ole tarvita-
tav) viili
admodum (ad, modus) üsna, väga
dēfatigõ, 1. kurnamiseni väsita-
ma, kurnama
saeculum (sēculum), i *n.* iga, põlv;
ajajärk; aastasada, sajand
15. ingenium, il *n.* (in, gignõ) sünni-
pärane omadus, loomus, (sünni-
pärane) vaimuanne; iseloom
captivus, a, um (captõ) vang-
võetud, vangistatud; *subst.*

- vangivõetu, vangistatu, (sõja) vang
 Rōmam (*acc.* koha-adverbiaalina: kuhu?) Roma
 carcer, eris *m.* vangikoda, vangla
 inclūdō, clūsī, clūsūm, 3. (*in, claudō*) (sisse) sulgema
20. fugiō, fūgī, fugitūm, 3. põgenema, pagema
 cōnfuli, fūgī, fugitūm, 3. (*com-, fugiō*) põgenema, kaitset, varjupaika otsima
 capiō, cēpi, captūm, 3. võtma, saama, kinni võtma, vangistama; vallutama
 virtūs, ūtis *f.* (*vir*) mehisus, vaprus; voorus
25. felicitās, ātis *f.* (*fēlix*) õnn
 trēs, tria kolm
 hīs omnibus bellis (*abl. pl. temp.*) neis kõigis sõdades
 Galli, ōrum *m.* gallid, gallialased
 oppugnō, 1. (*ob, pugnō*) kallale, peale tungima, ründama
 dēfendō, fendī, fēnsūm, 3. kaitsma
 ēmittō, misi, missum, 3. (*ex, mittō*) välja saatma, välja laskma
30. irrevocābilis, e, (*In-, revocō*) tagastamatu, tagasitulematu
 ālea, ae *f.* taring; liisk; Alea lactea est liisk on heidetud (*nii olevat Caesar hüüatanud, kui ta pärast pikemat kõhklust oli otsustanud üle Rubico piiri jõe minna*)
 maneō, mānsi, mānsūm, 2. jääma, viibima, kestma
 exprimō, pressi, pressum, 3. (*ex, primō*) välja suruma, välja pressima, suruma; väljendama
35. Expressis verbis ilmekate sõnadega, sõnaselgelt
 disciō, iēcī, lectum, 3. (*dis-, laciō*) laiali viskama, laiali pilduma, laiali ajama
 membrum, i *n.* liige, kehaosa
 Disiecta membra tekstiseosest väljakistud fraasid
 scriptum, i *n.* (*scribō*) kirjutatu, kirjutus, kirjatõ
40. tabula, ae *f.* tahvel, tabel; pilt
 rādō, rāsi, rāsūm, 3. kaapima, kraapima, kratsuma; maha kaapima, välja kraapima
 Tabula rāsa pühitud tahvel

XXI

1. cōstantia, ae *f.* püsivus, vastupidavus, (meele)kindlus

- praedicō, 1. avalikult kuulutama; ülistama
 Xerxēs, is *m.* Kserkses (*Pārsia kuningas*)
 Graecia, ae *f.* Kreeka (maa)
5. appropinquō, 1. lähenema
 fortis, e vahva, vapper; mehine, tugev
 fugō, 1. (*fugiō*) põgenema ajama tandem viimaks
 occultus, a, um (*occulō*) varjatud, salajane
10. perfidus, a, um (*per, fidēs*) truudusetu, äraandlik
 tergum, i *n.* selg
 itaque (*ita, -que*) niisiis
 universus, a, um kõik üldse, kogu, terve; üldine
 necō, 1. (*nex*) tapma, surmama
 sepulcrum, i *n.* haud
 monumentum, i *n.* mälestusmärk, monument
- aedificō, 1. ehitama, püstitama
 prius varem, enne; prius... quam, priusquam enne... kui, ennemui
 caveō, cāvi, cautum, 2. hoidma, end (millegi eest) hoidma, ettevaatlik olema
20. dividō, visi, visum, 3. jaotama, jagama
 jagama
 vae! oh häda

XXII

1. ācer, ācris, ācre terav, āge
 Tyrrhēnus, a, um türreeni, etruski
 palūs, ūdis *f.* soo
 salūber, bris, bre terve, tervislik; kasulik
5. cōsillium, i *n.* nõu (anne); nõupidamine; kavatsus, plaan
 brevis, e lühike, lühiajaline; brevis (tempore) *abl. temp.* lühikese ajaga; varsti, peatselt
 iuvō, iāvi, iūtum, 1. aitama, avitama, abistama
 adiuvō, iūvi, iūtum, 1. (*ad, iuvō*) aitama, abistama, soodustama
 omnīs, e iga; kogu, kõik
10. imitātiō, ōnis *f.* (imitor) järeleaimamine, matkimine
 praeclārus, a, um (*prae, clārus*) väga selge, väga hele; väga kuulud, tuntud, oivaline
 Amor, ōris *m. personif.* Amor (*armastuse jumal*)
 sōl, sōlis *m.* päike
 lūceō, lūxi, -, 2. (*lūx*) paistma

15. *similis*, e sarnane
socialis, e (*socius*) seltsiv; selts-
 kondlik, ühiskondlik; *Sociāle*
 animal seltsiv olend
perpetuus, a, um pidev, katkema-
 tu, alatine, igavene
mobilis, e (*movēō*) liikuv
Perpetuum mobile katkematult,
 igavesti liikuv (*kujuteldav sea-*
deldis, mis töötaks igavesti
tarvitamata mingit energiat)
20. *dulcis*, e magus; meeldiv
liberālis, e (*liber*) vaba; suur-
 sugune, õilis, üllas; helde
Artes liberālēs vabad, õilsad
 kunstid (*antiik- ja keskajal peeti*
õilsaiks kunstideks grammati-
kat, dialektikat, retoorikat, arit-
meetikat, geomeetriat, muusikat
ja astronoomiat)
mollis, e pehme; painduv, õrn
levis, e kerge (kaalult); täht-
 susetu
25. *nota*, ae *f.* tunnus; tähis, märk;
 siin: laitus, noomitus, hoia-
 tus
Levis nota kerge noomitus (näit.
 tsensorilt kellegi elu ja käitu-
 mise kohta)
difficilis, e (*dis-*, *facilis*) raske,
 ränk
tristis, e kurb
finxō, finxi, flictum, 3. kujunda-
 ma, moodustama, kujutlema;
 välja mõtlema
30. *commūnis*, e ühine
vivō, vixi, victum, 3. elama, elus
 olema
fēlix, icis õnnelik
moneō, ui, itum, 2. meelde tule-
 tama, manitsema
instō, stiti, -, 1. (in, stō) lähedal
 seisma, (kellelgi) kannul ole-
 ma, (kellelegi) peale tungima,
 jälitama, ähvardama
35. *nūbilis*, a, um (*nūbēs*) pilvine
simplex, licis lihtne, loomulik
quaerō, quaesivi (ii), quaesitum,
 3. otsima, uurima; püüdma saa-
 vutada; (järele) püüma, kü-
 sima
fugāx, ācis (fugiō) põgenev, põ-
 gus
captō, 1. (capiō) haarama, püüd-
 ma, otsima
40. *Tantalus, i m.* Tantalos (*Jupiter'i*
poeg, Frūgia kuningas)
metuō, ui, ūtum, 3. kartma

- innocēns, entis (in-, noceō)* kah-
 jutu, süütu, aus
dives, vitis, (abl. sg. -e, gen. pl.
-um) rikas, rikkalik
sapiēns, entis (sapiō) tark
 45. *Sapienti sat!* (Ter.) taibukale pii-
 sab sellest (s. t. temale pole
 vaja anda pikemat seletust)
vetus, teris (abl. sg. -e; nom.,
voc., acc. pl. -a; gen. pl. -um)
 vana, vanaaegne
prōverbium, ii n. (prō, verbum)
 vanasõna, kõnekäänd
breviter (brevis) lühidalt
prudentia, ae f. (prō-videntia) et-
 tenägelikkus, arukus, mõist-
 likkus

XXIII

1. *Scythae, ārum m.* sküüdid
caro, carnis f. liha
permultī, ae, a (per, multus) vä-
 ga paljud
recēns, entis värske, hiljutine;
 siin: uus
5. *partim (pars)* osalt, osaliselt
origō, ginis f. (orior) tekkimine,
 algus, päritolu
M. Porcius Catō Censōrius (Su-
perior), i, ii, ōnis ii, ōris m.
Cato Vanem (eriti range tsen-
sor, 234—149 a. e. m. a.)
cōgitatiō, ōnis f. (cōgitō) mõtle-
 mine, mõte
admiratiō, ōnis f. imestus, vai-
 mustus
10. *antiquitās, ātis f.* muinsus, mui-
 nasaeg
crēscō, crēvi, crētum, 3. kas-
 vama
apud mē minu juures
(h)arēna, ae f. liiv; *pl.* liivane
 mererand; liivakõrb
ūnius gen. sg. (ūnus) ühe
15. *interdum* mõnikord, vahel
viator, ōris m. (via) reisija, rän-
 daja
marmor, oris n. marmor
aes aliēnum võlg, võlad
vacuus, a, um (vacō) tühi, vaba;
 vakantne
20. *vās, vāsis n. (pl. II deklin. järgi)*
 nõu, riist, vaas
plūrimum kõige enam
sonō, ui, itum, 1. kõlama, heli-
 sema
collis, is m. kungas, kink

- cavō, 1. (cavus) õonestama, uuris-
tama
25. lapis, ldis *m.* kivi
sanguis, inis *m.* veri
orbis, is *m.* ring, sõõr; orbis ter-
rarum (maade)ring, maailm
pulvis, veris *m.* tolm, põrm
summus, a, um kõige kõrgem,
ülil
30. mōns, montis *m.* mägi, mäestik
vertex, icis *m.* (vertō) veekeeris,
pööris; tipp, latv
nix, nivis *f.* (gen. pl. nivium)
lumi
aetherius, a, um igavene
tegō, tēxi, tēctum, 3. katma, var-
jama
35. Rhēnus, ī *m.* Rein
pōns, pontis *m.* sild
grānum, ī *n.* tera; tuum
sāl, salis *m.* sool
Cum grānō salls soolateraga, s. t
teravmeelsusega, vaimukalt
40. cēdō *c. dat.* taanduma
tūr, fūris *c.* varas
salūs, ūtis *f.* tervis; heaolu; pää-
semine; tervitus, saluut
Decimus Iūnius Brūtus ī ii ī *m.*
D. Junius Brutus (võttis osa
Caesari-vastasest vandenõust)
salūtem dicere tervitama, tervi-
si saatma
45. Athēniēsēs, ium *m.* (Athēnae)
ateenlased
lussū käsul, korraldusel
vester, stra, strum teie (oma)
coniūnx, iugis *c.* (coniungō) abi-
kaasa
servitūs, ūtis *f.* (servus) orjus
50. abdūcō, dūxi, ductum, 3. (ab,
dūcō) ära juhtima, ära viima

XXIV

1. ūsus, ūs *m.* (ūtor) kasutamine,
tarvitamine; kogemus, praktika
amārus, a, um kibe, mõru; eba-
meeldiv
fructus, ūs *m.* vili; tulu
cōgnōscō, nōvi, nitum, 3. (com-
(g)nōscō) teada saama, ära
tundma, tunnetama
5. cantus, ūs *m.* (canō) laul
risus, ūs *m.* (rideō) naer
metus, ūs *m.* (metuō) kartus,
hirm
incipiō, cēpi, ceptum, 3. (in, ca-
piō) algama, alustama, hak-
kama

- excitō, 1. (ex, citō) tekitama, põh-
justama, esile kutsuma
10. fluctus, ūs *m.* (fluō) vool, voog;
lainetus, laine
simpulum, ī *n.* (tōste)kulp
versus, ūs *m.* rida, värs
luctus, ūs *m.* (lūgēō) lein, kur-
bus
minuō, uī, ūtum, 3. (minus) vä-
hendama
15. maestus, a, um kurb, nukker
lacus, ūs *m.* (dat., abl. pl. lacu-
bus) järv
cursus, ūs *m.* (currō) jooks, kulg;
suund, kurss
minister, stri *m.* teener, abiline
magistratus, ūs *m.* riigiamet; üle-
mus, ametnik; valitsusvõim
20. interpres, pretis *c.* vahetalitaja;
tõlgendaja, tõlk
dēnique viimaks
aspectus, ūs *m.* (aspiciō) vaade;
pilk
penetrō, 1. läbi, sisse tungima,
lābistama
status, ūs *m.* (stō) seisukord, sei-
sund, seis, asend
25. manus, ūs *f.* käsi; salk
lavō, lāvi, lautum (lavātum),
1. pesema; niisutama
domus, ūs *f.* (abl. sg. domō; gen.
pl. domuum ja domōrum; acc.
pl. domūs ja domōs) maja; loc.
domi kodus; acc. domum koju;
abl. domō kodunt
timeō, uī, -, 2. kartma
aper, pri *m.* metssiga
30. cornū, ūs *n.* sarv; tiib (sōja-
vāes)
tibi *dat. sg.* sinule
gravis, e raske, tähtis
statim otsekohe, viibimata
āvolō, 1. (ab, volō) ära lendama
35. respondeō, pondi, pōsum, 2. vas-
tama; kooskõlas olema
sentīō, sēnsi, sēnsum, 4. tundma,
märkama; mõtlema, arvama
lāpsus, ūs *m.* (lābor) libisemine,
langemine; vääratust
Lāpsus linguae keele vääratust,
keelekõmistust
quō (*sc. locū*) (abl. loci) kus
40. Status quō (*sc. ante*) endine sei-
sund
cāsus, ūs *m.* (cadō) langemine;
juhus, juhtum, juhtumus
Cāsus belli sõja ajend, sõja ette-
kääne

XXV

1. **rēs, ei f.** asi, asjaolu, seik
pūblicus, a, um rahva; ühiskondlik, riiklik
rēs pūblica riik
famīlia, ae f. perekond; pere (koos teenrite ja orjadega)
5. **cōstanter** püsivalt, kestvalt; kindlalt, visalt
tolerō, 1. (välja) kannatama
ūtilis, e (ūtor) kasulik
dēsērō, serui, sertum, 3. maha jätma, hülgama
certus, a, um kindel; tõeline õige
incertus, a, um (in-, certus) tundmatu; mittekindel, ebakindel
10. **rēs incerta** õnnetus, raskus (ed)
cernō, crēvi, crētum, 3. vahet tege-
 ma, craldama, tajuma; nägema, ära tundma, tunnetama
secundus, a, um siin: soodus, kasulik, soosiv, õnnelik, soovikohane
rēs secundae õnn
15. **neglegentia, ae f.** (neglegō) hoolimatus, hooletus; muretus
C. Semprōnius Gracchus, ii iī i m. Gaius Sempronius Gracchus (123. ja 122. a. rahvatribuun; jätkas venna Ti. Gracchus'e poolt alustatud maareformi lõpuleviimist, kuid hukkus võitluses optimaatidega a. 121 e. m. a.)
rēs novae uudised; uuendused, reformid; riigipõore
medius, a, um keskmine
rēs mediae tegevuse keskus; in
mediās rēs keset sündmusi, (otsekohe) asja juurde
20. **modus, i m.** mõõt, piir; mõõdukus; viis, komme
dīēs, ēi m. päev; f. tähtaeg, tähtpäev
diem ex diē päevast päeva
Amici, dlem perdiidi Suetonius'e järgi olevat nii hüüdnud keiser Titus, kui talle kord sõõmingul meenus, et päev on möödunud ilma kellelegi midagi head tegemata
nātūlis, e sünni-
 25. **dīēs nātūlis** sünnipäev
celebrō, 1. (celeber) ülistama; pühitsema
dīēs Sōlis pühapäev
dīēs Lūnae esmaspäev
Mars, Martis m. Mars (sõja jumal); **dīēs Martis** teisipäev

30. **Mercurius, iī m.** (merx) Mercurius (Jupiteri poeg, jumalate käskjalg; kõnekunsti, kaubanduse ja kavaluse jumal); **dīēs Mercurii** kolmapäev
dīēs Iovis neljapäev
Venus, neris f. Venus (ilu ja armastuse jumalanna); **dīēs Venneris** reede
Saturnus, i m. Saturnus (põllutöö jumal); **dīēs Saturni** laupäev
nōndum (nōn, dum) veel ei, veel mitte
35. **occidō, cidi, cāsum, 3.** (ob, cadō) maha kukkuma, langema; hukkuma, kaduma; loojuma
tamquam justkui, otsekui
meridēs, ēi m. keskpäev, lõuna spēs, ei f. lootus
fides, ei f. usaldus; truudus, ausus
40. **dexter, xt(e)ra, xt(e)rum** parempoolne, parem
aciēs, ēi f. (ācer) (relva-)tera; rivi, front; lahing
socius, iī m. liitlane
seriēs, ēi f. rida, seeria
fallāx, ācis (fallō) petlik
45. **speciēs, ēi f.** vaade; välimus

XXVI

1. **aestās, ātis f.** suvi
hiems, hiemis f. talv
domesticus, a, um (domus) kodune, kodu-
saxum, i n. kalju, kivi
5. **niger, gra, grum** must, tume
quō ... eō (abl. mens.) mida ... seda
modestus, a, um (modus) tagasihoidlik
plūma, ae f. sulg
expleō, plēvi, plētum, 2. (ex, pleō) täitma, küllastama, rahuldama; tegema
10. **pār, paris** võrdne, ühesugune; siin: sobiv
reperiō, repperi, repertum, 4. (ūles) leidma; avastama; leiutama
magis rohkem, enam (abisōna komparatiivi moodustamisel)
firmus, a, um tugev, kindel
rēctus, a, um (regō) sirge, otsene, õige
15. **turpis, e, inetu, alatu; hābistav**
Ti. Semprōnius Gracchus, iī iī i

m. Tiberius Sempronius Gracchus (rahvatribuun a. 133 e. m. a., hukkus võitluses oma agraarseaduste eest)

- Arabēs, um *m.* araablastes
celer, eris, ere kiire, kärmas
prōletārius, ii *m.* proletaarlane (orjapidajate klassi alamkiht, maata jäänud elanikkond; elas annetustest, varustas inimmaterjaliga palgalisi armeesid jne. Vrd. K. Marx'i poolt tsiteeritud Sismondi' märkust: «rooma proletariaat elas ühiskonna arvel, sellal kui kaasaegne ühiskond elab proletariaadi arvel»)
20. pauper, eris (*abl. sg. -e, gen. pl. -um*) vaene, kehv
māximē kõige enam, väga (abisõna superlatiivi moodustamisel)
bonum, i *n.* (bonus) hüve; *pl.* varandus
prūdēns, entis (prō-vidēns) ettenägelik, arukas, mõistlik
idōneus, a, um kõlvuline, sobiv; kohane, vastav

XXVII

1. regiō, ōnis *f.* suund; piir; koht, paik, piirkond, ringkond, maaala
dissimilis, e (dis-, similis) mittesarnane, erinev
facilis, e, kerge
Lentulus, i *m.* Lentulus (Cicero väimees)
5. gener, eri *m.* väimees
humilis, e (humus) madal; tähtsusetu
honestus, a, um (honor) auväärne, aulik
aureus, a, um (aurum) kuldne
probitās, ātis *f.* (probus) tublidus, korralikkus, headus; ausus
10. pudor, ōris *m.* (pudet) häbi (tunne); kasinus, kõlbeline puhtus; karskus, vooreslikkus
coquus, i *m.* (coquō) kokk
cōnsultor, ōris *m.* (cōnsulō) nõuandja; nõuküsija
voluntās, ātis *f.* (volō) tahe, tahtmine
societās, ātis *f.* (socius) selts; liit; ühiskond
15. vinculum, i *n.* (vinciō) side, köidik; siin: seos

solitus, a, um (soleō) tavaline, harilik; solitō *sc.* sõle

- Grātior ést solitō post māxima nūbila Phóebus «pärast väga suurt pilvitust paistab päikene meeldivamalt kui muidu»
inimicitiae, ārum *f.* (inimicus) vaen
ēligō, lēgi, lēctum, 3. (ex, legō) (välja) valima
20. tunica, ae *f.* tuunika (tooga all kantav alumine riie roomlastel)
propinquus, a, um lähedane; suguluses olev; *comp.* propior; *sup.* proximus
pallium, ii *n.* mantel (avar ja mu-gav üliriie kreeklastel)
paries, etis *m.* sein
ardeō, arsi, arsum, 2. põlema, leegitsema
25. Iām tua rēs agitūr, pariēs cum prōximus ārdet [Hor.] «Kui põleb naabermaja, oled sa ise ohustatud»; lühidalt: Tua rēs agitūr asi puutub sinusse
prior, prius esimene (kahest); endine, eelmine
posterus, a, um pärastine, järgnev; *comp.* posterior tagumine (kahest), järgmine; *sup.* posterūmus kõige tagumine, viimne
exter(us), a, um väljas olev, väline, välispidine; *comp.* exterior; *sup.* extrēmum äärmine
Ad extrēmum lõppeks, lõppude lõpuks
30. ulterior, ius sealpool, kaugemal asetsev, sealpoolne, sealne; *sup.* ultimus kõige kaugem, äärmine, viimne
ferveō, rbui, -, 2. keema; keev, kuum olema
tepeō, ui, -, 2. soe olema
frigeō, -, 2. külm, jahe olema
super(us), a, um ülemine, pealmine, kõrge; *comp.* superior kõrgem; eelmine; *sup.* suprēmum viimne ja summus kõrgeim, ülim
35. summa summārum kõik kokku, kogusumma; ühe sõnaga
ad summum üldiselt, kokkuvõttes
Suprēmum valē viimne hüvasti

XXVIII

1. tricēsimus, a, um kolmekümnes
duodētricēsimus, a, um kahekümnekaheksas

- Alter ego teine mina, minu teisik
memor, oris (*abl. sg. -i, gen. pl. -um*) mäletav (*c. gen.*); memor
sum ma mäletan, pean meeles
5. *carus, a, um* kallis, armas
-met rõhutav liide I isiku (*egomet, nõsinet*) ja mitmuse II isiku (*võsmet*) asesõnale
iniquus, a, um (in-, aequus) eba-
tasane; ebaõiglane, ülekohtune
vādō, -, -, 3. käima, sammuma,
astuma
Vāde mēcum järgne minule, tule
(julgesti) minugal (mitmesu-
guste teatmike nimetus)
10. *circulus, i m. (circus)* sõõrike,
sõõr, ring
Nōi tangere circulās meōs! «Ära
puuduta mu sõõrel» (*Archimēdēs'e sõnad oma tapjale Sürakuusa vallutamisel roomlaste poolt a. 212 e. m. a.*)
adversus, a, um vastane, vaenulik
rēs adversae õnnetus
auxillium, ii n. abi
15. *negō, 1.* ei ütlema, eitama, tagasi
lukkama; keelduma
placeō, ui, itum, 2. meeldima (*c. dat.*)
intrā (interior) seespool, sees;
praep. c. acc. seespool, sees, -s;
sissepoole, sisse, -sse; vahel,
vahele; kestel
adversus (adversum) (praep. c. acc.) vastu; suhtes
quoque ka, samuti
20. *Tū quoque* Ka Sina? (*suriija Caesari sõnad ühele ta tapjaist a. 44 e. m. a.*)
infelix, icis (in-, felix) õnnetu;
õnnetust toov
ipse, a, um ise
nōscō, nōvī, nōtum, 3. teada saa-
ma; *perf. nōvī, nōvisse (=sciō)*
teadma, tundma
flō, 1. puhuma
25. *inflō, 1. (in, flō)* sisse, peale,
täis puhuma
rūna, ae f. konn
ubi kui
simulō, 1. (similis) sarnastama;
(tegema, nagu oleks miski nii),
teesklema, simuleerima
tunc siis
30. -sē rõhutav liide enesekohasele
ascōnāle (sē-sē), sageli tähendab
sama mis sē
contineō, tlnuī, tentum, 2. (com-

teneō) koos hoidma, koos pi-
dama; ühendama; ümbritsema;
hõlmama; sisaldama

XXIX

1. *undētrīcēsīmus, a, um* kaheküm-
ne üheksas
vōtum, i n. (voveō) töötus; palve;
soov
Hoc erat in vōtis [Hor.] «See
oligi mu südamesoov, seda ma
soovisingi»
Ad hoc «selleks», s. t. antud juh-
tumiks
5. *propter (praep. c. acc.)* tõttu, pä-
rast, põhjusel
Post hoc nōn est propter hoc
«pärast seda» ei tähenda veel
«seepärast», s. t. järgnevus ei
tähenda veel põhjuslikku seost
nuntiō, 1. [nuntius] kuulutama,
teatama, teadustama
sērius, a, um tõsine
tollō, sustuli, sublātum, 3. (üles)
tõstma; eemaldama, kõrvalda-
ma
10. *extollō, tuli, -, 3. üles, kõrgele*
tõstma; edasi lükkama
sīdus, eris n. tähekoogu; taeva-
keha; (taeva)täht
tālis, e niisugune, selline
multō (abl. mens.) (multum) hul-
ga, palju
metuō, ui, -, 3. siin: kellegi pärast
kartma, hirmul olema, hirmu
tundma, mures olema (*c. dat.*)
15. *Idem per Idem sama sama abil*
salūtāris, e terve, tervislik
herba salūtāris ravimtaim
nocēns, entis (noceō) kahjustav,
kahjutegev, kahjulik
herba nocēns mürgitaim
20. *nūtriō, 4.* toitma, kasvatama
urtica, ae f. nõges
rosa, ae f. roos
atque (ac) nagu, kui (võrdlusside-
sõna pärast võrdsust, sarnas-
ust ja erinevust tähendavaid
väljendeid)
centum sada
cum (temp.) kui
cantilēna, ae f. vana, kulunud
laul, vana lugu
canō, cecini, cantum, 3. laulma,
mängima (muusikariistal)
pridiē (prior, diēs) eelmisel päe-
val, eelpäeval
quisquis, quaequae, quidquid (quic-

- quid) kes iganes, kes tahes; mis iganes, mis tahes
30. **Hērāclītus**, *i. m.* Herakleitos (VI—V saj. vahetusel e. m. a., algse materialistliku maailmavaate esindaja. Tema vaate järgi pole «maailm, olles kõiges ühtne, ... loodud ei ühegi jumala ega ühegi inimese poolt, vaid oli, on ja saab olema igavesti elav, seaduspäraselt süttiv ja kustuv tuli»)

bis kaks korda, kahekordselt
dēscendō, **scendī**, **scēsum**, 3. (dē, scandō) alla tulema, las-kuma

trānsmittō, **mīsī**, **missum**, 3. (trāns, mittō) üle saatma, üle viima, üle vedama; *intr.* üle, läbi mi-nema, mööda voolama

XXX

1. **vērō** (**vērus**) tõesti, tõepoolest; aga, vaid
nōbillis, *e* (**nōscō**) tuntud, tähtis, kuuluis; suursugune
Bias, *antis m.* Bias (vana-kreeka mõttetark)
portō, 1. kandma, vedama
5. **Omnia mea mēcum portō** (Cicero järgi kuuluvad need sõnad kreeka filosoofile Bias'ele, kes põgenenud kodumaalt midagi kaasa võtmata)
conveniō, **vēnī**, **ventum**, 4. (com-, veniō) kokku tulema, kogunema
ancilla, *ae f.* teenija, ümmardaja
nōmen pācis (*gen. explicativus*) sõna «rahu»
salūtāris siin: kasulik
10. **Eō ipsō** just sellega, iseenesest
colligō, **lēgī**, **lēctum**, 3. (com-, legō) (kokku) koguma, korjama
ūllus, *a*, *um* mingi
Oedipūs, **odis** (*i*) *m.* Oidipus (Teeba kuninga Laios'e ja Jokaste poeg, tappis oma isa ning abiellus emaga)
certē (*certus*) kindlasti, teatavasti; tõesti
15. **uter**, **utra**, **utrum** kumb
neuter, **tra**, **trum** mitte kumbki
ēmendō, 1. (*ex, mendum*) puudusi, vigu kõrvaldama; parandama
fodiō, **fōdī**, **fossum**, 3. kasvama

fovea, *ae, f.* auk, sala-, püünis-auk

20. **incidō**, **cidi**, -, 3. (In, cadō) sisse kukkuma; (peale) sattuma, (peale) juhtuma
uterque, **utraque**, **utrumque** (*uter, -que*) kumbki
Allus allud agit üks teeb üht, teine teist
deceō, **cui**, -, 2. kaunistama, ehitama; sobima, kohane olema (*c. acc.*)

XXXI

1. **noceō**, **uī**, **itum**, 2. kahju tegema, kahju tooma, kahjustama (*c. dat.*)
laedō, **sī**, **sum**, 3. vigastama, kahjustama, solvama
sēdō, 1. rahustama, vaigistama
condiciō, **ōnis f.** kokkulepe, tingimus; olukord
5. **Condicīō**, **sine quā nōn** tingimus, ilma milleta ei, s. t. vajalik tingimus
Quid novī (*gen. part.*) mis uut? mis uudist?
Illas, adīs f. (acc.) (Homeroose ni-ada) «Ilias» } (*me all säili-*
Odyssea, ae f. } *nud kreeka ee-*
«Odüsseia» } *posed*)
solum, *i n.* maa, maapind
10. **dulcēdō**, **dinis f. (dulcis)** magusus; armsus, meeldivus, veetlevus, võlu
cūnctus, *a*, *um* kõik, kogu (*pl. kõik koos*)
immemor, **orls** (*in-, memor*) mittemäletav, unustav (*c. gen.*)
sinō, **sivī**, **situm**, 3. lubama
dissimulō, 1. (*dis-, simulō*) mitte välja näitama, varjama
15. **simul** = *simulatque, simulac* nii-pea kui
aliquis, **aliquid** (*subst.*) keegi, miski; **aliqui**, **aliqua**, **aliquod** (*adi.*) mingi (sugune), mõni
at aga, kuid, ent
tamen siiski, ometi
quis, **quid** (*subst.*) keegi, miski; **qui**, **qua** (*quae*), **quod** (*adi.*) mingi (tarvitatakse **aliquis**, **aliqui** asemel pärast sõnu *si, nisi, nē, num*)
20. **nimis** liiga
quisquam, **quidquam** (*quicquam*) (*subst.*) keegi, miski; **ūllus**, *a*; **um** (*adi.*) mingi

- vestis, is *f.* riietus, riie
aestimō, 1. hindama
quisque, quidque (*subst.*) igaüks;
quisque, quaeque, quodque (*adi.*)
iga
25. faber, bri *m.* käsitöoline, sepp,
meister
trahō, trāxi, tractum, 3. tõmbama,
lohistama, vedama
voluptās, ātis *f.* nauding, lõbu;
siin: kirg
falō, fefelli, falsum, 3. (kedagi)
petma; (kellelegi) märkama-
tuks, tähelepanematuks jääma
(*c. acc.*)
quidam, quaedam, quiddam
(*subst.*) keegi, miski; quidam,
quaedam, quoddam (*adi.*) mõne-
sugune; mõni, mingi
30. fleō, flēvi, flētum, 2. nutma, taga
nutma
quīvis, quaevis, quidvis (qui, volō)
(*subst.*) kestahe, mistahe; qui-
vis, quaevis, quodvis (*adi.*) mis-
sugune tahe
remedium, ii *n.* arstirohi, raviva-
hend
quisquis, quaequae, quidquid (quic-
quid) (*subst.*) kes ka mitte, kes
iganes, kes tahe; mis ka mitte,
mis iganes, mis tahe; quisquis,
quaequae, quodquod (*adi.*) mis-
sugune tahe, milline tahe
cuiusvis hominis (*gen. poss.*) est
igale inimesele on omane
35. insipiēns, entis (in-, sapiēns)
ebatark, mõistmatu, taipamatu,
rumal
Nullius nisi (*litotes*) insipientis
(*gen. poss.*) est ainult rumala-
le on omane
quilibet, quaelibet, quidlibet
(*subst.*) kestahe, mistahe; qui-
libet, quaelibet, quodlibet (*adi.*)
milline tahe

XXXII

1. capillus, i *m.* juus, juuksekarv;
(*kollekt.*) juuksed
nōnnūllus, a, um (nōn nūllus)
mōni
ūnius diēi (*gen. qual.*) ühepäe-
vane
sella, ae *f.* tool, iste
5. ambū, ae, ō möleinad
collēgium, ii *n.* ametivendus, kol-
lecgium; ühing
annus, i *m.* aasla

- trium annōrum (*gen. qualit.*)
vesper, eri ja eris *m.* õhtu
10. Tiberis, is, *m.* (*acc. sg. -im, abl. sg. -i*) Tiber (*Kesk-Itaalia pea-
jõgi*)
condō, didi, ditum, 3. (*com-, dō*)
asutama, rajama
dea, ae *f.* (*dat. pl., abl. pl. -is ja
-abus*) jumalanna
colō, ui, cultum, 3. harima; aus-
tama; hoolitsema
quot (*indecl.*) kui paljud, kui pal-
ju, mitu
15. plāga, ae *f.* lõök, hoop; haav
confodiō, fōdi, fossum, 3. (*com-,
fodiō*) läbistama, läbi torkama
portus, ūs *m.* (porta) sadam
nāvis longa sõjalaev
ante quam, antequam enne kui
os, ossis *n.* kont, luu
expellō, puli, pulsum, 3. (*ex, pellō*)
välja ajama, minema kihutama
post rēgēs expulsōs pärast kunin-
gate minema ajamist
in melius mūtāre paremaks muut-
ma, parandama
temptō (tentō), 1. katsuma, kat-
setama, proovima, üritama
25. spatium, ii *n.* vahemaa; ruum; aja-
vahemik, aeg
sescenti, ae, a (sex, centum) kuus-
sada (tarvitav ka väga suure
arvu kohta) musttuhat
talentum, i *n.* (*kr. s.*) talent (ra-
haühik)
cōnscientia, ae *f.* (*com-, scientia*)
kaasteadmine, teadvus, teadmine;
südametunnistus
Spartiatēs, ae (Spartānus, i) *m.*
spartalane

XXXIII

1. tricēni, ae, a kolmekümne kaupa
singuli, ae, a ühekaupa
tricēnōs diēs ja tricēnōs singulōs
diēs (tarvitatud jaotusarve, sest
tähendatud arvud käivad iga
kuu kohta)
autem aga (lauses teisel kohal)
5. Februārius, a, um veebruari;
Februārius (*sc. mēnsis*), ii *m.*
vebruar
Mārtius, a, um (Mars) märtsi-;
Mārtius (*sc. mēnsis*), ii *m.*
märts
Quintilis, e (quintus); Quintilis
(*sc. mēnsis*), is *m.* kvintiil (viies
kuu)

- Sextilis, e (sextus); Sextilis (sc. mēnsis), is m. sekstiil (kuues kuu)
- September, bris, bre (septem) septembri-; September (sc. mēnsis), bris m. september
10. Octōber, bris, bre (octō); oktoobri-; Octōber (sc. mēnsis), bris m. oktoober
- November, bris, bre (novem) novembri-; November (sc. mēnsis), bris m. detsember
- December, bris, bre (decem) detsembri-; December (sc. mēnsis), bris m. detsember
- Numa Pompilius, ae, ii m. Numa Pompilius (teine muistne kuningas Roomas)
- posteā (post, is) pärast, pärast-poolle
15. Iūlius (sc. mēnsis, ii m. juuli; Iūlius (Caesari sugukonnanimi)
- Augustus (sc. mēnsis), i m. august; Augustus (augeō) (senati poolt Octaviānus'ele antud austav tiitel)
- nōminō, l. (nomen) nimetama, määrama
- imperātor, ōris m. väepäalik, ülemjuhataja, imperaator; keiser
- Kalendae, ārum f. kalenda (esimene kuupäev)
20. Nōnae, ārum f. noona [5. (7.) kuupäev]
- Idūs, uum f. iidus [13. (15.) kuupäev]
- Maius (sc. mēnsis), ii m. mai
- interficiō, feci, fectum, 3. (inter, faciō) tapma
- cupidus, a, um ahne; himukas, himuline (c. gen.)
25. ōrātiōnem habēre kõnet pidama
- senātus, ūs m. senat
- a. d. VI Id. Nov. = ante diem sextum Idūs Novembrēs (s. o. 8. nov.)
- Prid. Kal. Ian. = pridie Kalendās Ianuāriās (s. o. 29. detsembril, sest enne Caesari kalendrireformi oli detsembris 29 päeva)
- Mānius Lepidus, ii, i m. Manius Lepidus (Rooma konsul)
30. Tullus, i m. Tullus (Rooma konsul)
- Lepidō et Tullō cōsulibus (abl. temp.) Lepiduse ja Tulluse konsulaadi ajal (s. o. a. 66 e. m. a.)

comitium, ii n. rahvakoosoleku-koht

bīni, ae, a kahekaupa

ter kolm korda

35. terni, ae, a kolmekaupa

quater neli korda

quaterni, ae, a neljakaupa

XXXIV

1. Lycūrgus, i m. Lükurgos (Sparta seadusteadja 9. saj. e. m. a)
- Spartānus, a, um (Sparta) sparta praeclāre (praeclārus) väga selgesti; suurepäraselt
- instituō, ui, ūtum, 3. (in, statuō) moodustama, kujundama; otsustama; määrama, korraldama
5. secundum (praep. c. acc.) piki, mööda; kohaselt, järgi
- adulēscēns, entis m. noor inimene, nooruk, noormees (taval. 14. kuni 30. eluaastani)
- strēnuē (strēnuus) energiliselt, agaralt, südilt
- parēns, entis c. (pariō) vanem (isa, ema); pl. parentēs, um c. vanemad
- honōrō, l. (honor) austama, austust osutama
10. modestē (modestus) tagasihoidlikult, mõõdukalt
- imperium, ii n. käsk, korraldus; valitsus, võim, ülemvõim, riik
- sevērē (sevērūs) karmilt, rangesti
- patienter (patiēns) kannatlikult
- honestē (honestus) auhikult, auväärselt; ausalt
15. feliciter (fēlix) õnnelikult
- vērē (vērus) tõeliselt, tõelikult, tõepäraselt, õigesti
- theātrum, i n. (kr. s.) teater
- clāmō, l. kisama, karjuma, hõikama
- leviter (levis) kergelt; kergesti
20. saucius, a, um haavatud
- suāviter (suāvis) meeldivalt
- Fortiter in rē, suāviter in modō tugev tegudes, õrn viisis, s. o. kindlalt, aga ettevaatlikult
- valetūdō, inis f. (valeō) tervislik seisund, tervis
- diligenter (diligēns) hoolsasti, püüdlikult, usinasti
25. coeptus, a, um (coepi) alatud, alustatud
- subitō äkki, ootamatult

- sērō (sērus) hilja
pēpētuo (pēpētuo) alatiselt, pi-
devalt, igavesti, lakkamatult
hūc siia
30. rārō (rārus) harva
dēvolō, 1. (dē, volō) alla len-
dama
hinc siit, siitpeale
prandē, prandi, prānsum, 2.
hommikueinet sööma, eines-
tama
inferi, ōrum m. (inferus) manala
elanikud
35. fortassē võib-olla, vahest
cēnō, 1. lõunastama
timidus, a, um (timeō) kartlik,
arg
lātrō, 1. haukuma
vehementer (vehemens) ägedasti,
kirglikult; tugevasti; väga
40. mordeō, momordi, morsum, 2.
hammustama, purema
potius (potis) ennemini, pigemini,
parem
multum (multus) palju; comp.
plūs rohkem; sup. plūrimum
ultrā sinnapoole, sealpool; kaue-
mini, üle selle; edasi, kauge-
mal(e)
Nōn plūs ultrā ei enam kauge-
male (edasi), s. o. kõrgeim, pa-
rim (tarvitatav mõne omaduse
või ürituse ületamatu astme
tähistamiseks)
45. iudicō, 1. õigust mõistma, kohut
mõistma, otsustama
difficiliter ja difficulter (difficilis)
raskesti, raskelt, vacvaga

XXXV

1. venia, ae f. vastutulelikkus; luba,
andestus, vabandamine
Sit venia verbō! [Plin.] Olgu lu-
ba sõnal, s. t. kui ma nii üteli-
da tohin
quis = aliquis
caulus, a, um (caveō) ettevaat-
lik
5. sēcūrus, a, um (sē = sine, cūra)
muretu
tūtus, a, um hādaohutu, julge,
kindel
prōsum, prōfui, prōdesse (prō,
sum) kasuks olema, kasu too-
ma; siin: terviseks olema
C. Cilnius Maecēnās, ii ii ūtis m.
Gaius Cilnius Maecenas (tema

ūmber koondunud kirjandus-
ringi kuulusid: Vergilius, Ho-
ratius ja Propertius; vrd. met-
seen)

- dēsum, fui, esse (dē, sum) mitte
olemas olema, puudu olema,
puuduma
10. Pūblius Vergilius Maro, ii ii
ōnis, m. Publius Vergilius Maro
(rooma tähtsamaid luuletajaid,
rooma rahvusliku suurepöise
«Aeneis» autor, 70.—19. a.
e. m. a.)
dubitō, 1. (dubius) kahevahel ole-
ma, kahtlema, kõhklema
an või; kaksikküsimuses tarvita-
takse partikleid: utrum — an;
— ne — an; — an: kas ... või
oppetō, īvi, (ii), itum, 3. (ob,
petō) vastu minema, vastu as-
tuma, vastu ruttama
mortem oppetere surmale vastu
minema, surema
15. māgni (gen. pret.) aestimāre kõr-
gelt hindama
dēspērō, 1. (dē, spēs) lootust kao-
tama, meelt heitma, ahas-
tama
impossibilis, e võimatu
vitō, 1. kõrvale hoiduma, väl-
tima
frigus, oris n. külm, pakane
20. calidus, a, um (calor) soe, kuum
autumnus, i n. sügis
attentus, a, um (attendō) tähele-
panelik

XXXVI

1. gaudeō, 2. (gaudium) rõõmu
tundma, rõõmustama
invitō, 1. kutsuma (kui külalist),
külla kutsuma; üles kutsuma
Habeat sibi minugi pärast
accipiō, cēpi, ceptum, 3. (ad, ca-
piō) vastu võtma, (kätte saa-
ma
5. iuvenis, e noor
iuventūs, ūtis f. (iuvenis) noorus
aeg, noorus; noorsugu
humus, i f. maamuld, maapind;
maa; humi (loc.) maas, maha
beātus, a, um õnnelik, õnnis, ri-
kas
dictum, i n. (dicō) ütlus, väl-
jend, sõna
10. prūdenter (prūdēns) ettenäge-
likult, arukalt, mõistlikult
respiciō, spēcī, spectum, 3. (re-

- speciō) tagasi vaatama; silmas pidama, arvestama
- stilus, i m. pulgake (kirjutamiseks vahatahvile), (puust) kepik; kirjutis, stiil
- vertō, verti, versum, 3. pöörama, kõrvale pöörama, keerama, suunama, pass. pöörduma, muutama
- stilum vertere stilus keerama. s. o. kirjutatud maha kustutama; viimistlema
15. ignōscō, nōvi, nōtum, 3. (in-, (g)nōscō) andestama, andeks andma
- plānē lausa; täitsa, selgesti tot (*indecl.*) nii paljud, nii palju
- Cēdant arma togae [Cic.] relvad andku aset toogale, s. o. rahuaja rüüle
- Audiatur et altera pars! võetagu kuulda ka vastaspoolt!
20. utinam (ut, nam) oh kui, kui ometi
- perveniō, vēni, ventum, 4. (per, veniō) läbi, üle tulema; (kuhugi) tulema, (pärale) jõudma, saabuma
- ignōminia, ae f. (in-, nōmen) ausa nime kaotus, autus, teotus, häbistus
- edō, ēdi, ēsum, 3. sööma
- quō = ut (*fin.*) eō
25. impēritus, a, um (in-, peritus) vilumatu, kogenematu
- teneantur (*sc. memoriā*) meeles peaksid

XXXVII

1. implōrō, i. (in, plōrō) anuma, (härvalt, tungivalt) paluma
- pōstulō, i. nõudma
- ōrō, i. paluma
- obsecrō, i. (ob, sacrō) pühaduse nimel paluma; anuma, (härvalt, tungivalt) paluma
5. quid = aliquid
- graviter (gravis) raskesti
- statuō, uī, ūtum, 3. asetama, paigutama, kohale, üles seadma; määrama, otsustama
- privātus, a, um era, isiklik; eraldi seisev
- commodum, i n. kasu
10. paupertās, ātis f. (pauper) vaesus; viletsus, kehvus; häda
- impellō, puli, pulsum, 3. (in, pellō) (millegi) külge lööma

- või tõukama, liikuma panema; virgutama, ergutama, sundima, kihutama (millekski)
- audāx, ācis (audeō) julge, jultunud
- operam dare vaevaks võtma, vaeva nägema, hoolitsema
- reficiō, fēci, fectum, 3. (re-, faciō) uuesti tegema, uuesti korda seadma, taastama, parandama, uuendama
15. adūlator, ōris m. meelitaja, (alatu) lipitseja, lõmitaja
- grandis, e suur, tohutu
- iterum teist korda, uuesti, jälle
- Rōmam Rooma (linnade nimed esinevad küsimuse puhul «kuhu?» akusatiivis)
- trādō, didi, ditum, 3. (trāns, dō) üle andma; edasi andma; jututama
20. relinquō, liqui, lictum, 3. (re-, linquō) maha jätma, järele jätma, jätma; siin: lahkuma
- vitālis, e (vita) elujõuline, viitaalne
- arātrum, i n. (arō) ader
- Cincinnatius, i m. Cincinnatius (*konsul a. 460, diktaator a. 458 e. m. a.*)
- dictātor, ōris m. diktaator

XXXVIII

1. rideō, risi, risum, 2. naerma; välja naerma, pilkama (*c. acc.*)
- neve, neu (ne, -ve) ega, mitte
- lepus, oris m. jännes
- quaestiō, ōnis f. (quaerō) otsimine, uurimine; pärimine, küsimus
5. prōponō, posui, positum, 3. (prō, pōnō) ette panema; ette seadma; asetama; esitama
- cupiō, i vi (ii), itum, 3. himustama, ihaldama
- quam siin: kuidas, kui väga, kui võrd
- doleō, uī, -, 2. (dolor) valutama, valu tundma; kurvastama
- intellegō, lēxi, lectum, 3. (inter, legō) aru saama, mõistma, taiepama
10. accidō, cidi, -, 3. (ad, cadō) juurde, alla langema; (*impers.*) osaks saama, juhtuma
- ut (*consecut.*) nii et
- ne (*küsiu partikkel*) kas

- quōmodo (quō modō) missugusel viisil, kuidas
- proximā, ... superiōre nocte (ubl. temp.) viimasel, ... eelviimasel ööl
15. convocō, l. (com-, vocō) kokku kutsuma
- ignorō, l. mitte teadma, tähele panemata jätma, ignoreerima
- Quintus, i m. Quintus (eesnimi)
- complūrēs, a, (gen. -ium) (com-, plūrēs) paljud, mõned
- incrēdibilis, e (in-, crēdibilis) uskumatu
20. memorō, l. (memor) mainima, meenutama
- legiō, ōnis f. leegion
- ut siin: kuidas
- pūgna, ae f. võitlus, lahing
- Marathōnius, a, um (Marathōn) maratoni (pūgna Marathōnia a. 490 e. m. a.)
25. quantum kui palju
- vel ehk; vōi; isegi; siin: kasvõi
- argūmentum, i n. märk, tunnus, tõend, argument; (teose) sisu
- dictū (sup. II) ütelda
- gēns, gentis f. hõim, suguharu, rahvas
30. quantus, a, um kui suur, missugune

XXXIX

1. cum (temp.) kui
- grātia, ae f. meeldivus, arm, tänu, soosing
- grātiās alicui agere kellelegi tänu avaldama, kedagi tänama
- fidem alicui habēre kedagi usaldama, uskuma
5. Pythagorās, ae m. Püthagoras (kuulus kreeka filosoof VI saj. e. m. a.)
- Stratonicus, i m. Stratonicus (kitaaramängija)
- citharista, ae m. (cithara) kitaaramängija, kitarööd
- statua, ae f. (statuō) kuju
- Apollō, inis m. Apollon (muusika, luulekunst ja valguse jumal)
10. commemorō, l. (com-, memorō) meelde tuletama, meenutama; mainima
- vesperi õhtul
- Thalēs, is m. Thales (kreeka filosoof Mileetosest ca. 624—547 e. m. a.)
- cum (hist.) kui

- terrester, stris, stre (terra) maa-
 15. Chaerōnēa, ae f. Haironeia (linn Boiootias)
- Isthmos (-us) i m. Isthmus (maakitsus Korintose linna juures)
- Corinthii, ōrum m. (Corinthus) Korintose elanikud
- fossa, ae f. (fodiō) kraav
- Diōgenēs, is m. Diogenes (filosoof-küünik ca 400—323 a. e. m. a.)
20. dōlium, ii n. tünn, vaat
- habitō, l. (habeō) elunema, elama, asuma
- volvō, volvi, volūtum, 3. veeretama, keerutama; lahti rullima
- Myndus, (-os), i f. Mündus (sadamalinn Kaarias, Väike-Aasias)
- excēdō, cessi, cessum, 3. (ex, cēdō) välja astuma, välja minema, väljuma

XL

1. mātūrus, a, um küps, valminud
- dēcidō, cidi, -, 3. (dē, cadō) alla kukkuma, maha kukkuma, langema
- peccō, l. eksima, patustama
- rogō, l. küsima, paluma
5. nōne? (nōn, -ne) kas tõesti mitte? kas siis ei? kas ju? eks? (tarvitatakse siis, kui oodatakse jaatavat vastust)
- appētō, ivi, itum, 3. (ad, petō) laotlema, püüdma; nõudma, hilmustama
- societās hūmāna inimühiskond
- ostendō, tendi, tentum, 3. näitama, osutama, tõendama, siin: lubama, töötama
- Chilō(n), ōnis m. Hilon, (VI saj. e. m. a. Sparta efoor)
10. damnō, l. süüdi mõistma
- accūsō, l. süüdistama, kaebama
- pluit, pluit, 3. (v. impers.) sajab (vihma)
- madeō, ui, -, 2. määrg, niiske olema
- naufragus, i m. (nävis, frangō) laevahukku kannatanu, merehädaline
15. -ne ... an kas ... vōi
- Darēus, ēi m. Darcus (Pärsia kuningas)
- repudiō, l. tagasi lükkama; keelduma; hülgama
- Parneniō(n), ōnis m. Parmenion

(*Mokedoonia Aleksandri väejuht*)

Solōn (Solo), õnis *m. Solon (vanakreeka filosoof ja seaduseandja ca 600 e. m. a.)*

20. **sileō, ui**, -, 2. vaikima; tegevuseta olema

Periander, dri m. Periandros (Korintose türann VII—VI saj. e. m. a.)

occultō, 1. varjama

num? kas tõesti? kas siis? ega ometi? (eitavat vastust oodates)

Hector, oris m. Hektor (Priamose poeg, vapraim Trooja kangelane)

25. **nösset = nõvisset (nõscō)**

XLI

1. **mīror**, 1. (**mīrus**) imestama
admiror, 1. (**ad, mīror**) imestusega vaatama, imestama, imetlema

grātulor, 1. õnne soovima, õnnitlema (*c. dat.*)

imitor, 1. järele aimama, matkima, jäljendama, imiteerima

5. **audācter (audāx)** julgesti; jultunult

calumnior, 1. laimama

haereō, haesi, haesum, 2. (küljes) rippuma; kinni jääma, takerduma; (külge) kleepuma

fateor, fassus sum, 2. tunnustama, (üles) tunnistama

peccātum, i n. (peccō) patustus, eksimus, patt, süütegu

10. **confiteor, fessus sum**, 2. (**com-, fateor**) üles tunnistama

loquor, locūtus sum, 3. kõnelema, rääkima

concordō, 1. (**com-, cor**) üksmeelles, kooskõlas olema

probō, 1. (**probus**) proovima, katsuma; heaks kiitma, õigeks tunnistama; tõestama

deterior, ius; sup. deterrimus vähem hea, halvem

15. **sequor, secūtus sum**, 3. järgnema, järgima (*c. acc.*)

lābor, lāpsus sum, 3. libisema

aberrō, 1. (**ab, errō**) (teelt) kõrvale eksima; eemalduma, (millestki) kõrvale kalduma, kõrvale minema

discordia, ae f. (discors) lahkmeel, lahkheldi

dilābor, lāpsus sum, 3. (**dis-, lābor**) laiali libisema, laiali valguma; hävima, hukkuma

20. **ūtor, ūsus sum**, 3. kasutama, tarvitama (*c. abl.*)

parturiō, 4. (**pariō**) sünnitamisel, sünnitusvaludes olema, sünnitama

nāscor, nātus sum, 3. sündima
ridiculus, a, um (rideō) naljakas, naeruväärne

moriōr, mortuus sum, 3. (**part. fut. moritūrus, a, um**) surema

25. **patiōr, passus sum**, 3. kannatama; taluma, sallima, lubama

gradiōr, gressus sum, 3. sammuma, astuma

prōgrediōr, gressus sum, 3. (**prō, gradiōr**) edasi liikuma

regrediōr, gressus, sum, 3. (**re-, gradiōr**) tagasi minema, tagasi pöörduma

Critō(n), õnis *m. Kriton (Sokratese õpilane ja sõber)*

30. **Sōcratēs, is m. Sokrates (kuulus Ateena filosoof, Platoni õpetaja; 469—399. a. e. m. a.)**

custōdia, ae f. (custōs) valve; vahipost; vahtkond; vahistus, vangistus; vangla

ēgrediōr, gressus sum, 3. (**ex, gradiōr**) välja sammuma, välja astuma; välja minema, väljuma

mētiōr, mēnsus sum, 4. mõõtma; välja mõõtma

partiōr, partitus sum, 4. (**pars**) jagama, jaotama, välja jagama

XLII

I. **Scylla, ae f. Skülla (neeme tipus asetsev meresõitjaile ohtlik kalju Sitsiilia väinas, müüdi järgi Phorküse tütar, kes nõiutuha haukuvaks koletiseks kaljukoopas varitsedes puruks kis-kus iga temale läheneva elava olendi)**

Charybdis, bdis f. (acc. -bdim ja -bdin, abl. -bdi) Charübdis (kardetav veekeeris Sitsiilia väinas Skülla vastas, personifitseeritud merevett neelavaks hirmsaks elukaks)

accendō, endi, cēnsusum, 3. süütama

lūcerna, ae f. latern; lamp, õilamp

5. **forum**, *i n.* turuplats, turg, foorum
ambulō, 1. jalutama
persuādēō, suāsi, suāsum, 2. (suādeō) tungivalt soovitama, veenma (*c. dat.*)
pulsō, 1. (pellō) (tugevasti) tõukama, lööma; koputama
pateō, ui, -, 2. avatud olema, avanema, laiuma
10. **iānuā**, *ae f.* välisuks, uks, sissekäik
āmēns, **mentis** (*ab, mēns*) meeletu
Samiī, **ōrum m.** (Samos) Samos'e saare elanikud, samoslased
obliviscor, **oblītus sum**, 3. unustama (*c. gen.*)
memini, **isse** (*v. defect.*) mäletama
15. **lateō**, ui, -, 2. varjatud olema, peituma; siin: kaduma, unustama
Āgis, **gidis m.** Agis (*Sparta kuningas*)
sufficiō, **fēci**, **fectum**, 3. (sub-, faciō) piisama, jätkuma, küllalt olema
repetō, **petīvi** (petiī), **petitum**, 3. (re-, petō) uuesti taoflema, kordama
gladiātor, **ōris m.** (gladius) gladiiaator
20. **avēl avētel** tere! ole, olge tervitatud!
M. Antōnius *ii m.* Antonius (*Rooma riigimees I saj. e. m. a.*)
imber, **bris m.** (*abl. sg. i ja e*) vihmavaling, vihmasadu, vihm
Capua, *ae f.* Capua (*Kampaania pealinn*)
iubeō, **iussī**, **iussum**, 2. käskima
25. **adhūc** seniajani, senini
in incertō teadmatuses
laceō, ui, -, 2. lamama; asetsema
prōtinus (ptō, tenus) otse (edasi), sedamaid, vahetult, siin: edasi

XLIII

1. **migrō**, 1. rändama, ümber asuma
Marathōn, **ōnis c.** Maraton (*küla Atika idarannikul, mille lähedal a. 490 e. m. a. Miltiades võitis pärslased*)
fortitūdō, **dinis f.** (fortis) vahvus, vaprus

- Rhodanus**, *i m.* Rhône (*jõgi Gallias*)
5. **lungō**, **iānxi**, **iānctum**, 3. ühendama
ratis, *is f. parv*
trāiciō, **iēci**, **iectum**, 3. (trāns, iaciō) läbi, üle viskama; ületama, läbistama; siin: *sc. sē üle* (teisele poole) minema, üle sõitma (*c. acc.*)
Cyrus, *i m.* (*sc. Minor*) Küros (Noorem) (*Pärsia satraap V.-Aasias, V saj. e. m. a.*)
clam salaja
10. **superbus**, **a**, **um** üleolev, kõrk, uhke
Tarquinius Superbus, **ii, i m.** Tarquinius Superbus (*seitsmes ning viimane Rooma kuningas*)
rēgnō, 1. (rēgnum) kuningas olema, valitsema
adveniō, **vēni**, **ventum**, 4. (ad, veniō) (juurde) tulema, lähene-ma, saabuma
orior, **ortus sum**, 4. (*part. fut. oritūrus*) (*ind. praes. konjugeerub III konj. järgi; coni. imperf. -orerētur ja orirētur*) tõusma, ilmuma; algust saama, lähtuma, algama, tekkima
15. **proficiscor**, **fectus sum**, 3. teele asuma
et siin: ka
surgō, **surrēxi**, **surrēctum**, 3. (sub, regō) (püsti) tõusma, üles tõusma
forte juhtumisi, juhuslikult
praesēns, **entis** (praesum) kohalolev, juuresolev, käesolev, praegune
20. **veneror**, 1. austama, jumaldama; kummardama (kui jumalat)
mirus, **a**, **um** ebatavaline, ime-line
convertō, **verti**, **versum**, 3. (com-, vertō) ümber, teisale pöörama; muutma; siin: *pass. muutuma*
omnium mentēs üldine meeleolu
Publius Valerius, **ii i m.** Publius Valerius (*esimene konsul Roomas a. 509, 508*)
25. **exigō**, **ēgi**, **āctum**, 3. (ex, agō) välja ajama; lõpetama
iānus, *i m.* Janus (*alguse, aja, samuti uste ja väravate jumal, piltidel kujutatud kahe näoga, käes võti. Temale oli pühenda-*

tud aasta esimene kuu; 1. jaanuaril pühitseti Januse püha)
templum, i n. tempel

Athēnae, arum f. Ateena (linn)
cōficiō, fēci, fectum, 3. (com-, faciō) teostama, korda saatma, täide, lõpule viima, lõpetama

30. exercitus, ūs m. (exercēō) väljaõpetatud sõjavägi
dimittō, misi, missum, 3. (dis-, mittō) laiali saatma; laiali, lahiti laskma

XLIV

1. litigō, 1. (lis) riidlema, tulitsema, protsessima
invādō, vāsi, vāsum, 3. (in, vādō) (sisse, kallale) tungima
obstrepō, pui, , 3. (ob, strepō) vastu kostma; mühama, kohama
irā obstrepente kuna viha kõrvus kumises
5. cum (iterat.) igakord kui
sōi dictus est (sc. ssō) (päikesel) nimetuseks on «sōi»
exorior, ortus sum, 4. (ex, orior) välja, esile tulema, nähtavale ilmuma; tõusma
obscurō, 1. (obscurus) pimestama, tumestama; varjama
pernox, noctis (per, nox) (esineb ainult nom., abl. sg.) õõ läbi paistev
-10. armāmenta, ōrum, n. (arma) purjestik, purjed
polest võib
iūcunditās, ātīs f. (iūcundus) meeldivus, veetlevus, mõnusus
gubernātor, ōris m. (gubernō) tüürimees; juhtija, valitseja
dēstringō, strinxī, strictum, 3. (dē, stringō) maha, ära tõmbama; paljastama
15. sistō, steti, statum, 3. asetama, panema; seisma jääma, peatuma
cōnsistō, stiti, -, 3. (com-, sistō) seisma jääma, peatuma, asuma
ēnsis, is m. mõök
arrigō, rēxi, rēctum, 3. (ad, regū) üles tõstma
aurēs arrigere kõrvu kikki ajama; teraselt, tähelepanuga kuulama
20. adstō (astō), stiti, -, 1. (ad, stō) (juures) seisma

dēmittō, misi, missum, 3. (dē, mittō) maha, alla laskma; langetama

dux, ducis, c. (ducō) juht, pealik
Gallicus, a, um (Gallia) Gallia
Orgetorix, rigis m. Orgetorix helveetslaste juht 70—60. aastail e. m. a.)

25. Mārcus Messāla, i ae m. Marcus Messāla (Rooma konsul a. 61 e. m. a.)

Mārcus Pīsō, i ōnis m. Marcus Pīso (Rooma konsul a. 61 e. m. a.)

nōbillitās, ātīs f. (nōbillis) kuulsus, tähtsus; kõrgem seisus, aadel

incolumis, e puutumata, vigastamata

obsideō, sēdi, sessum, 2. (ob, sedeō) blokeerima, sulustama, (sisse) piirama, (ümber) piirama

30. Mithridātes, is m. Mithridates (Pontos'e kuningas)

Galba, ae m. Galba

ōrātor, ōris m. oraator, kõnemees, kõneleja
tranquillus, a, um vaikne, rahulik

XLV

1. praestō, stiti, stitum (statum), 1. (prae, stō) ees seisma, ees olema; välja paistma, parem olema; impers. praestat on parem
ēruditiō, 4. õpetama, haridust andma
(ops), opis f. (nom., voc., dat. sg. ei esine) võim, vägi, abi; pl. vahendid, vara, rikkus
militō, 1. (miles) sõdur olema, sõjaväes teenima; võitlema
5. genū, ūs n. põlv
labō, 1. kõikuma, vankuma, vaaruma, tuikuma
Mārcus, Laeca, i ae m. Marcus Laeca (Catilina vandeseltsi liige)
cōnstō, stiti, (statum), 1. (com-, stō) kindlasti seisma, püsima; koosnema
Divitiācus (Divitiācus), i m. Divitiacus (häädulaste juht Caesari ajal)
10. Germāni, ōrum m. germaanlased
irācundus, a, um (ira) äkiline
temerārlus, a, um (temere) järelemõtlematu, tujukas

- Gallia, ae f. Gallia
proximā nocte (*abl. temp.*) järg-
misel ööl
15. posse võima, võida
prōvincia, ae f. tegevuspiirkond,
tegevusväli, võitluspiirkond; või-
detud maa, provints
scriptor, ōris m. (*scribō*) kirjanik
compānō, posui, positum, 3. (*com-*,
pōnō) kokku panema, kokku
seadma; koostama
versūs compōnere värsse kirju-
tama
20. auctor est jutustab
Quintilius Varus, ii i m. Quinti-
lius Varus (*luuletaja, Vergiliuse*
ja Horatiuse sõber)

XLVI

1. Pompēii, ōrum m. Pompei (*linn*
Lōuna-Kampaania; *hāvinud*
Vesuvui purskel a. 79 m. a. j.)
celeber, bris, bre rahvarikas; pidu-
lik; kuulus
Campānia, ae f. Kampaania
(*maakond Kesk-Itaalias*)
considō, sēdi, sessum, 3. (*com-*,
sidō) asetuma; istet võtma; sis-
se, alla, vajuma
5. mõtus, ūs m. (*moveō*) liikumine
terrae mõtus maavärisemine
Rēgulus, i m. Regulus (*Rooma*
konsul a. 79 m. a. j.)
Verginius, ii m. Verginius (*Rooma*
konsul a. 79 m. a. j.)
impleō, plēvi, plētum, 2. (*in-*,
plēō) täitma
10. iam siin: kohe
vigilō, i. (*vigil*) ärkvel, valvel
olema
salūs siin: julgeolek
perniciēs, ēi f. (*per, nex*) hukatus
arbitror, i. (*arbitr*) (õige)ks pi-
dama, arvama
15. Hicetās, ae m. Hiketas (*filosoof*
Sūrakuusast)
Syrācūsius, a, um (*Syrācūsae*)
sūrakuuslane
supera, ōrum n. taevakehad, taeva-
võlv
cōnseō, sui, sum, 2. arvama
praeter (*praep. c. acc.*) mõõda;
peale (kellegi, millegi)
20. mundus, i m. maailm; maa
movēri liikuma
insānus, a, um (*in-, sānus*) mõis-
tusetä, hull, hullumeelne

- furō -, -, 3. hullumeelne olema,
(hullumeelselt) määratsema
multa ... bona (*acc. pl. neutr.*)
palju head, rohkesti hüvesid
25. absolvō, solvi, solūtum, 3. (*ab-*,
solvō) vabastama; vabaks, õi-
geks mõistma-
soror, ōris f. õde
Rōmulus, i m. Romulus (*Rooma*
linna rajaja ja esimene kunin-
gas)
urbem cōnstituere linna asutama,
rajama
vetō, ui, itum, 1. keelama
vinciō, vixi, vinctum, 4. siduma,
kõitma; takistama; siin: abel-
dama, raudu panema
salvus, a, um vigastamata, rikku-
mata, kahjustamata, terve
cōnstat, stitit, -, 1. on kindel, on
teada
appāret, uit, -, 2. on selgesti nä-
ha, silmanähtav
oportet, uit, -, 2. peab, tuleb
35. opus, n. (*indecl.*) tarvidus; opus
est (*alicui aliquid rē*) on tarvis,
on vaja, on vajalik, tarvilik

XLVII

1. Pāblius Cornēlius Scipiō Nāsica
Africānus (*maior*), ii ii ōnis
ae i m. Publius Cornelius
Scipio Nasica Africanus (*va-*
nem) (*kuulus Rooma väepealik,*
Zama lahingu võitja a. 202
e. m. a.)
Ennius, ii m. Ennius (*esimesi*
Rooma luuletajaid, 239–169
e. m. a.)
ōstium, ii n. maja sissekäik, uks;
suue
iussus, ūs m. (*iubeō*) käsk, kor-
raldus; lussū käsul
5. intus sees (pool); sisse (poole)
paucis post diēbus (*abl. mens.*)
mõni päev hiljem
exclāmō, i. (*ex, clāmō*) hüüdma,
hõikama
impudēs, entis (*in-, pudēs*) hä-
bitu, häbematu, jultunud, ülbe
Apellēs, is m. Apelles (*kuulsaim*
kreeka maalikunstnik, Make-
doonia Aleksandri kaasaeglane)
10. pictor, ōris, m. (*pingō*) maali-
kunstnik, maalija
perficiō, fēci, fectum, 3. (*per-*,
faciō) lõpule viima, lõpetama

- prõpõnere üles seadma, välja pa-
nema
pergula, ae f. väljaulatuv hoone-
osa, värvavaruum; siin: ateljee
tränsiens, transeuntis c. mööda-
mineja, mööduja
15. auscultō, l. pealt kuulama, kuu-
lama
vulgus, i n. (m.) rahvas, hulk
diligens, entis (diligō) hoolas,
püüdlik
tradunt jutustatakse
sutor, oris m. kingsepp
20. reprehendō, endi, ensum, 3. (re-
prehendō) (kinni haarates) ta-
gasi hoidma; haarama, tabama;
noomitust, märkust tegema,
laitma
crepida, ae f. sandaal
transibat läks mööda, möödus
emendatiō, onis f. (emendō) pa-
randus, täiendamine
cavillor, l. pilkama, norima
25. coepi, coepisse (v. defect.) alga-
ma, alustama, hakkama
circā (praep. c. acc.) ümber, ümb-
ruses
crūs, crūris n. säär
indignor, l. (indignus) ebavääri-
liseks pidama; pahane, vihane
olema; pahanduma, vihastuma
prõspiciō, spēxi, spectrum, 3. (prō,
speciō) edasi, ette vaatama;
silmama; siin: välja vaatama
30. dēnuntiō, l. (dē, nuntiō) teadus-
tama, teatama
Nē sutor suprā crepidam (iūdicet)
«kingsepp jäägu oma liistude
juurde»

XLVIII

1. cõnsentiō, sēnsi, sēnsum, 4. (con-
sentiō) nõus olema, nõustuma;
kokku leppima
Epicūrus, i m. Epikuros (kuulus
kreeka filosoof IV saj. e. m. a.,
tema nime järgi nimetatud
filosoofilise koolkonna rajaja)
lectitiō, l. (legō) (korduvalt, in-
nuga) lugema
Platō(n), onis m. Platon (kreeka
filosoof V--IV saj. e. m. a.,
Sokratесе õpilane)
5. studiōsē (studiōsus) püüdlikult,
hoolikalt
terror, oris m. (terreō) hirm
terror incidit ... exercitui sõja-
väge valdas hirm

- Gnaeus Pompeius Magnus, ii li i
m. Gnaeus Pompeius (kuulus
Rooma riigimees I saj. e. m. a.)
Pompei = Pompeii (gen. sg.)
10. modo (modus) ainult, vaid; äsja;
non modo ... sed etiam mitte
ainult ... , vaid ka
sēnsus, ūs m. (sentiō) tunne,
meel; aisting
tectum, i n. (tegō) katus; maja
laetor, l. (laetus) rõomustama,
rõõmu tundma
vehemēns, entis äge, kirglik; vali,
tugev
15. existimō, l. (ex, aestimō) hin-
dama; arvama, arvamust aval-
dama, otsustama
prohibeō, bui, bitum, 2. (prō,
habeō) takistama, tagasi, eema-
le hoidma, eemale tõrjuma
cõnsulatus, ūs m. (cõsul) kon-
suliamet, konsulaat
Titus Pompõnius Atticus, i ii i
m. Titus Pomponius Atticus
Graecē (Graecus) kreeka keeli
20. Graecē loqui kreeka keelt rääkima
posterī, orum m. (posterus) järg-
lased
geōmetria, ae f. (kr. s.) maa-
mõõtmine, maamõõtmiskunst,
geomeetria
inveniō, vēni, ventum, 4. (in,
veniō) leidma, leiutama, avas-
tama, teada saama
immolō, l. ohvriks tooma, ohver-
dama

XLIX

1. sērus, a, um hiline
neque ... neque (nec); nec ...
nec ei ... ega
quālis, e missugune, milline
quidem isegi, muidugi, tõsi küll;
küll; vähemalt
5. turbulentus, a, um rahutu, ärev,
sündmusrohke; tormine; täis
rahutust
permaneō, mānsi, mānsuŕi, 2.
(per, maneō) kindlaks jääma,
piisima; edasi kestma
possum, potui, posse (pofis, sum)
võima, suutma, saama
suspicio, l. (suspicō) kahtlus-
tama; aimama, (ära) arvama
Anacharsis, idis m. Anacharsis
(sküüt, teadushimust aetuna
reisib Soloni ajal Ateenasse)
10. Scytha, ae m. sküüt

nõsse = nõvisse
admoneō, *ui*, *itum*, 2. (*ad*, *moneō*)
 meelde tuletama; manitsema,
 veenma
necasset = *necavisset*
sānē (*sānus*) lõesti, tõepoolest;
 siiski, kõigest hoolimata

L

1. **sevērūs**, *a*, *um* karm, range; siin:
tōsine
iocor, 1. (*locus*) naljatama, nal-
 jatlema, nalja heitma
piscor, 1. (*piscis*) kalastama,
 kala püüdma
natō, 1. ujuma
5. **omnis** ... *aetas* ... *tenētur* kogu
 aeg on kinni
occāsio, *ōnis*, *f.* (*occāsus*) juhus;
 võimalus
modus vivendi elamisviis
potestās, *ātis f.* (*potis*) võim,
 jõud; võimalus
beātē (*beātus*) õnnelikult
10. **cupiditās**, *ātis f.* (*cupidus*) himu,
 iha; siin: igatsus, soov
beātē vivendi cupiditās igatsus
 õnneliku elu järele, soov õnne-
 likult elada
incendō, *cendi*, *censum*, 3. põlema
 panema, süütama
permoveō, *mōvi*, *mōtum*, 2. (*per*,
moveō) tugevasti liikuma pane-
 ma, liigutama; suurt mõju aval-
 dama, mõjutama
castigō, 1. noomima, karistama,
 nuhtlema; laitma, riidlema,
 sõitlema
15. **dominor**, 1. (*dominus*) isand ole-
 ma, valitsema, võimul olema,
 käskima
disciplina, *ae f.* (*discipulus*) õp-
 pus, õpetus, teadus; kord, dist-
 pliini
vēnor, 1. jahti pidama, küttima
ēsuriō, -, -, 4. näljane olema, näl-
 ga tundma
sitiō, 4. (*sitis*) janu tundma, janu-
 nema

LI

1. **facinus**, *oris n.* (*faciō*) tegu, toi-
 ming; kuritegu, roim
dirlpiō, *ripui*, *reptum*, 3. (*dis*,
raplō) riisuma, paljaks rõõvima
 Aristotelēs, *is* ja 1 *m.* Aristoteles

(kuulus kreeka filosoof, Platoni
 õpilane, 384—322. a. e. m. a.)
dēmōnstrō, 1. (*dē*, *mōnstro*) näi-
 tama; (näitlikult) selgitama,
 seletama, tõestama

5. **gustus**, *ūs m.* (*gustō*) maitmine,
 proovimine; maitse
disputō, 1. arutlema, vaidlema;
 seletama
iam juba; siin: enam (eitav lause)
praepōnō, *posuī*, *positum*, 3.
 (*prae*, *pōnō*) ette(otsa) sead-
 ma; eelistama (*c. dat.*)
ut (concess.) ehk küll, ehkki, kuigi
10. **sānus**, *a*, *um* terve
adhibeō, *ui*, *itum*, 2. (*ad*, *habeō*)
 juurde, külge panema; raken-
 dama, tarvitusele võtma, kasu-
 tama
moderatiō, *ōnis f.* piiri-, mõõdu-
 pidamine, endavalitsemine; mõõ-
 dukus, parajus
ignōtus, *a*, *um* (*in-*, (*g*)nōtus)
 teadmatu, tundmatu
cēterum (*cēterus*) muide
15. **plūrimum valere** väga palju suut-
 ma
praecipuē (*praecipuus*) iseäranis,
 peamiselt, eriti
cōnspectus, *ūs m.* (*cōnspiclō*)
 vaade, vaatepiir
in cōspectū (*sc. hominū*) (*ini-*
meste) nähes, silme all
ratiō, *ōnis f.* (*reor*) arve; aru,
 mõistus; mõte

LII

1. **dēpulsio**, *ōnis f.* (*dēpellō*) ära-
 tõukamine; kõrvaldamine, eemal-
 damine
Pelopidās, *ae m.* Pelopidas (*Tee-
 ba* kuulus väepealik IV saj.
e. m. a.)
cōnsilium capere otsust tege-
 ma, otsustama
Gaius Cassius Longinus, *ii ii i*
m. Gaius Cassius Longinus
 (*vabariiklane, Caesari-vastase van-
 denõu algataja*)
5. **Periclēs**, *is m.* Perikles (*Ateena*
 kuulus kõnemees ja riigimees
 V saj. e. m. a.)
causā (*postpos. c. gen.*) põhjusel,
 pärast, tõttu, otstarbel, -ks
ingēns, *gentis* hiiglasuur, mää-
 ratu, tohutu
comparō, 1. (*com-*, *parō*) valmis-
 tama, korraldama; võrdlema

trēsvirī, ōrum *m.* tresvirid (*kol-
meliikmeline ametnike kollee-
gium*)

10. rem publicam cōstituere riigielu korraldama, reguleerima
triumvir, ī *m.* (trēs, vir) triumvir (*kolmeliikmelise ametnike kolleegiumi lüge*)
comitia, ōrum *n.* rahvakoosolek
ēdicō, dixi, dictum, 3. (ex, dicō) (avalikult) teada andma, kuulutama; määrama, käsikima
Cyprus, ī *f.* Küpros (*saar Vahe-
mere idaosas*)

15. abundō, 1. (ab, undō) üle voolama, ülikülluses olema
materia, ae *f.* materjal, aine; ehitusmets
māgnopere (māgnō opere) väga
aegritūdō, dinis *f.* (aeger) halb enesetunne, haigus; kurvastus, mure, meelehärm, tusk
Neapolis, is *f.* (*acc. sg. -lm; abl. sg. -i*) Napoli

20. absterreō, uī, itum, 2. (ab, terreō) (millestki eemale) peletama; (ära, eemale) hirmutama
cōnspicio, spēxi, spectum, 3. (com-, speciō) üle vaatama, silmama, nägema, märkama, tähele panema
cōnspecta moenia müüride nägemine
neglegēns, entis (neglegō) tähelepanematu, hoolimatu, ükskõikne, muretu
Euripidēs, is *m.* Euripides (*Ateenas suur tragöödiakirjanik, 480—405 a. e. m. a.*)

25. tragoedia, ae *f.* (*kr. s.*) tragöödia
ēloquor, locūtus sum, 3. (ex, loquor) mõtteid väljendama, rääkima, kõnelema

ēlegantia, ae *f.* (ēlegāns) maitserikkus, peenus, elegantsus
mūtātā, ōrum *n.* (mūtō) muudatused

- mūtātis mūtandis vajalike muudatustega
30. praemittō, misī, missum, 3. (prae, mittō) ees, ette, eel saatma; (millestki) enne kõnelema, (mõnd märkust) enne tegema
praemissis praemittendis (*pp*) «pärast seda, kui on eelnenud see, mis peab eelnema» (*s. o. eeldades kõike vajalikku; pärast vajalikke sissejuhatavaid sõnu*)

LIII

1. sapiō, īi, -, 3. maitset omama; arukas, tark olema
audeō, ausus sum, 2. julgema, sõandama
decorō, 1. (decus) kaunistama, ilustama, ehtima
somnia, īi *n.* unenägu
5. mentior, 4. valetama, luiskama
profiteor, fessus sum, 2. avalikult tunnustama, kuulutama
tardō, 1. kõhklema, viivitama
cōsultō, 1. (cōsulō) (innukalt) nõu pidama või arutama, kaalutlema
tantus, a, um nii suur, niisugune
10. gaudeō, gāvisus sum, 2. rõõmu tundma, rõõmustama (*c. abl.*)
soleō, solitus sum, 2. tavatsema, harjunud olema; soleō *c. inf.* harilikult
fidō, fisis sum, 3. usaldama (*c. dat.*)
cōnfidō, fisis sum, 3. (com-, fidō) kindlasti lootma, uskuma; usaldama (*c. dat.*)
diffidō, fisis sum, 3. (dis-, fidō) mitte usaldama (*c. dat.*)
15. revertor, verti, verti (3) tagasi pöörduma
cēdere siin: kaduma
praeteritus, a, um (praetereō) möödunud
unquam (umquam) kunagi
Thessalia, ae *f.* Tessaalia (*maala Põhja-Kreekas*)
20. Brundisium, īi *n.* Brundisium (*linn Kalaabrias*)
innumerābilis, e (in-, numerus) loendamatu, arvutu

LIV

1. adsum, adfui (affui), adesse (ad, sum) kohal, juures olema; aitama (*c. dat.*)
absum, afui, abesse (ab, sum) ära, eemal olema; eemale jääma; puuduma
invidia, ae *f.* (invidēō) kadedus; vihavaen, põlgus
Themistoclēns, is *m.* Themistokles (*Ateenas väejuht V saj. algul e. m. a.*)
5. impetus, ūs, *m.* (in, petō) pealetung, kallaletung, rünnak
impetum facere ründama

- viſuperō, 1. läitma, hukka mõist-
ma, taunima
praesum, praefui, praesse (prae,
sum) ees, eesotsas olema või
seisma, ülemaks olema (c. dat.)
Hasdrubal, alis m. Hasdrubal
(Kartaago väejuht III saj.
e. m. a.)
10. corrigō, rēxi, rēctum, 3. (com-,
regō) parandama, korrigeerima
praeteritum (sc. tempus), i n.
(praeterēō) möödunu, möödu-
nud aeg, minevik
praesēns (sc. tempus), entis n.
(praesum) olevik
futūrum (sc. tempus), i n. tulevik
Cōrrige praeteritūm, praesēns re-
ge, cērne futūrum «paranda
minevikku, valitse olevikku, pea
silmas tulevikku»
15. rota, ae f. ratas
carpō, carpsi, carptum, 3. noppi-
ma; maitsma, nautima; *kasu-
tama
viam carpere teed käima
Intersum, fui, esse (inter, sum)
vahel, seas olema; osa võtma
(c. dat.)
Gaius Plinius Caecilius Secundus
(Minor), ii li ii i m. Gaius Pli-
nius Caecilius (noorem) (Roo-
ma kirjanik, 62—113. a. m. a. j.)
20. insum, infui, inesse (in, sum)
sees olema, peal olema; sisal-
duma
obsum, obfui, obesse (ob, sum)
kahju tooma, kahjustama; vastu
olema
ultrā posse võimeid ületama
obligō, 1. (ob, ligō) siduma; ko-
hustama
simul ühel ajal, ühteaegu, (ühes)
koos
25. potēns, potentis (possum) võimas;
võimeline
cōnātum, i n. (cōnor) ettevõtte,
üritus, kavatsus
efficiō, feci, factum, 3. (ex, faciō)
esile kutsuma, tekitama, põhjus-
tama; valmistama, tegema, teos-
tama
- lase, kodumaine; subst. populā-
ris, is c. kaasmaalane, sugu-
vend, -õde
Danai, ōrum m. (Danaos) danaos-
lased, kreeklased
5. dōnum, i n. (dōnō) and, ane-
tus, kink, kingitus
lignum, i n. puu, puit; pl. kütte-
põletuspuud
insānē (insānus) mõttetult, mee-
letult
referō, rettuli (retuli), relātum,
referre (re-, ferō) tagasi kand-
ma; tagasi, ära tooma; ette
kandma, jutustama
referre grātiās tānu avaldama, tā-
nama
10. relāta, ōrum n. (referō) esitatu,
jutustatu
Relāta referō jutustan jutustatut
(ilma tõepärasuse eest vastuta-
mata)
perferō, tuli, lātum, ferre (per,
ferō) välja kannatama, ära kan-
natama, taluma
obdūrō, 1. (ob, dūrus) kõvana,
vastupidavana püsima; tugev
olema
afferō, attuli, allātum, afferre
(ad, ferō) juurde kandma, too-
ma; juurde, kaasa tooma; ette
tooma, teatama
15. auferō, abstuli, ablātum, auferre
(ab, ferō) ära kandma, ära vii-
ma, ära võtma
reus, i m. süüalune
culpa, ae f. süü; süütegu
transferō, tuli, lātum, ferre (trans,
ferō) üle kandma, üle tooma;
siin: vcretema
crāstinus, a, um (crās) homne
20. differō, distuli, dilātum, differre
(dis-, ferō) laiali, edasi kand-
ma; edasi lükkama
differō, -, -, differre erinema
appellātiō, ōnis f. (appellō) nime-
tus, nimi
appellātiō populī (gen. explicat.)
nimetus «rahvas»
significō, 1. (signum, faciō) mär-
kima, tähistama
25. connumerō, 1. (com-, numerō)
kaasa, hulka arvama
patricius, a, um (pater) patriitsi;
subst. patriciī, ōrum m. patriit-
sid (eesõigustatud ülemkiht
Roomas)
senātor, ōris m. (senātus) senaa-
tor

- ferus, a, um mets-, metsik, karm
inferō, intuli, illätum, inferre (in,
ferō) (aliquid alicui) sisse, peale
kandma, tooma; tekitama
30. agrestis, e (ager) põllu-, maa-,
mets-; talupojalik, põllupidaja;
jäme
- Latium, ii n. Laatsium (maakond
Kesk-Itaalias pealinna Rooma-
ga)
- impedimenta, orum, n. (impediō)
(sõjaväe) voor
- cōnferō, contuli, collätum, cōnferre
(com-, ferō) kokku kandma, ko-
guma; sē cōnferre (kuhugi) siir-
duma, minema
- carrus, i m. (veo)vanker

LVI

1. volō, volui, velle tahtma, soovima
modo... modo kord... kord
ēvolovō, volvi, volütum, 3. (ex,
volvō) lahti rullima (papüürose
rulli); lahti lõõma, avama; lu-
gema, lehitsema
- hauriō, hausī, haustum, 4. ammu-
tama, tõstma (vedelikku)
5. cribrum, i n. sõel
aut vōi; aut... aut kas... vōi
quod (explicativum) (see asjaolu,
see) et, nimelt et; (mis puutub
sellesse) et
- dēficiō, feci, fectum, 3. (dē, faciō)
ära langema, lahku lõõma; mit-
te jätkuma, puudu olema
- audācia, ae f. (audāx) julgus;
vaprus; jultumus
10. in māgnis (sc. rēbus) suurtes (s.
o. tähtsais) asjades
- nōiō, nōlui, nōlle (nē, volō) mitte
tahtma, mitte soovima
- laudātor, ōris m. (laudō) ülistaja,
kiidukõneleja
- inspicīō, spēxi, spectum, 3. (in,
speciō) sisse vaatama, vaata-
ma; silmitsema, vaatlema; jä-
rele, üle vaatama
- dōnō, 1. andma, annetama, kin-
kima
15. fātum, i n. (taval. pl.) saatus
- aggredior, gressus sum, 3. (ad,
gradior) juurde astuma; kallale
tungima, ründama
- quod (causāle) sest et, see-
pärast et
- vereor, ritus sum, 2. kartma; au-
kartust tundma
- heri (here) eile
20. mālō, mālui, mälle (magis, volō)
enam tahtma, eelistama; pare-
maks pidama
- lūdō, si, sum, 3. mängima
- externus, a, um välispidine, väline;
välismaine, välis-(maa-)

LVII

1. satius (satis) parem, kohasem, so-
bivam, kasulikum
- eō, ii, itum, ire minema
- apertus, a, um (aperiō) avatud;
lage, lahtine, vaba
- artifex, ficis, m. (ars, faciō) meis-
ter, kunstnik
5. pereō, ii, itum, ire (per, eō) ka-
duma minema; hävima, huk-
kuma
- alacer, cris, cre erk, agar; rõõmus
- audēns, entis (audeō) julge, ul-
jas; kohkumatu, vahva
- transeō, ii, itum, ire (trāns, eō)
üle minema, siirduma; mööduma
- Saguntum, i n. Saguntum (tähtis
kaubalinn Tarragoonias Hispaania
Vahemere ääres, hävitati
Hannibali poolt a. 219 e. m. a.)
10. intereō, ii, itum, ire (inter, eō)
hukka minema, hukkuma, hävi-
ma
- tenuis, e õhuke, peenike; väike,
tähtsusetu, lihtne
- casa, ae f. onn, hurtsik
- exeō, ii, itum, ire (ex, eō) välja
minema, väljuma
- frequens, entis sage; arvurikas,
arvukas, rohke (-arvuline)
15. mediō (sc. itinere) abl. lineae
via sacra tänav Roomas, mis viis
piki Palatinuse mäge üle foo-
rumi põhjaosa Kapitooliumile
- redeō, ii, itum, ire (re-, eō) tagasi
pöörduma, tagasi minema
- praetereō, ii, itum, ire (praeter,
eō) mööda minema, mööduma
- abeō, ii, itum, ire (ab, eō) ära
minema, lahkuma
20. ineō, ii, itum, ire (in, eō) sisse
minema, sisse astuma; algama
- pūblicum, i n. (pūblicus) avalik-
kus, avalik koht, tänav
- prōdeō, ii, itum, ire (prō, eō)
edasi minema, välja astuma,
minema; ilmuma
- in pūblicum prōdire tänavale mi-
nema, ilmuma
- cūria, ae f. kuuria; senati koos-
olek, senat

25. paulō (*abl. mens.*) post vähe hiljem
 ictus, üs *m.* (icō) lõök, hoop
 coniūrāti, õrum *m.* (coniūrō) van-
 deosalised, vandeseltslased
 perfodiō, fōdi, fossum, 3. (per,
 fodiō) läbi kaevama, läbi puu-
 rima, läbi pistma, läbi torkama,
 läbistama
 faustus, a, um soodus, soosiv,
 õnnetoov
30. prōcēdō, cessi, cessum, 3. (prō,
 cēdō) välja astuma, ette astu-
 ma; edasi liikuma; mööduma,
 kulgema

- diligō, lēxi, lēctum, 3. (dis-, legō)
 austama, hindama, armastama,
 lugu pidama
20. quārē (quae, rēs) mispärast
 requirō, quisivi (ii), quisitum, 3.
 (re-, quærō) (üles) otsima; jä-
 rele pärima, küsima
 excruciō, 1. (ex, cruciō) (ära)
 piinama, vaevama
 paenitet (poenitet), uit, -, 2. (mē)
 ma kahetsen
25. offendō, fendi, fensum, 3. solvama
 pudet, uit, -, 2. (tē) sul on häbi

LVIII

1. fiō, factus sum, fieri 1) saama,
 sündima; muutuma; 2) teh-
 tama
 labōrō, 1. siin: püüdma, vaeva
 nägema
 obscurus, a, um (obscurō) pime,
 tume; ebaseelge
 infectus, a, um tegemata, täitmata,
 teostamata, toimumata (jää-
 nud), mitte toimunud või juh-
 tunud
5. quanti... tantī (*gen. pretii*) kui
 kõrgelt... nii kõrgelt
 Quanti quisque aliōs facit, tanti
 fit ab iis kui kõrgelt keegi hin-
 dab teisi, nii kõrgelt hinnatakse
 ka teda teiste poolt
 mōmentum, ī *n.* (aja)jooks, kulg.
 moment, (üks) silmapilk, hetk,
 minut
 cinis, eris *m.* tuhk
 nefās *n.* (*indecl.*) (nē, fās) luba-
 matu, ebaseaduslikkus; üleko-
 hus; patt
10. est nefās on lubamatu, võimatu
 crēbrō (crēber) sagedasti, sageli,
 tihti, korduvalt
 etiamsi kuigi, isegi, kui
 dimidium, ii *n.* (dimidius) pool
 coepi, coeptum, coepisse (*v. de-*
fect.) algama, alustama, hak-
 kama
15. mūrus, ī *m.* müür
 ōdi, isse (*part. fut. ōsūrus*) (*v.*
defect.) vihkama, põlgama
 lūxuria, ae *f.* rikkalikkus, küllus,
 toredus, luksus
 māgnificentia, ae *f.* (māgnificus)
 suurmeelsus; torcduse-, huk-
 susearmastus; suurejoonelisus,
 toredus

LIX

1. obliquus, a, um viltune; kaudne
 Divicō, ōnis *m.* Divico (*helveets-*
laste saatkonna juht a. 58
e. m. a.)
 agere siin: rääkima
 sin kui aga
5. persequor, secūtus sum, 3. (per,
 sequor) (pidevalt) järgnema,
 jälitama
 reminiscor, -, 3. (re-, memini)
 (endale) meelde tuletama, mee-
 nutama (*c. gen.*)
 incommodum, ī *n.* ebakohasus;
 õnnetus, kahju, siin: lüüasaas-
 mine, kaotus
 pristinus, a, um endine
 imprōvisō (imprōvisus) ettenäge-
 matult, ootamatult
10. pāgus, ī *m.* ringkond, kanton; kan-
 toni elanikud, suguharu
 adrior, ortus sum, 4. (ad, orior)
 (ootamatult) kallale tungima
 cum (*temporale*) sel ajal kui
 sui, õrum *m.* (suus) omad, omad
 mehed
 ob (*praep. c. acc.*) pärast, põhju-
 sel, tõttu
15. māgnō opere (=māgnopere) suu-
 rel määral, väga
 tribuere siin: tähtsust omistama
 dēspiciō, spēxi, spectum, 3. (dē,
 speciō) ülalt alla vaatama; hal-
 vustama
 maiōrēs, um *m.* (māgnus) esiva-
 nemad
 ut *consecutivum*
20. contendō, tendi, tentum, 3. (com-
 tendō) pingutama; tõttama;
 võistlema, võitlema
 virtūte contenderent vapraști
 (vaprusē abil) võitlevad
 dolus, ī *m.* kavalus

- insidiae, arum *f.* varitsemine, sa-
 lasepitsused, intriigid
 nitor, nixus (nisus) sum, 3. (mil-
 lelegi) end toetama, toetuma
 (*c. abl.*)
25. committō, mīsī, missum, 3. (com-
 mittō) algust tegema, algama,
 korda saatma, sooritama; siin:
 toimuda, sündida laskma
- calamitās, ātis *f.* õnnetus, kaotus
 interneciō, ōnis *f.* (inter, nex)
 mahatapmine, hävitamine
 prōdō, didi, ditum, 3. (prō, dō)
 edasi andma, teada andma
 memoriam prōdere mälestust alal
 hoidma
30. possessiō, ōnis *f.* valdamine, val-
 dus; omand, maaomand

C. Iulii Caesaris
 Commentarii de bello Gallico, Lib. I.
 commentarii, õrum *m.* märku-
 sed; memuaarid

I

1. Gallia est omnis divisa... Caesar mõistab siin Gallia all roomlaste poolt mitte veel vallutatud maa-ala, mis vastab tänapäeva Prantsusmaale ühes mõnede Hollandi, Belgia, Saksamaa ja Sveitsi piiriäärsete osadega, välja arvatud Prantsusmaa kagu-osa, mille roomlased alistasid a. 121 e. m. a. ja muutsid rooma provintsiks (*Prōvincia Narbonēnsis* ehk lihtsalt *Prōvincia*) Kitsamas tähenduses mõistab Caesar Gallia all ainult osa nimetatud maa-alast, kus, nagu ta ise samas lausub, elasid keldid ehk gallid. Vahelepaigutatud *est* tõstab täiendi rõhutatult esile, predikaadi asend toob sõnastusse värs-kust.
- est ... divisa (perfectum praesens)* jaguneb
- incolō, colui, cultum, 3. (in, colō) tr.* asustama; *intr.* elu-nema, elama
- Belgae, ãrum m.* belglased
- Aquitāni, õrum m.* akvitaanlased
- qui = ei, qui.* Tõlkes soovitav juurde lisada sõna «hõimud» või «rahvad», sest ladina keeles sageli esineb demonstratiivne pronoomen seal, kus meie eelistame tarvitada vastavat substantiivi
- ipsõrum linguā (abl. instrumēti)* nende endi keeles; *nostra (sc. linguā)* meie keeles aga
- Celtae, ãrum m.* keldid
- Belgae ... Aquitāni ... Celtae ...* Galli Caesar peab eksi-kombel belglasi ja kelte (*galle*) eri rahvasteks, kuna tege-likult mõlemad kuulusid keldi hõimu. Tõuliselt erinesid neist akvitaanlased, kuuludes ibeeri hõimu

2. *institūtis (abl. limitationis)* kom-metelt

Gallōs ... ab Aquitānis ... ā Belgis pro Galliam ... ab Aquitāniā ... ā Belgiā Caesar tarvitab siin, nagu ka mu-jal väga sageli, maa nimetuse asemel rahva nimetust (*metonüümia*). Tõlkes tuleb sää-rasel korral juurde lisada sõna «maa», «maa-ala», «territoo-rium», «piirkond» jne.

Garunna, ae m. nüüdisaegne: Garonne

Garunna flūmen pro flūmen Garunna

Mātrona, ae m. praegune Marne

Sēquana, ae m. praegune Seine

3. *propterea (propter, is)* seetõttu, sellepärast; *propterea quod* sellepärast et

cultus, ūs m. (colō) harimine; (ainelist laadi) kultuur, tsi-vililisatsioon; eluviis

hūmānitās, ātis f. (hūmānus) inimlikkus, humaansus; hari-dus, (vaimne) kultuur

ā cultū atque hūmānitāte prōvinciāe (sc. Narbonēnsis) lon-gissimē absunt tõlkida: nad asuvad kõige kaugemal provintsi tsivilisatsioonist ja kul-tuurist. Narbo provintsi kul-tuuriliseks keskuseks oli Mas-silia linn (praegune Marseille), kreeka koloonia juba ammust ajast.

mercātōrēs Gallias käis kaup-mehi peamiselt Massilia lin-nast, aga ka Itaaliast. Üldse arendasid roomlased seal hoog-sasti kaubanduslikke suhteid.

minimē ... saepe «kõige vähem sageli = kõige harvemini, vä-ga harva, s. t. harvemini kui teiste gallia hõimude juurde *commeō, l. (com-, meō)* kokku käima, sõitma

ea, quae tõlkes juurde lisada «esemeid»

effeminō, l. (ex, fēmina) nai-selikuks muutma; õrnaks te-gema, ära hellitama

pertinere siin: omane olema, kaa-sa aitama

ad *effeminandōs animōs (sc. õrum)* pertinent aitavad kaa-

sa hingede naisestamisele, s. t. muudavad meeste iseloomu naiselikuks
importō, 1. (**in, portō**) sisse kandma, sisse vedama
qui trāns Rhēnum incolunt in-colere esineb siin intransitiivselt tähenduses «elama»; vrd. § 1: **ūnam incolunt**, kus see verb on transitiivne ja tähendab «asustama»
continenter (continēns) pidevalt, alaliselt

4. **quā dē causā = dē hāc causā** sel põhjusel, seepärast. Iseisva lause algul esineb ladina keeles demonstratiivpronoomeni asemel harilikult relatiivpronoomen

Helvetii üks gallide hõime, nagu järeldub sõnadest: **reliquōs Gallōs virtūte (abl. limitatiōnis) praecedunt**

praecedere = antecedere ees olema, ületama

cotidianus, a, um igapäevane
cotidianis proeliis (abl. instrumenti) ... contendunt igapäevaseis lahinguis võitlevad

cum (kuna, sellega et) ... **prohibent ... gerunt cum explicativum**

suīs finibus (prohibent) abl. separationis

II

1. **longē** kaugelt (võrdluses), annab superlatiivile tugevama rõhu, «ületas kaugelt kõiki oma suursugususe ja rikkuse poolest»
nōbilissimus ka keltide aristokraatide seas toimus kihistumine, sõltuvalt esivanemate arvust, sõjalisest kuulsusest, rikkusest, klientide ja saatjaskonna arvust

Orgetorix, lõpp «rix» gallia nimedes vastab ladina sõnale «rex» ja seda tarvitatakse ainult riigis juhtivail kohtadel seisvate isikute nimede juures
dis, ditis = dives, divitis

2. **M. Messilā** et **M. Pisōne cōsulis**, s. o. a. 61 e. m. a.
rēgni (gen. obiectivus) varasemal perioodil seisid paljude Gallia hõimude eesotsas kunin-

gad. Caesari ajal oli enamikus gallia riikides kuningavõim ülikate poolt kukutatud; muistsete kuninglike perekondade liikmed aga püüdsid korduvalt haarata võimu. Nii ka siin Orgetorix, seekvanlaste juures **Casticus** (1, 3, 4), häädulaste juures **Dumnorix** (1, 3, 4).

inducō, dūxi, ductum, 3. (**in, ducō**) sisse juhtima; sisendama, mõjutama; **inductus**: ahvatletud, meelitatud, haaratud
cupiditate inductus himu pärast, taotledes. **Abl. causae** kõrval esinev **part. perf.** jääb eesti keelde harilikult tõlkimata

civitāti (sg.) persuāsit, ut (obi.) ... exirent (pl.) constructio ad sensum (konstruktsioon mõtte järgi): **civitāti = civibus**

cum omnibus cōpiis — **cōpiae (pl.)** võib tähendada niihästi «tagavarad», «vahendid» kui ka «(sõja)vägi», «jõud». Kuna 5-ndast peatükist nähtub, et helveetslased põletasid enne maalt lahkumist kõik, isegi liigse teravilja, siis tuleks siin tõlkida: «kogu väega, kogu rahvaga».

perfacilis, e (per, facilis) väga kerge

perfacile esse üleminekuks kaudsele kõnele, siin esineb konstruktsioon **acc. c. inf.** ilma akusatiivita, sest lause subjektiks on infinitiiv **potiri**

cum (causale) ... praestarent virtūte praestare alicui vapruselt kedagi ületama

tōtius Galliae (gen. obiectivus) imperiō potiri ülemvõim enda kätte saada kogu Gallias

3. **id s. o. ut dē finibus suis cum omnibus cōpiis exirent hōc (abl. mensurae)** sedavõrd, seda

loci nātūrā ... continentur on piiratud looduslike tingimuste poolt (on koos hoitud koha looduse läbi)

5. **prō multitudine ... hominum pro** võib tõlkida «võrreldes», «kui arvestada» (rahvaarvu, ca 263 000 inimest, Helveetsia pindala oli aga ca 92 000 km²,

seega km² peale tuli vaevalt 3 inimest)

prō glōriā belli atque fortitūdinis võrreldes sõjalise vapruse (sõjas üles näidatud vapruse tõttu omandatud) kuulsusega; **belli atque fortitūdinis** (*hendiadūoin*), s. o. üks kahe kaudu. Selle kõnefiguuriga väljendatakse üht liitmõistet kahe sõna varal, mis on ühendatud sidesõnadega: *et, -que, atque*. **finēs** (*acc. pl.*) siin tähenduses «maa», «maa-ala», «territoorium»

longitūdō, dinis f. (longus) pikkus

passus, ūs m. samm. Roomlased mõitsid vahemaad sammudega, kusjuures sammuks loeti sõduri kaksiksamm (=1,48 m). Niisiis *mille passūs* (rooma miil) = ligikaudu 1,5 km

milia ... CCXL = milia ducenta quadrāgintā (s. o. 355 km)

lātitudō, dinis f. (lātus) laius (milia) **CLXXX = milia centum octōgintā** (s. o. 266 km)

III

- his rēbus **adductī** neil kaalustel, nende asjaolude tõttu. Vrd. **cupiditate inductus** 11, 2. Samas järgnev *part. perf. pass. permōti* võib ka tõlkimata jääda
- quae ... pertinērent** esineb konjunktiiv, sest autor selles lauses lähtub mitte omaenda, vaid kõnealuste helveetslaste mõttest (*coniunctivus obliquus*). Selle varjundi edasiandmiseks tuleks tõlkida «mis nende arvates tarvis oli» või «mida nad tarvilikuks pidasid»
- ad proficiscendum — proficisci** siin = välja rändama
- iumentum, i n.** veoloom; **iumenta** siin: igasugused veoloomad, näit. hobused, muulad, härjad (neid võidi pikal teekonnal ka toiduks tarvitada)
- carrōrum carri:** transportvankrid. Toiduainete ja kogu vara transportimiseks pidi väljarändajail kasutada olema vähemalt 8500 vankrit ja 34 000

veolooma. Vankrikaravani pikkus võis olla ca 130 km

quam māximam numerum vōimalikult suuremal arvul

coēmō, ēmi, ēmptum, 3. (com-, emō) kokku ostma

sēmentēs quam māximās facere võimalikult palju maad täis külvata

suppetō, ivi (ii), itum, 3. (sub, petō) käepärast olema, jätkuma

pācem et amicitiam cōfirmāre uuendada (kinnitada) rahu- ja sõpruslepingut. Seda tuli helveetslastel tehā selleks, et naaber kogukonnad neid abistaksid või vähemalt ürituse teostamisel ei takistaks neid.

- ad eās rēs cōficiendās selle** (nende asjade) kordasaatmiseks
- biennium, ii n. (bis, annus)** kaks aastat, kaksaastak
- duxerunt = arbitrātī sunt** profectiō, **ōnis f.** (proficiscor) teeleminek
- dēligō, lēgi, lēctum, 3. (dē, legō)** (välja) valima
- lēgatiō, ōnis f. (lēgō)** saatkond; saadikuamet
- is sibi lēgatiōnem ad civitatēs** **suscēpit** rõhk langeb sõnale *sibi*; Orgetorix võttis enda peale kõige tähtsama osa, kus eestkätt vaja oli isiklikult mõju avaldada, kõik muu jättis ta teiste hooleks
- Catamantaloēdēs, is m.** Catamantaloēdes
- Sēquanus, i m.** seekvanlane
- Casticō, Catamantaloēdis filiō, Sēquanō** lisand asetseb enamasti pärisime järel, eesti keeles vastupidi
- in Sēquanis = in Sēquanōrum civitatē**
- amicus** (*sc.* populī Rōmāni) aunimi, mis senat välismaa võimukandjaile andis kas teenete eest või et neid Rooma poole võita, kui nad miski suhtes olid kardetavad
- rēgnum** siit selgub, et Gallia kogukondades kuningavõim polnud päritav
- ut ... occupāret** sõltub sõnast *persuādet* (*praes. historicum*);

analoogiliselt allpool: ut idem
cönäreitur, persuädet

5. item samuti

Dumnorix, rigis *m.* Dumnorix
qui... oblinēbat käib Dumno-
rivi, mitte Diviciacuse kohta.
Tõlkimisel sõnad vastavalt jär-
jestada

acceptus, a, um (accipiō) vastu-
võetav, armastatud; adjektiiv
täendus: meeldiv, armas

mātrimōnium, ii *n.* (māter) abi-
clu; in mātrimōnium dare nai-
seks andma, mehele panema

6. factū supinum II, eesti keele
seisukohalt liigne sõna (pleo-
nasm), jääb tõlkimata

illis *s. t.* Casticusele ja Dumno-
rixile

propterea quod... obtentūrus es-
set kaudse kõne konjunktiiv,
otsees kõnes oleks: propterea
quod... oblinēbō

Suae civitātis (*gen. obiectivus*)
imperium ülemvõimu oma ko-
gukonna üle, oma kogukonnas
(ülimate abil)

nōn esse dubium kaadse kõne
järg; seda väljendit võib tõl-
kida sõnaga «kahlemata»,
järgnev kõrvalause aga muuta
pealauseks, jättes *quin* tõlki-
mata

quin et (pärast eitavaid kahtlust
tähendavaid väljendeid)

plārimum... possent kõige enam
suudavad = omavad kõige
enam mõju (tähtsust, võimu)
= on kõige vägevam rahvas
tōtius Galliae (*gen. partitivus*)
kogu Gallias, kogu Gallia rah-
vaste hulgas

7. cōpiis (*abl. instrumenti*) võimu-
vahendite abil

suīs ja suō on rõhutatud, vas-
tasel korral need possessiiv-
pronomendid asetseksid sub-
stantiivide järel. Pärast ülem-
võimu haaramist on ka sõja-
vägi Orgetorixi käsutuses.

rēgna *pluural*, sest kõneldakse
kahest isikust; tõlkes tarvita-
da *singulari*

8. hūc orātiōne adducti *vt. § 1* his
rēbus adducti

inter sē omavahel, vastastikku
iūrō, *l.* (iūs) vanduma

iūs iūrāndum, iūris iūrāndi *n.*
vanne

fidēs et iūs iūrāndum (*hendi-
dūōin*) truudusvanne, vande-
tõetus

populōs tavajiselt tähistab Cae-
sar üksikuid Gallia kogukondi
sõnaga *civitās*

per trēs populōs need on hel-
veetslased, seekvanlased ja
hädulased

tōtius Galliae (*gen. obiectivus*)

... potiri harilikult *potiri* on
seoses ablatiiviga. Orgetorix,
Casticus ja Dumnorix ei tegut-
senud mitte niivõrd egoistlikel
mottividel, nagu Caesar väid-
ab, vaid nende peamiseks
püüdeks oli ühendada kõik
kelti hõimud

sēsē potiri posse = sēsē potitū-
rōs; fore, ut potirentur

rēgnō occupātō... spērant tõlki-
da: nad loodavad pärast kunin-
gavõimu haaramist vallutada
kogu Gallia kolme kõige võim-
sama ja vägevama rahva abil

IV

1. ea rēs see kavatsus, plaan
indicium, ii *n.* avaldus; sala-
kaebus

ēnuntiō, *l.* (ex, nuntiō) kuuluta-
ma, teatama

mōribus suis (*abl. modi*) oma
kõnnete kohaselt

ex vinculis sõna-sõnalt «ahe-
laist», *s. t.* aheldatuna, ahe-
lais, vangiraudades. Siit sel-
gub, et vastupidiselt Roomas
kehtivale korrale kaotasid hel-
veetslaste juures süüalused
vabaduse juba enne kohtupida-
mist.

causam dicere kohtu ees vastust
andma, kohtu ees ennast kaits-
ma

damnātum = si damnātus esset
poena, *ae f.* luna; nuhtlus, karis-
tus

damnātum poenam sequi oportē-
bat selles *acc. c. inf.* konstrukt-
sioonis on *poenam* subjekt,
damnātum aga objekt *sequi*
juures (*poena sequitur dam-
nātum*)

ut (*explicativum*) igni cremārē-

tur et (nimelt et) ,ta tule läbi põletataks

damnatum ... cremaretur tõlkida: süüdimõistmise korral oleks pidanud teda tabama surmanuhtlus põletamise näol tule-riidal

2. diē cōstitutā (abl. temporis) (mitte abl. abs.) määratud (täht)päeval

dictiō, ōnis f. (dicō) väljendus, kõnelus, ettekanne

causae dictiō kohtu ees vastuseandmine, aruandmine, kohtu ees kaitsmine

causae dictionis — dictionis (gen. obiectivus), kuulub diē juurde, causae (samuti gen. obiectivus) kuulub dictionis juurde

diē ... dictionis kohtupidamiseks (kohtu ees vastuse andmiseks) määratud päeval

iudicium, ii n. (iudex) õigusemõistmine, kohtumõistmine; kohus, kohtupaik

ad iudicium kohtuistungile

ad = (arvsõnade juures) circiter, ferē

familiam = famulōs, servōs

cliēns, entis m. klient, kaitsealune, sõltlane; clientēs: isikud, kes olid suurte võlgade tõttu sattunud sõltvusse patroonist ning kaotanud vabaduse

obaerātus, a, um (ab, aes) võlga koormatud; subst. obaerātus, i m. võlgnik

familiam ... clientēs ... obaerātōs siin mainitakse kolme liiki inimesi, kes olid ühel või teisel viisil sõltuvad Orgetorix'ist: orjad, k'endid ja võlglased. Tema kui eriti võimuka vürsti alluvuses oli selliseid inimesi tohtu palju

eōdem sinnasamasse

condūxit käskis kokku tulla

ēripō, ripuī, reptum, 3. (ex, rapiō) ära võtma, röövima; välja kiskuma, vabastama

nē causam diceret, sē ēripuit pääsis aruandmise tarvidusest, hoidis ennast aruandmisest kõrvale. Konstruktsioon verba impediendi analoogial, kuna sē ēripuit sisaldab mõnevõrra takistamise tähendust (kartusest tema suure saatjaškonna

ees lõpetati kohtulik uurimine; Orgetorix suri vanglas)

3. civitas = civēs. On mõeldud peamiselt ratsanikud ja vürstid, kes löid Orgetorix'ist lahku incitata üles ärritatud, kibestunud

exsequor, secūtus sum, 3. (ex, sequor) välja, lõpuni jälgima; taga ajama, jälitama armis iūs suum exequi relvade abil oma õigust maksuma panema, kehtestama

4. suspiciō, ōnis f. kahtlus neque abest suspiciō litates, sest nōn abest = est. Tõlkida jaatava väljendiga, näit. «on põhjust arvata, et»

cōnsciscō, scivī, (scii), scitum, 3. (com-, sciscō) (ühiselt) otsustama; teha otsustama, määrama sibi (dat. incommodi) mortem cōnsciscere ennast surmama

V

1. nihilō (abl. mensurae) minus (nihilum, minus) mitte sugugi vähem, sellest hoolimata, siiski

id ... facere cōnantur, ut (explicitivum) püüavad täide saata seda, ... , nimelt et

ut ē finibus suis exeant see lause selgitab eelnevat id, quod cōstituerant ja käib ühtlasi facere kohta. Niisiis on facere juures kaks objekti: akusatiivi kääne ja ut lause

2. numerō abl. limitationis

vicus, i m. küla; vicī: lahtised, kindlustamata kogukondade asukohad

oppida linna tüüpi kindlustatud keskused. Neis otsis maaelanikkond varju vaenlaste sissetungil, siia kogunesid hõimu väeosad, siin elasid ka kohalikud käsitöölised ja siin peeti laatu, kuhu sõitis kokku rooma ja kreeka kaupmehi. Peamisteks gallide asukohtadeks olid aga külad (vicī), kuhu oli koondunud suurem arv majapidamisi, ja üksikud hooned (aedificia) — mõisad, talud

reliqua privāta aedificia = reliqua aedificia, quae privāta

- erant peale selle kõik üksikud hooned
3. **praeterquam** (**praeter, quam**) peale (selle)
- praeterquam quod = praeterquam id** (frumentum), **quod reditiō, ōnis f.** (redeõ) tagasimine
- domum reditiōnis** verbaalsubstantiivi **reditiō** juures tarvitatud sama konstruktsiooni, mis verbi **redire** puhul küsimusele *kuhu? redire domum*
- reditiōnis gen. obiectivus spē** juures
- domum... sublātā** olles kaotanud lootuse koju tagasi pöörduda
- subeō, iī, itum, ire** (sub, eō) alla, vastu, ligi minema
- ad omnia pericula subeunda** kõigile hädaohtudele vastuminek
- trium mēnsium gen. qualitatis molō, luī, litum**, 3. jahvatama
- cibārius, a, um** (cibus) toidu; **cibāria, ōrum n.** toiduained
- molita sibāria** jahvatatud toiduained, jahu
- effereō, extuli, ēlātum, efferre** (ex, ferō) välja kandma, välja viima
- sibi ... efferre** enesega kaasa võtta

VI

1. **omnino** (omnis) üldse
- itinera duo, quibus itineribus** (*abl. lineae*) seda laadi pleonasm, nagu siin, kus relatiivlauseis kordub substantiiv, mille kohta see lause käib, on Caesari keelepruugile eriti omane, *itineribus* jääb tõlkimata
- quibus itineribus ... exire** posent esineb konjunktiiv, sest relatiivlause väljendab siin tagajärge
- lūra, ae m.** Juura
- vix** vaevalt
- vix quā singulī carri dūcerentur** kuigi *vix* kuulub *dūcerentur* juurde, on see sõna paigutatud hoopis relatiivpronoomeni ette, sest tal asetseb rõhk
- quā** (sc. *viā, parte*) kus

- singulī carri** vankrid ainult ühekaupa, ainult üksteise järel
- quā ... dūcerentur** konjunktiiv esineb siin samal põhjusel kui eespool *quibus itineribus ... possent; dūcerentur* võisid liikuda, läbi pääseda
- altissimus** (*elativus*) väga kõrge
- impendeō, -, -, 2. (in, pendeō)** üle, kohal rippuma; siin: ülal, ees olema
- ut** (*consecutivum*) nii et
- perpauci, ae, a** (*per, paucus*) väga vähesed
2. **multō abl. mensurae**
- expeditus, a, um** (vastand *impeditus* ehk siin eelnev *angustus*) takistustest vaba, lahe, mugav
- Allobrogēs, um m.** allobroglased (nad elasid Rhône'i, Isère'i ja Alpide vahelisel maa-alal pealinnaga Vienna, praegune Vienne)
- nūper** hiljuti
- pācō, l.** (*pāx*) rahustama
- nūper** (*pācātī erant*) a. 61 e. m. a., s. t. ainult 2 aastat enne kirjeldatavaid sündmusi
- vadum, ī n.** madala veega koht, madalik, kool
- isque ... vadō** (*abl. instrumenti*) transiit ja see on jalgsi (koollet mööda) läbimindav, ja sealt on võimalik jalgsi läbi minna
3. **extrēmus** (*exterus*) siin: kõige kaugemal asuv, s. t. kõige põhjapoolsem (*Provincia'st arvates*)
- Genava, ae f.** Genf; *Genava* on asetatud tähtsaima sõnana lause lõppu (nagu II, I *Orgetorix*)
- Allobrogibus** sēsē vel *persuāsūrōs ... existimābant* vel *vī coactūrōs = existimābant sēsē vel persuāsūrōs* (*esse*) **Allobrogibus** (*dat. olenevalt verbist persuādēre*) ... vel (*eōs*) *coactūrōs* (*esse*). *Inf. fut.* juures puudub *esse* Caesaril peaaegu alati
- quod nōndum vidērentur** (*esse*) *coni. obliquus*, sest mõeldud on (helveetslaste arvates): need ei näinud veel olevat, need nähtavasti polnud veel
- bonō animō** (*abl. qualitatis*) sõbralikult meeletatud

ut (*obiectivum*) ... *paterentur* verbi *cogō* juures tarvitatakse harilikult infinitiivi, mitte *ut*-lauset. Caesarilgi esineb see siin ainukordselt

4. *diem dicunt* määravad (täht)-päeva

quā diē ... Is *diēs* sõna *diēs* on esimesel korral naissugu, sest ta tähendab tähtpäeva, järgnevalt aga meessugu, sest tähendus on harilik

quā diē ... *convenient* konjunktiiv siin seepärast, et relatiivlause väljendab otstarvet: «millal (et sel päeval) kõik tuleksid kokku». Sõna *diēs* kordumise kohta vt. *quibus itineribus* § 1

a. d. V Kal. Apr. = ante diem quintum Kalendās Aprilēs (s. o. 28. märts)

L. Pisōne A. Cabiñō cōnsulibus s. o. a. 58 e. m. a.

VII

1. *Caesari cum (historicum) id nuntiātum esset* pealausele eelnevas kõrvallauses seisab eriti rõhutatud sõna (nagu siin *Caesari*) sageli sidesõna või relatiivpronoomeni ees. Pärast konsuliametist lahkumist viibis Caesar 58. a. algul veel Rooma lähedal. Teada saades helveetslaste kavatsusest provintsist läbi minna, ruttas ta sinna ja oli 8 päeva pärast juba Genavas (Genlis)

eōs ... *cōnāri* *acc. c. inf.* on sõna *id* selgituseks ja sõltub ühtlasi verbist *nuntiātum esset*

iter facere minema, liikuma, reisima

mātūrō, l. kiirustama, ruttama
mātūrāt ... *proficisci* asub kiiresti teele

ab urbe mitte «linnast» (siis oleks *ex urbe*), vaid «linna juurest, lähistelt». Nagu sageli, nii ka siin on mõeldud sõna *urbs* all Rooma

quam māximis potest *itineribus (abl. instrumenti)* võimalikult pikemate päevamarssidega

in Galliam ühtläärem = *transalpinam* = *in provinciā*

ad Genavam Genfi juurde, Genfi lähistele, mitte Genfi

2. *prōvinciae tōti = Galliae ulterīori* *quam māximal* potest *militum numerum imperat* käsib anda (värvata) võimalikult suurel arvul sõduruid
rescindō, *scidi*, *scissum*, 3. (*rescindō*) purustama, lammutama

3. *lēgātōs* ... mittunt *nōbilissimōs (subst.) (acc. duplex)* saadikuina kõige suursugusemaid mehi

civitatīs (gen. partitivus) kodanikkonna hulgast, kodanike seast

cuīus lēgatiōnis vrd. VI, 1: *quibus itineribus*

princeps, *capit* (*abl. sg. -e, gen. pl. -um*) (*primus, capitō*) esikohal olev, esimene, esi-

quī (=ut (ut finale) ei) dixerent imperf. coni. praes. historicum puhul

sibi viitab helveetslastele tervikuna, mitte — nagu grammatiliselt võiks mõista — ainult saadikuile

sibi esse in animō *acc. c. inf.* esineb siin ilma akusatiivita, sest lause subjektiks on verbi infinitiiv *facere (iter)*

maleficium, ii *n. (male, faciō)* pahategu, kuritegu

sine ullō maleficiō ilma mingit kahju tekitamata

aliud iter habērent nullum esiletostmiseks seisab negatsioon lause lõpul

habērent ... *liceat* niisugune ajavormide vaheldus *praes. historicum*'ist sõltuvais kõrvallausetes esineb Caesaril juures sageli

4. *rogāre* *sc. sē*

eius voluntātē *abl. modi*

L. Cassium cōnsulem aastal 107 e. m. a. lahingus Genfi järve juures allobroglaste maa-alal helveetslased — tiguriinid purustasid konsul Lucius Cassius Longinuse sõjaväe ja tapsid ta enda

occisum ... *pulsum* ... *missum (sc. esse)* tõlkida aktiivi vormides

sub iugum mittere «ikke» allt läbi ajama. Nõnda toimiti või-

detud vaenlasega, keda heaks arvati ellu jätta. Maa sisse löödi kaks oda, kolmas kinnitati umbes meetri kõrguselt neist risti üle. Suurima teotuse märgiks pidid võidetud selle «ikke» alt läbi roomama, ja seda ilma relvadeta ja ülemiste riieteta, paljajalu

concedendum (esse) nōn putābat kui *verbum sentiendi* või *declaran-di* on seoses *acc. c. inf.*-iga, siis eitus, kuuludes loogiliselt küll infinitiivi juurde, mõnikord asetseb juhtiva verbi juures. «Ta arvas, et ei pea» asemel on siin öeldud «ta ei arvanud, et peab». Tõlkida — «ta ei pidanud võimalikuks seda lubada». Sama laadi on ka järgnev lause: *neque ... temperatūrōs* (esse) ... existi-mābat

5. **inimicus**, a, um (in-, amicus) ebasõbralik, vaenulik
inimicō animō (*abl. qualitatis*) «vaenuliselt meelestatud» sõltub sõnast *hominēs* (vastand *bonō animō*, vt. VI, 3)
datā facultāte konditsionaalselt
itineris faciendī (= *faciendī*) kuulub *facultāte* juurde
temperō, l. mõõtu pidama, hoiduma
inlūriā (*abl. separationis*) ülekohtust (elanike suhtes)
malelicō (*abl. separationis*) kuritegevusest (omandi suhtes)
6. **intercēdō**, cessi, cessum, 3. (inter, cēdō) vahele minema, vahele astuma, mõõduma
ut spatium intercēdere posset et aega võita
dum ... convenirent finaalse mõtte pärast konjunktiiv
diem kindel tähtaeg, mõtlemis-aeg
sūmō, sūmpsi, sūmptum, 3. võtma
ad Idūs Aprilēs 13-ndaks aprilliks
reverterentur (*coni. imperativus*) tulgu nad tagasi

VIII

1. **intereū** (inter, is) vahepeal
eā legiōne ... militibus (*abl. instrumenti*) = per eam legiō-

nem ... (per) mīlitēs selle legiōni abil ... sõdurite abil
Lemannus, l m. Genfi järv
inflūō, fluxi, fluxum, 3. (in, fluō) sisse voolama

qui in flūmen Rhodanum influit kummaliselt öeldud: järv voolab jõkke. Meie ütleksime: järvest voolab jõgi välja. Tegelikult Rhône'i jõgi lähtub Alpidest ja voolab Genfi järvest ainult läbi

milia (*acc. spatii*) passum XIX üheksateist rooma miili (s. o. 28 km) pika

altitūdō, dinis f. (altus) kõrgus, sügavus

in altitudinem pedum sēdecim (*gen. qualitatis*) = pedēs sēdecim altum 16 jala kõrguse

perdūcō, dūxi, ductum, 3. (per, dūcō) läbi juhtima; ehitama

mūrum ... fossamque perdūcit ehitab ... müüri ja kaevab kraavi; arvatavasti pole siin mõeldud ei kivimüüri ega pidevat mullavalli. Rhône'i jõgi on nimelt mainitud kohas suuremalt osalt palistatud järskude kallastega, ja ainult vahepealseid madalamaid kohti las-kis Caesar valli ja kraavi abil kindlustada (ca 28 km pikkuselt, selleks töötas 10 000 meest 3 päeva)

2. **opus** siin: kindlustus
praesidia valvepostid vajalikes kohtades

dispōnō, posui, positum, 3. (dis-, pōnō) laiali panema, laiali paigutama

castellum, ī n. (castra) kants, väike kindlus; bastion; siin: **castella** kaitseliinist välja ulatuvad bastionid

commūniō, 4. (com-, mūniō) igast küljest, tugevasti kindlustama, kindlustama

castella commūnit ehitab kindlustatud bastione (mitte aga «kindlustab juba olemasolevaid»)

quō = ut (*finale*) eō

invitus, a, um mittesooviv, mitte-

tahtev; vastu tahtmist (olev)

cōnārentur *attractio modi*. Et see kõrvallause on lükitud konjunktiiv (*quōs ... possit*) sisaldava teise kõrvallause va-

hele, esineb ka siin konjunktiiv

cōnārentur... possit Caesar tarvitab siin vaheldumisi *imperf* ja *praes. coni.*

prohibere *sc. eōs*

3. negat sē... posse (vt. VII, 3: *concedendum nōn putābat*) = dicit sē... nulli

ulli (siin ebatavaliselt substantiivses tähenduses) = *cuiquam* möre et *exemplō* (*abl. causae*) kombe ja eeskuju kohaselt vlm *facere* jõudu, vägivalda tarvitama

cōnentur konjunktiiv kaudse kõne kõrvallauses

prohibitūrum = sē eōs prohibitūrum esse

ostendit väidab, seletab

4. Helvētiī... alii peamass läks üle jõe ühendatud lootsikuil ja parvedel (*Helvētiī*), nendele on vastandatud mõned üksikud (*alii*), kes kätset tegid minna jalgsi läbi jõe

eā spē (*abl. separationis*) *dēiecti* sõna-sõnalt: «sellelt lootuselt alla heidetud», s. t. selle lootuse kaotanud, selles lootuses pettunud

vadis koolmeid mõõda

quā (*sc. parte*) kus

nōnnumquam (*nōn, numquam*) mõnikord

perrumpō, rūpi, ruptum, 3. (*per, rumpō*) läbi murdma

si... possent, cōnāti pärast verbe, mis tähendavad katsetamist või püüdmist, tarvitatakse kaudse küsimuse algul sidesõna *sī* «kas» (Helveetslased katsusid, kas nad saavad läbi murda)

mūnitiō, ōnis *f.* (*mūniō*) kindlustamine, kindlustus, vallkindlustus

operis mūnitiōne = mūnitiō opere tugevast (vall) kindlustusest

concurrus, ūs *m.* (*concurrō*) kokkujooks; tormijooks (ohustatud kohtadele)

concurrū militum = ā concurrentibus militibus

cōnātus, ūs *m.* (*cōnor*) ettevõte, üritus, kavatsus, katse

hōc cōnātū *abl. separationis*

dēsistō, stiti, stitum, 3. (*dē, sistō*) loobuma

Helvētiī... *dēstitērunt* see on küllaltki keerukas periood; lihtsustatud konstruktsioon oleks järgmine: Helvētiī eā spē *dēiecti* cōnāti nōnnumquam interdiū, saepius noctū, si perrumpere possent, nāvibus iunctis ratibusque compluribus factis, alii (cōnāti, si perrumpere possent) vadis Rhodani, quā minima altitudō flūminis erat, *dēstitērunt* hōc cōnātū, repulsi mūnitiōne operis et concurrū militum et telis! Kuid ka sel kujul on see periood küllaltki raske tõlkida. Scepärast on soovitatav periood tükeldada mitmeks iseseisvaks lauseks, asendades partitsiibi *cōnāti* tegusõna isikulise vormiga (*verbum finitum*). Siis saab see periood järgmise kaju: Helvētiī eā spē *dēiecti* cōnāti sunt nōnnumquam interdiū, saepius noctū, si perrumpere possent, nāvibus iunctis ratibusque compluribus factis; alii (cōnāti sunt perrumpere) vadis, quā minima altitudō flūminis erat; sed *dēstitērunt* hōc cōnātū repulsi mūnitiōne operis et concurrū militum et telis.

IX

1. *relinquī pass.* järele jääma, üle jääma
relinquēbatur tõlkes lisada «niisiis», et muutuks arusaadavaks lause seos eclmise peatükiga *ūna*... via ainult üks, üksainus tee (nimelt tee Rhône'i jõe ja Juura mäestiku vahel)
quā (*sc. viā: abl. lineae*)... *poterant* indikatiivi tarvitamine selteb sellega, et siin ainult mainitakse ta olemasolu, seevastu VI, 1: *vix quā singulī carri dūcerentur* märgitakse tee laadi, scepärast esineb seal konjunktiiv
quā Sēquanis invitis... *ire nōn poterant* Orgetorixi surmast saadik olid katkenud helveetslastel sidemed seekvanlastega
2. *cum*... nōn possent *cum causale*
suū sponte siin mitte harilikus tähenduses: «oma tahtmise jär-

gi», «omal soovil», vaid:
«omast peast», «oma nõuga»,
«üksis», «ilma teiste abita»
(= per sē)

dēprecātor, *ōris m.* (**dēprecor**)
eestkostja, vahemees

eō dēprecātore (*abl. abs.*) tema
eestkostmisel

impetrō, l. saavutama

impetrārent täiendada «nõusole-
kut» (nende maalt läbimine-
kuks)

3. **grātiā** (*abl. causae*) on mõeldud
rahva armastust *Dumnorixi*
vastu. *Gratia* tähenduses «poo-
lehoid, soosing» on tarvitata-
v nihhasti aktiivses kui passiiv-
ses mõttes. Esimesel juhtumil
see on poolehoid, mida isik
osutab kellelegi, teisel juhtu-
mil aga, nagu siingi, poole-
hoid, mida keegi isikule osu-
tab

largitiōne (*abl. causae*) oma hel-
dusega

Dumnorix grātiā et largitiōne
plūrimum poterat oma popu-
laarsuse ja helduse tõttu oli
Dumnorixil väga suur mõju

Helvētiis (*dat.*) helveetslaste
vastu

ex eā cīvitatē **ex eōrum cīvi-
tatē**

in mātirimōnium dūcere naiseks
võtma

novis rēbus studēbat seda väl-
jendit tarvitatakse riigipöörde
kavatsmise tähenduses

suō beneficiō oma heategevuse
läbi

obstringō, **strinxī**, **strictum**, 3.
(**ob**, **stringō**) külge köitma,
siduma

habēre obstrictās ütleb rohkem
kui **obstrinxisse**, mille taga-
järke ta tähendab

4. **rem** siin: selle ülesande, vahe-
talitluse

impetrat, ut ... **patiantur**, **obsi-
desque uti ... dent**, **perficit**
lause liikmed on ümber paigu-
tatud: esimeses liitlause pea-
lause eelneb kõrvallausele, tei-
ses vastupidi (kiasm)

obses, **idis c.** (**ob**, **sedeō**) pant-
vang

obsidesque uti inter sēsē dent
sõltudes objektina verbist **dent**,
on **obsidēs** siiski paigutatud

sidesõna ette, sest tal asetseb
loogiline rõhk

Sēquani ... Helvētiū mõlemate
sõnade juurde mõelda **ut obsi-
dēs dent**: «seekvanlased pidid
andma pantvange», «helveets-
lased pidid andma pantvange»
nē ... prohibeant, ... ut ... **trāns-
eant** finaallaused: «selleks, et».
Kuid tõlkes on parem tarvitada
teist väljendit, näit. «selle ta-
gatiseks, et»

itinere (*abl. separationis*) (teelt),
teekonnal, teel

X

1. **renuntiātūr** väljasaadetud luure
poolt tuuakse tagasi teade
(prefiks **re-** tähenduses «ta-
gasi»)

Caesari renuntiātūr Helvētiis esse
in animō ... iter ... facere iter
facere on loogiliseks subjek-
tiksi predikaadile **esse in animō**
Santonēs, um *m. santonid* (kelti
hõim põhjapool *Garunna* suud-
mest, pealinna *Mediolanum*,
praegune: *Saintes*)

Tolōsātēs, ium *m. tolosaadid* (Ak-
vitaania ja Rooma provintsi
piiril)

nōn longē ā Tolōsātium finibus
absunt juriidiliselt polnud *Caesari*
õigust keelata helveets-
lasi minna läbi *Sekvaania*.
Provintsi kaitsmine oli vaid
ettekäändeks, et õigustada oma
võimupiiridest üleastumist. Pea-
legi ulatus nimetatud vahe-
maa 200 km-ni

2. **futurum (esse)** tähenduselt = *inf.*
fut. verbist **fiō** (mitte *sum*)

prōvinciae gen. subiectivus
bellicōsus, a, um (**bellicus**) sõja-
kas

patēns, **entis** (**pateō**) avatud, lah-
tine

frūmentārius, a, um (**frūmentum**)
viljakas, viljarikas, vilja- (Tou-
louse'i ümbrus kuulub veel
praegugi viljarikkamate *Prant-
suumaa* maakohtade hulka)

futurum (esse), ut ... **habēret**
järjestada: **intellegēbat**, si **id**
fieret, **futurum esse magnō**
cum periculō prōvinciae, ut
habēret (*prōvincia*) ... Tõlkida:
«provintside on suureks häda-

- ohuks, kui temal naabriteks oleksid sõjakad inimesed» või «provintsidele on suureks hädahuks sõjakate inimeste naabrus (lähedus)»
3. ob eās causās tegelikult oli küll ainult üks põhjus, nimelt provintsi kindlustamine
- praeeficiō, feci, fectum, 3. (prae, faciō) etteotsa asetama, ülemaks tegema
- in Italiam = in Galliam cisalpinam
- māgna itinera kiirmarsid (25—30 km päevas)
- duās... legiōnēs... trēs seega oli nüüd Caesari käsutuses kuus leegioni (üks leegion oli tal Gallia ulterior'is)
- cōnscribō, scripsi, scriptum, 3. (com-, scribō) kokku, üles kirjutama; koguma; värbama
- Aquileia, ae f. Aquileia (linn Aadria mere põhja-ranniku lähedal, hiljem, Marcus Aureliuse ajal, omandas eriti suure tähtsuse kindlustatud linnana. Kui m. a. 452. a. Attila hävitas linna, põgenesid elanikud Aadria mere laguunidele ja panid aluse tänapäeva Veneetsiale)
- hiemō, 1. (hiems) talve mõõda saatma, talvekorteris olema, talvitama
- hibernus, a, um (hiems) talvine, talve-, talv; hiberna, ōrum n. talvelaager
- ēducō, dūxi, ductum, 3. (ex, dūcō) välja juhtima, välja viima
- quā adverb
- Alpēs, ium f. Alpid
- quā proximum iter... erat kõige lähemat teed mõõda (Aquilaest Lugdunumini käis Caesar ära ca 600 km)
4. Ceutronēs... Graiocieli... Caturigēs alpirahvad
- locis... occupātis abl. abs.
5. complūribus... proeliis abl. instrumenti
- his eespool mainitud rahvad; his... pulsīs: abl. abs.
- Ocelum, ī n. Ocelum (graiokelide linn)
- clterior, ius siinpool olev, sinne, sup. citimus
- extrēmum siin substantiivina äär-

- mine (s. t. kõige läänepoolsem) punkt
- Vocontii, ōrum m. vokontid (Rhōne'ist idapool Lōuna-Prantsusmaal)
- ulteriōris prōvinciae = (Vocontiorum), quōrum civitas est in ulteriōre prōvincia
- Segūsiavi, ōrum m. segusiaavid (Rhōne'i, Saōne'i, Loire'i vahel, pealinnaga Lugdunum, praegu Lyon)
- extrā (adv.; praep. c. acc.) väljaspool, väljas
- extra provinciam nagu Caesar kahe leegioni värbamise teostas ilma senati loata, nii polnud ta ka volitatud oma provintsi piiridest üleminekuks. Järgmises peatükis õigustab ta oma tegevust kõrgemate riiklike kaalutlustega.

XI

1. iam juuni algul a. 58 e. m. a. per angustias Juura ja Rhōne'i vahel
- pervenerant helveetslastel kulus 4 päeva, et läbida ca 148 km pikkune tee ambarride territooriumi kaudu Saōne'i alamjooksuni, jõest üleminekuks kulus 20 päeva
- populor, 1. laastama, rüüstama
- populābantur ei hädulaste ega seekvanlastega polnud nad sõlminud lepingut; laastades aga nende maad, andsid helveetslased Caesarile soovitud juhuse vahelcastumiseks.
2. cum... possent cum causale
- sē suaque ennast ja oma varandust
4. Ambarri, ōrum m. ambarrid (Saōne'ist) ida pool seekvanlaste ja allobrogide vahelisel territooriumil)
- necessārius, ii m. sõber, liitlane (see sõna tähistab lähedast sõprussidemeid üldse, olgu need siis perekondlikku, ärilist või muud laadi)
- cōnsanguineus, i m. (com-, sanguineus) veresugulane; vend
- necessārii et cōnsanguinei Haeduōrum hädulaste sõbrad ja suguvendad

dēpopulor, 1. (dē, populor) ära laastama
dēpopulātis siin: passiivses tähenduses

nōn facile suure vaevaga
5. trāns Rhodanum Allobrogid elutesid enamasti ida pool Rhône'i jõge. Seega Allobroges tuleb mõista tähenduses «need allobrogid»

sē recipere tagasi tõmbuma
fugā (abl. modi) sē ... recipiunt põgenevad

nihil ... reliqui (gen. partitivus sõltuvalt sõnast nihil) mitte midagi muud

nihil esse acc. c. inf.

6. fortunāe, ārum f. varandus sociōrum sc. populi Rōmāni (s. o. hädulaste ja allobrogide)

cōnsūmō, sūmpti, sūmptum, 3. (com-, sūmō) (ära) tarvitama, kulutama; hävitama

omnibus fortunīs sociōrum cōnsūmptis Caesar liialdab siin meelega, et sellega oma samme õigustada

XII

1. Arar, is m. (acc. -im) Arar, praegune Saône (Rhône'i lisajõgi)
flūmen est Arar est pole siin mitte koopula, tõlkida: «on olemas Arari jõgi»

per finēs ... iniiuit -- finēs (pl.) siin, nagu ka mujal Caesari juures enamasti tähenduses «maa-ala», «maa», «territorium» (mitte «piirid»)

lēnitas, atis f. (lēnis) pehmus, vaikus; aeglus

incrēdibili lēnitāte abl. qualitatis, tõlkida iseseisva lausena: ta on imelikult (uskumatult) aeglase vooluga (aeglane)

ita ut (consecutivum)

iudicari inf. passivi, sest verb possit esineb umbisikulisel tähenduses

linter, tris f. lootsik

ratibus ac lintribus iunctis (abl. abs.) iunctis käib mõlema sõna kohta, kuid väljendis ratēs iungere (tuleb seda verbi tõlkida «valmistama», väljendis lintrēs iungere aga «kokku siduma».

2. explorātor, ōris m. uurija, luu-

raja; siin: explorātōrēs patrullid, väikesed salkkonnad luureteenistuses

trēs partēs ^{3/4}
trādūxisse c. acc. dupl.

citrā (adv.; praep. c. acc.) siinpoole, siinpool

vigilia, ae f. valvelolek, ärkvelolek; valvekord (2—3 tunniline valvepostil oleku aeg, öine vahetus. Päikeseloojangust kuni päikesetõusuni oli neli valvekorda: kaks enne, kaks pärast keskööd. Suvised valvekordad olid muidugi palju lühemad kui talvised)

dē tertiā vigiliā kolmanda valvekorra ajal (s. o. kella 12 ja 3 vahel öösel); dē temporaalselt, näitab, et ainult osa antud ajavahemikust on möödunud ja et tegevus toimub veel samal ajavahemikul

ē castris see laager oli Lugdunum'i (Lyon'i) lähedal Rhône'i ja Saône'i vahelisel maa-alal segusiaavide alal (vt. X)

pervēnit Caesar oma vägedega jõudis helveetslaste juurde hommikul (laagrist siia oli 18 km)

3. impeditus, a, um (impediō) takistatud, raskesti (pakkidega) koormatud; mittevõitlusvalmis
inopināns, antis (in-, opinor) mitteootav, mitteaimav
inopināntēs tõlkida adverbiaalselt, impeditōs aga ajalausega. Helveetslased olid jõest üleminekul mitmesuguse varustusega suuresti koormatud

concidō, cidi, cisum, 3. (com-, caedō) puruks raiuma; puruks lööma, maha tapma

mandarunt = mandāvērunt
sēsē fugae mandāre (põgenemi sele anduma), põgenema
abdō, didi, ditum, 3. (ab, dō) peitma

4. pāgus siin: mitte lokaalsel tähenduses, vaid civiļās'e alajaolus: kantoni elanikud, hõim
Tigurinus, a, um tiguriini
Tigurini, ōrum m. tiguriinlased

5. ūnus, predikatiivselt: üksinda, ainsana

hic pāgus ūnus viimasel sõnal asetseb loogiline rõhk. Caesar tahab ütelda, et see helveets-

- laste *pagus* lahkus nimetatud ajal oma kodumaalt ainsana, kuna telsed jäid kohale
- patrum nostrorum memoria (abl. temporis)* meie isade ajal
- L. Cassium cõnsulem interfece-
rat et eius exercitum sub
iugum miserat see sündis
a. 107 e. m. a.
6. sive, seu (sī, -ve) ehk kui, ehk;
või; sive ... sive, seu ... seu
kas ... või
- Helvētius, a, um helveetsia
insignis, e (in, signum) märki-
misväärioline, tähelepanuvääri-
line; tähtis, tunduv
- quae pars civitatis Helvētiaē ...
intulerat, ea = ea pars civi-
tatis Helvētiaē, quae ...
- princeps, cipis (abl. sg. -e, gen.
pl. um) (põimus, capiõ) esi-
kohal olev, esimene, esi-
persolvõ, solvi, solutum, 3. (per,
solvõ) (täielikult) vabastama;
poenās persolvere nuhtlust,
karistust kandma
- ea princeps (predikatiivselt)
poenās persolvit see (osa)
kandis esimesena karistust
7. quā in rē seejuures
eius sc. Caesaris
socer, eri m. ai
- L. Pisõ, ii õnis m. Lucius Piso
(VI, 4 märgitud konsul aastal
58 e. m. a.)
- eius socerī L. Pisõnis sel ajal
oli Caesarī naiseks selle L.
Piso tütar Calpurnia
- lēgātī legaadid (Caesari sõja-
vāes oli neid 10; nad juhtisid
leegione. Ülemjuhataja esinda-
jana kandsid nad nimetust
lēgātus prõ praetõre. (Labienus
kandis seda tiitlit aunimetu-
sena)

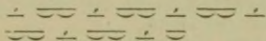
XIII

1. reliquās cõpiās Helvētiorum neil
sõnadel asetseb rõhk, seepärast
on nad paigutatud sidesõna *est*
ette, kuigi nad käivad *cõnse-
quī* kohta
- cõnsequor, secutus sum, 3. (com-,
sequor)* (vahetult) järgnema,
taga ajama, jälitama
- pontem* arvatavasti pontoonsild
(nagu võib järeldada üllata-
vast kiirusest silla ehitamisel
XIII, 2)
2. Helvētīi ... mittunt see periood
tuleb tõlkes tükeldada lühe-
maiks lauseiks
- repentinus, a, um* ootamatu
commoveõ, mõvi, mõtum, 2.
(*com-, moveõ*) liigutama, mõ-
jutama; *commoti* jahmunud,
hämmastunud
- cum ... intellegent* lihtsusta-
tud konstruksioon oleks siin:
cum intellegent illum unõ
die fecisse id, quod ...
- aegrē (aeger)* vaevaga
ut flumen trānsirent (*ut expli-
cativum*) on selgituseks sõna-
dele id, quod ... *cõnfecerant*,
tõlkes täiendada «nimelt»
- diēbus viginti cõnfecerant* nagu
tekstis varem mainitud (XII, 1),
läksid helveetslased jõest üle
parvede ja kokkuseotud loot-
sikutega, misjuures gallidele
järgnes tohutu hulk veokeid,
seepärast võttis neil üleminek
niipalju aega
- lēgātõs* läbiraäkijad, vahendajad
culus = elus (iseseisva lause
algul)
- culus lēgatiõnis Divicõ princeps*
tuit siin esineb perfekt, kuigi
tegevus on üheaegne peatege-
vusega (*mittunt*). Seepärast
võiks siin olla ka *erat*, nagu
näit. VII, 2: *erat omnino in
Galliā ulteriore legiõ unā* ja
sealsamas: *pontem, quī erat
ad Genavam, iubet rescindi*
- Divicõ* pidi teadagi olema üsna
elatanud mees, kui ta a. 107,
s. o. 49 aastat enne kirjelda-
tavat sündmusi, oli helveets-
laste pealikuks
- Cassiānus, a, um (Cassius)*
Cassiuse
- bellõ Cassiānõ (abl. temporis)*
Cassiuse sõja ajal (a. 107
e. m. a.) Sõda on siin nime-
tatud rooma konsuli nime
järgi
- Helvētiorum = Tigurinõrum*
3. Si *pācem* ... (kuni peatüki lõ-
puni) kaudne kõne vt. *pensum*
LIX
- cõnstituisset cõnstituere* siin:
asuma määrama, elukohti and-
ma
4. sin ... *perseveraret* subjekt
Caesar
incommodi eufemism. Kuigi Di-

- vico kõne on üldiselt upsakat ja hooplevat laadi, tarvitab ta siin siiski leebet väljendit
5. **quod** (*explicativus*) mis puutub sellesse, et; kui aga
 6. **dolō** aut insidiis (niterentur) neis sõnades sisaldub põlastav vihje Caesari kohta, *quī imprōvisō ūnum pāgum adortus est*
 7. **memoriam prōderet** see hooplev vastus tegi võimatuks saavutada kokkulepet

Publius Ovidius Naso
(a. 43 e. m. a. — 18. m. a. j.)

«Metamorphōsēs» — «Metamorphoosid» («Moondused»), Ovidiuse tähtsaim teos, mütoloogiline poeem heksameetris, mis koosneb 15 raamatust
metamorphōsis, *is f.* (*kr. s.*) maundumine; moondus
Heksameeter:

Prooemium (lib. I, 1–4)
prooemium, *ii n.* (*kr. s.*) sissejuhatus
animus siin: (hingeline) tung, tahtmine; **fert animus** (= volō) mu hing sunnib (mind), mul on tung, ma tahaksin
mūtātās... förmās = **mūtātōnem förmārum** (esialgsete kujude moondusist) = metamorphōsēs; **mūtātās**: *part. perf. pass.* tuleb tõlkes sageli edasi anda substantiiviga
dicere = narrāre jutustama, pajatama
in nova fert... corpora tõlkimisel järjestada: **animus** (meus) fert (mē) **dicere förmās mūtātās in nova corpora** ma tahaksin jutustada kujude moondusist uuteks kujudeks (kehadeks)
coeptum, i n. (*coepi*) algatus, ettevõte; **coepa**: vihje uue ainelestiku sissetoomisele rooma luulesse
mūtāstis = mūtāvistis
et = etiam
illūs sc. förmās
aspirō, *l.* (*ad, spifō*) (peale) puhuma; kaasa aitama (soodsast pärituulest); **aspirāte** puhuge peale = kinkige soodsast pärituult, soodustage, aidake kaasa!

dēdūcite juhtige (nagu ulgumerelt sadamasse); sama laadi metafoor nagu eelnevgi

primāque... carmen tõlkimisel järjestada: **et dēdūcite perpetuum carmen ā primā origine mundi ad mea tempora** (Ovidiuse teos algab ürgkaose moonduisega kosmoseks ja lõpeb Caesari moondumisega koomeediks, sisaldades üle kaheksaja muistendi)
perpetuum carmen pidev poeem, laulupõimik

Quattuor Aetates (lib. I, 89–150)

1. **serō, sēvī, satum, 3. külvama; sata est** (*poetiline väljend*) = orta est, facta est, fuit
vindex, icis c. kaitsja; karistaja
vindice nullō (*abl. abs.*)... sine lēge ilma ühegi karistajata... ilma seaduseta, s. o. polnud olemas ei seadusi ega karistajaid (nende rikkumise eest)
sponte suā = suā sponte (*proo-sas*)
rēctum, i n. (regō) õigus
metus, sc. poenae (*gen. obiectivus*)
minax, ācis ähvardav, trotslik; verba **minācia** ähvardussõnu, karistusega ähvardamist
figō, fixi, fixum, 3. kinnitama; (üles) lööma
fixō aere = in fixō aere mõned seadused (siin on peamiselt mõeldud XII tahvli seadusi) kinnitati Roomas seintele vasktahvleil (*in aere*)
supplex, icis (hārdasti) paluv
turba, ae f. rahvahulk; siin: kaebaluse päästmisest huvitatud isikud (sugulased, sõbrad, kliendid jne.), kes oma ilmumise ja palvetega püüdsid kohtuniku tema kasuks mõjutada
5. **ōra singulari asemel pluraal**, nagu luules sageli
erant (s. o. tolaeagssed inimesed olid), tõlkida umbisikuliselt: oldi
suis... montibus = dē suis montibus oma mägedelt, s. o. kodumägedelt
peregrinus, a, um võõras
vīsō, vīsi, vīsum, 3. (videō) vaatlema; külastama

peregrinum ... orbem (= terram)
 vöörmaid
 liquidus, a, um (liquor) läbipais-
 tev, selge
 pinus, üs ja i, f. mänd; pinus
 descenderat (personifikatsioon)
 mänd (laevade ehitusmaterja-
 lina) nagu lahkuku elava olen-
 dina oma kindlast asupaigast
 mägedes, et tundma õppida
 vöörmaid
 unda, ae f. laine, voog,
 mortalis, e (mors) surelik; mor-
 talis = hominēs
 sua rõhutatult (põhisõna ees)
 nōrant = nōverant
 nōndum ... nōndum anafor (sa-
 ma sõna kordamine mitme
 lause algul)
 praeceps, cipitis järsk

10. nōn ... nōn ... nōn ... nōn ana-
 for
 dirigō, rēxi, rēctum, 3. (dis-
 regō) õigeks, sirgeks ajama,
 õgvendama
 flectō, flexi, flexum, 3. painuta-
 ma, kõverdama
 directi ja flexi aeris gen. qualita-
 tis; mõeldud on sirget vask-
 pasunat ja kõverat vasksarve;
 esimest tarvitati märguandmi-
 seks jalaväes, teist ratsaväes,
 seega siin vihje jalaväe ja rat-
 saväe puudumisele
 galea, ae f. kiivir
 nōn galeae, nōn ēnsis erant pol-
 nud olemas ei kiivreid ega
 mõoka (seega olid tundmatud
 nii kaitse- kui pealetungirel-
 vad)
 sine mīlitis (kollektiivselt) üsü
 sõdureid vajamata, sõjaväge
 kasutamata
 peragō, ēgi, āctum, 3. (per, agō)
 mõõda saatma, veetma
 mollia ... peragēbant ōtia veet-
 sid mõnusat jõudeaega, s. o.
 elasid mõnusus rahus
 ipsa quoque seostada sõnaga
 tellūs subjekt lause lõpul tu-
 gevasti rõhutatud
 immūnis, e (in-, mūnus) vaba
 kohustusest; siin: viljelemata,
 harimata
 rāstrum, i n. kabli, kõblas
 intactus, a, um (in-, tangō) puu-
 tumata; rāstrō ... intacta kōp-
 last puutumata
 vōmer, eris m. sahk

per sē = suū sponte iseenesest,
 ise vabatahtlikult
 tellūs, üris f. maa

15. nullō (substantiivselt) cōgente
 ilma kellegi sunduseta, täiesti
 sunduseta
 cibus ... creātis (sc. tellūre)
 (maa poolt) loodud toitudega
 arbutus, i f. arbutus, (igihaljas
 põõsataoline) maasikapuu (kas-
 vab Itaalias, kannab punakat
 lägemaitset vilja); adi.
 arbuteus, a, um arbutuse-, maa-
 sikapuu-
 fētus, üs m. sünnitus; (puu)vili;
 arbuteōs fētus = fētus arbuti
 (Ovidius eelistab tarvitada ad-
 jektiivivi gen. poss. asemel)
 montānus, a, um (mōns) mäe-
 frāgum, i n. maasikas
 cornum, i n. kukitskirss
 mōrum, i n. moorus(puu) mari;
 siin: karuvabarn
 rubētum, i n. karuvabarna põõ-
 sastik
 patulus, a, um (pateō) avar;
 (puu kohta) laiaoksaline, laia-
 koorililine, kahar
 arbor lovis = quercus (tamm oli
 Jupiteri puu, nagu loorber oli
 pühendatud Apollonile ja mirt
 Venusele)
 arbore = de arbore
 glāns, glandis f. tõru (üks lõuna-
 maa tammeliike kandis sööda-
 vaid tõrusid)
 et quae ... glandēs = et glandēs,
 quae ...
 placidus, a, um (placeō) mahe,
 pehme, leebe; vaikne
 aura, ae f. (tuule) puhang, (tuu-
 le)õhk

20. mulcō, lsi, lsum, 2. silitama,
 paitama
 zephyrus, i m. (kr. s.) läänetuul
 sēmen, minis n. seeme
 inarātus, a, um (in-, arō) künd-
 mata
 nec renovātus ager = et nōn re-
 novātus ager ja uuendamata,
 s. o. viljelemata põld
 gravidus, a, um (gravis) raske,
 täis
 cāneō, nui, -, 2. (cānus) hall ole-
 ma, hallendama
 arista, ae f. viljapea
 iam ... iam kord ... kord
 nectar siin: viinamarjamahl, vein
 flūmina ... ibant jõgedena voo-

- las (siin on piltlikult esile tõstatatud piima ja viinamarjamahla küllust)
- flāvus**, a, um kuldkollane, kollane
- viridis**, e roheline, haljas
- stillō**, 1. tilkuma
- ilex**, **icis** f. - (igihaljas) tamm (okkaliste lehtedega)
- mella pluural külluse märkimiseks, vt. v. 5: *ora*
25. **postquam**... erat sellest ajast peale kui, sellal kui; *postquam* c. imperf. näitab algavat olukorda, mis' edasi kestab pealause tegevuse ajal
- tenebrōsus**, a, um (*tenebrae*) pime (valgusetu), hämar
- Tartarus**, i m. pl. Tartara, õrum n. (kr. s.) tartarus, allmaailm, manala
- sublit** = *successit*, tuli asemele, järgnes. Verbist *ire* tuletatud liitverbides esineb perf. ind. act. ainsuse 3. isikus mõnikord arhailine pikk lõppvokaal
- argenteus**, a, um (*argentum*) hõbedane
- prōlēs**, is f. võsu; järeltulija; (järel) põlv; siin: *meton. aetās*
- fulvus**, a, um punakaskollane, tumekollane, ruuge
- pretiōsus**, a, um (*pretium*) (kali)hinnaline, väärtuslik
- aurō**... *aere* = *aureā*... *aēneā* (*abl. comparationis*)
- contrahō**, **trāxi**, **tractum**, 3. (com-, *trahō*) kokku tõmbama; koon-dama, lühendama, piirama
- aestus**, ūs m. palavus; suvepalavus, (kuum) suvi; siin: *aestus* = *aestās*
- inaequālis**, e (in-, *aequālis*) eba-ühtlane, muutlik, heitlik
- In|*aequā*|lēs aū|tūmnōs *versus* *spondiacus*
- perque** *hiemēs*... *spatiis* *exēgit* *quattuor* *annum* talve, kuuma suve, heitliku sügise ning lühikese kevade abil moodustas (Jupiter) aasta nelja ajavahe-mikuga (aastajaga)
30. **tum** *primum* siis esimest korda
- siccus**, a, um kuiv
- fervor**, **ōris** m. (*ferveō*) keevus, palavus, lõõm, kuumus
- siccis**... *fervōribus* põuast
- ūrō**, **ussi**, **ustum**, 3. põletama, kõrvetama
- candēō**, **dui**, -, 2. valge, läikiv olema; valendama; siin: hõõ-guma, õhetama
- venti** põhjatuuled
- glaciēs**, **ēi** f. jää; jääpurikas
- astringō**, **strinxī**, **strictum**, 3. (*ad*, *stringō*) kokku tõmbama või pigistama, kangestama; *pass.* kangestuma, tarduma, külmu-ma, jäätuma
- pendēō**, **pependi**, -, 2. rippuma
- subiēre** (= *subiērent*) domūs asuti (elama) majadesse
- antrum**, i n. (kr. s.) koobas; domūs *antra* *fuērunt* (nendeks) majadeks olid koopad
- dēnsus**, a, um tihe
- frutex**, **icis** m. põõsas; põõsastik, võsa
- cortex**, **icis** m. (f.) (puu)koor, niin.
- vincitae cortice virgae** puukoorega kokkuseotud vitsad, vits-test onnid
35. **Cerēs**, **Cereris** f. **Ceres** (põllutõõjumalanna, tema olevat and-nud inimestele viljaseemned ja õpetanud neid maad harima) *meton.*: teravili, leib; *adi.* **Cereālis**, e **Cerese-**, vilja-sēmīna **Cereālia** = sēmīna **Cerēris** (*gen. possessivus*), vt. v. 16: *arbutēōs* **fētūs**
- sulcus**, i m. vagu; **sulcis** — in **sulcis**
- obruō**, **ruī**, **rutum**, 3. (ob, **ruō**) (kinni) matma, sisse külvama
- gemō**, **mui**, **niltum**, 3. oigama, ägama; **gemuēre** = **gemuērunt**
- luvencus**, i m. noor loom, mullikas, (noor) härg
- tertia** (*predikatiivselt*) kolman-dana
- horridus**, a, um (**horreō**) väri-semapanev, kohutav, hirmus, kole
- promptus**, a, um (tegutsemis) valmis, valmis (millekski)
- arma** tollal olid relvadeks veel kivid
- scelerātus**, a, um (**scelus**) jultunud, kuritegelik, roimarlik, kuri, õel; *nōn* **scelerāta** sest vaenlane tapeti ainult ausas võitluses
- ultima** sc. **prōlēs**
40. **irrupō**, **rūpi**, **ruptum**, 3. (in, **rumpō**) sisse murdma, sisse tungima

vēna, ae *f.* (vere)soon; metalli-
soon; siin: metall
aevum, i *n.* igavik; ajajärk, iga
vēnae peiōris (*gen. qualitatis*)
in aevum halvema metalli aja-
järku

fūgere = fūgerunt

pudor siin: häbitunne (kartus
in locum sublere (=sublērunt)
tulid asemele

amor... habendi omandushimu,
saamahimu

vēlum, i *n.* puri; vēla dabat (*sc.*
nāvita) avas purjed (saagi-
ahnusest aetuna)

45. steterant olid seisnud (*s. o.* veel
metsas kasvades)

carina, ae *f.* andur, kiil; siin:
laev; quaeque... carinae =
et carinae, quae

ceu nii, kui, nagu; ceu lūmina
sõlls et aurās substantiivid
lūmina ja aurās on ühildunud
käändes sõnaga humum (*att-*
ractio) = ceu lūmina sõlls et
aurae commūnēs

signō, l. (signum) märkima, ära
tähendama

limes, itis *m.* piirjoon; piiriala,
piiripeenar

mēnsor, ōris *m.* (mētior) (maa)
mõõtja

nec tantum... sed ja mitte ainult
... vaid (ka)

seges, etis *f.* külv, (kasvav) vili
alimentum, i *n.* (alō) toiduaine,
tõit

dēblta kohustuslikke (põllule
külvatud seeme on nagu võlg,
mida maa on kohustatud
lõikuse ajal heldesti tasuma)

dives siin: viljarikas

50. poscēbatur aktiivses lauses
oleks: poscēbant divitem hu-
num allmenta (*acc. duplex*);
selle verbi passiivi vormi juures
üks akusatiiv (kellelt) esineb
nominatiivis, teine aga (mida)
jääb alles

Itum est mindi, tungiti

viscus, eris *n.* taval. *pl.* viscera,
erum *n.* sisikond, sisemus; sü-
gavus, (maa)põu

recondō, didi, ditum, 3. (*re-*, *con-*
dō) ära, tagavaraks panema;
ära peitma; recondiderat *sc.*
humus

Styx, Stygis, *f.* Stüks (jõgi ma-

nalas); *adi.* Stygius, *a.* um
Stüksi-, allmaailma, manala;
Styglae umbrae Stüksi, varjud,
manala

admoveō, mōvi, mōtum, 2. (*ad-*
moveō) lähendama

quāsque... opēs = et opēs, quās
irritamentum, i *n.* ärritusvahend;
irritāmenta malōrum (*gen-*
obiectivus) kurja tekitaja, kur-
ja allikas

Bellum personifikatsioon (sōda
on raudse ajajärgu koledaim
nähtus, mis ilmus raua ja kul-
la avastamisel)

utrōque mõlema abil (*s. o.* et
terrō et aurō *abl. instrumenti*)

55. sanguineus, *a.* um (sanguis) ve-
rine

crepitō, l. (crepō) pragisoma,
krabisema; klirisema, tär-
sema

concutiō, cussi, cussum, 3. (*com-*
quatiō) (tugevasti) rapu-
tama

vivitur impersonaalselt: ela-
takse

raptum, i *n.* (rapiō) röövitu,
saak

tūtus, *sc.* est

nōn socer ā generō *sc.* tūtus est
vihje Caesari ja tema väimehe
Pompeiusse vaenulisele vahe-
korrale

frātrum vendade vahel

grātia amor

exitium, ii *n.* (exeō) hukkumine,
hukatus, häving; surm

imminet exitiō (*dat.*) ähvardab
hukata, sepsitseb surma

maritus, i *m.* abikaasa; mees;
mariti *sc.* exitiō

lūridus, *a.* um (surnu)kahvatu,
kaame; kahvatama panev, sur-
mav

terribilis, e (terreō) hirmus, ko-
hutav, jube

aconitum, i *n.* (*kr. s.*) kääking
(mürgine taim); mürk

noverca, ae *f.* (novus) võõras-
ema

60. patrius, *a.* um (pater) isa-

inquirō, quisivi, quisitum, 3. (*in-*
quaerō) järele uurima või pä-
rima v. kuulama, püüdma tea-
da saada, teateid koguma

ante diem (juba) ette, aegsasti;
enneaegu, ammu enne surma

filius... patriōs (-patris) Inqui-

rit in annōs poeg pūūab (en-nustajate kaudu) teada saada isa aastaid, s. o. millal ta surrb, et siis kätte saaks pärandi
 pietās, ātis f. (pius) kohusetunn-, kohusetruudus; vagadus; iacet pietās (personifikatsioon) nagu alistatud võitleja
 caedēs, is f. (caedō) raiumine, tapmine; siin: veri

caelestis, e (caelum) taevane, taeva-; subst. caelestēs, ium m. taevalised, taevaelanikud, jumalad.
 caelestum = caelestium (gen. partitiuus)
 Astraea, ae f. (kr. s.) Astraea (õiguse jumalanna); varem elasid jumalad maa peal, inimeste kurjus sundis neid üksteise järele sealt lahkuma

Pyramus et Thisbe (IV, 55—166)

1. Pyramus, i m. ja Thisbē, ēs f. kaks noort armastajat Babülonist
 quās sc. puellās
 oriēs, entis m. (sc. sōl) tõusev päike; ida- ehk hommikumaa
 praefērō, tuli, lätum, ferre (prae, ferō) ees kandma; eelistama (uliquem alicui)
 quās oriēs habuit, praclāta puellis imeteldavaim hommikumaa tütarlastest
 contiguus, a, um (contingō) naabruses olev, naaber-
 contiguās tenuēre (=tenuērunt) domōs elasid naabermajades ubi ... urbem in eā urbe, quam (mõeldud on Babüloni) adjektiiv *altum* tõlkimisel viia ühendusse sõnaga *mūris*
 coctilis, e (coquō) põletatud
 coctilibus mūris = mūris ē lapidibus coctilibus (telliskividest) extructis
 Semiramis, idis f. Semiramis (Assüüria kuninganna, poollegendaarne kujuk)
 5. nōtitia, ae f. (nōtus) tutvus
 gradus, ūs m. (gradior) samm, aste
 primōsque gradūs sc. amōris armastuse tärkamise
 vicinia, ae f. (vicinus) naabus, lähedus
 fecit - effecit võimaldas, soodustas
 taeda, ae f. mänd, (männi) tõrvik; pulmalõrvik (pulmaõhtul peigmehe majja pruuti saates kanti tema ees tõrvikut); *meton.* pulmad, abielu
 taedae ... iūre abielu õiguse järgi = seaduslikuks abieluks

- coeō, ii, itum, ire (com-, eō) kokku minema, ühinema; cois-sent: *coniunctiuus irrealis*
 vetuēre (= vetuērunt) patrēs vanemad keelasid; sama motiiv esineb ka hellenistlikus armastuslegendis «Hero ja Leander»
 quod nōn potuēre (= potuērunt) vetuēre mida (aga) nad ei saanud keelata (oli see, et)
 aequus, a, um võrdne; tasane, ühtlane; õiglane
 ex aequō = pariter ühevõrra, ühtviisi
 captis ardēbant mentibus ambō mõlemad põlesid kiretules (oma) armunud südametega
 cōnsciūs, a, um (com-, sciō) (kaas)teadev; subst. cōnsciūs, ii m. (kaas)teadja, tunnistaja, usalduse osaline
 nūtus, ūs m. viibe, märguanne; nūtiū signisq̄ue (ainult) viipe ja märkide abil
 10. quōq̄ue magis tegitur ... sõnajärjestus: et tectus ignis, quō magis tegitur, (eō) magis aestuat
 findō, fidi, fissum 3. lõhestama
 rīma, ae f. pragu, lõhe
 quam duxerat mille ta oli saanud, mis oli tekkinud
 cum fieret kui teda tehti, ehitamise ajal
 nulli (dat. auctoris) = ā nullō amāns, antis c. (amō) armastaja, armunu
 id vitium ... iter acc. duplex sõltuvalt sõnast *fecistis*
 15. tātae (predikatiivselt) ohutul!, takistamatult
 per illud sc. iter

murmur, uris *n.* sosin
 blanditiae, arum *f.* (blandus)
 meelitused, hellitus-, meelitus-
 sõnad
 murmure...minimō (abl. modi)
 üsna tasasel sosinal
 ubi (temporale) cōstitērant (inf.
 consistere) plusq. näitab siin
 tegevuse kordumist
 in...vicēs plur. ainult luulekee-
 les, tavaliselt invicem ehk in
 vicem kordamööda
 captāre siin: taotlema, saavutada
 või tabada püüdma
 inque vicēs fuerat (=erat) captā-
 tus tõlkida aktiivse lausega: ja
 kumbki kordamööda oli püü-
 nud tabada (teise hinge-
 õhku)
 anhelitus, ūs *m.* hingamine; hin-
 geõhk
 invidus, a, um (invidēō) kade
 obstō, stitī, -, l. (ob, stō) vastu
 seisma; takistama

20. quantum erat, ut sinerēs mis see
 sul siis õige oleks lubada
 vel siin: kasvõi
 ōsculum, i *n.* suudlus; ōscula
 dare suud andma, suudlema
 ad ōscula danda patērēs suud-
 luste võimaldamiseks avatud
 olla
 ingrātus, a, um (in-, grātus)
 ebameeldiv; tänamatu
 trānsitus, ūs *m.* (trānsēō) juur-
 depääs, tee
 tālia (pl. substantiivselt) sellist,
 selliseid sõnu
 diversus, a, um eri-, erinev, eri-
 sugune; eraldi olev; diversū
 ... sēde = diversō locō kumb-
 ki eri kohalt
 nēquiquam asjata

25. sub noctem ōō tulekul, vastu
 ōōd
 dixēre = dixērunt ... = dede-
 re = dedērunt
 parti... suae (sc. parietis) oma
 (seina) poolele, omapoolsele
 seinale
 quisque = uterque
 contrā (adverbiaalselt) teisele
 poole(le)
 postera... aurōra järgmise päe-
 va koit
 nocturnōs... ignēs = stellās
 pruinosus, a, um härmane, här-
 matunud
 radius, ii *m.* kiir

siccō, l. (siccus) kuivatama
 aurōra ... siccāverat ... coiēre
 (= coiērunt): Ovidius kasutab
 siin sündmuste otsese
 järgnevuse ilmekamaks kirjel-
 damiseks kaht kõrvuti seatud
 pealauseit; tõlkes lauset ad
 solitum coiēre locum alata sõ-
 naga «kui juba»

30. statuunt, ut (obiectivum) ...
 temptent... relinquant... con-
 veniant... eateant
 nocte silenti ōō vaikuses
 fallere siin: (kellestki) märka-
 matult mööduma
 custōdēs maja valvurid, orjad
 foris, is *f.* uks; tuval. pl. forēs,
 ium *f.* ukсед
 exierint kaudse kõne konjunktiiv
 urbis... tecta linna majadest,
 linnast
 neve = et nē ja et ei, ja et mit-
 te
 spatior l. (spatium) jalutama,
 ringi kõndima, uitama
 lātō (sc. eis) spatiantibus (dat.)
 (sc. in) arvō minekul üle laia
 nurme
 bustum, i *n.* matmispaik, haud,
 kalm
 busta Ovidiuse juures esineb
 meetrikalistel põhjustel sageli
 sing. asemel plur.
 Ninus, i *m.* Ninus (Assüüria ku-
 ningas, Semiramise abikaasa)
 latēre siin: peidus olema, ennast
 (ära) peitma

35. niveus, a, um (nix) lumine; lu-
 mivalge
 ūberrima (c. abl.) üleni täis
 mōrus, i *f.* (mōrum) moorus-
 puu; mōrus koos atribuutidega
 on apositsiooniks sõnale arbor
 gelidus, a, um (jää)külm
 conterminus, a, um (com-, ter-
 minus) ühise piiriga, lähedu-
 ses, naabruses olev
 tardē (tardus) aeglaselt, pikal-
 daselt
 lūx, tardē discēdere visa päike,
 mis näis (armastajaile nende
 kärsituses liiga) aeglaselt kadu-
 uvat
 praecipitō, l. (praeceps) alla,
 maha tõukama; pass. alla,
 maha langema, (kiiresti) va-
 juma
 aquis (dat.) = in aquās
 ab eisdem = ab eisdem (lisdem)

- cäällidus, a, um ettevaatlik
callida (*perdikatiiviselt*) ... **Thisbē** *ēgreditur* Thisbe väljub ettevaatlikult
- cardō**, *dinis m.* uksehing; **cardinem** *versāre* (= *vertere*) (*poet.*) ust avama
40. fallit jääb märkamatuks
adoperiō, *ruī, rtum, 4.* (*ad, operiō*) (kinni) katma, peitma, varjama
adopertaque vultum (*acc. limitationis*) kaetud näoga, looritatud näoga
tumulus, ī m. siin: kalmuküngas
dicta (*arbor*) kokkuräägitud (puu), *s. o.* mille suhtes lepiti kokku
sidō, **sēdi**, **sessum, 3.** (kohale) istuma, istet võtma
pervēnit ... sēdit samas lauses *praesens historicum*'ilt üleminek *perfekti* vormi -
caedēs siin (*poet.*) veri
leaena, *ae f. (kr. s.)* (ema)lõvi
spūmō, *l.* vahutama
oblinō, **lēvi**, **lltum, 3.** (*ob, linō*) määrima
rictus, ūs m. lõuad, suu
venit ecce ... rictūs sõnajärjestus: *ecce venit leaena oblīta spūmantēs rictūs* (*acc. Graecus vōi limitationis*) *recenti caede* (= *sanguine*) boum ennäe tuleb lõvi, vahutavad, lõuad (vahutavailt lõugadelt) määritud veiste värske verega (*v. äsja mahafnurtud veiste verega*)
dēponere *sitīm* janu kustutama; **dēpositūra**: kavatsedes janu kustutada (*sōna-sōnalt*: maha panna)
vicinus, a, um (*vicus*) naabruses olev, naaber-, lähedal olev
45. **quam** = *leenam*
ad lūnae radiōs kuuvalgel
Babylōn, **ōnis f.** *babūlon*; *adi.* **Babylōnius, a, um** *babūloni*; *subst.* *babūloonlane, babūloonlanna*
trepidus, a, um *hirmunud, värisev, jahmunud*
trepidō *pede* (*abl. modi*) värisevail jalul
fūgit ... fūgit silmas pidamkvantiteeti
tergō = (*pronsas*) **dē** (**ē**) **tergū** *velāmen*, *minis n.* kate, loor
- lea**, *ae f. (leō)* = *leaena*
compescō, *cui, -, 3.* tagasi hoidma, piirama, taltsutama; *sitīm* **compescere**: janu kustutama
sine ipsā ilma omanikuta, *s. o.* Thisbeti maha langenud
50. **cruentus, a, um** *verine*
laniō, *l.* katki rebima või kiskuma, lõhki käristama
amictus, ūs m. (*üle*)riie; siin: loor
vidit *s. o.* kuuvalgel
in altō pulvere sügavas liivas
certus siin: selge
fera, ae f. (ferus) metsloom, kiskja
expallescō, **pullūi, -, 3.** (*ex, pallescō*) (näost) kahvatama, kaameks muutuma
ut ... repperit ut temporale vestem samas tähenduses kui *eespool velāmen, amictus*
perdet (*fut. I*) peab hävitama, hävitagu
55. **ē quibus illa** (*s. o.* **Thisbē**) **fuit longā dignissima vitā** kelledest (*just*) tema oleks kõige enam väärinud pikka elu
nostra anima mina
miseror, l. kahetsema, haletsema; *gerund.* **miserandus, a, um** kahetsemisväärne; õnnetu, vilets
perimō, **ēmī**, **ēptum, 3.** (*per, emō*) hävitama, hukkama, surmama
in loca ... venirēs järjestada: **quī lussī, (ut) in loca ... venirēs**; tavaliselt esineb *post verbum voluntatis* konstruktsioon *acc. c. inf.*
plēna *metūs* täis õudusi, hirmuäratav, õudne
nec prior ... vēni kuid ei tulnud varem (et kaitsta **Thisbet**)
nostrum = *meum*
divellō, **velli**, **vulsum, 3.** (*dis-, vellō*) puruks, tükkideks kiskuma
scelerāta ... viscera = *viscera*
scelerāti (*subst.*)
morsus, ūs m. (mordeō) hammustus; siin: kihvad
60. **rūpēs, is f.** (järsk) kalju, kalju-rahn
sed timidi (*gen. possessivus*) *est optāre* *nece* *kuid* *arale* *on omanc* *surma* (*ainult*) *soovida*
Thisbēs kreeka pärisnimele juu-

- res tarvitatakse luules sageli kreeka päritoluga genitiivivormi
- paciscor**, **pacus sum**, 3. kokku leppima, kokku rääkima; *part. pacus*, a, um (*passiivselt*) kokkulepitud, kokkuräägitud
- dedit ... dedit** (*anafoor*) tõlkida vabamalt, näiteks: kastis (pisaratega) ... kattis (suudlus-tega)
- notae** käib *vesti* (= *velamina*) kohta
- haustus**, üs *m.* (haurlõ) sõõm, lonks
- accipe nunc ... nostri** (= *mei*) ... **sanguinis haustus!** võta vastu ... minu vere sõõme, joo, ime endasse ... minu ... verd (need sõnad lausub Pyramus linikule)
65. **accingō, cingō, cinctum**, 3. (*ad, cingō*) võõtama, võõle panema **quōque ... ferrum = et ferrum, quō ...**
- ferrum** demlittere mõõka torkama *ilia*, lum *n.* sisikond, kõht
- mora**, ae *f.* viivitus
- nec mora = et nulla mora est** ja kohe, sedamaid
- fervēns, entis** (*ferveō*) keev, kuum, aurav
- trāxit sc. ferrum** tõmbas välja mõõga (et kiiremini surra)
- resupīnus, a, um** tahapoole lookas, kõver, tahapoole nõjatunud; selili (olev)
- humō = humi**
- cruor, ōris m. veri**
- ēmīcō, micui, micātum**, 1. (*ex, micō*) läigatama, esile purskama
- vitiō, 1. (vitiūm) vigastama, rik-kuma**
- fistula, ae f. (vee)toru**
- plumbum, i n. tina**
- scindō, scidi, scissum**, 3. lõhestama; *pass.* siin: lõhkema
- strideō, di, -, 2 ja stridō, di, -, 3.** sisisema, kihisema
- forāmen, minis n. auk, avaus**
70. **ēiaculor, 1. (ex, iaculor)** välja heitma või paiskama
- rumpō, rūpi, ruptum**, 3. murdma nōn aliter, quam cum (*fistula*) just nagu siis, kui; võrdlus mõjub võõrastavalt, kuid ei tohi unustada, et see on võetud tolleaegsest igapäevasest

elust. Roomlased olid ju kuulsad oma veevärgi poolest ning selliste torude abil juhiti vesi majadesse. Ovidius kirjeldab siin seda, mis tal sageli silmees oli

arboreus, a, um (arbor) puu-
arborei (=arboris) fētus puuviljad, moorusmarjad

aspergō, ginis f. pritsimine, pritse

caedis = sanguinis

āter, tra, trum must, tume

faciēs, ēi f. välimuse

in ātram vertuntur faciem saavad musta välimuse, muutuvad mustaks

madefaciō, fēci, factum, 3. (*madeō, faciō*) märjaks tege-ma; niisutama, kastma, jmmu-tama

purpureus, a, um (purpura) purpurivärviline, purpurne

metū nōndum positō hirmust veel mitte toibunud

75. **oculis animōque (hendiadūoin)** requirīt otsib igatseva pilguga
- gestiō, 4. ihkama, ihaldama**
- quantaque ... gestit = et gestit** narrāre, quanta-pericula (*pluralis poeticus*) vitārit (= vitāverit)
- ut ... sic (kontsessiivselt)** kui-gi ... siiski, küll ... aga
- facit incertam** teeb ebakindlaks, paneb kõhklema, viib segadusse
- haeret = dubitat**
- tremebundus, a, um (tremō)** värisev, tõmblev
- pulsāre ... solum** peksvat (s. o. surmaheitluses) vastu maad
- cruentus, a, um (cruor)** verine

80. **retrō** tagasi
- pedem ferre astuma; retrō pedem** tulit taandus sammukese
- buxus, i f. (kr. s.)** pükspuu
- pallidus, a, um** kahvatu, kaame
- ōra ... buxō pallidiōra** gerēns *part. praes. act.* koos objek-tiga (*ōra ... gerēns*) esineb kreeka keele mõjul, tõlkimisel sõna *gerēns* osutub liigseks, substantiiv tuleb lihtsalt edasi anda teises käändes: püks-puust kahvatuma näoga või näost kahvatum kui pükspuu. Antiikaja autorid sageli võrdlevad näo kahvatust mingi metalli või puu kollaka värviga,

loomulik võrdlus, kui arvestada lõunamaalaste pruuni näojumet

exhorrescō, horruī, -, 3. (ex, horrescō) värisema või vabisema hakkama

aequor, oris n. merepind, meri
instar n. (indecl.) vastayus, sarnasus, taolisus (kaalult, kujult, viisilt jne.); *c. gen.* kujul, kombel, sarnaselt; **aequoris instar** mere sarnaselt, nagu meri

tremō, muī, -, 3. värisema, värelema

summum, ī n. (summus) kõrgeim osa, tipp; ülaosa, (mere) pind

stringō, strinxī, strictum, 3. kergesti puudutama, riivama
exiguā ... aurā kergest ... tuuleõhust

remorōr, 1. (re-, moror) viibima; viivitama; **remorāta:** vähekeese aja pärast, hetke pärast

amōrēs = iuvenem amātum abstractum pro concreto) armsama

indignōs siin: süütuid
clārus siin: selgesti kostev, vali
plangor, ōris m. laks, laksatus; hädaldamine, halin

lacetus, ī m. õlavars, käsi(vars)
percūtīt ... lacertōs löi endale vastu käsivarsi (ahastuse märgiks)

85. **coma, ae f. (kr. s.)** juuksed
laniāta comās (acc. limitationis) kiskudes endal juukseid
suppleō, ēvī, ētum, 2. (uuesti lisaks) täitma, asendama

flētus, ūs m. (fleō) nutt; siin *abstractum pro concreto*
vulnera supplēvit lacrimis, flētumque cruōri Thisbe otsekui asendas verekaotust oma pisaratega

gelidis in vultibus ōscula figēns surudes suudlusi ta külmale (külmaks kangestunud) nāole
adimō, ēmī, ēmptum, 3. (ad, emō) ära võtma; röövima

90. **nōminat** hüüab
exaudiō, 4. (ex, audiō) (ära) kuulama või kuulma, kuulda võtma
vultūsque attolle iacentēs tõsta üles oma longuvajunud peal
ad nōmen Thisbēs alles armsama

nime kuulmine toob surija teadvusele tagasi
gravō, 1. (gravis) raskeks tege

gema
morte gravātōs surmast raskeks muutunud

ērigō, rēxi, rēctum, 3. (ex, regō) (üles) tõstma; **oculōs ērigere** silmi avama

visā ... illā abl. abs.

oculōs recondere silmi taas varjama, peitma (laugude taha), silmi uuesti sulgema

ēbur (metonüümia) = vagina ex ebore facta

ēnse vacuus ilma mōögata
tua (rōhutatult) sinu oma

95. **et mihi ka** minul
fortis in ūnum hoc (küllalt) vahva vähemalt selleks teoks
in vulnera (surmavaks) haavamiseks, surmahoobiks
persequar = sequar
extinctus, ī m. surnu
lētum, ī n. surm (poet.)

revellō, velli, vulsum, 3. (re, vellō) vägisi ära viima, röövima (surmast)

heu oh! ah!

quique ... poterās tõlkimisel järjestada: **quique (= et qui)**
morte sōlā (ainult) ā mē heu revelli poterās (oleks võinud)
poteris nec (= nē quidem) morte
sind ei pea isegi mitte surm

100. **hoc ... estōte rogātī** selles olge te palutud (s. o. seda palume teilt)

ambōrum verbis mõlemate nimel
multum miserī kõnekeele väljend
miserimī asemel

ō ... parentēs tõlkimisel järjestada: **ō multum miserī parentēs, meus (sc. parēns)** illiusque (sc. parēns)

parentēs = parēs

certus siin: truu, kindel
novissimus siin: viimne
compōnere siin: matma
tumulō = (proosas) in **tumulō**

invideō, vidī, vīsum, 2. (in, videō) kadestama; siin: (paha-tahtlikkusest) keelduma; mitte lubama

ut ... nōn invidēātis et te lubaksite; väljend *non invidēre* märgib siin üht mõistet: mitte keelduma, lubama

- at tū, quae ... arbor = at tū, arbor, quae ...
 miserābills, e (miseror) haletsemisväärne, õnetu
 105. es tectūra peatselt varjad
 tenē... habē hoia alal... olgusul
 pullus, a, um mustjas, tume
 aptus, a, um sünnis, kohane, sobiv
 geminus, a, um kaksik, paaris, kahekordne
 gemini monumenta cruōris meeldetuletuseks, et mõlemad armastajad on niisutanud sind oma verega
 mucrō, ōnis m. teravik; siin: mõõgateravik, mõõgaots
 imus kõige alumine, madalaim; alumine osa, alaosa
 pectus sub imum otse vastu südant

incumbō, cubui, cubitum, 3. (incumbō) peale heitma või laskuma; c. dat. millelegi viskuma
 ā caede tepēbat oli verest veel leige

110. tetigēre = tetigērunť liigutasid permātūrēscō, rui, -, 3. (per, mātūrēscō) (täiesti) valmima, küpseks saama
 ubi permātūruit igakord kui see valmib; perfectum korduva tegevuse märkimiseks
 roguš, i m. tuleriit
 supersum, fui, esse (super, sum) üle, järel olema, järele jääma
 quodque rogiš (dat.) superest ja mis tuleriidast (s.o. põletamisest) järele jääb = põrm
 requēscō, quiēvi, -, 3. (re-, quiēscō) puhkama
 urna, ae f. urn

Daedalus et Icarus

(VIII, 183—235)

- Daedalus, i m. Daidalos (müütiline Ateena ehitusmeister)
 Icarus, i m. Ikaros (Daidalose poeg)
 1. Crētē, ēš (acc. -en ja -em) f. Kreeta (saar Vahemeres)
 perōsus, a, um (per, ōdi) südamest vihkv; (exsilium) tüpinud, tüdinud
 exsilium, ii n. pagendus, maapagu; (Daidalos pidi oma vennapoja tapmise pärast põgenema Kreeta saarele, kus ta sealse kuninga Minose käsul ehitas kuulsa labürindi. Kui ta lõppeks ihkas kodumaale tagasi, ei lubanud Minos tal saarelt lahkuda)
 tactus loci nātāllis (= patriae: gen. obiectivus) amōre tundis igatsust (sõna-sõnalt: haaratud igatsusest) sünnipaiga järele
 pelagus, i n. (kr. s.) meri
 clausus (= cīrcumclūsus) erat pelagō ta oli (aga) merest piiratud
 obstruō, struxi, structum, 3. (ob, struō) (tõketega) sulgema, sulustama, tõkestama
 licet ... obstruat (coni. concessivus)

- sivus) sulgegu ta (s.o. Minos) pealegi
 at ometi, vähemalt
 ibimus = fugiēmus
 illāc (illa, -ce sc. parte) seal; sinna; siin: seda teed mõõda (käib eelneva caelumi kohta)
 5. possideō, sedī, sessum, 2. (potis, sedeō) valdama, omama, evima; possideat: coni. concessivus
 āēra acc. sg.; luules tarvitatakse kreeka laensõnades kreeka akusatiivi
 Minōš, nōls m. Minos (müütiline Kreeta kuningas ja seadusandja, pärast surma kohutunik manalas)
 animum dimittēre in c. acc. (millelegi) oma mõtteid suunama või juhtima
 novō, 1. (novus) uueks tegema, uuendama
 nātūram ... novat (praes. de conatu) püüab muuta loodusseadusi, püüab loodust alistada uutele seadustele
 nam nimelt
 ut (consecutivum) ... putēs = ut eās in clivō crēvisse putēs (impersonaalselt)

quondam mänikord, vahel
fistula, ae *f.* toru; roogpill, vile-
 pill
rustica... **fistula** karjasevile
 (tehtud tavaliselt seitsmest erine-
 neva pikkuse ja jämedusega
 pilliroost või kaerakõrrest)
dispär, paris (dis-, pär) ebavõrd-
 ne; erinev
avēnae siin: (pilliroo) torukesed
sic... **avēnis** nõnda vahel kar-
 jasevilel järk-järgult tõusevad
 tema erinevas suuruses toruke-
 sed

10. **linum, i n.** lina; linane lõng, niit
mediās sc. pennās... **imās sc.**
pennās (*predikatiivselt*) kes-
 kelt... alt
cēris = cērā (*abl. instrumenti*)
curvāmen, minis n. kõverus, kää-
 nak, kurv
parvō curvāmine (*abl. modi*)
flectit painutab vähe kõve-
 raks
vērus... **avēs = vērās avium**
ālās comparatio compendiaria
 s. o. lühendatud võrdlus
ūnā ühes temaga, tema kõrval
ignārus sellest adjektiivist sõl-
 tub *acc. c. inf.*
tractō, i. (*trahō*) vedama; puu-
 dutama, puutuma; millegagi
 tegelema
 sua sõ **tractāre pericla** et ta män-
 gib omaenda hädaohuga, s. o.
 asjädega, mis ähvardavad te-
 male ohtlikuks muutuda (vihje
 Ikarose hukkamisele)
renideō, -, -, 2. hiilgama, särama;
 naeratama, rõõmustama
ōre renidenti (*abl. qualitatis*)
 (rõõmust) säraval nõol, rõõm-
 salt naeraädes
vagus, a, um ringi ekslev, uitlev;
 hajuvil; siin: (tuuleõhust) lii-
 kuv, kerge
quās, sc. plūmās (udusulgi)

15. **captābat** püidis haarata, haaras
 (kinni)
pollex, licls m. põjäl
mollibat (*arhaismi*) = molliebat
lūsus, ūs m. (*lūdō*) mängimine,
 mäng
mirābillis, e imestusväärne, ime-
 line
manum ultimam coeptis (dat.)
impōnere kätt viimast korda
 tõ külge panema, lõplikult
 viimistlema

librō, i. tasakaalus hoidma, tasa-
 kaalu viima, tasakaalu hoides
 viibutama või õotsutama
geminās librāvit in ālās... **cor-**
pus õotsutas (tasakaalu) oma
 keha mõlema tiiva vahele, s. o.
 tõusis (tasakaalus) lendu mõ-
 lema tiiva vahel
mōtā (*sc. ālis*) **pependit in aurā**
õotsus (tiivalõokidest) liiku-
 mapändud õhus

20. **instruō, strāvxi, strāvctum, 3.** (*in,*
struō) üles seadma, korda, val-
 mis seadma; õpetama
nātus, i m. (*nāscor*) (*poet.*)
 poeg
mediō... **limite** (*abl. lineae*)
 keskmist teed mõõda
ut (obiectivum)... **currās** (= *vo-*
lēs) *ut*-lause sõltub verbist
moneo
dēmissus, a, um (*dēmittō*) lan-
 getatud; madal; **dēmissior**
 (*predikatiivselt*) liiga mada-
 lalt
ignis sc. sōlis
adūrō, usi, ustum, 3. (*ad, ūrō*)
 süutama, põletama, ära kõrve-
 tama
nē (*finale*)... **unda gravet**...
ignis adūrat
nec tē spectāre... iubeō = nē
spectāveris!
Boōtēs, ae (ja *is, acc. -en*) *m.*
 (*kr. s.*) veiseajaja. veisekar-
 jus; Väike Vanker (tähekogu)
Helicē, ēs (acc. -en) f. (*Arctos*)
 Suur Vanker (tähekogu)
strictus, a, um (*stringō*) (tupest
 välja) tõmmatud, paljastatud
Orion, ōnis (acc. -ōnem ja -ōna)
m. Orion (tähekogu) (teda kuju-
 tati kauni hiiglase ja jahime-
 hena, kel oli käes paljastatud
 mõök ning keha über täh-
 tedest võõ); siin: *gen. Orionis*
Boōten... **Helicen**... **Orionis**
 muistsel aegadel meremehed
 orienteerusid nende tähekogu-
 de järgi

25. **carpe viam** siin: lenda!
pariter ühtaegu, samal ajal
 (= *eōdem tempore*)
praecepta siin: (vajalikke) ju-
 hatusi, õpetusi
ignōtās harjumata
accommodō, i. külge panema, ko-

handama, külge kinnitama (*c. dat.*)
 umeris (*pars pro toto*) accommodat *ālās* kinnitab käte külge tiivad
 inter opus vihje sõnadele *accommodat ālās*
 monitus, *ūs m.* (moneō) meeldetuletus, manitus; õpetus
 gena, *ae f.* põsk, pale
 madescō, *duī, -, 3.* märjaks, niis: keks muutuma, niiskuma; *maduere = maduērunt sc. lacrimis*
 senilis, *e* (*senex*) raugalik, rauga-; *senilēs = senis*
 patriae = *patris*; *tremuere = tremuērunt*
 nōn iterum repetenda (*pleonasm*)
 mis (*s. o.* suudlused) ei pidanud enam korduma, *s. o.* viimast korda

30. ante siin adverb
 timere *alicuī* kellegi pärast kartma või hirmul, mures, rahutu olema
 tener, *era, erum* õrn
 prōdūcō, *dūxī, ductum, 3.* (prō, dūcō) edasi juhtima; kuhugi viima või juhtima; *perf.* siin väljendab korduvat tegevust
 nidus, *ī m.* pesa
 velut... *nidō = velut āles, quae ab altō nidō teneram prōlem in āerā prōdūxit*
 hortatur (*sc. Daedalus*)... *sequi = ut sequerētur*
 damnōsus, *a, um* kahjulik, hukatuslik, ohtlik
 damnōsūs... *artēs* hädaohtlikke, kardetavaid (kunsti)võtteid
 ērudit (*sc. eum*) *artēs acc. c. duplex (docere analogial)*
 suās (*sc. ālūs*) et *nūti*... *ālūs* (tiivalööke)
 hōs kuulub *vīdit* juurde
 aliquis (*s. o. piscātor*) siin: *quispiam*'i tähenduses: (see või teine) mõnigi
 tremulus, *a, um* värisev, vōbisev, vōnkuv
 harundō, *dinis f.* pilliroog; õnge-
 35. stiva, *ae f.* adrakāsipuu, adrakurg
 -ve (liitub sõna lõppu) või; -ve... -ve kas... või
 innitor, nixus (*nisus*) sum, nīti

(millelegi) toetuma, nõjatuma, najatama (*c. abl.*)
 obstipescō, *pui, -, 3.* kohmetuks jääma (hāmmastusest), hāmmastuma
 quique... *deōs = et crēdidit (eōs), qui... possent, esse deōs*
 aether, *eris (acc. aethera) m. (kr. s.)* õhk (ülemised kihid), eeter; *aethera carpere* lendama, liikuma õhus (vt. v. 25: *carpe viam*)
 Iunōnius, *a, um (Iunō)* Junole kuuluv või pühendatud, Juno poolt armastatud
 laevus, *a, um* vasak, vasem; vasakpoolne
 Samos (-us) *ī, f.* Samos (saare samanimelises pealinnas oli kuulus Iuno (Hera) tempel)
 Delos, *ī (acc. -on ja -um) f.* Delos (saar Egeuse meres)
 Paros (-us), *ī f.* Paros (saar Egeuse meres)
 fuerant... *relictae* olid jäänud nende (selja) taha
 Lebinthos (-us), *ī f.* Lebinthos (üks Sporaadi saari, Samosest lõuna pool)
 fecundus, *a, um* (vilja)rikas; *fecunda*... melle meerikas
 Calymnē, *ēs, f.* Kalūmna (saar Egeuse meres)

40. gaudere (*aliquā rē*) (millestki) lõbu, rõõmu tundma
 volātus, *ūs m.* lend
 deseruit... *ducem* eemaldus juhist (*s. o.* ei järgnenud enam isale)
 cupidō, *dinis f.* (cupiō) iha, tung, kirk
 caeli cupidine tractus haaratud ihast lennata taevasse
 iter agere suunduma
 rapidus, *a, um (rapiō)* hoogus, kiire; siin: kõrvetav
 odorātus, *a, um (odor)* lõhnav, heallõhnaline
 tabescō, *tabui, -, 3.* sulama
 nudus, *a, um* paljas, katmata (*c. abl.*); *nūdōs sc. ālis* ilma tiibadeta jäänud
 quatīō, *quassī, quassum, 3.* raputama, (kättega) vehkima

45. rēmigium, *ī n.* aerud; siin: *rēmigium sc. ālārūm*: tiivad (*metafoor*)

careō, rūi, -, 2. ilma olema (c. abl.)
 percipiō, cēpi, ceptum, 3. (per, capiō) vastu võtma, saada
 nōn ullās (= nullās) percipit aurās ta ei taba (paljaste s.o. ilma tiibadeta jäänud) kättega üldse (mingit) õhku
 ōra = ōs
 caeruleus, a, um (caelum) (taeva)sinine; tumedavärviline, tume; caeruleā kuulub aquā juurde
 patrium = patrīs
 excipiō, cēpi, ceptum, 3. (ex, capiō) välja võtma; vastu võtma, kinni püüdma, tabama; siin: endasse neelama
 nōmen trahere nime saama
 ab illō Ikarose nime järgi on nimetatud osa Egeuse merest (mare Icarium)

nec iam mitte enam
 requiram (coni. dubitativus) pean otsima
 50. dicebat (imperf. de conatu) tahis hüüda
 aspiciō, spexi, spectrum, 3. (ad, spiciō) (pealt) vaatama; silmama; pennās aspexit (seal) nägi ta sulgi
 dēvoveō, vōvi, vōtum, 2. (dē, voveō) ohvriks tootama; (ära) needma
 corpus sc. nāti
 aliquem (in) sepulcrō condere kedagi maha matma
 tellūs Icaria (saar Samosest lääne pool)
 dicta sc. est = nōmen traxit
 sepultus, i m. (sepeliō) (maha) maetu

Fasti

«Fasti» «Kalender»

Ver (I, 149—160)

Eleegiline distihhon: $\begin{array}{cccccccccccc} \wedge & \cup & \cup & \wedge & \cup & \cup & \wedge & \cup & \cup & \wedge & \cup & \cup & \wedge & \cup & \cup \\ \wedge & \cup & \cup & \wedge & \cup & \cup & // & \wedge & \cup & \cup & \wedge & \cup & \cup & \wedge & \cup & \cup \end{array}$

1. age! ütle õige
 frigoribus (abl. temporis) pakase ajal; külmade ilmadega
 quī... incipiendus erat mis oleks pidanud (õieti) algama
 temporis aetās aastaaeg
 palmes, itis n. võsu, oks
 dē gravidō palmite paisuva võsu küljes
 gemma, ae f. pung, õienupp, idu
 tumeō, muī, -, 2. paisuma; tursuma; siin: puhkema
 5. fōrmō, l. vormiina, kujundama, moodustama; kasvatama
 operiō, rūi, rtum, 4. (kinni) katma; sulgema, peitma
 frāns, frondis f. lehestik; pl. lehed
 modo fōrmātis operitur frondibus arbor puu kattub (äsjä tärghud...) värskete lehtedega
 in summum... solum maakamaraale

- sēminis herba seemnest võrsunud oras
 tepidus, a, um soe
 concentus, ūs m. (continō) kooskõla; helisemine, helin; siin: helisev laul
 mulcēre siin: meeldivalt helisema, kõlama
 tepidum volucrēs concentibus aēra mulcent -- lindude laulud helisevad paitavalt (meeldivalt) läbi sooja õhu
 luxuriō, l. (millestki) rikas olema, külluses olema; röömsalt hüplema, kepsutama
 pecus, oris n. kariloom(ad)
 blandus, a, um meeldiv, kütkestav, võluv
 sōlēs pl. siin: päikeseküllased, päikesepaistelised päevad
 ignōtus siin: võõras, võõraks muutunud (pika talve järele)
 10 luteus, a, um porine, mudane, savine

trabs, bis *f.* palk; puu; tala
 opus = nidus pesa
 cultūs (*acc. pl.*) siin: harimine,
 viljelus
 patitur cultūs ager et renovātur
 arātrō siis põld laseb ennast
 harida ning sahaga üles kün-

da (siis on võimalik põldu ha-
 rida ning künnda sahaga)
 novitās, ātis *f.* (novus) uudsus;
 uudis
 anni novitās aasta algus s. o.
 uus aasta

Arion (II, 83—118)

1. **Arion**, onis (*acc. -ona*) *m.* Arion
 (Kreeka kitarööd, pärit Lesb-
 ose saarelt; ca a. 600
 e. m. a.)
 currentēs ... tenēbat (= retinē-
 bat) aquās kütkestas (peatas)
 vetevoolu
 sequēns = persequēns
 agna, *ae f.* emane tall; tall
 retinēō, tinui, tentum, 2. (re-, te-
 neō) tagasi hoidma, kinni pi-
 dama, peatama
 resistō, stitī, -, 3. (re-, sistō)
 seisma jääma, seisatama
5. **cubō**, bui, bitum, 1. lamama, le-
 bama, magama; cubuere = cu-
 buerunt
 cerva, *ae f.* emahirv; hirv
 et stetit ... leae = et cerva (*sc.*
 saepe) stetit in saxō proxima
 leae ja kaljul seisis hirv sageli
 otse (ema)lõvi kõrval
 lis, litis *f.* (*gen. pl. -ium*) tüli,
 nägelus, riid
 loquāx, quācis (*loquor*) jutukas,
 lobisev, vadistaja; siin: vaa-
 kuv
Pallas, adis *f.* (*sc. Athēna*) Pal-
 las (jumalanna Athena (= Mi-
 nerva) lisanimi
Palladis āles (= avis) Pallase
 lind, s. o. Pallas Athena'le pü-
 hendatud lind = õökull
 cornix, icis *f.* vares
 et sine lite ... sēdit (muidu)
 vaakuja vares istus rahulikult
 (ilma riiuta) Pallase linnuga,
 s. o. vares unustas oma põli-
 se vaenu õökulli vastu ega ha-
 kanud seda nähes vihaseelt
 vaakuma, nagu harilikult
 accipiter, tris, (*gen. pl. -um*)
 kull
iūnctus, a, um (*iūngō*) ühenda-
 tud; siin: otseses läheduses,
 kõrvuti
 columba, *ae f.* tuvi

- Cynthia, *ae f.* Apolloni õe, jahi-
 jumalanna Diana (Artemise)
 lisanimi — Küntose Diana (Kün-
 tose mäe järgi mõlema sünni-
 paigas Deelose saarel)
 fertur = dicitur
vōcālis, e (*vōx*) kõlarikas; laulu-
 osav, maheda häälega, kauni-
 hääleline
10. **frāternus**, a, um (*frāter*) venna-
 lik; venna-; frāternis = frātris-
 Apollonis. Sama nähtus — ad-
 jektiivitarvitamine *subst. ge-
 nitiivi* asemel — esineb kordu-
 valt ka kahes järgnevas reas
 (Arionium pro Arionis, Sicu-
 lās pro Siciliae, lyricis pro
 lyrae, Ausonis pro Ausonum)
Arionius, a, um (*Arion*) Arioni-
 Siculus, a, um siitsiilia
 capi siin: vaimustatud olema
 lyricus, a, um (*lyra; kr. s.*) lüü-
 riline; siin: lüüra-
Ausonēs, um *m.* ausonlased
 (muistsed Kesk- ja Lõuna-
 Itaalia elanikud); *adi. fem.* Au-
 sonis, idis *f.* ausoni
ōra, *ae f.* rannik
Ausonis ōra ausonlaste maa,
 s. o. Itaalia (*pars pro toto*)
 domum repetēns (= rediēns) s. o.
 Kreekasse (pärast esinemist
 Siitsiilias ja Lõuna-Itaalias
 Arion reisis tagasi Korinto-
 sesse, kus ta elas türanni Pe-
 riandrose õukonnas)
 puppim (= nāvem) cōnscendit ta
 läks laevale, astus pardale
 atque ita ... opēs = atque ita
 (= nāve) ferebat (vedas kaasa)
 opēs quaesitās (teenitud, saa-
 vutatud) arte (*sc. suā*)
 15. forsitan võib-olla, vahest
 gubernātor dēstrictō cōnstitit
 enise astus välja tüürimees
 paljastatud mõõgaga
 cēteraque armātā cōnscia (gu-

bernätöri) turba manū ja relvad käes — hulk teisi, kes kuuluvad tema kilda
quid tibi cum gladiō? Ons sul vaja mõõka (tõsta)?
dubiam ... puppim (kõikuvad,) õotsuvat laeva
 20. **digitus, i m. sõrm**
 arma siin: riist
metū (abl. separationis) vacuus hirmust vabana, s. o. kartmatult
dēprecor, i. (dē, precor) palvetega midagi vältida püüdma
mortem nōn dēprecor ma ei palu teilt surmast pääsmist või ma ei palu jätta mind ellu
liceat (coni. hortativus) lubatagu
 referre siin: ette kandma (laulma, mängima)
lyra, ae f. (kr. s.) lüüra
 ridere siin: (millegi üle) irvitama
capit ille corōnam ta võtab (loorberi)pärja
crinis, is m. juus; siin: lokid
quae possit ... tuos mis võiks sobida sinu lokkidele, Phoibos
 25. **induō, dui, dūtum, 3. riietama;** selga, üle panema; **pallam** õlgadele heitma
Tyrus (-os), i f. Tüüros (tähtis sadama- ja kaubalinn Foiniikias); **adi. Tyrius, a, um** tüürose-
mūrex, icis m. purpurvärv, purpur
bis tinctam kaks korda kastetud; kaks korda värvitud purpurit
 peeli eriti väärtuslikuks
palla, ae f. palla (pikk voltides allalangev naiste ja laulikute üliirietus; muistsete kitarööride esinemisriietuse juurde kuuluvad nimelt purpurmantel ja loorberipärg)
reddere siin: kuuldavale tooma
icō, icī, ictum, 3. lõõma
chorda, ae f. (kr. s.) (pilli)keel; **chorda: plur. asemel sing.**
reddidit ... sonūs keeled töid pöidla löögil kuuldavale imelisi (neile omaseid) helisid
flēbilis, e (flēō) kaeblik, kurblik, liigutav
numeri = cantus, modi (laulu) viisid

cānēns, entis (cāneō) valkjas, valendav; siin: lumivalge
tempus, oris n. meelekoht, oim olor, oris m. luik
flēbilibus ... olor tõlkimisel järjestada: **veluti olor cānentiā tempora (acc. limitationis) traiectus dūrā (=crūdēli) pinā (=sagittā flēbilibus numeris cantat nii nagu kaeblikult laulab luik, kelle lumivalgest peast on läbi tunginud õel nool**
ornātus (ornō) siin: täies pidurüüs
 30. **spargō, sparsi, sparsum, 3. (lialali) päiskama, piserdama, pirtsima**
caerulus, a, um = caeruleus tumedavärviline
spargitur ... aquā = impulsā aquā (kukkumisest liikuma pandud vesi) **spargit puppim = nävem**
fidē (abl. comparisonis) maius raske uskuda
delphin, phinis (acc. phina) m. (kr. s.) delfiin
recurvus, a, um tagasipainutatud, kõver, lookjas
memorant (sc. hominēs) = dicunt
suppōnō, posui, positum, 3. (sub, pōnō) alla panema, alla asetama
alicui rei sē suppōnere millegi alla asetuma
inde ... novō tõlkimisel järjestada: **memorant delphina inde tergō recurvō (abl. limitationis) sē** supposulsse oneri novō (**dat.**) räägitakse, et siis delfiin — ime küll! — olevat oma lookjas selja seadnud selle ebatavalise koorma alla
pretiumque vehendi cantat ja laulab sõidu tasuks
aequoreus, a, um (aequor) mere et **aequoreās carmine mulcet aquās (=aquās aequoris)** ja lauluga suisutab merevoogusid
 35. **astris (abl. pl.) ... recēpit** võttis vastu tähtede hulka; ta suks heateo eest muulis lupiter delfiini tähekoiguks «Delfiin» (põhjapoolses taevas linnutce lähedal)

list katkemist, kuna aga järgmised pikemad sõnad *perpetua* üna *dormiēnda* oma rütmi ja kõlaga (vokaali *a* kordumine) sisendavad mõtet igavesest surmaõöst

basium, li *n.* suudlus
facere siin: koguma

10. *fēcerimus* eelviimases silbis säilinud arhailine pikk vokaal
conturbō, 1. segi, korratusse ajama

conturbābimus illa ajame nende arvu segi, s. o. algame otsast *invidēre* usk kurja silma (*fascinum*) mõjusse oli antiikajal üldine. Arvati, et õnn juba isendast äratab kadedust, ammu siis veel, kui ta ületab tavalise määra. Oma õnnest või varast teadlik olles, nende kohta niitelda täpset arvet pidades võis inimene suureliseks muutuda ja jumalategi kadedust äratada.

55.

Äärmiselt nappide, kuid seda mõjuvamate sõnadega väljendab siin *Catullus* seda lõhestatud hingelist seisundit, millesse ta oli sattunud enne suhete katkestamist *Lesbiaga*.

excruciō, 1. piinama, vaevama

13.

Lõbusas tujus kirjutatud küllakutse autori sõbrale *Fabullusele*.

cānō, 1. lõunastama, sööma aega pidama

paucis ... *diēbus* lähemal päevil
faveō, *fāvi*, *fautum*, 2. soosima, heatahtlik, armuline olema

nōn slne (tugevama rõhuga kui *cum*) ilma seejuures unustamata

candida algselt tähenduses *valge* (näojumega) siin: kena

candida puella pidi meeletaluhutust pakkuma oma kitaaramänguga

sāi siin: teravmeelne nali, vaimukus

cachinnus, *i m.* naerulagin, rõkav naer

inquam = kordan

venustus, *a*, um hurmav, veetlev; kena, tore

venuste noster kulla sõber

sacculus, *i m.* rahakott, kukkur

arānea, *ae f.* ämblik, ämbliku-võrk. Tuleb tähendada, et «ämblikuvõrgud» võisid *Catullusele* viirastuda ainult üsna lühikest aega, sest ta elas muidu külluses

contrā vastutasuks

merus, *a*, um segamatu, puhas
amōrēs mujal *Catullusel* armastuse objekt, siin vaimustuse objekt, tähenduses; *merōs*

amōrēs midagi ülioivalist
seu quid = vel si *quid* (*amōribus suāvius* ... *cōgitāri* potest

10. *suāvis*, *e* meeldiv, mõnus, sulnis
ēlegāns, *antis* (*ēligō*) peen, elegantne

unguentum, *i n.* salv, võie
meae puellae *Lesbiale*

olfaciō, *fēci*, *factum*, 3. (*oleō*, *faciō*) haistma, nuusutama

nūsus, *i m.* nina

tōtum ... *nūsus* lausa ninaks

9.

Catulluse sõber *Veranius* oli Hispaaniast jälle kodumaale saabunud. Luuletaja tervitab teda sel puhul lihtsate ja südamlike sõnadega.

antistō ja *antestō*, 1. ees seisma, ületama (*c. dat.*)

omnibus ... *trecentis sc. amī-*

cōrum kes sa kõigi mu sõprade hulgas ületad kolmsada tuhat (teist sõpra) = kõigest mu

- sõpradest, ja olgu neid kas-
või ... mulle kõige kallim
võisteline ...? võisteli Kas sa
ikka tõesti oled tulnud? Jah,
oled. Selline sama sõna tarvi-
tamine küsimustes ja vastus-
tes on Catullusele omane
penātes, ium *m.* penaadid (rooma
perekonna kaitsejumalused);
kodu, elamu
unanimus, a, um (ūnus, animus)
üksmeelne
anus, ūs *f.* vana naine, vanaeit;
poet. (adi.) vana
ad anumque mātrem ja oma vana
emakese juurde
5. nūntius, li *m.* teataja, käskjalg;
teade, sõnum
nūnti mitmus on siin psühholoo-
giliselt põhjendatud, sest võib
arvata, et Catullus oma õhinas
rõõmustavat uudist korruga
nagu ei suutnud uskudagi ja
vajab selle kohta korduvat

46.

Liitunud 57. a. preetor Memmiuse saatjaskonnaga, kui see läks asehaldu-
riks Bitüüniasse, lahku Catullus sealt järgmise aasta kevadel, tagasisõidul
peatudes «Aasia kuulsais linnades». Luuletus kajastab tema ärasõidu meele-
olusid, rännukirge ja rõõmu kevadest.

- ēgelidus, a, um (ex, gelidus)
pehme, soojavõitu; karge
tepor, ōris *m.* (tepeō) soojus
teporēs *pluralis poeticus*
lam ... teporēs juba toob kevad
taas karget soojust
aequinocitiālis, e (aequinocitium)
pööripäevane, ekvinoxiaalne
caeli furor aequinocitiālis pööri-
päeva-aegne taeva määratus
(on mõeldud märtsitorme)
silēscō, -, -, 3. (sileō) vait jääma,
vaikima, lakkama, raugema
Phrygius, a, um früügia
Nicaea, ae *f.* Nikaia (linn Bitüü-
nias)
5. aestuōsus, a, um (lāmmatavalt)
kuum, kõrvetav
ad clārās Asiae urbēs paljud
Väike-Aasia (Asiae) linnad
meelitasid oma vaatamisvää-
ruste ja kauni asendiga room-
lasi reisima
volēmus õhutus iseendale

- kinnitust. Nii siis — mitte-
lihtne *pluralis poeticus*, vaid
pluralis iterativus
Hibērus, *i m.* ibeerlane, hispaan-
lane. Tekstis esineb arhailine
mitmuse genitiivi lõpp *um*
nātiō, ōnis *f.* hõim, rahvas
Hibērum ... loca, facta, nātiōnēs
Hibeeria maast, ajaloost ja
hõimudest
applicō, āvi, ātum *v. uī, itum,*
l. (ad, plicō) juurde, külge
kinnitama või panema; lühen-
dama
collum, *i n.* kael
applicāns collum (sind) kaelus-
tades
suāviōr, *l.* suudlema
beātiōrum komparatiiv siin puht-
meetrikalistel põhjustel
10. o quantum est hominum beāti-
ōrum oo, kui palju ka iganes
leidubki õnnelikke inimesi

- praetrepidāns, antis ootusest ele-
vil; eesliide *prae* lisab sõnale
rõhku — mõtte juures, et on
tulemas naudingurikkad päe-
vad, satub luuletaja juba en-
nakult rõõmsasse ärevusse
aveō, -, -, 2. kirklikult soovima,
ihkama
studium siin: ind, õhin
vigēscō, -, -, 3. (vlgeō) vilgas-
tuma, elustuma, jõudu (juurde)
saama
coetus, ūs *m.* ühendus, seltskond
comitum mõeldud on Memmiuse
saatjaskonda, kellest C. nüüd
lahkub
10. longē (=kaugele) seostub sõ-
naga *profectōs*
variae on atribuudiks sõnale
viae, diversae aga kuulub pre-
dikatiivselt *reportāre* juurde
quōs ... *diversae variae viae*
reportant keda eri teed vasta-
kas suunas (sinna) tagasi vii-
vad

Teekonnal Bitüüniasse käis C. ka oma venna haua Rhoeteumi neemel Hellespontose juures. Sel puhul kirjutatud luuletuses lausub ta kadunule mõned sõnad viimseks hüvastijätuks — nukrad, hellad, lihtsad ja ilusad. Kirjutatud ealegilises distihhonis.

adveniō = **adveni** (*perfectum praesens*), seepärast kõrvallauses *imperfectum coniunctivi inferiae*, ärum *f.* ohvritoomised surnute'auks, ohvriannid (piim, vein, mesi, lilled)
dōnāre siin: *aliquem aliquā rē*, muidu ka *alicui aliquid*
 ut **tē dōnārem mūnere mortis** et sulle tuua viimset surmandi; **postrēmum mūnus mortis** = *inferiae*
nequiquam ohvriandidega ligimeelitatud hing kuuleb küll, kuid ei saa vastata
alloquor, locūtus sum, 3. (kel-

legi) poole pöörduma, (keda-gi) kõnetama
 5. **indignē** siin: ülekohtuselt (surm tuli enneaegu)
nunc tamen Intereā nende sõnadesga asub C. ohvritoomisele
priscus, a, um muistne, endine
priscō mōre parentum esivanemate muistse kombe kohaselt
trādita = *quae ego tibi trādidi mānō* l. voolama; nõretama
flētus, ūs *m.* nutt, itk; pisarad, pisarate vool
 10. **in perpetuum** C. teab, et ta ei saa oma venna hauda kunagi enam näha

M. Tullius Cicero.

In L. Sergium Catilinam Oratio I.

Cicerol tuli konsuliametis oleku ajal (a. 63 e. m. a.) juhtivat osa etendada Catilina vandenõu mahasurumises. Neid sündmusi kajastavad tema neli kõnet Catilina vastu, milledest kõige tuntum on esimene.

1. **I. quōsque (quō ūsque)** mis-suguse ajani, kui kaua
abūtor, ūsus sum, 3. (**ab**, ūtor) ära kasutama, kurjasti tarvitama, kuritarvitama (*c. abl.*);
abūtēre = **abūtēris**
etiam veel ikka, ikka veel
furor, ōris *m.* (**furō**) (māratsev) hullumeelsus, hullustus, māratsemine
ēlūdō, lūsi, lūsum, 3. (**ex**, lūdō) mänglema; end löögi vastu kaitsma; (lööki) pareerima, (vehklemisel) kõrvale pöiklema
nōs ēlūdet meie, s. o. meie lōõkide eest pöikleb kõrvale
quem ad finem esineb vahelduse pärast, samas tähenduses kui *quōsque* ja *quamdiū*, nii nagu üldse need kolm esimest lauset väljendavad põhimiselt sama mõtet
affrēnātus, a, um (**ex**, frēnum) ohjeldamatu, taltsutamatu
sē iactāre hooplema, kiitlema, suurustlema, laiutama

audācia esineb ses kõnes ainult tähenduses «jultumus». Oma nõrdimuses ei hooli Cicero kuigi palju järjekindlusest metafooride tarvitamises. Nii võrdleb ta oma vaenlast korvamõõda gladiaatoriga, kes pareerib lööke (**ēlūdet**) ja perutava hobusega (**effrēnāta audācia**)
praesidium Palātii Palaatsiumi kaitse, Palaatsium, ūks Rooma seitsmest künkast, moodustas keske linnaosa, kus eelistasid elada rikkad ja tähtsad kodanikud. Rahutuil aegadel pandi Palaatsiumi kaitsele erilist rõhku
vigilliae siin: öised patrullid
boni (= **optimātēs**) riigivõimule ustavad kodanikud
mūnitus, a, um (**mūniō**) kindlustatud, kaitstud, kindel, ohutu
mūnitissimus locus täiesti kaitstud koht — hoonet, kus senatikoosolek toimus — Jupiter Statori templit kaitsesid lojaal-

sed kodanikud, püüdes konsu-
lile kaastunnet osutada ja
teda toetada võitluses Catilina
poollehoijdate vastu.

ära vultusque näoilme (*hendi-
düoin*)

senātum habere senatikoosolekut
pidama

movere mõju avaldama; **patere**
avalikult teada olema

cōnstringō, strinxī, strictum, 3.
(*com-, stringō*) kokku tõm-
bama, kokku köitma, kokku
siduma

cōnstrictam ... tenēri seotuna
hoitud olevat, käsist ja jalust
seotud olevat

proximā ... superiōre nocte vii-
masel (s. o. ööl vastu 8. nov.)
... eelviimasel ööl (s. o. ööl
vastu 7. nov.)

2 **immo vēro** vähe sellest, (ta) isegi
particeps, cipis (pars, capiō) osa
võttev, osaline; *subst.* osavõt-
ja; *fit* ... **particeps** võtab osa
(*c. gen.*)

pūblicum cōnsiliū riiklik nõu-
pidamine, s. o. senati koos-
olek

dēsignō, 1. (dē, signō)
ära märkima; **notat et dēsignat**
kaks sünonüümi mõiste tugev-
damiseks

**ūnusquisque, ūnaquaque, ūnum-
quidque (subst.) ja ūnumquod-
que (adi.)** (ūnus, quisque)
igaüks (üksikult), iga (üksik)

fortēs virī (tõega) vahvad me-
hed (*ironiliselt*)

videmur sc. nōbis me kujutleme,
arvame

si vitēmus conī. obliquus
ad mortem dūcere surma saat-
ma, surmama

iussū cōsulis senati poolt antud
erakorraliste volituste põhjal
oli Cicerol selleks õigus

pridem enamalt, ammugi
cōnferre suunama, juhtima
pestis, is f. katk; hukatus
māchinor, 1. (māchina) välja
mõtlemata, sepsitsemata

3. **amplus, a, um** laialdane, ulatus-
lik, avar; tähtis, kuulus; *sup*
amplissimū kõrgeauline

P. Scipiō — Pūblus Scipiō
Nāsica, konsul a. 138, rahva-
partei vastane ja äge optimaa-
tide kaitsja

pontifex, fletis m. (pea)preester;
pontifex maximus ülempreester

**Ti. Gracchum — Tiberius Semp-
rōnius Gracchus**, üritas rahva-
tribuunina a. 133 läbi viia
agraarseadusi, mis pidid pa-
randama talupojaskonna ma-
janduslikku seisukorda. Katse
juures end ka järgnevaaks aas-
taks rahvatribuuniks valida
lasta ta tapeti P. Scipio käsul
mediocriter mõõdukalt, keskmis-
elt; siin: üsna vähe
labefactō, 1. kõikuma panema,
vapustama

status siin: maksev kord
Cicero omistab Gracchuste rahu-
tustele vähe tähtsust, et seda
enam paistaks välja Catilina
vandenõu.

privātus, i m. eraisik (preestri-
ametit ei peetud riigiteenistu-
seks)

praeterō libisen vaikides üle —
kõnefiguur *praeteritio*, mis seis-
neb selles, et kõneleja lubab
millestki vaikida, kuid teeb
selle siiski kohe teatavaks

Gaius Servilius Ahāla diktaator
Cincinnatus abi

Spurius Maelius, rikas rooma
ratsanik, laskis kord näljaajal
(V saj. e. m. a.) oma isikli-
kest tagavaradest rahvale vil-
ja jagada, mille tagajärjel
tekkis kahtlus, et ta ihkab
kuningavõimu. Diktaator Cin-
cinnatus andis talle Servilius
Ahala kaudu käsu tulla sena-
tisse oma tegudest aru and-
ma. Maelius aga keeldus ja nii
sai ta käsutooja kätte läbi
surma

acerbus, a, um kibe, viha; karm
**coerceō, cui, citum, 2. (com-,
arceō)** tagasi hoidma, taltsu-
tama

cōnsultum, i n. (consulō) otsus,
nõu

senātus cōnsultum siin on mõel-
dud senati erakorralist mää-
rust (**senātus cōnsultum** **ulti-
mum**), millega Catilina mässu
avastamisel anti konsulile era-
korralised riigikaitse volitused
toimida riigi päästmiseks oma
äranägemise järgi. Seda tehti
soovituse näol «**Videant cōn-
sulēs, nē quid rēs publica**

«*detrimentū capiat*» («Valvaku konsulid, et riik ei saaks mingit kahju»)
vehemens et grave vali ja mõjuvõimas
cōsiliūm arvamus, **auctōritās** otsus
apertē (**apertus**) avalikult
nōn deest ei ole puudust
nōs, nōs, ... cōsulēs de sumus meie, meie ... konsulid ei ole oma ülesande kõrgusel

4. II. **dēcernō, crēvi, crētum, 3, (dē, cernō)** otsustama, määrama

L. Opimius, li ii m. Lucius Opimius, konsul a. 121, laskis optimaatide huvides tappa Gaius Gracchuse, kes jatkas oma venna Tiberius Gracchuse poolt alustatud võitlust agrarreformide läbiviimise eest
detrimentum, i n. kaotus, kahju
seditiō, ōnis f. vastuolu, vastuhakkamine, mäss

clārissimō patre, **avō, maiōribus abl. qualitatīs** (Gracchuste isa Ti. Sempronius Gracchus oli kaks korda konsuliks; nende vanaisaks — ema poolt — oli kuulus Hannibali võitja 2. Puunia sõjas — P. Scipio Africanus)

Mārcus Fulvius Flaccus, i ii i m. konsul a. 125, tapeti Gaius Gracchuse poolehoidjana a. 121 e. m. a.

Gāius Marius, i ii m. kuulus rooma väejuht ning konsul

Lūcius Valerius, ii ii m. Rooma konsul

permissa est rēs pūblica anti riik hoolde, anti erakorralised riigikaitse volitused (a. 100), siis kui Lucius Saturninus ja Gaius Servilius kutsusid rahvast ülestõusule

mors ac rei pūblīcae poena surm kui karistus riigilt, riigi poolt määratud surmanuhtlus (*hēndiādūoin*)

remorārī viibima, end oodata laskma

hebescō, -, -, 3. nürinema

hōrum auctōritātis = auctōritātis huius ordinis

vērūm (vērus) tõeliselt aga, kuid **senātūs cōsultum ... inclūsum** in tabulis senati määrus.

peidetuna (suletuna) arhiividesse

vagina, ae f. tupp
cōnfestim viibimata, otsekohe, sedamaid
convēnit siin: oleks pidanud = oportuit

patrēs cōscripti senaatorid (alguses *patrēs et cōscripti*, s.o. senaatorid patriitside hulgast (*patrēs*) ja senaatorite nimestikus neile juurde kirjutatud plebeilise päritoluga isikud, enamasti ratsanikud; hiljem aga sidesõna *et kadus* ja see väljend sai senaatorite ametlikuks aunimeks)

clēmēns, entis pehme, leebe, andeksandlik

dissolūtus, a, um (part. perf. pass. verbist dissolvō) ükskõikne, hoolimatu

inertia, ae f. (insers) tegevusetus, loidus, inertsus

nēquitia, ae f. kõlbmatuse, kerge-meelsus

condemnō, 1. (com-, damnō) süüdi mõistma, taunima

5. **Etrūria, ae f.** Etruuria (praegune Toskaana)

faucēs siin: mäekuru; in Etrūriae **faucibus** siin on mõeldud Fae-sulae linna piirkonda, kus oli Catiina pooldaja Manliuse laager

in diēs singulōs päev-päevalt atque **adeō** ja isegi

intestinus, a, um seesmine

pernicies, ēi f. hukatus

mālior, 4. (mōlēs) jõudu pingutamata, püüdmatana, üritamata

credō (mõjutamata konstruktsiooni) vahest (*irooniliselt*)

erit ... boni (dicant) sērius ... dicat. Need on irooniaga öeldud sõnad, ilma irooniata oleks:

nōn erit verendum mihi, nē nōn (dicant)

crūdēliter (crūdēlis) karmilt, julmalt, halastamatult

perditus, a, um (perdō) hukalaenu, rikutud, kõlvatu

6. **oppressus** blokeeritud, s.o. minu valve all

speculor, 1. vaatlema, luurama

multis ... et firmis eesti keeles nisuguseil juhtumil sidesõna puudub.

III. etenim (et, enim) ja tõesti, ja tõepoolest
iam amplius veel (enam)
coetus, üs *m.* (coeō) kokkutulek; koosolek
nefarius, a, um (nefās) jumalavallatu, roimarlik, nurjatu
illūstrō, l. (illūstris) valgustama; päevavalgele tooma
ērumpō, rūpi, ruptum, 3. (ex, rumpō) *tr.* välja paiskama, läbi murdma; *intr.* esile, välja sõõstma, (äkki) avalikuks, ilmsiks tulema
tenēris undique sa oled igapidi seotud, käsist ja jalust seotud
iam nüüd, kohe
recōgnōscō, gnōvi, gnitum, 3. (re-, cōgnōscō) uuesti teada saama; läbi arutama, meelde tuletama
7 a. d. XII (VI, V) Kal. Nov. = ante diem duodecimum (sex-tum, quintum) Kalendās Novembrēs (s. o. 21. okt., 27. okt., 28. okt.)
satelles, ilis *c.* kaaslane; käsilane
administer, strī *m.* (ad, minister) abistaja, abimees
num mē fefellit kas ma eksisin
atrōx, ōcis hirmus, kohutav
vērum siin: vaid isegi
dāxi ego idem samuti olin just mina see, kes ütles
optimās, ātis (optimus) suursuguseim; *subst. taval. pl.* optimātēs, ium *m.* optimaadid, arisjokraatlik partei
cōnferre edasi lükkama
reprimō, pressī, pressum, 3. (re-, premō) tagasi rõhuma, tagasi tõrjuma, pidurdama, takistama
prōfugiō, fūgi, fugitum, 3. (prō, fugiō) (ära) põgenema; ära pagema
tuōrum cōnsiliōrum reprimendōrum causā selleks, et paralüseerida sinu kavatsusi. Cicero ironiseerib paanikasse sattunud aristokraatide üle, lastes paista, nagu oleksid nad Roomast põgenedes toiminud riigi huvides
infiltror, l. (in-, fateor) salgama, eitama
circumclūdō, clāsi, clūsum, 3. — (circum, claudō) ümbert sulgema, ümbritsema

discessus, üs *m.* (discēdō) äramirek, lahkumine; discessū ceterōrum teiste lahkumisel (kontsessiivse varjundiga)
8. Praeneste, is *n.* — Praeneste (asetes Laatsiumis, Roomast kagu pool)
ipsis just
colōnia, ae *f.* asundus, asulinn, koloonia
vigiliae öised patrullid
agere, mōliri, cōgitāre tegema, ette võtma, kavatsema (*gratatsioon*)
plānē lausa
IV. recōgnōscere siin: meenutama
falcārius, ii *m.* (falx) sirbitegija, vikatitegija
inter falcāriōs siin tänava nimena
obscurē (obscurus) ebaselgelt, arusaamatult
M. Laeca, i ae *m.* Marcus Laeca (Catilina kaaslane)
āmentia, ae *f.* (āmēns) meeletus
scelus, eris *n.* kuritegu, roim
convincō, vici, victum, 3. (com-, vincō) (kellegi süüdi või eksitust) tõendama
9. ubinam (ubi, nam) kus siis, kus In ... cōnsiliō nõukogus
interitus, üs *m.* (intereō) hukkumine, hukatus, kadu, häving
vulnerō, l. (vulnus) haavama
distribuō, bui, būtum, 3. (dis-, tribuō) laiali, välja jagama
discribō, scripsi, scriptum, 3. (dis-, scribō) laiali kirjutama; jagama, määrama
paulus, a, um vähene; *subst.* paulum, i *n.* (ka *adv.*) vähe
tibi esse ... morae (*dat. duplex*) et sul on viivituseks
ante lūcem enne koitu
polliceor, licitus sum, 2. lubama, tõotama
10. vixdum (vix, dum) kui vaevalt, niipea kui
comperiō, perī, pertum, 4. (kindlasti) teada saama
firmō, l. (firmus) tugevdama
mūnivi atque firmāvi kindlustasin hoolikalt (*hendadūoin*)
exclūsi ei võtnud vastu
illi ipsi just need

multi ac summi viri paljud kõrgelseisvad isikud
id temporis = eā tempore

- V. nimium liiga, liialt
Mānliānus, a, um (Mānlius) Manliuse
dēsiderō, l. soovima, igatsema, kannatamatult ootama
pūrgō, l. puhastama
dummodo (dum, modo) kui aga, kui aga ainult
12. vāstītās, ātis (vāstus) mahajäetus, tühjus; laastamine, hävitus
sevērītās, ātis f. valjus, karmus, rangus
lēnis, e pehme, vaikne, leebe
iam dūdum juba ammu
exhauriō, hausi, haustum, 4. (ex, hauriō) välja ammutama, välja tõstma, tühjendama
sentina, ae f. laeva põhjaruumi vesi, laeva roiskvesi; põhjapära, jätised, põhjakihid
13. suādēō, suāsī, suāsum, 2. soovitama
16. VII. nunc s.o. pärast sinu salasepsuste avastamist
nōn ut odiō pro ut nōn odiō eituse tugevamaks rõhutamiseks
permōtus esse kuulub ka väljendi quō dēbeō juurde
misericordia, ae f. kaastundmus
quae tibi nūlla dēbētūr mida (kaastunnet). sa kuidagi ei pälvi
frequentia, ae f. arvurikas kogu
quis... salūtāvit Roomas, samuti Ateenas oli kombeks tähtsate isikute ilmumisel püsti tõusta
post hominum memoriam igivanast ajast peale
contigit nēmīni ei ole juhtunud kellelegi
contumēlia, ae f. solvamine; võcis contumēliam sõnadega solvamist
cum cum concessivum
taciturnitās, ātis f. (taciturnus) vaikimine, vaikus
gravissimum iudicium taciturnitātis vaikimine, see kõige raskem otsus
opprimere siin: hävitama

quid (= quid cēnsēs kuidas sa arvad) lühendatud retooriline küsimus, esineb tihti siirdumisel teise mõtte juurde
subsellium, ii n. (sub, sella) pink
ista subsellia pingid seal sinu ümber
vacuēfaciō, fēcī, factum, 3. (vacuus, faciō) tühjaks tegema; tühjendama
cōnsulārēs endised konsulid
assidō, sēdi, sessum, 3. (ad, sidō) juurde istuma; istet võtma
inānis, e tūhi
nūdus atque inānis (hendiadūoin) täiesti tūhi

17. meherc(u)le (sc. adiuvēs) avita mind, Hercules, vannun Herculese nimel; mehercule kuulub mõtte järgi domum... putārem juurde
istō pactō = istō modō
urbem nōn sc. esse relinquendam
iniūriā ülekohtuselt, täiesti põhjusetult
suspiciō, spēxi, spectum, 3. (sub, speciō) üles vaatama; kahtlustama
offēnsūm = odiōsum, invisum
carēre siin: vabatahtlikult ilma olema = vältima; carēre aspectū civium kaaskodanike pilku vältima
infēstis... oculis cōnspicī taluda vaenulikke pilke
cum... agnōscās cum concessivum
iāstum et dēbitum predikatiivselt
cōnscentiā abl. causae; tõlkimisel on võimalik moodustada põhjuslause — sest sa oled teadlik oma kuritegudest
mentēs sensūsque mõtteid ja tundeid
vulnerāre naavama, siin: solvama
praesentia, ae f. kohalolek, juuresolek
eōrum aspectum praesentiamque yitäre nende silme alt hoopis kaduma
plācō, l. rahustama; lepitama
opinor, l. arvama
aliquō (alius, quō) kuhugi
et iam diū nihil tē iudicat... = et iam diū iudicat tē nihil nisi dē parricidiō suō cōgitāre

parricidium, *ii n.* (**parricida**) lähemate omaste — isa, venna, laste jne.) mõrvamine, mõrv

auctoritatem vereri aukartust tundma (isamaa) autoriteedi ees

iudicium sequi alistuma (tema) otsusele

pertimescō, *mui*, -, 3. (**per**, **timeō**) kartma hakkama, kartma, lööma, kohkuma

quae... loquitur. Cicero kasutab siin personifikatsiooni nimelist kõneliguuri, lastes isamaal endal sõna võtta

cum aliquo agere kellegagi läbi rääkima, kellegi poole pöörduma

tacitus, *a, um* (**taceō**) vaikne, salajane; vaikiv

et quōdam modō tacita loquitur ja otsekui vaikides räägib nõnda (*oksūmoron* — kahe vastu-pidise tähendusega mõiste ühendus)

aliquot mōned, mitmed

existō, *stīti*, -, 3. (**ex**, **sistō**) nähtavale tulema, ilmuma, esinema, aset leidma

flagitium, *ii n.* häbitöö

civium necēs vihje neile hukkamistele, milledest Catilina omal ajal Sulla käsilaseks osa võttis

vexatiō, *ōnis f.* (**vexō**) rõhumine

direptiō, *ōnis f.* (**diripiō**) riisumine, röövimine

vexatiō direptiōque sociōrum Catilina oli Aafrika provintsis a. 67 propretoriks olles seal-seid elanikke halastamatult rõhunud ja liiakasuvõtjana kuri-kuulsaks saanud

impūnitus, *a, um* nuhtlematu, karistamatu

quaestiōnēs (kohtu) uurimised

ēvertō, *verti*, **versum**, 3. (**ex**, **vertō**) välja, pahupidi pöörama, hävitama

perfringō, *frēgi*, **fractum**, 3. (**per**, **frangō**) läbi murdma, rikku-ma, üle astuma; ēvertere **perfringere**que jultnult jalge alla tallama

valuisti sul oli julgust

superiōra illa necid (sinu) endisi (kuritegusid)

mē tōtam esse in metū et ma kogu hingest hirmul olen

quicquid increpueit vähimagi krabina juures

abhorreō, *ui*, -, 2. (**ab**, **horreō**) tagasi kohkuma, vastuolus ole-ma, lahku minema

nullum videri... abhorreat et nähtavasti midagi minu vastu ei saa plaanitseda (**cōnsilium inire**) ilma sinu kuritegeliku osavõtuta (sõna-sõnalt: mis sinu kuritegevusele võõras oleks)

opprimi siin: hukkuma

falsus, *a, um* (**fallō**) vale, väär

27. XI. **querimōnia**, *ae f.* (**queror**) kaebus

dētestor, 1. (**dē**, **testor**) pühali-kult tagasi tõrjuma; **dētestari ac dēprecāri** täielikult tagasi tõrjuma

percipite... diligenter, **quae di-cam** kuulake tähelepanelikult mu sõnu

penitus sees, sisse; sügaval, sü-gavale

mandāre hoolde andma; **penitus mandāre** sügavale vajutama

animus sūda, **mēns** mõte

omnis rēs pūblica kogu riik, s. o.

Itaalia ühes kõigi provintsi-dega

si... loquātur järellausele — va-bamas vormis — siirdub Cicero alles § 29: **his. ego sāctissim-is** etc.

hostis (isamaa) vaenlane, **dux** juht, **imperātor** ülemjuhataja

auctor sceleris kuritegeliku üri-tuse (s. o. kodusõja) alustaja

ēvocātor, *ōris m.* (**ēvocō**) üles-kutsuja, ülesõhutaja; ässitaja, kihutaja

patiēre = **patiēris**. Tagajärjelau-se **ut abs tē... videātur** soovitav tõlkes muuta pealauseks — «selle tagajärjel võib ju tun-duda, et...»

immittō, *misi*, **missum**, 3. (**in**, **mittō**) sisse, peale saatma; sisse, peale laskma; **ēmis-sus... immissus** sõnade mäng **hunc... dūci... rāpi... mac-tāri acc. c. inf. praes. pass.** sõltuvalt verbist **imperābis** (verbi **iubēre** analoogial)

mactō, 1. austama; austama oh-verdamisega; ohverdamata, tap-ma, hukkama; **summō suppli-**

- clō mactāre hirmsaima surmanuhtlusega karistama
28. quid... tē impedit võimalike takistavate tegurite loetelu:
1) mōs maiōrum, 2) lēgēs, 3) invidia posteritātis
- persaepe retooriline liialdus; paragrahv 3 nimetas Cicero kõik teadaolevad juhtumid
- perniciōsus, a, um väga kahjulik, kardetav
- multō, l. trahvima, karistama
- an lēgēs vihje seadustele, nagu lēx Semprōnia (a. 123) ja teised kaugelt varemast ajast, mille järgi kodaniku võis surmata ainult rahvakoosoleku otsuse põhjal
- rogātae välja antud. Verb rogāre põhitähendusega «küsimine» näitab, et seadused anti välja alles pärast seda, kui rahvakoosolekul oli küsitud rahva arvamist ja see esitatud seaduseelnou kinnitas. Siit väljendi lēgem rogāre teine tähendus — seadust esitama
- dēficere āra langema, lahku lööma
- civium iūra tenēre kodanikuõigusi säilitama
- posteritātis gen. subiectivus
- praeclāra grātia oivaline tänu (irooniliselt); grātiam referre tänu osutama (tegudes), grātias agere tänu avaldama, tänama (sõnades)
- homo per sē cōgnitus enda (oma isiklike teenete läbi) tuntud inimene. Cicero oli küllaltki raske endale teed rajada kõrgemate riigiametite juurde, sest ta ei kuulunud patriitside hulka ja tema esivanemate seas polnud ühtki riigiametnikku. Seega ta oli täiel määral homo novus
- commendātiō, ōnis f. soovitamine, soovitus
- nūlla commendātiōne maiōrum sõna-sõnalt: ilma mingi esivanemate poolse soovituseta, s. o. ilma et sul oleks olnud ühtki nimekat esivanemat
- mātūrē (mātūrus) õigel ajal, varakult, kiiresti. Cicero sai konsuliks 43-aastaselt, mis oli selle ameti jaoks nõutav vanuse alammäär

summum imperium kõrgeim riiklik võim, s. o. konsulivõim

per omnēs honōrum gradūs läbi kõigi auastmete (sõnaga honōrēs on mõeldud riigi ameteid)

efferre ülendama

invidiae... alicuius periculī gen. obiectivus

29. severitātis, fortitūdinis, inertiae, nēquitiae näitavad põhjust

vexō, l. rõhuma, ahistama, rüütama

cōnflagrō, l. (com-, flagrō) (āra) põlema; invidiae incendiō cōnflagrāre vihatules põlema; tõlkida vabamalt, näiteks — kas sa ei karda (arva), et sa ka ise vihaleekides hukkad, siis kui...

XII. vōcēs sõnad, mentēs mõtted

hoc idem sentire samal arvamisel olema

si hoc... viitab järgnevale (Catinam multāri)

optimum factū s. o. isamaa hüvangu mõttes

ūsūra, ae f. (ūtōr) kasutamine, tarvitamine

ūnius ūsūram hōrae... ad vivendum nōn dedissem ma poleks lasknud elada üht ainsat tundigi (ūsūra on tõlkes liigne sõna)

gladiātor siin: pussikangelane, kõrilõikaja. Gladiātorid olid Rooma kõrgemas seltskonnas väga halvas kuulsuses. Neid võis palgata kallaletungimise jaoks ja isegi mõrtsukatööle

summī virī käib riigiametnike, clārissimī civēs eraisikute kohta

Saturninus vt. II, 4

Gracchi = Tiberius Semprōnius Gracchus ja Gaius Semprōnius Gracchus vt. I, 3, II, 4

Flaccus vt. II, 4

superiōres complūrēs paljud veelgi varem elanud inimesed

contāminō, l. (kokkupuutel) määrima, rüvetama; teotama

honestō, l. austama, au tegema, ülendama

parricida, ae, c. (lähedase sugulase) mõrtsukas, mõrvar

redundō, l. (re-, undō) üle voolama, tagasi voolama

ne quid... invidiae (gen. parti-

tivus) mihi ... *redundāret* et minu peale mingi põlgus tagasi voolaks (mind tabaks)

quodsi ja kuigi
maximē suurimal ulatusel
impēdere kellegi kohal rippuma, kedagi ähvardama
hōc animō abl. qualitatis virtūs siin: kohusetruudus
pariō, peperī, partum, 3. sünnitama; tekitama

30. *quamquam* siiski
mollibus sententiis leebe suhtumisega
nascēns tekkiv
nōn crēdendō seega, et nad ei uskunud (vandenõu olemasolu)
corrōborō, 1. (com-, rōborō) tugevdama
improbus nūrjatu, imperitus kogematu, naiivne
animadvertō, verti, versum, 3. (= *animum advertō*) tähele panema; *animadvertere* in aliquem kedagi nuhtlema, karistama. Selle asemel, et ütelda näiteks *ad mortem dūcere*, tarvitab kõneleja siin meelega pehmemat väljendit (*eufemism*)
rēgiē (rēgius) kuninglikult, kuninga viisi; *tūrannilikult*, despootlikult. Pärast kuningate äraajamist sai nimetus *rēx* halva kõla ja tähendas sageli sama mis *tyrannus*
intelligere siin: kindlasti arvama, kindel olema
intendō, tendi, tentum, 3. (in, tendō) peale, pingule tõmbama; pingutama, sirutama; püüdlema, tõttama
hōc... interfectō abl. absolutus konditsionaalse varjundiga
comprimō, pressi, pressum, 3. (com-, premō) kokku rõhuma; maha suruma; *reprimi... comprimī* sõnade mäng
paulisper väheseks ajaks
quodsi kui aga
sē ēlēcerit (sc. ex urbe) = praecipex ex urbe exierit
naufragus merehädaline; siin piltlikult: põhja läinud, hädaline, (varanduslikult) laostunud
aggregō 1. juurde koguma, koondata

extinguere atque delēre lõplikult hävitama
adultus, a, um (adolescō) arenenud, täiskasvanud
haec tam adulta... pestis see juba nii kaugele arenenud haigus (taud).
stirps, stirpis f. tūvi (ühes juurtega); juur

31. XIII. in his periculis coniūrātōnis insidiisque keset neid vandenõu ohtlikke püüniseid (septsusi)

nesciō quō pacto ma ei tea, mil viisil = kuidagi moodi, paraku. See väljend on kujunenud omaette mõisteks ja seepärast kõneviisi üldse ei mõjuta
mātūrītās, ātis f. (mātūrus) valmidus, täisküpsus
omnium scelerum... mātūrītās... ērupit sõna-sõnalt: kõigi kuritegude täisküpsus murdus esile, s. o. igasugused kuriteod tulid täiel jõul nähtavale
vetus furor et audācia sügavale juurdunud pöörane jultumus
in nostrī cōnsulātūs tempus minu (meie) konsuliks olemise ajaks
quodsi ja kui
latrōcinium siin: röövjõuk
videblmur fortasse siis võib-olla näib, et me
relevō, 1. (re-, levō) uuesti kergendama, leevendama
ad breve quoddam tempus... relevāri üürikeseks ajaks kergendust saama
cūrā et metū abl. separationis sõltuvalt verbist *relevāri*
inclūsus erit on suletud, s. o. peitub
viscera siseorganid
aestū febrique abl. causae ägedas palavikus
lactāri visklema
sī... bibērunt perfectum eelneva korduva tegevuse märkimiseks
afflictō, 1. siia-sinna tõukama; vaevama, piinama
ingravēscō, -, -, 3. (in, gravēscō) raskemaks muutuma, veel raskenema; *vehementius ingravēscet* võtab veelgi teravama kuju
reliquis vivis abl. abs.

32. *sēcēdant ... sēcernant ... congregentur ... sēcernantur ... dēsinant ... sit inscriptum coni. hort.*

sēcēdere lahkuma, eemalduma, *sēcernere* eraldama, lahutama *congregō*, l. (com-, grex) (karja) kokku ajama, kokku koguma, koondama

dēnique lõppeks, ühe sõnaga *insidor*, l. (*insidiae*) varitsema; salasepitsusi valmistama, salaplaane sepitsema

domi suae tema oma majas

circumstāre tribūnal seisma, tunglema tribunaali ümber; *tribūnal* poolringikujuline estraad kõrgemate ametnike jaoks. Tekstis on mõeldud foorumil asetsevat tribunaali, kus *praetor urbānus* (linna preetor), kelle alla kuulusid rooma kodanike kohtuasjad, istudes elevandiluuga kaetud tugitoolis (*sella curūlis*) oma ametikohuseid täitis. Olles võlgadega koormatud, oli *Catilina* pooldajail loomulikult põhjust kohtule survet avaldada

cūriam sc. Hostiliam seal toimusid harilikult senatiistungid *malleolus*, i m. vasarake; süütenool (selle otsad olid varustatud ümmarguse traatvõrguga süütematerjali jaoks)

fax, facis f. tõrvik

inflammō, l. (in, flammō) põlema panema

quid dē rē publicā sentiat milline on tema poliitiline meelsus *diligentia*, siin: valvsus *cōnsēnsiō*, *ōnis f.* ühine arvamus, üksmeel

Catilinae profectiōne = Catilinā profectō

patefaciō, fēci, factum, 3. (*pateō, faciō*) avama, avalikuks tegema, paljastama

Illüsträre päevavalgele tooma, opprimere nurja ajama, vindicare karistama

33. *ōmen, minis n. tunnus; enne, ennustus; hisce ōminibus* nende endemärkide all (käib § 32 öeldu kohta)

cum summā rei publicae salute riigi ülimaliks hüvanguks

cum tuā peste ac perniciē sinu täielikuks hukatuseks

cum ... eōrum exitiō nende hävinguks

qui sē tēcum omni scelere paricidilōque iūnxērunt kes sinuga on liitunud igasugusteks kuritegudeks ja mõrvadeks

Tū, Juppiter ... nende sõnadega pöördub Cicero Jupiteri kaju poole

auspicium, li n. ennustus lindude järgi; ennustus

liisdem ... auspicilis samade ennustuste põhjal, s. o. üheaegselt (Legendi järgi oli Romulus sabiinlaste vastu sõda pidades töötanud Jupiter Statori auks templi ehitada tänutäheks selle eest, et ta pani seisma Rooma sõjaväe põgenemise. Tempel aga püstitati siiski alles a. 294 e. m. a.)

stator, ōris m. (sistō) seismapanija; kaitsja; hoidja *imperium* riik; *fortūnae* varandus

arceō, cui, -, 2. piiri panema, tagasi hoidma

foedus, eris n. liiduleping, leping; liit

coniungō, iūnxi, iūnctum, 3. (com-, iungō) kokku ühendama, liitma

arcebis ... mactābis futurum imperatiivi asemel palve väljendamiseks diskreetsemal kujul, tõlkida — tõrju eemale... nuhtle

P. Vergilius Maro

Aeneis, lib. II (1—56; 195—249)

Aenāis, idis (*acc. -ida*) f. Aeneis (Vergiliuse eepos, mille kangelascks on Aeneas)

1. *conticēscō, ticuī, -*, 3. (*taceō*)

vait või tummaks jääma, vaikima; *conticuēre = conticuērunt*

intentus, a, um (intendō) pinev; (pingsalt) tähelepanelik

ōra tenēbant suunasid oma pil-
gud (s. o. Aeneas'ele)
torus, i m. (lamamis)ase

Aenēas, ae m. Aeneas (Anchise
ja Venuse poeg, Trooja kange-
lane; roomlaste esiisa)

ordiōr, orsus sum, 4. alustama;
algama

torō ... ab altō kõrgelt ase-
melt

infandus, a, um (in-, for) ära-
rääkimata (kohutav), hirmus;

väljendamatu; kirjeldamatu

renovāre sc. narrantō

Trōiānus, a, um (Trōia) trooja;

Trōiānās ... opēs trooja või-
mu

lāmentābilis, e haletsemisväärne,
kahetsemisväärne, vilets

5. ēruō, rui, rutum, 3. (ex, ruō)
välja kiskuma; (alusteni, põh-
jani) purustama, rusudeks,
varemeiks muutma, hävitama

ut ... ēruerint Danaī (quaestio
obliqua) kuidas danaoslased
hävitasid

quaeque (= et ea) ipse miserri-
ma (subst.) vidi et quōrum
pars magna fuī ja seda kohu-
tavat viletsust, mida ma nä-
gin oma silmaga ja mille suu-
rema osa elasin ise läbi

for, fātus sum, 1. ütlemä, kõne-
lemä, jutustama; fandō: inst-
rumentaalse ja modaalse ra-
kendusviisi kõrval tähistab *abl.*
gerundiī sageli ainult peatege-
vusega üheaegselt toimuvat
kõrvalseika, asendades kas
part. praesentist või *dum*-lau-
set

Myrīnidonēs, um m. mürmidonid
(ahhaia hõim Tessaalias,
Achilleuse valitsuse all)

Dolopēs, um (acc. -as) m. (Do-
lops) dolopsid (hõim Tessaal-
ias)

Ulixēs, is (ja ōi = i) m. Ulixes
(kreeka murdevormidel põhje-
nev Odüsseuse teine nimetus)

temperet conī. potentialis

ūmidus (hūmidus), a, um niiske,
rõske, märg

caelō praecipitat = dē caelō sē
praecipitat vajub (järsku) tae-
vast

cadentia sidera = occidentia si-
dera loojenevad tähed

suādēt ... somnōs = invitāre
ad somnum kutsuvad uinuma

10. amor = cupiditās, dēsideriūn
cāsūs ... nostrōs meie õnnetusi,
seiklusi

suprēmum ... labōrem viimast
heitlust

horreō, horruī, -, 2. (timōre) vä-
risemä; (värisedes) tagasi koh-
kuma, kartma; memīnisise hor-
ret mälestus sellest paueb võ-
patama

refugiō, fugi, fugitum, 3. (re-,
lugiō) tagasi, ära põgenemä,
taandumä; (kõrvale) loidumä;

refugit: *perj. locutum*

incipiān sc. loqui

bellō *abl. causae*; fāta *pl.* saatuse
löögid

ductor, ōris m. (ducō) juht

Danaum = Danaōrum

15. instar montis mäesuuruse, tohu-
tu suure

Palladis *gen. subiunctus*

intexō, texui, textum, 3. (in-,
texō) sisse kudumä, sisse põi-
mimä; (millegagi) ümber põi-
mimä; vooderdama (*c. abl.*)

abies, abietis *f.* kuusk; secta ...
abiete (*kollektiivselt*) (lõigat-
tud) kuuselaudadega

costa, ae *f.* roie, küljeluu; *pl.*
küljed, sisemus

reditus, ūs m. (redeō) tagasi-
tulek, tagasipöördumine; siin:
õnnelik tagasisõit

vōtum, i n. pühendkink; vōtum
... simulant = id (= equum)

vōtum esse simulant

ea *predikatiivselt*: nii

dēlecta virūn (= virōrum); cor-
pora = dēlectōs virōs

sortiōr, itus, sum, 4. loosimä,
liisku heitmä, liisuga määramä

furtim salaja

latus, eris *n.* külj; caecō lateri
dat. (= in caecum latus) kül-
je pimedasse sisemusse =

kuulub lähema selgitusena hūc
juurde

caverna, ae *f.* (cavus) õõnsus,
õõs; tühik, auk

20. uterus, i m. kõht; cavernās ...
uterumque = cavernās uteri
(hendiadūoin) kõhuõõne; ar-
mātō milite *kollektiivselt*

Tenedos (-us), i *f.* Tenedos (saar
Egeuse meres Trooja lähedal;
praegune: Tenedo)

- sinus, üs *m.* laht, abajas
 statiō, ōnis *f.* seisukoht, asu-
 koht; ase; ankruplats
 fidus, a, um truu, ustav, usalda-
 tav; male fida mitteusaldatav,
 ebakindel, ebasoodus
- dēsertus, a, um (dēsērō) üksil-
 dane, tühi, lage, laastatud
 sē ... condunt peidavad end, on
 peidus
25. reor, ratus sum, 2. arvama, mõt-
 lema
 petere sliin: (kuhugi) minema
 või ruttama
 Mycēnae, ārum *f.* Mūkeene (linn
 Argolises); Mycēnās akusatiiv
 kohamäärusena (kuhu?) ilma
 prepositsioonita
 solvit sē vabaneb
 Teucra, ae *f.* (Teucus) Teucra
 (Trooja)
 pandō, pandi, passum, (pān-
 sum), 3. (laiali) laotama, laia-
 li tõmbama; avama
 iuvat *c. inf.* on meeldiv
 Dōrlcus, a, um (Dōrēs) dooria,
 kreeka; Dōrica castra =
 castra Graecōrum
 castra dēsertōsque ... locōs
 (hendiadūoin) = dēsertōs lo-
 cōs castrōrum
 tendō, tetendi, tentum (tēnsu-
 m), 3. pingutama; taotlema, püüd-
 lema, püüdma; (laiali) tõmba-
 ma või laotama; tendēbat *sc.*
 tentōria = löi üles telgid, oli
 laagris
30. stupeō, pui, -, 2. kangestunult
 seisma; hämmastuma, imesta-
 ma, imetlema
 innuptus, a, um (in-, nuptus)
 abiellumata; vallaline, neitsi-
 lik
 exitiālis, e hukatuslik, õnnetust-
 toov; saatuslik
 pars stupet (sg.) ... mirantur
 (pl.) constructio ad sensum
 mōrum ... equi (hobuse tohutut
 suurust), hiiglahobu
 Thymoētēs, ae *m.* Thūmoites.
 Puuhobu linnaviimist soovitas
 Thūmoites arvatavasti kätte-
 maksuihast. Nimelt oli tema
 poeg Munippos sündinud sa-
 mal päeval kui Paris. Et aga
 oli ennustatud, et sel päeval
 sündiv poeglaps hukutab Troo-
 ja, laskis Priamos muidugi
 surmata Thūmoitese poja
- arce = in arce
 locō, 1. (locus) paigutama, ase-
 tama
 sic fāta ferēbant (=afferēbant)
 (nii tõi saatus enesega kaasa)
 määras nii saatus
35. Capys, yis (acc. -yn) *m.* Kapūs
 quōrum melior sententia menti
 (dat. possessivus) (kelle mõis-
 tusele oli omane parem aru-
 saamine), kelle meeles olid
 paremad mõtted
 pelagō *dat.*
 suspectus, a, um (suspiciō)
 kahtlane, kahtlustäratav
 insidiās suspectaque dōna (hen-
 diadūoin) = suspectum dō-
 num insidiis parātum petliku,
 kahtlase kingi
 subiciō, iēci, iectum, 3. (sub,
 iaciō) alla viskama; alla pa-
 nema; (tuld) alla tegema;
 subiectisque = subiectisve
 terebrō, 1. (läbi) puurima
 temptāre siin: läbi uurima
 latebra, ae *f.* varju-, peidukoht,
 peidik, varitsemiskoht
 scindi siin: lõhestuma, jagunema
 contrārius, a, um vastupidine,
 vastandlik, vaenulik
 scinditur ... vulgus kõhklev rah-
 vama jaguneb vasturääki-
 vaiks arvamusteks
40. comitor ja comitō, 1. (comes)
 kellelegi saatjaks olema, saat-
 ma
 caterva, ae *f.* salk, hulk
 Lāocoōn, ontis (acc. -onta) *m.*
 Laokoon (Neptunuse preester
 Troojas)
 ardēs *sc. irā* (abl. causae) põle-
 des vihast, vihaselt
 procul *sc. dixit*
 insānia, ae *f.* meeletus, põöra-
 sus, mõttetus
 āvehō, vēxi, vectum, 3. (ab, ve-
 hō) ära viima (sõidukil), ära
 sõidutama; pass. ära sõitma,
 minema sõitma, ära purje-
 tama; avectōs *sc. esse*
 nōtus, *sc. est*
45. hōc ... lignō = in hōc lignō
 Achivi, ōrum (=Achaei) ahhaia-
 lased
 fabricū (fabricor), 1. (faber) val-
 mistama, tegema, meister-
 dama
 dēsuper ülalt alla, ülalpool,
 ülalt- või pealtpoolt

- inspectūra ... ventūra *part. fut. act.* asendab siin kreeka keele analoogial finaalselt kõrvallau-set
- Teucrī, ōrum (-um) *m.* (Teucus) teukroslased, troojalased
et = etiam; ferentēs tõlkida konditsionaalselt
50. hasta, ae *f.* (visk)oda
ferus, ī *m.* (ferus) metsloom, kiskja; siin: koletis (mõeldud on puuhobu)
curvus, a, um kumer, kaarjas, kõver
compāgēs, is *f.* liite-, jätkukoht; ühendus, side, seos; (keha) ehitus
aivus, ī *f.* (alō) alakeha, kõht
in ... feri curvam compāgibus (*abl. limitationis*) alvum eluka kaarja ehitusega sisemusse
contorqueō, torsi, tortum, 2. (com-, torqueō) keerutama; paiskama, virutama
recutiō, cussi, cussum, 3. (re-, quatiō) vapustama, põrutama
insonō, sonuī, sonitum, 1. (in, sonō) helisema (hakkama); kostma (hakkama), kuulduma; pöruma, kõmama
cavae predikatiivselt
gemitus, ūs *m.* õhkkamine, ohe; gemitum ... dedēre (=dedē-runt) töid kuuldavale oigeid
fāta deum (=deōrum) jumalate poolt määratud saatus
fāta *sc. laeva* saatus ... vastane; mēns ... laeva mõistus pimestatud
55. Argolicus, a, um (Argolis) Argolise
foedō, 1. (verega) rüvetama; siin: teotavalt purustama, hävitama
impulerat ... foedāre *verbum imperandi* on siin kreeka keele mõjul ühendatud infinitiiviga si ... fulscent (*coni. irrealis*), impulerat (*ind!*) indikatiiv järelaluslauses rõhutab veendumust, et tegevus järelaluslauses oleks lingimata aset leidnud
195. insidiis ... arte (*abl. causae*) õeluse ja osavusega
periūrus, a, um (periūrō) vande-murdja, petlik
- Sinon, nōnis *m.* Sinon; Sinōnis (*gen. subiectivus*)
crēdita *sc. est; captique sc. sumus* me lasksime end petta, meid peteti
lacrimis coēctis sunnitud *s. o.* teeseldud pisaratega
Tūdidēs, ae *m.* (Tydeus) Tūdides, tüüdid (Tūdeuse poeg = Diomedes, kreeka kangelane)
Lārissaeus, a, um (Lārissa linn Tessaalias) larissalane
domō, mui, mitum, 1. (domus) taltsutama; alistama; domuēre = domuērunt
hic temporaalselt siis multo seostub sõnaga magis
tremendus, a, um (tremō) hirmus, kole, hirmuäratav
200. obiciō, iēcī, iectum, 3. (ob-, iaciō) vastu, ette viskama; (kätte) ulatama, pakkuma; *pass.* ilmuma, esinema
imprōvidus, a, um (paha)aimamata
sorte dūcere liisuga välja tõmbama, liisuga määrama
Neptūnus, ī *m.* (*kr.* Poseidon) Neptunus (merejumal)
sacerdōs, dōtis *m.* preester
sollemnis, e pidulik, pühalik
tranquilla per alta = tranquillum per altum (*sc. mare*)
horrescō, horrui, -, 3. võpatuma, võbisema ehk värisema hakkama
anguis, is *c.* madu
gemini ... immēnsis orbibus (*abl. qualitatis*) anguēs tohute keerdudega maopaar
205. tendunt suunduvad, pöörduvad iuba, ae *f.* lakk; hari
pontus, ī *m.* (*kr. s.*) meri
pōne taga; jarel. tagantjärele
pontum pōne legit libiseb (ujub) taga merd mööda
sinuō, 1. kõverasse tõmbama, painutama, keerutama, väänama
volūmen, minis *n.* siin: ring, sõõr; keerd. looge
sinuat immēnsa volūmine (*abl. modi*) terga keerutab looka määratu suurt selga
salun, ī *n.* (ulgu)meri
arva (=arvum) tenēbant lähe nesid rannikule
210. sufficere sanguine verega värvuma, verd täis valguma

(irā) ardentēs oculōs (acc. limitationis) suffecti sanguine et igni (hendiadüoin) (vihast) leegitsevad silmad täisvalgunud hõõguvat verd

sibilus, a, um sisisev, sisistav

vibrō, l. värisema, võbisema

diffugiō, fūgi, fugitum, 3. (dis-, fugiō) laiali põgenema, laiali jooksmata

visus, ūs m. vaade, pilk; nägemus

exsanguis, e veretu, kahvatu, kaame

āgmīne oertō kindla sihiga, püüdega

serpens, pentis c. (serpō) madu

215. implicō, cui (cāvī), citum (cātum), l. (sisse) põimima, sisse mähkima, mässima

depāscor, pāstus sum, 3. ära sööma, (puruks) nārīma

auxiliō (dat. finalis) subire (= auxiliō venire) appi ruttama

spira, ae f. (mao) keerd, looge, loogeldus

ligō, l. siduma, ühendama, muljuma

collum, i n. kael

squāmeus, a, um (squāma) soom-, soomustega kaetud

circumdō, dedi, datum, l. (circum, dō) ümbritsema, piirama; circum ... dati (tnesis) = circumdati

squamea ... terga acc. limitationis

capite (capitibus) et cervicibus altis (ubl. limitationis) pea ja pika kaela võrra

220. simul ... simul kord ... kord

perfundō, fūdi, fūsum, 3. (per-, fundō) üle kallama; läbi imutama

saniēs, ēī f. sülg, ila

vitta, ae f. side, köide; laubapael, preestriside

perfūsus saniē vittās (acc. limitationis) atrōque venēnō laubapaelad määrduvad tumeda mürgise ilaga

horrendus, a, um (horreō) kohutav, hirmuäratav, kole, õudne

mūgitus, ūs m. mõirgamine; quālis (sc. est) mūgitus

excutiō, cussi, cussum, 3. (ex-, quatiō) välja, ära, maha raputama või paiskama

incertam ... secūrim ebakindla s. t. halvasti tabanud tapakirve

225. delūbrum, i n. pühamu; delūbra ad summa pühamusse kõrgendikul

dracō, ōnis m. (kr. s.) lohemadu, draakon

effugiō, fūgi, fugitum, 3. (ex-, fugiō) ära põgenema

Tritōnis, nidis f. (acc. -nida) (kr. s.) (sc. Pallas) Tritonis clipeus, i m. kilp (ümar vasest valmistatud)

teguntur peidavad end

tremefaciō, feci, factum, 3. värisema panema; tremefactus vapustatud

insinuō, l. sisse tungima, läbi tungima

pavor, ōris m. värin, värisemine; (pöörane) hirm

expendō, pendī, pēnsūm, 3. (ex-, pendō) (ära) kaaluma; välja maksma, tasuma; karistust kandma (millegi pärast); heaks tegema

mereō, rūi, ritum, 2. ja mereor, meritus sum, 2. teeneid üles näitama, ära teenima, pälvima, merēns süüdlane

230. ferunt — dicunt

cuspis, pidis f. teravik; piik, (vřsk)oda

rōbur, boris n. tamm, tamme-puu; siin: puit

intorqueō, torsi, tortum, 2. (in-, torqueō) sissepoole keerama; hooga kecrutama, (kecrutades) paiskama või viskama

dūcendum sc. esse

sēdēs pl. (sc. Minervae) tempel

diva, ae f. (divus) jumalanna

nūmen, minis n. jumala tahte-avalduš, jumalik tahe; jumalus, (jumalik) vägevus; divae nūmina vägevat jumalannat

conclāmō, l. (com-, clāmō) ühes koos kisendama; kõvasti hüüdma

235. (sē) accingunt operi asuvad tööle

rotūrum subiciunt läpsūs panevad alla veerevad rättag

stuppeus, a, um takune; kanepist (tehtud)

scandō, scandī, scānsūm, 3. (üles) minema või tulema, tõusma (c. acc.)

- fätalis, e (fätum) saatuslik, hukatuslik
 sacra, örüm *n.* pühad, pühalikud hümnid
 240. fūnis, is *m.* köis, nõör minor, 1. ähvardama; mjnāns predikatiivsett
 Illābor, läpsus sum, 3 sisse libisema, (kuhugi) libisema või vajuma
 divum = divörum
 Ilium (Ilion), ii *n.* Ilion (Trooja)
 inclutus (inclitus), a, um ülistatud, kuulus
 Dardanidēs, ae *m.* (Dardanus) dardaniid; *pl.* Dardanidēs, um *m.* dardaniidid, troojalased
 limen, minis *n.* lävi, künnis
 subsistō, stiti, -, 3. (sub, sistō) seisma jääma, peatuma, seistama
 instō, stiti, stätūrus, 1. lähedal, ees seisma; peale tungima; töttama, rühkima
 immemorēs (sc. dati öminis)

- caecique furōre (*abl. causae*) (seda, s. o. antüd ennustust) mitte tähele pannes ja pimestatuna vaimustusest
 245. monstrum, i *n.* koletis, monstrum
 sacrātus, a, um (sacrō) pühitsetud, püha; sacrāta arce = in sacrātā arce
 tunc etiam nüüd ka veel
 aperiō, rui, rtum, 4. avama
 Cassandra, ae *f.* Kassandra (ilusaim Priamose tütar, traagilise saatusega ennustaja)
 fätis ... fätüris *dat. finalis*
 dei (Apollonis) *gen. subiectivus*
 Teucris (*dat. auctoris*) = ā Teucris; deum = deörum
 festus, a, um pidulik, pühalik
 välō, 1. kinni katma, ümber punuma v. põimima, vanikutega kaunistama
 festā ... fronde (*abl. instrumenti*) piduliku rohelisusega

Q. Horatius Flaccus.

Carmina.

Exegi monumentum, III, 30.

I Asklepiadese stroof

1., 2., 3., 4. / — / — / — / — || / — / — / — / — v. Asclepiadeus minor

aere prō signis (statuis) aēneis, nagu neid Roomas kuulsate meeste auks oli nii mõnigi püstitatud
 perennis, e (per, annus) kestev, püsiv
 rēgālis, e (rex) kuninglik
 situs, ūs *m.* asend; ehitus; hallitus
 pýramis, idis *f.* (*kr. s.*) pýramiid
 rēgāli sitū pýramidum altius pýramiidide kuninglikust ehitusest kõrgema
 quod = täle quod järelduslause, siit konjunktiiv *possit*
 edāx, ācis (edō) söölas, sööbiv, purev
 Aquilō, ōnis *m.* põhjatuul
 impotēns, entis võimetu (valitsema, talitsema); raevutsev, möllav (tuulest)
 diruō, rui, rutum, 3. purustama,

hävitama, lammutama
 innumerābilis annörum seriēs = seriēs innumerābilium annörum
 5. fuga siin: (aja) jooks, kulg, vool
 multa = mäгна; enkliitiline partikkel *-que* tõlkida «vaid»
 multa pars mei on mõeldud luuletaja loomingut ja selle varal saavutatud kuulsust
 Libitina, ae *f.* surnute, surma ja matuse jumalanna; surm (*metonüümia*)
 ūsque aina, üha, järjest, seostub verbiga *crēscam*
 posterā (=posterörum v. posteritātis) ... laude recēns närtsimatuna tulevaste põlvete kiitusest
 Capitōlium = in Capitōlium
 dum ... pontifex kord aastas läks ülempreester (pontifex)

maximus) koos vanema vestaneitsiga (virgo maxima) Kapitooliumile, et tuua ohvleid Juppiter Optimus Maximus'ele ning palvetada riigi heaolu eest. Selle igivana kombe mainimisega väljendab H. veendumust, et tema kuulsus püsib igavesti nagu Rooma riik. Vestaneitseid nimetati sageli lihtsalt *virginēs*. Usutalitusel oli nõutav täielik vaikus, siit *tacita virgo*

dīcar kuulub *dēdūxisse* juurde — minust, räägitakse kord, et ma jne. Järjestada tõlkimisel: *dīcar princeps dēdūxisse Aeo-lium carmen ad Italōs modōs, ex humili potēns, quā violēns Aufidus obstrepit et quā pauper aquae Daunus rēgnāvit agrestium populōrum*

quā ... populōrum. Seda kahe relatiivlause abil väljendatud kohamäärust tõlgitsetakse harilikult sõnade *ex humili potēns* (juurde mõelda *factus*) selgitusena: saades tähtsustust (isikust) võimsaks seal, kus ... Teise tõlgitsuse järgi kuuluvad need relatiivlauseid *dīcar* juurde: kord räägitakse seal maal, kus ... Siis tundub aga imelik, et H. äkki lepib kuulsusega, mis ei küüni üle tema kodunurga Apuulia piiride

10. *violēns, entis* (tavaliselt *violentus*) äge, tormakas, käre (da-vooluline)

Aufidus, ī m. jōgi Apuulias, praegune Ofonto

pauper aquae ja *rēgnāvit populōrum* genitiivid kreeka keelepruugi analoogia

Daunus, ī m. müütiline Apuulia kuningas. Maa omadus (*pauper aquae*) on siin üle viidud selle maa kunagisele valitsejale

princeps = *primus*. Tuleb tähendada, et Horatiusel oli siiski üks eelkäija, nimelt Catullus

Aeolium carmen Lesbose poeetide Alkaiose ja Sappo lüürika (lesboslased kuulsid eoolia hõimu)

dēdūxisse kandsin üle

ad Italōs modōs itali viisidele, s. o. rooma luulesse

sūme (=assūme) superbiam quaesitam (=acquisitam) meritis tunne (võta vastu) uhkust, mis on saavutatud teenete läbi = võib olla õigusega uhke kõige selle üle, mis sa minu läbi oled korda saatnud

15. *Delphicus, a, um Delfi*

laurus, ī f. loorberipuu, loorber. Loorberipuu oli pühendatud Apollonile, luule ja valguse jumalale. Tema templitki kreeka usulises keskuses Delfis ümbritses loorberisalu, samuti nagu luuletajad sealsetel Apolloni auks peetavail võistlustel pärjatati loorberipärjaga

cingere siin: pärjatama

volēns heatahtlikult, armulikult *Melpomenē, ēs f. (kr. s.)* tragöödia muusa, siin luuletajat inspireeriva muusa tähenduses üldse

Quis desiderio sit pudor, I, 24.

Ses oodis Horatius manitseb Quintilius Varuse surma puhul oma sõpra, suurt rooma luuletajat Vergiliust, kes kadunud taga leinab, leppima paratamatusega.

II. Asklepiadese stroof:

1., 2., 3. v. Asclepiadeus minor

4. v. Glyconeus

1. *pudor, ōris m.* häbi, häbelikkus; ausus, kohusetunne *capitis (gen. obi.)* kuulub *dēsīderio (dat.)* juurde, mis oma-

korda sõltub väljendist *sit modus*; *caput* siin = *homo*.

Quis ... capitis kas võib tundes olla mingit häbelikkust võt-

- piiri, taga igatsedes nii kallist kadunud?
- lūgubris**, e leina-, kaebe-
- Melpomenē** iseendast tragöödia muusa, kelle poole pöörduda aga kohane on leinalauluski
- liquidus** siin: kõlav
- pater** muusad olid Jupiteri ja Mnemosyne (mälestuse jumalanna) tütreid
- cum citharā** = et citharam
5. **Quintilium** = **Quintilius Vārus** luuletaja ja arvustaja, Maece-nase kirjandusliku ringi liige, Horatiuse, eriti aga Vergiliuse sõber; suri a. 24. e. m. a.
- sopor**, **ōris m.** (sügav) uni
- urgeo**, **ursi**, -, 2. rõhuma
- incorruptus**, a, um (in-, corrup-tus) rikkumatu; äraostmatu, tõeline
- fidēs** siin: truudus, ustavus
- nūda veritās** ilustamatu, puhas tõde
- Cui pudor ... inveniet** parem Quintiliuse personifitseeritud voorused, keda ta nii ustavalt on teeninud, ei leia naljalt enam temataolist austajat
- flebilis**, e siin itkemisvääri-line, leinatav
- multis bonis (dat.) flebilis** jättes leinama paljusid häid (inimesi)'
11. **frūstrā pius (s. o. erga amicum) ... poscis (= reposcis) Quintilium deōs** asjata nõuad sa armastuses (oma kadunud sõbra vastu) jumalailt tagasi Quintiliust. **Quintilium deōs acc. duplex** sõltuvalt verbist *poscere* (harilikult *aliquid ab aliquo*)
- nōn ita crēditum (ā tē)** keda samite sel tingimusel (oma palvustes) pole (jumalate hoolde) usaldanud (et ta nii vara sureks)
- Thrēicius**, a, um (*poet.*) = **Thrācius** traakia. Müütiline traakia laulik Orfeus oli laskunud manalasse, et sealt tagasi tuua

oma hingusele läinud abi-kaasa, kauni nümfi Eurydike. Lüürat imeliselt helisema pan-nes õnnestuski tal selleks luba saada, kuid ainult tingimusel, et ta Hadesest lahkumisel ei vaata abikaasa poole tagasi. Seda tingimust täita käis tal üle jõu, ja nii kadus igaveseks tema silmist Eurydike

moderor, 1. (*modus*) - talitsema; juhtima; (pilli) käsitsema, mängima; *moderēre pro moderis*

auditarū ... arboribus (dat.) mi-da kuulasid (isegi) puud

fidēs, is f. (mänguriista) keel; keelpill, kitaara, lüüra

15. **vānus**, a, um tühi, kehatu; imā-gō siin: (varju) kaju. Antiik-ajal arvati, et pärast inimese surma hing lahkub kehast, muutudes elava isiku kehatuks varjukujuks. Vrd. Vergilius, Aeneis VI, 292: *tenuēs sine corpore vitas — cava sub ima-gine, formae sanguis = vita*
- reclūdō**, clūsī, clūsūm, 3. (*re-claudō*) lahti tegema, avama

nōn lēnis ... reclūdere = qui nōn reclūdit lēniter. Adjektiiv-i ühendamine infinitiiviga esi-neb Horatiusel kreeka luuleta-jate eeskujul sageli

precibus (dat.) = ad precēs, seos-tub verbiga *reclūdere*; *fāta* omandab ühenduses verbiga *reclūdere* konkreetse tähenduse — surma vāravaid (*claustra fātālia Orci*) avama

grex, gregis m. kari

nigrō compulerit (attractio modi) ... gregi (poet.) pro ad nigrum compulerit gregem (= turham umbrarum). Müüdi järgi oli Mercuriusel kepike selleks nõiavitsaks, millega surnuid puudutades ta muutis need var-jukujudeks ja ajas manalasse

dūrum sc. est

corrīgere katsuda muuta

O navis, I, 14.

Kirglik üleskutse rahule isamaa päästmiseks, kirjutatud allegooria kujul. On lahkavamusi selle kohta, millistele uutele tormidele riigilaev siin vastu läheb. Tõenäoliselt on ood kirjutatud 33. a. paiku, kus Antoniuse ja Octavianuse pooldajate vahel uuesti löi lõkke vaen, mis a. 31 viis Actioni lahinguni.

O fons Bandusiae, III, 13.

(III Asklepiadese stroof, vt. I, 14)

1. fōns Bandusiae *Gen. explicat.*, nagu *urbs Rōmae*. Selle allika asukoha suhtes pole täit selgust. On mõeldav, et Horatius siin ülistab mõnd vaikset nurgakest oma sünnipaiga Venusia läheduses, olgu siis mälestuste põhjal või ise juhuslikult kohal viibides.

splendīdus, a, um sädelev, helkiv, helkjas

vitrum, i n. klaas

merus, a, um segamatu, puhas; *subst. merum, i n. (sc. vinum)* veega segamata, puhas viin, vein; *poet.* viin, vein (üldse) haedus, i m. sikk, sikukene

crās dōnāberis haedō homme ohverdatakse sulle sikukene. On mõeldud Fontanalia püha (13. oktoobril). Sel päeval kallati veini ja puistati lilli allikaisse, samuti valgus sinna noorte ohvriloomade verd. Tekstist ei järeldu, et Horatius ohvriandide toomisest oleks otseselt osa võtnud. Teadsid ju kohalikud karjused isegi, mis nad võlgnesid allikale tänutäheks. Luuletajat aga inspireeris nimetatud tähtpäeva pühitsemine lihtsalt uut laulu looma

5. primis = modo nātis
venus, eris *f.* armastus, (armu) nauding
proelia nimelt oma võistlejatega dēstināre siin: töötama
gellidōs (et limplidōs) vastand (calidō et) rubrō
inflclō, fēci, fectum (in, faciō),
3. värvima, määrima

lasciūsus, a, um ülemeelik, mänglev, vallatu

subolēs, is *f.* järglane, võsu; *lascivi subolēs gregis* = haedus tē ... tū ... tū pronoomeni kordumine tõstab sõnastuse pidulikkust

flagrāns, antis (flagrō) lõõmav, põletav, kuum

atrōx, ōcis hirmus, metsik

hōra siin: aastaaeg

Canicula, ae *f.* Siirius (Peni tähehogus). Selle tähe tõusmisel taevakaarele algas Itaalias suure kuumuse hooaeg

10. tē ... nescit (=nequit) tangere ei suuda sulle ligi pääseda
amābills, e meeldiv, kosutav, mõnusus

fessis võmere tauris Homerosest pärinev kujund

vagus siin uitlev; *vagō* moodustab vastandi sõnale *fessis*

fīēs nōbillum ... fontium *gen. partitivus* predikatiivina kreeka keelepruugi eeskujul

tū quoque luuletajad mõnigi kord ülistavad allikaid

mē dicente (*abl. abs.*) sest mina ju ülistan

impositam ilicem kogunimena cavis ... saxis allikas voolas välja metsaga ümbritsetud

koopast

unde = ex quibus

15. loquāx, ōcis siin: vilulise
lympa, ae *f.* selge (allika või jõe) vesi (*poet.*)

loquācēs lymphae dēsiliunt kolmekordne allitereeruv I, kõla-

efekt, millega Horatius jäljendab veevulinat

Donec gratus III, 9.

Kuulus, kõige oma lihtsuse juures täiuslik *carmen amoebaum* (vahelduvate repliikidega laul), kus kaks lahkuläinud armunut — anonüümne noormehe, kelle all tuleb mõista Horatiust ennast, ja tema kallim Lydia, pilku heites minevikku ja olevikku üksteist lõppeks taas leiavad. Iseloomulik on siin range vastavus kolmes stroofipaaris niihästi sisult kui vormilt, misjuures aga tütarlapse tundeavaldustes noormehe omadega võrreldes on märksa rohkem kirge ja kihku.

IV Asklepiadese stroof

1., 3. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ — $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$

v. Glyconeus

2., 4. $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ — $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ || $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$ $\frac{\text{—}}{\text{—}}$

v. Asclepiadeus minor

1. **potior, ius** (*comp.* adjektiivist *potis*) parem, eelistatav
bracchium ja **brachium**, ii *n.*
(kr. s.) käsivars, käsi
candidus, a, um lumivalge
cervix, icis f. kuel, kael
bracchia cervici dare (=circumda-
 re) käsi ümber kaela heitma
 või põimima
Persae, arum m. pärslased
vigeō, uī, -, 2. täis elu või elu-
 jõudu olema; vlgui ... beātiōr
 väljendusrikkam kui **vixi** või
 fui **beātiōr** olin õnnelik, tundes
 end rikkamana (kui) ...
6. **ardere in alqō v. alqō** kedagi pal-
 lavalt armastama, kellessegi
 armunud olema
Chloē, ēs (*acc. -en*) *f.* kreeka
 nimi
neque erat Lydia post Chloēn
 ega Lydia jäänud veel Chloe
 varju (polnud veel Chloest ta-
 gapool)
multi Lydia nōminis gen. qua-
lit. mina, kuulus Lydia (lailalt
 tuntud nimega Lydia), *s. o.*
 kuulus tänu luuletaja oodi-
 dele
Rōmāna, ae f. roomlanna
Iliā, ae f. Rhea Silvia, müütiline
 Romuluse ja Remuse ema. Ho-
 ratiuse nimetab teda roomlan-
 naks, kuna Romuluse kaudu
 roomlased temast põlvnesid
Thraessa (Thrēssa), ae f. traak-
 lanna
10. **docta modōs** proosas akusatiivi
 asemel harilikult ablatiiv
dulcēs docta modōs et citharāe
(gen. obi.) sciēns kes tunneb
 kenit viise ja on osav kitaara-
 mängus
metuam coniunctivus potentialis,
 samuti nagu **patiar** (v. 15) ja
amem ... obeam (v. 24)
anima siin meelitussõnana —
 armsam, kallim

- superstes, itis** allesjäänud, ellu-
 jäänud, üleelanud
 si **parcent animae fāta** superstiti
 kui ainult saatus armu heidab
 mu kallimale, teda ellu jättes
(prolepsis)
torreō, torruī, tostum, 2. kuivata-
 ma; põletama, sütitama
mūtuus, a, um vastastikune
face mūtuā vastastikuse (armu)
 tulega
Thūrii, ōrum (*kr. s.*) Thuriid
 (linn Lōuna-Itaalias Taranto
 lahe ääres; *adi.* Thūrinus, *a,*
 um Thuriist pärinev
Calais, is m. ja **Ornytus, ī m.**
 kreeka nimed
 See asjaolu, et Horatius ja Ly-
 dia võistu ülistavad oma uut
 armastust, näitab, et nad pole
 teineteise vastu ükskõiksed.
 Terentius, Andria, 555: **Aman-**
tium irae amoris integratio est
 Armunute vihapursked märgi-
 vad armastuse uut algust

17. **priscus, a, um** muistne; endine
didūcō, dūxi, ductum, 3. (**dis-**
dūcō) lailali juhtima, lahutama
 cōgere siin: ühendama
aēneus, a, um vaskne
excutiō, cussi, cussum, 3. (**ex-**
 quatiō) välja või lahti raputa-
 ma; välja, ära heitma
20. **reiciō, iēcī, iectum, 3.** (**re-**, **iaciō**)
 tagasi, ära viskama; hülgama;
reiectae daativ
 iānuā, *ae f.* uks
cortex siin: kork
improbus, a, um (**in-**, **probus**)
 kõlvatu, paha; metsik
Hadria, ae m. (*kr. s.*) Aadria
 meri
obeō, ii, itum, ire (**ob, eō**) vastu
 minema; alla minema, looju-
 ma; surema
libēns, entis heameeleline; meel-
 sasti (tegev)

Persicos odi, puer, I, 38.

I Sapfo strcof:

- 1., 2., 3. $\underline{\quad} \cup \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \parallel \cup \cup \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad} \underline{\quad}$
 4. $\underline{\quad} \cup \cup \underline{\quad} \underline{\quad}$

1. **apparātus, ūs m.** toredus, luksus
displīcēō, plicuī, plicitum, 2. mit-
 te meeldima, ebameeldiv ole-
 ma

- v. Sapphicus hendecasyllabus
 v. Adonius

- nectō, nexuī (nexī), nexum, 3.**
 siduma, punuma
philyra, ae f. (pärna)niin
sector, 1. (sequor) (pidevalt,

- kõikjal) järgnema, alati saat-
ma; taotlema, püüdlema, saa-
vutada püüdma; mitte sectāri,
rosa quō locōrum sēra moretur
ära näe vaeva, et teada saada,
kus kasvab hiiline roos
5. allabōrō, 1. (ad, labōrō) pingsalt
töötama; vaevaga midagi li-

saks hankima (aliquid alicui
rei); nihil allabōrēs ära püüa
midagi juurde lisada
dēdeceō, cui, -, 2. sündsusetu, so-
bimatu olema
artus, a, um kitsas, ahas, tihe
vītis, is f. viinapuu, viinapuoks,
vää

Rectius vives, II, 10

(I Sapfo stroof, vt: I, 38)

1. rēctius õigemini, s. o. arukamalt
ning seetõttu ka õnnelikumalt
(kui vastasel korral)
- Licinius = L. Licinius Mūrēna,
Maecenase naisevend, võitis
konsulina a. 23. osa Augustuse
vastu sihitud vandenõust,
mõisteti samal aastal surma
altum, i n. (altus) ulgumeri;
altum ürgere ulgumerele tun-
gima
procella, ae f. torm
horrescō, horruī, -, 3. kartma
hakkama, kohkuma
litus premere ranna lähedal hoi-
duma
iniquus, a, um ebatasane, ohtlik
(läheduses leiduvate madalike
ja veealuste kivide tõttu)
5. mediocritās, ātis f. mõõdukus;
aurea mediocritās kuldne keske-
tee
diligere siin: põhitähenduses
,(välja) valima'
tūtus ... aula adjektiivile tūtus
on teises lauseliikmes vastu
seatud sōbrius; caret (on il-
ma) kummalgi korral eri tä-
hendusvarjundiga — esmalt
«on kaitstud» (vana maja
mustuse vastu), järgnevalt
aga «saab läbi ilma» (kade-
dust äratava lossita); tūtus
caret ... caret sōbrius (kiasm)
obsolētus, a, um lagunenu, d,
(puru)vana
sordēs, is, taval. pl. sordēs, ium
f. kasimatus, mustus, räpasus
invidendus siin mitte iseendast
kadedamisväärne, vaid suur-
te hulkade meelest, seega mõt-
te järgi «kadedust äratav»
sōbrius, a, um mõõdukas, tagasi-
hoidlik
aula, ae f. (kr. s.) loss
agitō, 1. liigutama, õõtsutama
kõigutama
10. fulgur, uris n. väik
summōs ... montēs näib siin
vastavalt väljendile ingens pi-
nus ja celsae turrēs tähenda-
vat mitte — nagu harilikult —
mäetippe, vaid kõige kõrge-
maid mägesid
infēstus, a, um ebakindel, oht-
lik; vaenulik; infēstis (=adver-
sis) ... secundis (mõlemal
korral täiendada rēbus) abl.
abs. õnnetustes ... õnnelikel
aegadel
alteram (=contrāriam) sortem,
nimelt secundis adversam, in-
fēstis amicam
bene praeparātum pectus = tõe-
lise (elu)tarkusega varustatud
inimene (hing)
alteram sortem on ühine objekt
verbidele spērat ja metuit, sa-
muti nagu bene praeparātum
pectus on ühine subjekt
15. infōrmis, e (in-, fōrma) vormitu;
näotu, inetu, vastik
idem = tema samuti
summoveō, mōvi, mōtum, 2.
(sub, moveō) ära või minema
ajama, peletama, eemaldama
nunc sc. est
et õlim ka edaspidi, ka tulevikus
suscitō, 1. äratama, virgutama,
elustama
tacentem Mūsam. Muusad vaiki-
vad, kui Apollon vihaselt vibu
pingutab ja heidab oma koku-
tavaid nooli
20. tendō, tetendī (tēnsūm), 3. pin-
gule tõmbama
rēbus angustis kitsastel aegadel.
kitsikuses, ahistuses; in an-
gustiis (=rēbus angustis)
amicī appārent (Petronius)
animōsus, a, um mehine, südi,
julge
fortis siin: tugev
appārē näita end, osutu, ole

Idem samuti sa
 sapienter contrahēs = sapienter
 faciēs, si contrahēs, nagu lae-
 tus sorte tuā vivēs sapienter
 (Epistulae I, 10, 44) = sa-
 piēns eris, si vivēs
 ventō nimium secundō (abl.

instr.) kuulub turgida juurde
 (liiga heast tuulest, s. o. liiga
 valjust pärituulest.) Nagu Ho-
 ratius luuletuse alguses inim-
 elu meresõiduga võrdleb, nii
 vilksatab seda nägemust ka
 kahes viimases värsis.

Vides, ut alta, I, 9.

Alkaiose stroof.

1., 2.	≅ / ~ / ~ / ~ / ~ / ~ / ~ / ~ ≅	v. Alcaicus hendecasyllabus
3.	≅ / ~ / ~ / ~ / ~ / ~ / ~ / ~ ≅	v. Alcaicus enneasyllabus
4.	/ ~ / ~ / ~ / ~ / ~ / ~ / ~ / ~ ≅	v. Alcaicus decasyllabus

- altā nive (abl. causae) sõltub
 sõnast candidum
 Sõracte, is n. māgi Roomast põh-
 ja pool, Apolloni templiga,
 praegune Monte San Oresto
 onus sc. nlvīs
 labōrāre siin: (raskuse all) pain-
 duma, nõtkuma
 gelū, ūs n. kül m, pakane
 acūtus, a, um terav, vahe, lõi-
 kav; käre (pakane)
- dissolvere siin: hajutama, kao-
 tama; ligna halud
 super mõnigi kord Horatiusel
 c. abl.
 largus, a, um rikkalik, ohter; hel-
 de
 repōnō, posuī, positum, 3. uuesti
 või juurde panema, juurde li-
 sama
 benignus, a, um lahke; helde
 depromō, prōmpsi, prōptum, 3.
 välja või esile tooma
 quadrimus, a, um nelja-aastane
 Thaliarchus, i m. vististi fiktiiv-
 ne isik, kelle kreeka nimi tä-
 henduselt (rēx conviviū) on
 tekstiga kooskõlas
 diōta, ae f. (kr. s.) kahe kõrva-
 ga veiniastja
- sternō, strāvī, strātum, 3. laiali
 laotama; (maha) rabama, talt-
 saks tegema, vaigistama
 deproelior, i. ägedasti; otsusta-
 valt võitlema; deproellantēs
 nimelt üksteisega
 agitō, i liikuma panema, liiguta-
 ma; kõigutama
 ornus, i f. saarepuu, saar

fuge (quaerere) rõhulisem kui
 nōli
 quem diērum cumque = quem-
 quemque diem
 fors, f. (ferō) (esineb ainult
 nom. ja abl. sg. forte) sattu-
 mus, juhus. Horatius tuletab
 siin meelde epikuurlikku põhi-
 mõtet, et iga elupäeva tuleb
 kasutada kui mõeldavat viim-
 set. Iga uus juhus antud
 (fors dabit) päev tundub siis
 üllatava kingitusena. Vrd.
 Epistulae I, 4, 12—14;

Inter spem curamque, timores inter et
 iras
 omnem crede diem tibi diluxisse
 supremum:
 grata superveniet, quae non sperabitur
 hora.

lucrum, i n. kasu, tulu, profiit;
 lucrō (dat.) appōne pane tulu-
 de kirja või kontosse, loe või-
 duks

- dulcēs amōrēs õrnu armastus-
 suhteid
 spernō, sprēvī, sprētum, 3. hal-
 vaks panema, põlgama, hülga-
 ma
 puer noorukina, oma nooruses
 tū jääb tõlkimata
 chorēa, ae f. (kr. s.) ringmäng,
 -tants
 dōnec etc see lause arendab pilt-
 likult sama mõistet, mida eel-
 pool väljendas sõna puer
 virēs, entis (vireō) haljendav,
 haljas; parimas elueas olev,
 nooruslik, noor; virenti sc. tibi

- cānitiēs, ēi f. hallus, hall värv; hallid juuksed; vanadus
 mōrōsus, a, um sünge, morn; isemeelne, jonnakas
 nunc s. o. dōnec cānitiēs abest; campus sc. Mārtius
 ārea, ae f. (lage) väljak
 susurru, i m. sosin
20. compōnere siin: kokku leppima
 repētantur moodustab ühise predikaadi sõnadele campus, āreae, susurri, rīsus prōditor ja pignus; tõlkida: nüüd aga

olgu aina su püüde eesmärgiks intimus, a, um sisim, üksildane
 angulus, i m. nurk, (toa) nurk
 pignus, oris n. (armu) pant
 dēriplō, ripui, reptum, 3. ära tõmbama
 lacertis ... digitō abl. separatio- nis
 pertināx, ācis kangekaelne, jonnakas, tõrges
 male (= parum) pertināci sest tütarlaps ainult teeskleb tõrkusust

Quid dedicatum poscit, I, 31.

(Alkaiose stroof, vt. I, 9)

Ood on kirjutatud 28. a. Apolloni templi pühitsemise puhul, mille Octavianus oli lasknud ehitada Aktioni neeme juures a. 31 saavutatud võidu mälestuseks.

1. dēdicō, I. pühendama, pühitsema dēdicatum ... Apollinē = Apollinē, cui templum dēdicatum est Apollonilt, kellele tempel on pühendatud
 poscit tõlkida «soovib»; sõna poscere on jäänud jumalate poole pöördumisel luulekeeles tarvitusel sellest ajast, millal arvati, et ohvriandeid tuues oldi õigustatud jumalailt midagi «nõudma» vastutasuks
 vātēs luuletaja. Alles lõppstroofis selgub, et Horatius selle sõnaga tähistab iseenast patera, ae f. ohvrikauss
 liquor, ōris m. vedelik, neste; novum liquōrem värsket veini opimus, a, um rammus
 ferāx, ācis (ferō) viljakandev, viljakas; segetēs ferācēs rikkalikke lõikusi; Sardiinia oli Sitsiilia ja Aafrika kõrval tuntud oma viljarikkuse poolest
5. Calabria, ae f. Kalaabria (kuum ja veevaene piirkond, kus aga siiski oli häid karjamaid)
 armentum, i n. (veiste) kari
 nōn rūra ei põlde
 Liris, is m. jõgi Latiumis Kampania piiril, praegune Garigliano
 quiētus, a, um (quiescō) rahulik
 mordet siin: uuristab, uhab
 taciturnus, a, um (laceō) vaikiv; vaikne
 amnis, is, m. jõgi
 premant siin: kärpigu
 Calēs, ium f. linn Kampanias

- (praegune Galvi), kuulus oma veini poolest; adi. Calēnus, a, um Kalese
 falx, falcis f. sirp, vikat
10. Fortūna, ae f. õnne-jumalanna
 dives et = et dives
 exsiccō, I. (ex, siccō) ära kuivatama; kuivaks jooma, tühjendama
 cululla, ae f. suur peeker, karikas; aureis ... exsiccet culullis tühjendagu (joogu) kuldseist karikaist
 Syria, ae f. Süüria; adi. Syr(i)us, a, um Süüria
 reparāta = permūtata, ēmpla
 merx, mercis f. kaup; Syrā ... merce Süüria kauba vastu quippe sest et
 ter et quater hüperbool
 revisō, visi, -, 3. (re-, visō) uuesti vaatlema; uuesti külastama, sõitma (merd)
 Atlanticus, a, um Atlandi
 impūnē (In-, poena) nuhtlematult, karistamatult
 dis ... impūnē Irooniliselt õeldud: kaupmees on isegi jumalate soosik, võides aasta läbi meresõidu ohtusid trotsida, ilma et talle juhtuks midagi halba
15. pāscō, pāvi, pāstum, 3. karja hoidma, karjatama, toitma
 mē pāscunt mind toidavad, minu toiduks on. Järgnevalt rõhutab Horatius vastandina kaupmehe toretsevale eluviisile omaenda leppimist piskuga.

oliva, ae f. (kr. s.) oliiv, õlipuu; õlipuumari
 cichorëum; ei n. (kr. s.) sigur; endiivia
 levis siin: kergesti seeditav
 malva ae f. malva, kassinaeris
 frui ... carentem. Järjestada:
 Lätõe, dönës mihi, precor frui
 parätis et validõ et integrã
 cum mente nec etc.
 parätis = eis quae parävî (quae
 habeõ), niisiis frui parätis =
 rahuldust (mõnu) tunda sel-
 lest, mis mul on
 validus, a, um (valeõ) terve, tu-
 gev; (mihi) validõ hea tervise
 juures
 Lätõus, i m. Latona poeg, Apol-
 lon

dõnës c. inf. (frui ja dëgere) ut-
 lause asemel esineb harva;
 siin tähenduses «anna», «või-
 malda» (konjunktiiv impera-
 tiivses tähenduses)
 precor, 1. (prex) paluma
 integrã cum mente vaimselt
 värskena. Vrd. Iuvenalis, Sa-
 turae 10, 456; örandum est, ut
 sit mēns sāna in corpore sānõ
 senecta, ae, f. vanadus
 dëgõ, dëgi, -, 3. (dë, agõ) mõõ-
 da saatma, veetma
 nec ... carentem vānaduspäevi
 veeta mitte pödurana ja mitte
 ilma luuleannita (ilma kitaa-
 rata)

O saepe mecum, II, 7

(Alkaiose stroof, vt. I, 9)

Luuletaja tervitab oma kunagist lahingukaaslast, kaua aega kodusõdadest osavõtnud Pompeius Varust tema tagasituleku puhul võõrsilt Rooma. Ood on kirjutatud umbes a. 29. Sündmustest, mida selles mainitakse, lahutab üle 10 aasta.

saepe kordub järgmises stroofis
 (v. 6): mõlemal on mäletada
 niihästi ühist muret kui rõõmu
 tempus = discrimen, periculum
 militia, ae f. sõjaväeteenistus;
 sõjaretk, sõda: sõjavägi
 Brütõ ... duce (abl. abs.) Mar-
 cus Junius Brutus oli ühes oma
 mõtteosalise Cassiusega vaba-
 riiklike vägede juhiks. Need
 väed said a. 42 e. m. a. purus-
 tavalt lüüa võitluses (Filippo
 linna lähedal Makedoonias)
 Antoniuse ja Octavianuse ar-
 meelega
 redõnõ, 1. (kingituseks) tagasi
 tooma
 Quirris, itis m. kviriit, täieõigus-
 lik Rooma kodanik; tavaliselt
 pl.; tē ... Quiritem (acc. dup-
 lex sõltuvalt verbist redõnāvīt)
 sind «kviriidina» (vastandatud
 sõdurile, kelle kohta seda nime-
 tust ei tarvitatud)
 Italus, a, um = Italius itaalia
 5. Pompei = Pompeius Värus. And-
 med Varuse kohta piirduvad
 ainult sellega, mis Horatius
 lausub siin temast, Olles tee-

ninud Brutuse vägedes sattus
 ta paljudeks aastateks uuesti
 kodusõja keerisesse, ja tõenäõ-
 liselt alles Octavianuse poolt
 välja kuulutatud amnestia
 (29. a.) võimaldas talle taas
 pääseda Rooma
 sõdalis, is m. seltsimees, seltsi-
 line, sõber; (laua)kaaslane
 morantem pikaldaselt venivat,
 pikana tunduvat, igavat
 saepe seostub sõnaga frëgi
 (= breviõrem reddidi)
 niteõ, ui, -, 2. hüilgama, läikima
 mälõbathron (mälõbathrum), i
 n. malobatr, samanimelisest
 india taimest valmistatud lõh-
 nav võie. Selliseid luksusartik-
 leid veeti Itaaliasse Süüria sad-
 amate kaudu.
 nitentēs ... capillõs acc. grae-
 cus; corõnātus ... capillõs
 (endal) pärg ehtimas juuk-
 seid, mis läikisid süüria malo-
 batrist.
 Philippì, örüm m. Filippo (linn
 Makedoonias; lahing 42. a.
 e. m. a.)
 Philippõs = clãdem Philippõnsen,

- Horatius võttis Filippii lahingust leegionikomandörina osa ja pääses sealt põgenemisega
10. **sēnsi** siin: elasin läbi, sain tunda, kogesin; **nōn bene** mitte hästi = õnnetul kombel, oma häbiks
- parmula**, ae *f.* väike kilp; **relictā** ... **parmulā** kilbi lugu ei põhine tegelikkusel, vaid seda tuleb käsitada reminisentsina kreeka lüürikast (Archi-lochos, Anakreon).
- fracta** *sc. est*; **minācēs** (varem nii) ähvardavad (sõdurid)
- mentum**, i *n.* lõug
- turpe solum tetigere mentō** = turpiter prostrāti humum ōsculābantur langesid (võitja ees) häbiväärselt põrmu
- paveō**, pāvī, -, 2. värisema
- sed mē** ... sustulit aere Horatius ütleb hirmuvärinal tundnud olevat (aga küllap vist muia-tes nõnda ta lausub), kuidas Mercurius (kaubanduse ja ilukõne jumal, ühtlasi lüüra leiutaja ja luuletajate soosija) teda udupilvesse mähitult ära viis. Sellistest jumalate vägitegudest on juttu juba Homerose eepostes
15. **resorbeō**, -, -, 2. neelama; kaasa kiskuma v. haarama
- fretum**, i *n.* väin; meri; **fretis** (*abl. instr.*) = per freta
- aestuōsus**, a, um (kohinal) laine-lav, (mühades) voolav; **tē** ... **aestuōsis** sind (aga) haaras (sündmuste) laine kaasa ja kandis üle mässava mere uuesti sõtta
- obligāre** siin: (pidulikult) töö-tama
- daps**, **dapis** *f.* ohvrisöömaaeg; söömapiidu, pidusöök
- fessus**, a, um väsinud, kurnatud, vaevatud
- dēpōne** siruta välja puhkuseks
- cadus**, i *m.* (veini) astja
20. **dēstinō**, i. määrama

obliviōsus, a, um kergesti unustav; siin: (muret) unustama panev, unustustloov

lēvis, e sile, läikiv

Massicum, i *n.* Massicuse vein. Massicuse mäe piirkond (Kam-paanias) oli tuntud ovalise veini poolest

cibōrium, ii *n.* peeker

expleō, **plēvi**, **plētum**, 2. täis kal-lama; (ääretasa) täitma

capax, **ācis** mahukas

funde ... **unguenta** *sc. in capil-lōs*

concha, ae *f.* (konna)karp

ūdus, a, um märg, niiske

dēproperō, i. ruttama, kiirusta-ma; **dēproperāre corōnās** kii-resti pärgi punuma

apium, ii *n.* seller

25. **cūrative myrtō** = myrtōve cūrāt; **quem** *sc. nostrum*

Venus = **iactus Venereus** parim vise täringumängus, s. o., kui kõik neli täringut (**tāli**) näitasid ülemisel küljel eri arvu-sid. Kreeklaste eeskujul oli roomlastelgi saanud kombeks täringuviske abil valida enne joomapidu keegi selle juhti-jaks

arbitr, **tri** *m.* vahetalitaja, (vahe)kohtunik; valitseja; **ar-biter bibendī** = joomingu juh-tija; **dicet** = **dēstinābit**

nōn sālus = **insānius** (veelgi) pöörasemalt

bacchor, i. Bacchuse püha pühit-semā; bakhuslikus joovastuses olema

Ēdōni, **ōrum** *m.* edoonlased, traakia hõim, tuntud, nagu üldse traaklased, oma metsiku Bacchuse kultuse ja liialemineva joomisega

furere siin: pöörases rōõmutujus, uimavas vaimustuses olema, meeletusi tegema

receptō amīcō (*abl. abl.*) sõbra tagasituleku puhul

Diffugere nives, IV, 7.

I. Archilochose stroof:

1., 3.

diffugiō, fūgi, -, 3. (dis-, fugiō) laiali põgenema, hajuma; **diffugere** nivēs lumi on läinud grünen, minis *n.* rohi
comae siin: lehed, lehestik
mūtāt terra vicēs pro mūtandō peragit vicēs muudab vaheldumisi oma välimust, ilmet, nooreneb
dēcrēscō, crēvi, -, 3. (dē, crēscō) alanema, kahanema
ripās flūmina praetereunt jõed voolavad kallastes
Grātia, ae f. graatsia, kauniduse ja rõõmu jumalanna, *taval. pl.* Grātiae kolm graatsiat
nympha, ae f. (kr. s.) nūmf (looduselu jumalanna)
immortālis, e (in-, mortālis) surematu; igavene, lõpmatu; **immortālia** nē spērēs et sa ei loodaks (mitte lootma) igavest kestvust
almus, a, um (alō) toitev, elustav, helde
hōra, ae f. (kr. s.) tund
mitescō, -, -, 3. (mitis) pehmenema, nõrgenema, leevenduma
prōterō, trivi, tritum, 3. maha tallama ehk sõtkuma; kõrvale suruma, peletama
pōmifer, fera, Ierum (pōmum, ferō) viljakandev, viljarikas
effundō, fūdi, fūsum, 3. (ex, fundō) välja valama, puistama
brūma, ae f. talvine põõripäev, talv, talvepakane
recurrō, curri, cursum, 3. (re-, currō) tagasi jooksmas; (kiiresti) tagasi tulema
iners, ertis (in-, ars) oskamatu; tegevusetu, elutu, loiu-tav
damnum, ī n. kaotus, kahju; **damna caelestia** taevased (looduse) kaotused, surm looduses, kui **brūma** (v. 12) tagasi tuleb, vastupidiselt v. 14—16 mainitud kaotustele, mida võiks nimetada **damna hūmāna**
reparō, l. (re-, parō) uuesti hankima ehk muretsema; parandama, heaks tegema; (millegi vastu) vahetama
celerēs lūnae kiiresti vahelduvad kuud (kuu faasid), aja kiire kulg

Tullus = Tullus Hostilius, ī li m. kolmas Rooma kuningas
Ancus = Ancus Mārtius, ī li m. neljas Rooma kuningas
hodiernus, a, um (hodiē) tänane summa, *ae f.* koguhulk, summa
dī superi taevased jumalad
cūctus, a, um kogu, kõik
hērēs, ēdis m. pärija
amicō animō oma kallile hingele (minale), endale
splendīdus, a, um (splendēō) hiilgav
Minōs, oīs Kreeta kuningas, müüdi järgi pärast surma kohtunik manalas
arbitrium, ī n. (kohtu)otsus
Torquātus, ī m. Horatiuse sõber, advokaat, lähemad andmed tema kohta puuduvad
facundia, ae f. kõneosavus, kõneand
restituō, uī, ütum, 3. (re-, statuō) tagasi, uuesti asetama; endisesse seisukorda seadma, ennistama
infernus, a, um allmaailma-, manala-
Diāna, ae f. = Artemis (jahi-jumalanna)
puđicus, a, um (puđet) häbelik, malbe; karske, vooruslik
Hippolytus, ī m. Hippolütos, Ateen kuningas Theseuse poeg. Müüdi järgi armus temasse vöorasema Faidra, kuid vooruslik noormees ei lasknud ennast alivatleda. Sellest solvunud, ruttas Faidra süüdistama võrgutamiskatses Hippolütost ennast. Theseus pöördus kättemaksu-palvega merejumala Poseidoni poole, kes saatiski kord, kui Hippolütos oli rannikul kaarikuga sõitmas, sinna kohutava härja. Hirmulcaetud hobused lohistasid Hippolütose surnuks.
Lēthē, ēs f. (kr. s.) Leete, manala jõgi, millest surnute hinged jõid maapealse elu unustust; *adi.* Lethaeus, a, um-
Leete
Thēseus, ei m. Theseus, Ateen kuningas, legendaarne kangelane
valet c. inf. on küllalt tugev, et; on suuteline, suudab
abrumpō, rūpi, ruptum, 3. (ab,

rumpõ) ära, lahti murdma;
ära kiskuma
Pirithous, i m. Peirithoos, lapii-
tide kuningas. Ta tungis kord
koos Theseusega, oma sõbraga
allmaailma, et sealt ära rõõ-
vida manala jumala abikaasa

Proserpina. Üritus ebaõnnestus ja mõlemad sõbrad pandi kalju külge ahelaisse. Theseuse vabastas hiljem Herakles, aga tema ise ei suutnud enam oma sõpra päästa

LÜHENDID

- abl. — ablativus
 ~instr. — instrumenti
 ~mens. — mensurae
 ~qualit. — qualitatis
 ~sep. — separationis
 ~temp. — temporis
 abl. abs. — ablativus absolutus
 acc. — accusativus
 ~c. inf. — cum infinitivo
 ~c. nom. — cum nominativo
 act. — activum, activi
 adi. — adiectivum
 adj. — adjektiiv
 adv. — adverbium
 Arist. — Aristoteles
 bot. — botaanikas
 c. — cum
 ~abl. — ablativo
 ~acc. — accusativo
 ~acc. dupl. — accusativo duplici
 ~dat. — dativo
 ~gen. — genitivo
 ~inf. — infinitivo
 ~nom. dupl. — nominativo duplici
 Caes. — Gaius Iulius Caesar
 cas. — casus
 ~indef. — indefinitus
 ~irr. — irrealis
 ~pot. — potentialis
 Cic. — Marcus Tullius Cicero
 ~ (Ad.) Att. — Epistulae ad Atticum
 Cluent. — Pro Aulo Cluentio
 Sen. — Cato Maior ehk De Senectute
 Tusc. — Tusculanae disputationes
 Coni. — coniunctivus
 ~dubit. — dubitativus
 ~conc. — concessivus
 ~hort. — hortativus
 ~imperat. — imperativus
 ~opt. — optativus
 ~pot. — potentialis
 ~prohib. — prohibitivus
 coniug. — coniugatio
 ~periphr. act. — periphrastica activi
 ~periphr. pass. — periphrastica passivi
 comp. — comparativus
 comparat. — (ut) comparativum
 consecut. — (ut) consecutivum
 Curt. — Quintus Curtius Rufus
 dat. — dativus
 deklin. — deklinatsioon
 Erasm. — Desiderius Erasmus Rotterodamensis
 f., fem. — femininum, femini generis
 fin. — (ut) finale
 fut. (I, II) futurum (primum, secundum), futuri
 Gell. — Aulus Gellius
 gen. — genitivus
 ~explicat. — explicativus
 ~part. — partitivus
 ~poss. — possessivus
 ~pret. — pretii
 ~qualit. — qualitatis
 Hippocr. — Hippocrates
 hist. — (cum) historicum
 Hor. — Quintus Horatius Flaccus
 imperat. — imperativus
 imperf. — imperfectum, imperfecti
 ind. — indicativus
 indecl. — indeclinabile
 intr. — intransitiivseltselt
 iterat. — (cum) iterativum
 Iustin. — Iustinianus
 Iuv. — Decimus Iunius Iuvenalis
 konj. — konjugatsioon
 kr. s. — kreeka sõna
 Liv. — Titus Livius
 loc. — locativus
 Lucan. — Marcus Annaeus Lucanus
 Lucr. — Titus Lucretius Carus
 lõpul. — lõpuliselt
 m., masc. — masculinum, masculini generis
 Mart. — Marcus Valerius Martialis
 meton. — metonüümia
 n., neutr. — neutrum, neutra, neutrius generis

Nep. — Cornelius Nepos
 nom. — nominativus
 ~c. inf. — cum infinitivo
 oci. — (ut, ne) obiectivum
 Ovid. — Publius Ovidius Naso
 part. — participium
 pass. — passivum, passivi
 p. — pensum
 perf. — perfectum, perfecti
 personif. — personifikatsioon
 Petron. — Gaius Petronius Arbiter
 Satirae (Satiricon)
 Phaedr. — Phaedrus
 Fabularum Aesopiarum libri V
 Pl. — Maccius Plautus
 pl. — pluralis
 Plin. — Gaius Plinius Secundus Minor
 Plin. Van. — Gaius Plinius Secundus
 Maior (e. Plinius Vanem)
 N. H. — Naturalis historia
 plusq. — plusquamperfectum, plus-
 quamperfecti
 Plut. — Plutarchos
 postpos. — postpositio
 praes. — praesens, praesentis
 pron. — pronomen
 ~demonstr. — demonstrativum

~indefin. — indefinitum
 ~interrog. — interrogativum
 ~pers. — personale
 ~poss. — possessivum
 ~relat. — relativum
 ~refl. — reflexivum
 Prop. — Sextus Propertius
 Quint. — Marcus Fabius Quintilianus
 Sall. — Gaius Sallustius Crispus
 sc. — scilicet
 Sen. — Lucius Annaeus Seneca
 Ep. — Epistulae
 sg. — singularis
 subst. — substantivum
 Suet. — Gaius Suetonius Tranquillus
 sup. — supinum
 Tac. — Publius Cornelius Tacitus
 taval. — tavaliselt
 temp. — (cum) temporale
 Ter. — Publius Terentius Afer
 Tib. — Albius Tibullus
 v. — verbum
 ~impers. — impersonale
 ~defect. — defectivum
 Varro — Terentius Varro
 Verg. — Publius Vergilius Maro
 voc. — vocativus

Rooma eesnimede lühendeid

A. — Aulus
 C. — Gaius
 Cn. — Cnaeus
 D. — Decimus
 L. — Lucius
 M. — Marcus
 M'. — Manius

P. — Publius
 Q. — Quintus
 Sex. — Sextus
 Ser. — Servius
 Sp. — Spurius
 T. — Titus
 Ti. — Tiberius.